

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

**ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ - ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
(Δ.Π.Μ.Σ.)**

"ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ"

1^η Κατεύθυνση Σπουδών

**ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ
ΗΛΕΙΑΣ**

Ομάδα Εργασίας

Γεωργούλα Γεωργία
Δημοπούλου Δάφνη
Θεοδωροπούλου Μαρία
Παπαδήμας Ελευθέριος
Σκιντζής Κωνσταντίνος
Ψαρράς Κωνσταντίνος

Θέμα του μαθήματος:

«Εισαγωγή στις Επιστήμες της Ανάπτυξης και του
Περιβάλλοντος»

Αθήνα, Ιούνιος 2014

**Περιβάλλον
και
Ανάπτυξη**

Επιβλέποντες: Ομ. Καθηγητής Δ. Ρόκος
Αν. Καθηγήτρια Ε. Δημοπούλου

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας νιώθουμε την υποχρέωση να ευχαριστήσουμε όλους εκείνους που –ο καθένας με τον τρόπο του– έβαλαν ένα λιθαράκι για να έρθει εις πέρας αυτό το απαιτητικό εγχείρημα .

Θερμές ευχαριστίες απευθύνουμε στους επιβλέποντες καθηγητές της εργασίας, τον ομότιμο Καθηγητή κ. Δημήτρη Ρόκο και την αναπληρώτρια Καθηγήτρια κα Έφη Δημοπούλου για την ανάθεση του συγκεκριμένου θέματος, που για μας υπήρξε αφετηρία ενδιαφερόντων και αναζητήσεων.

Σημαντικό όμως μέρος των ευχαριστιών θα θέλαμε να εκφράσουμε και στο διδάκτορα Ε.Μ.Π. κ Κώστα Βαμβουκάκη και τον υποψήφιο διδάκτορα Ε.Μ.Π. κ. Βάιο Κώτσιο, για τη συνεχή καθοδήγηση, τις συμβουλές, τις ιδέες, την υπομονή, την ανοχή, τη συμπαράσταση, και την αμέριστη βοήθειά τους σε όλη την πορεία εκπόνησης της εργασίας μας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	10
SUMMARY	12
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ -ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ	14
1.1 Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη του Νομού Ηλείας	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΑΠΟΔΟΣΕΙΣ	17
2.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ – ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	18
2.1.1 Καταγραφή & Κατανομή του πληθυσμού της Ηλείας.....	18
2.1.2 Ποιοτικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού της Ηλείας	19
2.1.3 Το μεταναστευτικό ζήτημα (δημογραφική θεώρηση).....	22
2.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	24
2.3 ΦΥΣΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	28
2.4 ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	30
2.5 ΥΔΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	33
2.5.1 Ποτάμια και λίμνες νομού Ηλείας.....	33
2.5.1.1 Ποτάμια	33
2.5.1.2 Λίμνες	33
2.6 ΧΛΩΡΙΔΑ – ΒΛΑΣΤΗΣΗ	35
2.6.1 Περιοχές Natura 2000	35
2.7 ΠΑΝΙΔΑ	36
2.8 ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΕΣ ΦΥΣΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ - ΤΟΠΙΟ	38
2.8.1 Προστατευόμενες Φυσικές Περιοχές Οικολογικής Σημασίας	38
2.8.2 Περιοχές Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλους	39
2.9 ΓΕΩΛΟΓΙΑ	42
2.9.1 Γεωλογική επισκόπηση της Δυτικής Πελοποννήσου	42
2.9.2 Τα μεταλλικά ιζήματα	43
2.9.3 Τεκτονικά στοιχεία	44
2.10 ΥΔΡΟΛΟΓΙΑ – ΦΥΣΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΝΕΡΟΥ ΣΤΗΝ Π.Ε. ΗΛΕΙΑΣ	46
2.10.1 Υδρολογικές λεκάνες	46
2.10.2 Προσφορά νερού.....	46
2.10.3 Ποιοτική κατάσταση επιφανειακών υδάτων	46
2.10.4 Υδατικοί πόροι – Χρήσεις νερού – Ανάγκες και ζήτηση	48

2.10.5 Υποδομές και έργα υδρομάστευσης, αξιοποίησης και προστασίας υδατικών πόρων	49
2.11 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.....	53
2.11.1 Μεταναστευτικό Ζήτημα	53
2.12 Οικονομικά χαρακτηριστικά Νομού Ηλείας	55
2.13 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ	59
2.13.1 Πρωτογενής Τομέας.....	59
2.13.2 Δευτερογενής Τομέας.....	62
2.14 ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΚΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ (περιφερειακό επίπεδο)	77
2.15 ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΚΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ ΗΛΕΙΑΣ	80
2.15.1 Οδικό δίκτυο.....	80
2.15.2 Σιδηροδρομικό Δίκτυο.....	81
2.15.3 Λιμάνια	81
2.15.4 Αεροπορικές Συγκοινωνίες.....	83
2.16 ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ.....	85
2.16.1 Δίκτυο Ηλεκτροδότησης.....	85
2.16.2 Φυσικό αέριο.....	86
2.16.3 Υδρογονάνθρακες.....	86
2.16.4 Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας	88
2.16.5 Αιολικό Δυναμικό	88
2.16.6 Υδατικό δυναμικό/Δυναμικό Υδατοπτώσεων	89
2.16.7 Δυναμικό βιομάζας.....	89
2.16.8 Δυναμικό Ηλιακής ακτινοβολίας.....	90
2.16.9 Γεωθερμικό ενέργεια.....	92
2.16.10 Σταθμοί ΣΗΘΥΑ	92
2.17 ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ.....	93
2.17.1 Υφιστάμενο σύστημα διαχείρισης λυμάτων.....	94
2.18 ΥΠΟΔΟΜΕΣ	97
2.18.1 Υποδομές Εκπαίδευσης.....	97
2.18.2 Υποδομές Υγείας.....	98
2.18.2.2 Περιφερειακά Ιατρεία και ιδιωτική Υγεία.....	100
2.18.3 Υποδομές Πρόνοιας.....	100
2.18.4 Υποδομές για τον αθλητισμό.....	102
2.18.5 Υποδομή τηλεπικοινωνιών	104
2.19 ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ.....	105

2.20 ΟΙΚΙΣΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ	109
2.20.1 Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου προστασίας παραλιακής ζώνης Ηλείας	110
2.20.2 Αυθαίρετη δόμηση	112
2.21 ΠΥΡΟΠΛΗΚΤΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΝΟΜΟΥ ΗΛΕΙΑΣ	115
2.21.1 Η πυρκαγιά και τα μνημεία της νότιας Ηλείας	118
2.21.2 Σχέδιο ανασυγκρότησης πυρόπληκτων περιοχών	118
2.22 ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΑ ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ ΗΛΕΙΑΣ	120
2.22.1 Αρχαιολογικοί χώροι Ηλείας	120
2.22.1.1 Αρχαία Ολυμπία	120
2.22.1.2 Αρχαιολογικός Χώρος Αρχαίας Ήλιδας	124
2.22.1.3 Ναός Επικούρειου Απόλλωνα	125
2.22.1.4 Άλλοι Αρχαιολογικοί Χώροι της Ηλείας	126
2.22.2 Βυζαντινά, Εκκλησιαστικά και Μεσαιωνικά μνημεία και χώροι	129
2.22.3 Αρχιτεκτονική Κληρονομιά Ηλείας	132
2.22.3.1 Παραδοσιακοί Οικισμοί	132
2.22.3.2 Διατηρητέα Κτήρια – Κτήρια αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος	133
2.22.4 Μουσεία της Ηλείας	134
2.22.5 Διοργανώσεις & Φεστιβάλ Ηλείας	137
2.22.6 Τα τοπικά πανηγύρια	143
2.22.7 Τα πολιτισμικά/καλλιτεχνικά σωματεία και οι πολιτιστικοί/εξωραϊστικοί σύλλογοι της Ηλείας	144
2.22.8 Η γαστρονομία της Ηλείας	145
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΥΝΑΜΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΗΛΕΙΑΣ	147
3.1 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ – ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ	151
3.2 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ – ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	153
3.2.1. Πρωτογενής τομέας παραγωγής	153
3.2.2 Δευτερογενής τομέας παραγωγής	154
3.2.3 Τριτογενής τομέας παραγωγής	154
3.3 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ – ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ	156
3.4 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ – ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	157
3.5 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ – ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	158
3.6 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ – ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ	160
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΣΕΝΑΡΙΑ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	163
4.1 ΜΗΔΕΝΙΚΟ ΣΕΝΑΡΙΟ ΔΡΑΣΕΩΝ	164
4.2 ΠΡΩΤΟ (1 ^ο) ΣΕΝΑΡΙΟ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	165

4.2.1 ΣΤΟΧΟΙ ΣΕΝΑΡΙΟΥ	165
4.2.2 ΔΡΑΣΕΙΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ.....	166
4.3 ΔΕΥΤΕΡΟ (2 ^ο) ΣΕΝΑΡΙΟ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	174
4.3.1 ΣΤΟΧΟΙ ΣΕΝΑΡΙΟΥ	174
4.3.2 ΔΡΑΣΕΙΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ.....	175
4.4 ΤΡΙΤΟ (3 ^ο) ΣΕΝΑΡΙΟ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	187
4.4.1 ΣΤΟΧΟΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ.....	187
4.4.2 ΔΡΑΣΕΙΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ.....	188
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΣΕΝΑΡΙΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΒΕΛΤΙΣΤΟΥ	197
5.1 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΣΕΝΑΡΙΩΝ	198
5.1.1 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ 1 ^ο Υ ΣΕΝΑΡΙΟΥ	198
5.1.2 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ 2 ^ο Υ ΣΕΝΑΡΙΟΥ	204
5.1.3 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ 3 ^ο Υ ΣΕΝΑΡΙΟΥ	206
5.2 ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΒΕΛΤΙΣΤΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	210
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΕΛΤΙΣΤΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΝΑΔΡΑΣΗΣ.....	212
ΟΛΟΚΛΗΡΩΝΟΝΤΑΣ.....	215
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	217
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	225

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 2.1: Κατανομή πληθυσμού Ηλείας.....	18
Πίνακας 2.2 : Εξέλιξη πληθυσμού Ηλείας, Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και Χώρας.....	18
Πίνακας 2.3: Ηλικιακή Κατανομή	19
Πίνακας 2.4: Επίπεδο μόρφωσης	20
Πίνακας 2.5: Τομείς απασχόλησης πληθυσμού	227
Πίνακας 2.6: Το μήκος των σημαντικότερων ρηγμάτων της περιοχής του Πύργου, το μέγιστο αναμενόμενο μέγεθος σεισμού (Ms) και η αναμενόμενη μετατόπιση (Παπασιμίπα, 1999).	45
Πίνακας 2.7: Πολιτιστικά αξιοθέατα Ν. Ηλείας.....	65
Πίνακας 2.8: Επισκεψιμότητα πολιτιστικών αξιοθεάτων Ηλείας 2009-2010	66
Πίνακας 2.9: Εισπράξεις πολιτιστικών αξιοθεάτων Ηλείας 2009-2010	66
Πίνακας 2.10: Κατάταξη πολιτιστικών αξιοθεάτων Ηλείας με βάση την επισκεψιμότητα.....	67
Πίνακας 2.11: Πλήθος ξενοδοχείων ανά περιοχή της Ηλείας και ανά κατηγορία αστέρων.....	68
Πίνακας 2.12: Πλήθος ξενοδοχείων ανά περιοχή της Ηλείας με περισσότερες από 100 κλίνες .... Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.	
Πίνακας 2.13: Πολιτιστικοί πόροι νομού Ηλείας..... Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.	
Πίνακας 2.14: Θρησκευτικά Μνημεία νομού Ηλείας.....	72
Πίνακας 2.15: Κατανάλωση Ηλεκτρικής Ενέργειας Ηλείας για το έτος 2012 (ΕΛ.ΣΤΑΤ.).....	86
Πίνακας 2.16: Παραγομένη ποσότητα ανά είδος βιομάζας (ΕΛ.ΣΤΑΤ.)	90
Πίνακας 2.17: Ποιοτική σύσταση Α.Σ.Α. Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.....	93
Πίνακας 2.18: Οικισμοί Β προτεραιότητας και αντίστοιχες εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων.....	95
Πίνακας 2.19: Οικισμοί Γ προτεραιότητας που διαθέτουν ΕΕΛ και απαιτούνται έργα δικτύων αποχέτευσης. 95	
Πίνακας 2.20: Οικισμοί Γ προτεραιότητας που διαθέτουν ΕΕΛ και δίκτυα αποχέτευσης σε ποσοστό 100% ...	95
Πίνακας 2.21: Υφιστάμενες ΕΕΛ στο νομό Ηλείας και οι προβλεπόμενες συνδέσεις	96
Πίνακας 2.22: Εδαφική Οργάνωση και Χρήση της γης.....	108
Πίνακας 2.23: Υπάρχουσα διάρθρωση και ιεράρχιση του οικιστικού δικτύου	110
Πίνακας 2.24: Καταγραφή ζημιών σε κτήρια πυρόπληκτων περιοχών (Καπόπουλος, 2007).....	117
Πίνακας 3.25: Προβλήματα – Περιορισμοί – Δυνατότητες – Προοπτικές στην Οικονομία και την Πολιτική. 148	

Πίνακας 3.26: Προβλήματα – Περιορισμοί – Δυνατότητες – Προοπτικές στην Κοινωνία και τον Πολιτισμό	149
Πίνακας 3.27: Προβλήματα – Περιορισμοί – Δυνατότητες – Προοπτικές στην Τεχνολογία και το Φυσικό Περιβάλλον.....	150

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 2.1: Σχηματική απεικόνιση της εξέλιξης των πληθυσμών της Ηλείας και της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας	19
Γράφημα 2.2: Διαγραμματική απεικόνιση της απασχόλησης του πληθυσμού	21
Γράφημα 2.3: Μέσο ετήσιο ποσοστό ανεργίας σε Ηλεία, Ελλάδα και Ευρώπη	21
Γράφημα 2.4: Αναλογία των μεταναστών στο σύνολο του πληθυσμού της Ηλείας	22
Γράφημα 2.5: Κατανομή του μεταναστευτικού πληθυσμού εντός της Ηλείας	22
Γράφημα 2.6: Καταγεγραμμένη θερμοκρασία.....	31
Γράφημα 2.7: Καταγεγραμμένη βροχόπτωση	31
Γράφημα 2.8: Καταγεγραμμένη ένταση ανέμου	32
Γράφημα 2.9: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (%) των τομέων παραγωγής του Νομού Ηλείας κατά την περίοδο 2003-2007	56
Γράφημα 2.10: Πλήθος και ποσοστό ξενοδοχείων της Ηλείας ανά κατηγορία αστέρων.....	69

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 2.1 Γεωφυσικά χαρακτηριστικά Ν. Ηλείας, (Πηγή: HELLANION A.E.)	29
Εικόνα 2.2: Γεωγραφική θέση Ν. Ηλείας, (Πηγή: Νομαρχία Ηλείας).....	29
Εικόνα 2.3: Η λίμνη Καϊάφα	34
Εικόνα 2.4: (α) Απλοποιημένος γεωλογικός χάρτης της λεκάνης του Πύργου. (β) Συνοπτική στρωματογραφική κολόνα της λεκάνης του Πύργου. (Κουκουvelas et al., 1996).	44
Εικόνα 2.5: Νεοτεκτονικός χάρτης της Ηλείας με τα σημαντικότερα ρήγματα και ρηξιγενείς ζώνες (Lekkas et al. 2000.).....	45
Εικόνα 2.6: Χωροταξική Οργάνωση της Περιφέρειας – Υπάρχουσα κατάσταση.....	77
Εικόνα 2.7: Συγκοινωνιακό Δίκτυο	80

Εικόνα 2.8: Σταθμός Ο.Σ.Ε. στο Κατάκολο	81
Εικόνα 2.9:Λιμάνι Κυλλήνης	82
Εικόνα 2.10: Λιμάνι Κατακόλου	82
Εικόνα 2.11: Στρατιωτικό Αεροδρόμιο Ανδραβίδας	83
Εικόνα 2.12: Δίκτυο Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας Νομού Ηλείας (ΑΔΜΗΕ).	85
Εικόνα 2.13: Εθνικό Σύστημα Αγωγών Φυσικού Αερίου Ελλάδος (ΔΕΣΦΑ)	87
Εικόνα 2.14: Χάρτης αιολικού δυναμικού Ελλάδας	88
Εικόνα 2.15: Χάρτης ηλιακού δυναμικού Ελλάδας	91
Εικόνα 2.16: Χάρτης σχολικών εγκαταστάσεων	97
Εικόνα 2.17: Τ.Ε.Ι. Πύργου	98
Εικόνα 2.18: Γενικό Νοσοκομείο Πύργου "Ανδρέας Παπανδρέου"	100
Εικόνα 2.19: Οικιστικό δίκτυο	109
Εικόνα 2.20: Πρότυπο Χωρικής Ανάπτυξης – Κέντρα, Άξονες, Πόλοι Ανάπτυξης	111
Εικόνα 2.21: Πρότυπο Χωρικής Ανάπτυξης – Οικιστικό Δίκτυο	112
Εικόνα 2.22: Τμήμα περιοχής αυθαιρέτων κατοικιών στην Σπιάντζα.....	113
Εικόνα 2.23: Περιοχές του Νομού Ηλείας στις οποίες ξέσπασαν πυρκαγιές	115
Εικόνα 2.24: Απεικόνιση των καμένων εκτάσεων του Νομού Ηλείας. Σε μαύρο κύκλο η περιοχή της Αρτέμιδας	116
Εικόνα 2.25: Ιερό Ολυμπίας	121

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης 1: Υδρογεωλογικό Υπόβαθρο Ν. Ηλείας.....	51
Χάρτης 2: Λεκάνες Απορροής και Ταξινομημένο Αρδευτικό Δίκτυο.....	52

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο πλαίσιο του μαθήματος «Εισαγωγή στις Επιστήμες της Ανάπτυξης και του Περιβάλλοντος» του Διεπιστημονικού – Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Περιβάλλον και Ανάπτυξη», η παρούσα εργασία έχει τον σκοπό να προσεγγίσει την Ολοκληρωμένη Αξιοβίωτη Ανάπτυξη της Περιφερειακής Ενότητας Ηλείας. Μια ανάπτυξη ταυτόχρονα στο χώρο και στο χρόνο, οικονομική, κοινωνική, πολιτική, πολιτισμική και τεχνική τεχνολογική η οποία τελείται σε διαλεκτική αρμονία πάντα και με σεβασμό στον άνθρωπο και το φυσικό και πολιτισμικό του περιβάλλον, μέσα στο οποίο αυτός εντάσσεται ειρηνικά και δημιουργικά, ως οργανικό και αναπόσπαστο μέρος του και όχι ως κυρίαρχος, ιδιοκτήτης ή εκμεταλλευτής του (Ρόκος, 2001).

Εξελίσσοντας τις διαδικασίες και τις φάσεις των δράσεων για την ανάπτυξη της Περιφερειακής Ενότητας ακολουθήσαμε τα επτά βήματα της Ολοκληρωμένης Αξιοβίωτης Ανάπτυξης, ξεκινώντας από το βασικότερο βήμα τη διαβούλευση και την ώσμωση των απόψεων της διεπιστημονικής ομάδας. Έτσι αρχικά παρουσιάσαμε τη μεθοδολογία που προσεγγίσαμε ώστε να διερευνηθεί η πιθανότητα εφαρμογής της Ολοκληρωμένης Αξιοβίωτης Ανάπτυξης ως αντιπρόταση στη Βιώσιμη-Αειφόρο Ανάπτυξη.

Στο δεύτερο κεφάλαιο καταγράψαμε την υφιστάμενη κατάσταση της Περιφερειακής Ενότητας Ηλείας διεξάγοντας τις απαραίτητες έρευνες και μελέτες (Ολοκληρωμένων Αποδόσεων) της Φυσικής και Κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας της περιοχής/περιφέρειας (αλλά και των πολυδιάστατων σχέσεων, αλληλεξαρτήσεων και αλληλεπιδράσεών τους) και παρακολουθώντας συστηματικά τις τάσεις μεταβολής δια μέσου του χρόνου (Ρόκος, 2001). Η καταγραφή πραγματοποιήθηκε μετά τη συλλογή στοιχείων τόσο από κρατικούς όσο και ιδιωτικούς τοπικούς φορείς ή και άλλες δευτερογενείς πηγές πληροφόρησης.

Στη συνέχεια αναλύσαμε τη δυναμική εξέλιξης αυτών των στοιχείων μελετώντας προσεκτικά τα προβλήματα, τους περιορισμούς, τις δυνατότητες και τις προοπτικές της Οικονομίας, της Πολιτικής, της Κοινωνίας, της Τεχνολογίας, του Πολιτισμού και της Φύσης και του Περιβάλλοντος.

Στο τέταρτο κεφάλαιο προχωρήσαμε στη δημιουργία τεσσάρων εναλλακτικών σεναρίων για τη δημιουργία των οποίων βασιστήκαμε στην καταγραφή των στοιχείων που συγκροτούν την κατάσταση στην Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας. Εξετάσαμε προσεκτικά τα προβλήματα, τις δυνατότητες, τους περιορισμούς κάθε δράσης των σεναρίων χωριστά. Το πρώτο σενάριο είναι το μηδενικό όπου παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που θα προκύψουν από τη μη μεταβολή και παρέμβαση στον τρόπο ανάπτυξης της Περιφερειακής Ενότητας. Το δεύτερο εναλλακτικό σενάριο που προτείνουμε έχει προσανατολισμό την Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη με βάση τα τοπικά παραγωγικά χαρακτηριστικά. Το τρίτο σενάριο στρέφεται στην ανα-σηματοδότηση της έννοιας του τουρισμού και το τέταρτο σενάριο βασίζεται στην επισήμανση της περιοχής της Ολυμπίας ως

επίκεντρο που θα αποτελέσει εφαλτήριο ανάπτυξης της ευρύτερης περιοχής και ενίσχυσης ταυτότητας της περιοχής της Ηλείας.

Στο τελευταίο βήμα της εργασίας (πέμπτο κεφάλαιο) γίνεται η παρουσίαση της αξιολόγησης των εναλλακτικών σεναρίων και επιλέγεται το βέλτιστο μετά από την εκτίμηση των θετικών και των αρνητικών στοιχείων κάθε σεναρίου, το μέγιστο της αξιοποίησης του υπάρχοντος δυναμικού που επιτυγχάνει, και τη δυνατότητα υλοποίησης ή μη επίτευξης των δράσεων.

SUMMARY

In the course of “Introduction in the Science of Environment and Development” of the Interdisciplinary Program of Postgraduate studies Environment and Development this paper has the purpose to approach the Integrated Worthliving Development in the Prefecture of Ilia. Development both in space and time, economic, social, political, cultural and technical/technological sectors, which should always performed in dialectical harmony, respect for natural and cultural environment, in which human is part in a peaceful and creative way as an organic and integral part of it and not as a sovereign, owner or exploiter (Rokos, 2001).

In order to evolve the processes and phases of actions for the development of the Prefecture we followed the seven steps of Integrated Worthliving Development starting from the most basic step, the consultation and osmosis views of the interdisciplinary team. So initially we presented the methodology approached to investigate the possibility of applying the worth-living Integrated Development as a counter to Sustainable Development.

In the second chapter we recorded the current situation of the Prefecture of Ilia conducting the necessary research and studies (Integrated Studies) of the parameters that constitute the Natural and Socioeconomic reality of the Prefecture (and multidimensional relations, interdependencies and interactions), following closely the trends of change through time (Rokos, 2001). The record was made after data collection by both state and private local institutions and other secondary sources of information.

Then we analyzed the dynamic evolution of these elements studying carefully the problems, limitations, possibilities and prospects of the Economy, Politics, Society, Technology, Culture and Nature and the Environment.

In the fourth chapter we have created four alternative scenarios, the creation of which was based on the record of the components of the situation of the Prefecture of Ilia. We have carefully examined the problems, opportunities, limitations of each action of the scenarios separately. The first scenario is the zero and it shows the results arising from the lack of movement and involvement in the growth of Prefecture. The second scenario we propose is oriented around the Integrated Development which is based on local production traits. The third scenario is focused on re - signaling of the concept of tourism and the fourth scenario is based on the identification of the area of Olympia as a focal point that will be the beginning of the development of the wider region and the reinforcement of the identification of the region of Ilia.

In the last step of the paper (fifth chapter) we present the evaluation of alternative scenarios and we select the best after having assessed the positive and negative elements of each scenario, the maximum utilization of existing capacity achieved, and the feasibility or non-achievement of these.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε από εξαμελή διεπιστημονική ομάδα φοιτητών στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Η ομάδα κλήθηκε να προσεγγίσει το ζήτημα του νομού Ηλείας με διεπιστημονικό τρόπο βασιζόμενη στις αρχές της Αξιοβίωτης Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης, η οποία ορίζεται ως «η διαχρονική πορεία προς την ταυτόχρονα οικονομική, κοινωνική, πολιτική, πολιτισμική και κατάλληλα τεχνική/τεχνολογική ανάπτυξη, η οποία θα τελείται πάντα σε διαλεκτική αρμονία και με σεβασμό στον άνθρωπο και το «ολικό» του περιβάλλον, φυσικό και πολιτισμικό, μέσα στο οποίο αυτός και οι συλλογικότητες του οφείλουν να εντάσσονται ειρηνικά και δημιουργικά ως αναπόσπαστα μέρη του και όχι ως κυρίαρχοι, ιδιοκτήτες, επενδυτές και εκμεταλλευτές του.» (Ρόκος, 2003).

Η προσέγγισή μας, μέσω της διερεύνησης της υφιστάμενης φυσικής και κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας και των πολυδιάστατων σχέσεων, αλληλεξαρτήσεων, αλληλεπιδράσεων και τάσεων μεταβολών τους διαμέσου του χρόνου, οδήγησε στην διαμόρφωση ενός βέλτιστου σεναρίου πραγματικής ανάπτυξης για την περιοχή μελέτης, θέτοντας νέες βάσεις σε σχέση με τα μονόπλευρα, τα οποία συνήθως εκπονούνται από τις δημόσιες, κεντρικές διοικήσεις και τις ανοργάνωτες, ιδιωτικές πρωτοβουλίες. Ελπίζουμε πως με την συγκεκριμένη εργασία καταφέραμε να παραθέσουμε μία ολοκληρωμένη πρόταση για την ανάπτυξη του νομού μελέτης, έτσι όπως εμείς την αντιλαμβανόμαστε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ **1**
***ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ -
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ***

1.1 Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη του Νομού Ηλείας

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διαμόρφωση πρακτικών προτάσεων που θα έχουν ως στόχο την επίτευξη ποιοτικής ανάπτυξης στον νομό Ηλείας. Για τη δημιουργία των προτάσεων αυτών, αρχικά θα πρέπει να εξετάσουμε τις πολιτικές και στρατηγικές ανάπτυξης, που έχουν εφαρμοστεί στην περιοχή και να σταθούμε κριτικά απέναντι τους, ώστε να δούμε αν τελικά επίλυσαν ή δημιούργησαν προβλήματα στην περιοχή. Σκοπός μας είναι, στο τέλος να καταφέρουμε να προτείνουμε εκείνες τις πολιτικές που θα πετύχουν να αξιοποιήσουν τις πραγματικές δυνατότητες της περιοχής, προς όφελος του κοινωνικού συνόλου αλλά και με σεβασμό στο περιβάλλον. Προφανώς, η συγκεκριμένη μελέτη υπόκειται σε περιορισμούς και αβεβαιότητες που θα αναφερθούν εκτενέστερα στην πορεία της και που χρειάζονταν περαιτέρω διερεύνηση.

Ο νομός Ηλείας πρόκειται για έναν κατεχοχίν αγροτικό νομό, του οποίου οι κύριες οικονομικές εισροές προέρχονται από την γεωργία. Εκτός από καλλιεργήσιμες εκτάσεις, διαθέτει περιοχές φυσικού αλλά και πολιτισμικού ενδιαφέροντος (περιοχές NATURA και Αρχαία Ολυμπία). Σύμφωνα λοιπόν με τα πρώτα στοιχεία που αφορούν τον νομό Ηλείας, ένα πρώτο συμπέρασμα, που μπορεί να εξάγει κανείς είναι ότι, στην περιοχή αυτή οι παραγωγικές υποδομές υπολειπονται εδώ και αρκετά χρόνια. Ακόμα και στην περίπτωση της «περίφημης» φράουλας, αντιλαμβανόμαστε πως η διάρθρωση μιας τέτοιας παραγωγικής δραστηριότητας αφήνει κάποια σκοτεινά σημεία σε σχέση με το καθεστώς λειτουργίας της. Επιπλέον, παρατηρούμε ότι ο απόηχος των πυρκαγιών του 2007 έχει αφήσει ορατά τα σημάδια του, καθώς οι απώλειες σε γεωργική γη και παραγωγικές μονάδες δεν έχει ακόμα εξισορροπηθεί. Τέλος διατρέχοντας συνεντεύξεις και μαρτυρίες κατοίκων του νομού, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι, η έλλειψη θέσεων εργασίας, ενδιαφερόντων και δραστηριοτήτων είναι παράγοντες που «διώχνουν» τον ντόπιο πληθυσμό.

Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ηλείας σε συνεργασία με τους Δημόσιους Φορείς και μετά από δημόσια διαβούλευση κατάρτισε Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης, στο οποίο και διαμορφώθηκε μια ολοκληρωμένη αναπτυξιακή στρατηγική για το Νομό Ηλείας με ορίζοντα το 2020 (www.iliaoikonomia.gr). Το παραπάνω μακροχρόνιο Στρατηγικό Σχέδιο περιλαμβάνει έργα και δράσεις που αφορούν την αποκατάσταση, την θωράκιση του Νομού από φυσικές καταστροφές και την δημιουργία έργων υποδομής για την ανάπτυξη των πυρόπληκτων περιοχών. Όσον αφορά την υλοποίηση των έργων και των δράσεων που προτάθηκαν με τα παραπάνω προγράμματα και σχέδια διαπιστώνεται ότι μικρό μέρος αυτών υλοποιήθηκε και κυρίως κατά το μέρος που αφορούσαν πιστωτικές διευκολύνσεις και μέτρα κοινωνικού, οικονομικού, φορολογικού χαρακτήρα, που εφαρμόστηκαν για την συντομότερη δυνατή ανακούφιση και διευκόλυνση των πληγέντων από τις πυρκαγιές φυσικών προσώπων και επιχειρήσεων.

Οι βασικοί λόγοι που δεν επέτρεψαν την υλοποίηση ούτε μέρους των παραπάνω προγραμμάτων είναι :

- η οικονομική κρίση που επικράτησε και ταλανίζει τη χώρα την τελευταία τουλάχιστον τριετία
- η έλλειψη ιεράρχησης και αξιολόγησης των αναγκών των περιοχών που επλήγησαν

- η καταγραφή στα προγράμματα αυτά κάθε έλλειψης και ανάγκης
- οι μεγάλοι ύψους και σε πολλές περιπτώσεις εξωπραγματικοί, προϋπολογισμοί των προγραμμάτων αυτών
- η έλλειψη επαρκούς ενδιαφέροντος και πολιτικής βούλησης, καθώς και η χαμηλή διεκδικητικότητα από πλευράς των εκπροσώπων και των αρχών του Νομού.

Έτσι δεν έγινε δυνατή ούτε η μερική υλοποίησή τους, με αποτέλεσμα βασικές και επείγουσες ανάγκες που προέκυψαν από τις συνέπειες των πυρκαγιών του 2007 να παραμένουν σε εκκρεμότητα και να έχουν, μάλλον οριστικά, ξεχαστεί (www.iliaoikonomia.gr)

Αυτό, που μάλλον χαρακτηρίζει την πορεία του νομού Ηλείας, είναι η ανυπαρξία σχεδίου ανασυγκρότησης του (www.hliatora.gr). Η υποστήριξη των πυρόπληκτων περιοχών, η καθυστέρηση των έργων της Ολύμπιας οδού και η αγροτική ανασυγκρότηση αποτελούν βασικά προβλήματα της περιοχής. Ταυτόχρονα, αναπτυξιακές δυνατότητες του νομού, όπως το αεροδρόμιο της Ανδραβίδας, το λιμάνι στο Κατάκολο και όχι μόνο δεν αξιοποιήθηκαν από τις κεντρικές πολιτικές, αλλά παραμένουν ανενεργές.

Οι επενδύσεις που γίνονται με όρους μεγιστοποίησης της αποτελεσματικότητας μέχρι τώρα συγκεντρώνονται ως επί το πλείστον σε ήδη ανεπτυγμένες περιοχές που προσφέρουν αυξημένη παραγωγικότητα (όπως τουριστικές περιοχές πχ ακτογραμμή Ζαχάρως). Συνεπώς έτσι ενισχύεται η ασυμμετρία που εμφανίζεται στο χώρο και διαιωνίζεται η γεωγραφική ανισοκατανομή του εισοδήματος. Από την άλλη μεριά, επιτυγχάνεται η ταχεία οικονομική μεγέθυνση, αφού ένα σταθερό ποσό κεφαλαίου, επενδυμένο σε περιοχή μεγαλύτερης παραγωγικότητας επιφέρει μεγαλύτερο, συσσωρευμένο κέρδος. Μια κρατική πολιτική στον αντίποδα αυτού, που θα επιθυμούσε να αντιστρέψει πλήρως την κατεύθυνση των αναπτυξιακών πολιτικών του ιδιωτικού κεφαλαίου και να το διοχετεύσει στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές ακόμα δεν έχει συζητηθεί.

Στο σημείο αυτό αναδύεται το ερώτημα «τι εννοούμε με τον όρο ανάπτυξη», «ανάπτυξη για ποιους και από ποιους» κοκ. Προκειμένου λοιπόν να προτείνουμε αναπτυξιακές κατευθύνσεις, θα πρέπει να αποσαφηνίσουμε την έννοια της ανάπτυξης, όπως την αντιλαμβανόμαστε εμείς και σύμφωνα με την διεθνή βιβλιογραφία. Αντίθετα λοιπόν στην κυρίαρχη προπαγάνδα μιας οικονομοκεντρικής ανάπτυξης, εμείς στοχεύουμε σε μια ολόπλευρη ανάπτυξη, η οποία δεν θα αφήνει περιθώρια οικονομικής υπερσυσσώρευσης αφού θα αντιμετωπίζει τα οικονομικά κέντρα ως ισότιμα μέλη μιας αλυσίδας, που θα περιλαμβάνει περιφερειακές περιοχές, διαφορετικών δυνατοτήτων. Η ανταγωνιστικότητα, ως αναπτυξιακό πρόταγμα της εποχής, δεν είναι αρκετά βιώσιμη, για το κοινωνικό «όλον» και εντείνει τις ήδη υπάρχουσες οικονομικές ανισότητες.

Θα θέλαμε να διερευνήσουμε την πιθανότητα εφαρμογής της Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης, ως αντιπρότασης, η οποία επιστρέφει στην κλίμακα του ανθρώπου και των κοινωνικών συλλογικοτήτων ως παράδειγμα μιας διαφορετικής ανάπτυξης. Θεωρούμε ότι, η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη, επειδή έχει ως βασικό της στόχο την διαλεκτική ισορροπία μεταξύ διαφόρων μερών της σύγχρονης πραγματικότητας, ανταποκρίνεται περισσότερο στην αντίληψη μας περί ανάπτυξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ **2**
ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΑΠΟΔΟΣΕΙΣ

2.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ – ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο νομός Ηλείας υπάγεται στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος. Έχει έκταση 2.681 Km², καταλαμβάνει το ΒΔ τμήμα της Πελοποννήσου (Εικόνα 2.2) και συνορεύει ΒΑ με το νομό Αχαΐας, Ανατολικά και ΝΑ με το νομό Αρκαδίας, Νότια με το νομό Μεσσηνίας ενώ δυτικά βρέχεται από το Ιόνιο Πέλαγος (Διαμαντάκη, 2011).

2.1.1 Καταγραφή & Κατανομή του πληθυσμού της Ηλείας

Με βάση την απογραφή του 2011, ο πληθυσμός της περιφερειακής ενότητας Ηλείας, ανέρχεται σε 182.463 κατοίκους, παρουσιάζοντας μείωση σε σχέση με τον πληθυσμό του 2001. Αντιστοίχως βέβαια, μείωση πληθυσμού έχει παρατηρηθεί και σε επίπεδο περιφέρειας, αλλά και σε επίπεδο χώρας. Αναλυτικότερα, ο πληθυσμός της Ηλείας σύμφωνα με την απογραφή του 2011 κατανέμεται ως εξής (βλ. και Πίνακα 1 παραρτήματος):

Πίνακας 2.1: Κατανομή πληθυσμού Ηλείας

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	ΝΟΜΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΗΛΕΙΑΣ	182.463
ΔΗΜΟΣ ΠΥΡΓΟΥ	53.712
ΔΗΜΟΣ ΗΛΙΔΑΣ	36.442
ΔΗΜΟΣ ΑΝΔΡΑΒΙΔΑΣ - ΚΥΛΛΗΝΗΣ	22.079
ΔΗΜΟΣ ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑΣ - ΚΡΕΣΤΕΝΩΝ	17.976
ΔΗΜΟΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ	19.534
ΔΗΜΟΣ ΖΑΧΑΡΩΣ	11.776
ΔΗΜΟΣ ΠΗΝΕΙΟΥ	20.944

(πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ., Απογραφή πληθυσμού 2011)

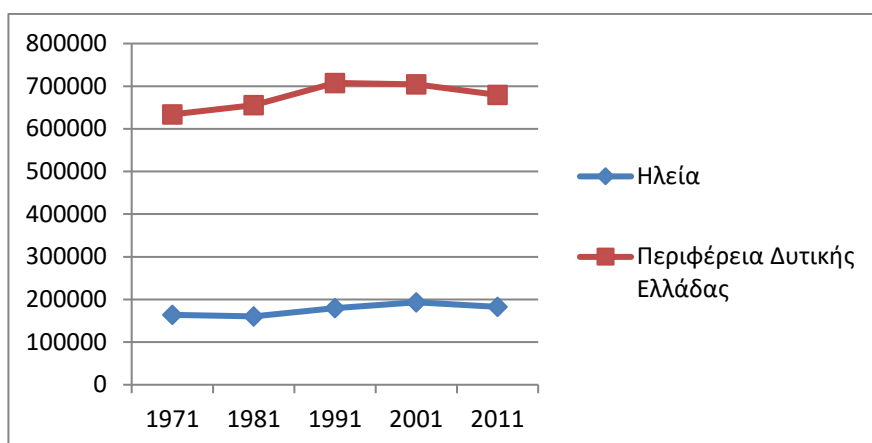
Με βάση τον παραπάνω πίνακα, παρατηρούμε πως στην Ηλεία δεν παρατηρείται και τόσο έντονα το φαινόμενο της αστικοποίησης. Υπάρχει ένας Δήμος που ξεχωρίζει πληθυσμιακά (Δήμος Πύργου), ωστόσο ακολουθούν 4 σημαντικά μεγάλοι Δήμοι (Ηλιδας, Ανδραβίδας – Κυλλήνης, Πηνειού και Ολυμπίας) οι οποίοι συγκρατούν μεγάλο μέρος του συνολικού πληθυσμού.

Η συνολική εξέλιξη του πληθυσμού της Ηλείας από το 1971 ως το 2011 παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα και στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται και σχηματικά σε σύγκριση και με την εξέλιξη του πληθυσμού της περιφέρειας.

Πίνακας 2.2 : Εξέλιξη πληθυσμού Ηλείας, Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και Χώρας

ΕΤΟΣ	1971	1981	1991	2001	2011
Ηλεία	164.061	160.305	179.429	193.288	182.463
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	633.904	655.262	707.687	704.506	679.796
Σύνολο χώρας	8.1681.28	974.0417	10.259.900	10.9640.200	10.815.197

(Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απογραφές πληθυσμού 1971, 1981, 1991, 2001, 2011)

Γράφημα 2.1: Σχηματική απεικόνιση της εξέλιξης των πληθυσμών της Ηλείας και της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

Παρατηρούμε πως και στην Ηλεία όπως και στο σύνολο της χώρας σημειώνεται μια σημαντική μείωση του πληθυσμού, μεγαλύτερη των 10.000 κατοίκων, γεγονός που καταγράφεται για πρώτη φορά από το 1981 οπότε και ο πληθυσμός αυξανόταν κάθε δεκαετία. Η μείωση αυτή, εκτός των οικονομικών συνθηκών που την επηρέασαν σημαντικά, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό και στις τεράστιες καταστροφές που προκλήθηκαν σε μεγάλο τμήμα της νότιας Ηλείας από τις μεγάλες πυρκαγιές του 2007.

2.1.2 Ποιοτικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού της Ηλείας

Προκειμένου να κατανοήσουμε καλύτερα τη σύνθεση του πληθυσμού της Ηλείας, θα ασχοληθούμε και με κάποια ποιοτικά χαρακτηριστικά του. Τα χαρακτηριστικά αυτά έχουν να κάνουν με το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων, την ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού, την απασχόληση και την ανεργία. Έτσι θα μπορέσουμε να έχουμε μια πιο πλήρη εικόνα για τους κατοίκους της περιοχής μελέτης μας. Σημειώνεται πως τα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν για την ποιοτική ανάλυση του πληθυσμού προέρχονται από τις απογραφές του 2001, καθώς νεότερα δεν είχαν δημοσιευτεί από την Ελληνική Στατιστική Αρχή.

➤ Ηλικιακή Κατανομή του πληθυσμού

Πίνακας 2.3: Ηλικιακή Κατανομή πληθυσμού Ηλείας

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ				ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ		
	Σύνολο	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+
Σύνολο Ελλάδας	10.964.021	1.664.085	7.468.395	1.831.540	15,2	68,1	16,7
Ηλεία	193.288	30.638	127.027	35.623	15,9	65,7	18,4

(Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απογραφή πληθυσμού 2001)

➤ Επίπεδο μόρφωσης του πληθυσμού

Πίνακας 2.4: Επίπεδο μόρφωσης των κατοίκων της Ηλείας

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	Σύνολο		Άνδρες		Γυναίκες	
	Απόλυτοι αριθμοί	Ποσοστό (%)	Απόλυτοι αριθμοί	Ποσοστό (%)	Απόλυτοι αριθμοί	Ποσοστό (%)
ΣΥΝΟΛΟ	173.138	100,0	88.744	100,0	84.394	100,0
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	78.812	45,5	41.940	47,3	36.872	43,7
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	58.649	33,9	32.059	36,1	26.590	31,5
Τριτοβάθμια εκπαίδευση	12.212	7,1	6.453	7,3	5.759	6,8
Εγκατέλειψαν το δημοτικό αλλά γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση	13.005	7,5	5.382	6,1	7.623	9,0
Αναλφάβητοι	10.460	6,0	2.910	3,3	7.550	8,9

(Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απογραφή πληθυσμού 2001)

Με βάση τον παραπάνω πίνακα διαπιστώνουμε πως το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων της Ηλείας είναι μέτριο. Περίπου 1 στους 2 κατοίκους έχει σταματήσει τη μόρφωσή του μετά το Δημοτικό, ωστόσο είναι σημαντικό το ποσοστό των κατοίκων που έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευσή τους. Πρέπει να τονίσουμε ότι το ποσοστό του αναλφαβητισμού δεν είναι εξωφρενικό, ωστόσο δεν παύει να είναι σχετικά υψηλό, ειδικά στις γυναίκες. Σημαντικός επίσης είναι και ο αριθμός των κατοίκων που έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευσή.

➤ Τομείς απασχόλησης του πληθυσμού

Η κατανομή της απασχόλησης του πληθυσμού έχει γίνει με βάση την Καποδιστριακή διαίρεση των Δήμων. Σε απόλυτους αριθμούς, για το σύνολο του Νομού Ηλείας, σύμφωνα με τα στοιχεία των απογραφών της ΕΛ.ΣΤΑΤ. για το 2001 η κατανομή της απασχόλησης έχει ως εξής:

- Πρωτογενής τομέας: **20.738** εργαζόμενοι
- Δευτερογενής τομέας: **8.902** εργαζόμενοι
- Τριτογενής τομέας: **23.943** εργαζόμενοι

(Η αναλυτική παρουσίαση των εργαζομένων ανά τομέα για κάθε Καποδιστριακό Δήμο βρίσκεται στον Πίνακα 2 του παραρτήματος)

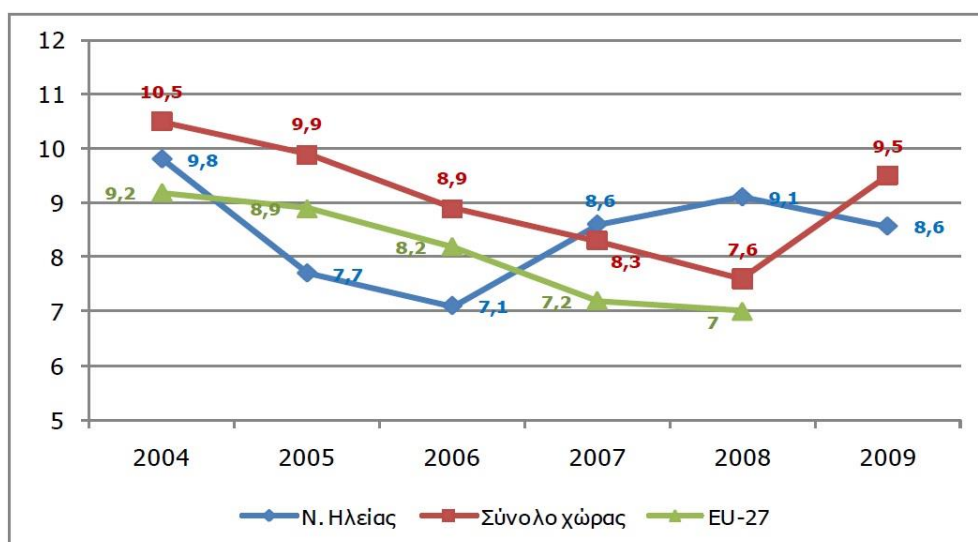

Γράφημα 2.2: Διαγραμματική απεικόνιση της απασχόλησης του πληθυσμού

(Πηγή στοιχείων: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απογραφή πληθυσμού 2001)

Μελετώντας τα παραπάνω στοιχεία, παρατηρούμε πως το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού αριθμητικά απασχολείται στον τριτογενή τομέα. Αυτό όμως δεν αντιπροσωπεύει απόλυτα την πραγματικότητα καθώς ο Πύργος και η Αμαλιάδα είναι οι μόνες περιοχές όπου ο τριτογενής τομέας έρχεται πρώτος από τον πρωτογενή. Αριθμητικά δηλαδή, οι κάτοικοι απασχολούνται περισσότερο στον τριτογενή τομέα, όμως γεωγραφικά ο πρωτογενής τομέας έρχεται πρώτος καθώς υπερσχύει σε όλες της περιοχές της Ηλείας πλην Πύργου και Αμαλιάδας. Ωστόσο και στις δύο περιπτώσεις, ο δευτερογενής τομέας είναι εκείνος που έρχεται τρίτος, καθώς συγκεντρώνει ποσοστό 17%.

➤ **Το πρόβλημα της ανεργίας**

Γράφημα 2.3: Μέσο ετήσιο ποσοστό ανεργίας σε Ηλεία, Ελλάδα και Ευρώπη

(Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Eurostat / Επεξεργασία: DATA RC)

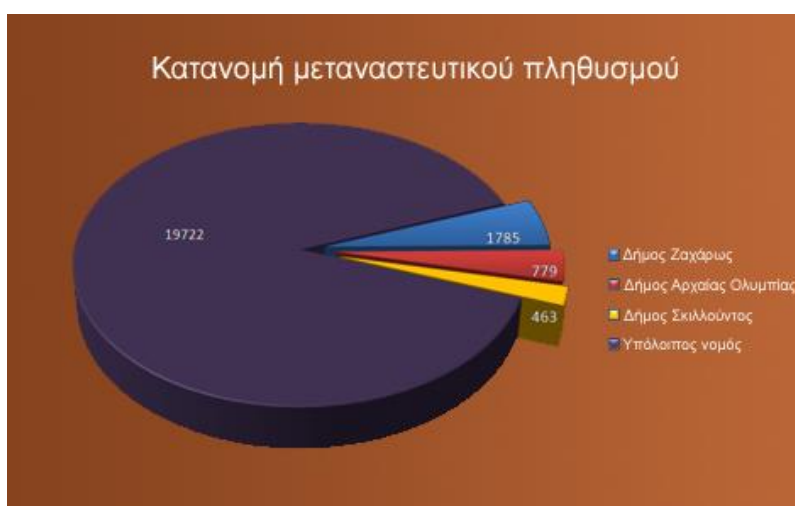
Παρατηρώντας το παραπάνω γράφημα, βλέπουμε ότι από το 2004 κι έπειτα, ως το 2006 σε Ελλάδα και Ευρώπη αλλά και στην Ηλεία ειδικότερα, το ποσοστό της ανεργίας μειωνόταν συνεχώς. Το 2007, ενώ συνολικά σε Ελλάδα και Ευρώπη το ποσοστό της ανεργίας συνέχισε να μειώνεται όπως και το 2008, στην Ηλεία παρατηρείται έκρηξη ανεργίας, κάτι που οφείλεται στις μεγάλες πυρκαγιές. Το ποσοστό των ανέργων συνέχισε να αυξάνεται με μικρότερο ρυθμό και το 2008, ενώ το 2009, χρονιά όπου ξεκίνησε η οικονομική κρίση, το ποσοστό της Ηλείας σημειώνει μείωση ακολουθώντας το σταθερά μειούμενο ποσοστό της Ευρώπης συνολικά, σε αντίθεση με το ποσοστό της Ελλάδας που εκτινάσσεται.

2.1.3 Το μεταναστευτικό ζήτημα (δημογραφική θεώρηση)

Γράφημα 2.4: Αναλογία των μεταναστών στο σύνολο του πληθυσμού της Ηλείας

(πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απογραφή πληθυσμού 2001)

Γράφημα 2.5: Κατανομή του μεταναστευτικού πληθυσμού εντός της Ηλείας

(πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απογραφή πληθυσμού 2001)

Το ποσοστό των μεταναστών που κατοικούν στο νομό Ηλείας ανέρχεται στο 12%. Πρόκειται για ένα υψηλό ποσοστό, που όμως δε σημαίνει απαραίτητα ότι έχει αυξηθεί η ροή των μεταναστών προς την Ηλεία, καθώς η περιοχή αποτέλεσε σημαντικό μεταναστευτικό προορισμό από το 1991 που έγινε το άνοιγμα των συνόρων. Κατά συνέπεια η αύξηση αυτή πιθανότητα οφείλεται σε μετανάστες που δεν εισήλθαν στην Ηλεία, αλλά γεννήθηκαν σε αυτή. Η πλειοψηφία των μεταναστών απασχολούνται στη γεωργική παραγωγή καθώς στον τομέα αυτό μπορούν να βρουν πιο εύκολα εργασία και γι' αυτό έχουν εγκατασταθεί στο δήμο Ζαχάρως ο οποίος είναι πεδινός και εύφορος. Συχνά οι μετανάστες και ειδικότερα οι παράνομοι, πέφτουν θύματα εκμετάλλευσης από εργοδότες που τους παρέχουν άθλιες συνθήκες ζωής και εργασίας, με μισθούς πολύ χαμηλούς.

2.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Η σημερινή Ηλεία συμπίπτει περίπου με την αρχαία Ήλιδα. Μετά την κατάκτηση της Πισατίδας και της Τριφυλίας από τους Ηλείους, το κράτος τους απλωνόταν από τον Λάρισσο ποταμό (τον σημερινό Μάνα) προς τα βόρεια έως την Αχαΐα, προς τα ανατολικά έως την Αρκαδία και προς τα νότια ως τον ποταμό Νέδα. Η Ηλεία, απομονωμένη –από την αλίμενη παραλία της και τα βουνά της Αρκαδίας και της Μεσσηνίας– από την υπόλοιπη Ελλάδα, δεν έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ιστορία της Ελλάδας. Παρέμεινε μια αγροτική περιοχή, ενώ η κτηνοτροφία ήταν ανεπτυγμένη ήδη από τα ομηρικά χρόνια. Η Ήλις υπήρξε το μοναδικό μεγάλο αστικό κέντρο της αρχαίας Ηλείας, γιατί η μεγάλη ευφορία της γης δεν επέτρεψε τη δημιουργία κανονικών πόλεων παρά μόνο ενίσχυσε τη σύσταση πολλών μικρών οικισμών. (Όπως λέει ο Στράβων, η Ήλις «ωκείτο κωμηδόν» κάτι που επιβεβαιώνεται και από τις ανασκαφές καθώς έχουν ανακαλυφθεί σε όλη την έκτασή της 112 θέσεις οικισμών. (Ηλεία, <http://greek.greek.enacademic.com/>)

Τα πρώτα ίχνη της παρουσίας του ανθρώπου στην Ηλεία φτάνουν στην παλαιολιθική εποχή. (Ευρήματα έχουν εντοπιστεί και από την προϊστορική περίοδο, αλλά όχι κάποιος σημαντικός) Κατά τη Μυκηναϊκή περίοδο η Ήλις ήταν μία από τις 4 ή 5 πόλεις του κράτους των Επειών, οι οποίοι έλαβαν μέρος στον Τρωικό πόλεμο. Στον Όμηρο η Ηλεία αναφέρεται ως ονομασία της περιοχής και οι κάτοικοί της ως Επειοί ή Ηλείοι. Με την κάθοδο των Δωριέων εγκαταστάθηκαν στην Ηλεία Έλληνες από την Ήπειρο και την Αιτωλία. Σύμφωνα με την παράδοση ο Αιτωλός Όξυλος υπέταξε τους παλαιούς κατοίκους (Μυκηναίους) και έγινε κύριος της χώρας. Αξίζει να σημειωθεί πως από το γεγονός αυτό εξηγούνται και οι ιδιομορφίες της ηλειακής διαλέκτου που ανήκει στη βορειοδυτική γλωσσική ομάδα ενέχοντας και αιολικά στοιχεία. (Ηλεία, <http://greek.greek.enacademic.com/>)

Στον Όξυλο αποδιδόταν από τους αρχαίους και μια κίνηση για την ενδυνάμωση της Ηλείας που ήταν ο «συνοικισμός», η ένωση δηλαδή των γειτονικών οικισμών σε μία πόλη. Από τότε η Ηλεία αυξάνει σημαντικά τη δύναμή της και επεκτείνει την εξουσία της στην Ακρόρεια στα ανατολικά και στην παραλία της Πισατίδας μέχρι τον Αλφειό. Η ξεχωριστή και τεράστια σημασία αυτής της κατάκτησης για την Ηλεία, έγκειται στο ότι με αυτήν οι Ηλείοι απέκτησαν την Ολυμπία και μαζί με αυτήν και την εποπτεία των Ολυμπιακών Αγώνων. Για ένα διάστημα η εποπτεία πέρασε στους Πισάτες, αλλά τελικά οι Ηλείοι κατέκτησαν οριστικά την Πισατίδα καθώς και ένα μεγάλο τμήμα της Τριφυλίας. (Ηλεία, <http://greek.greek.enacademic.com/>)

Στους Περσικούς πολέμους η Ηλεία δεν πήρε ενεργό μέρος, αναφέρεται όμως στα αναθήματα στην Ολυμπία και στους Δελφούς. Αμέσως μετά τον πόλεμο μεταβλήθηκε το πολίτευμά της σε δημοκρατικό, κατά το παράδειγμα του αθηναϊκού. Κατά τα μέσα του 5ου αι. π.Χ. οι Ηλείοι κατέκτησαν την Τριφυλία εκτός από το Λέπρεον, που δεν άργησε όμως να χάσει και αυτό την ανεξαρτησία του. (Ηλεία, <http://greek.greek.enacademic.com/>)

Κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο οι Ηλείοι ήταν σύμμαχοι των Σπαρτιατών, αλλά εξαιτίας μιας έριδας για το Λέπρεον προσχώρησαν μετά τη Νικίειο ειρήνη στη συμμαχία των Αργείων. Η ήττα τους στον πόλεμο με τη Σπάρτη (402-400 π.Χ.) ανάγκασε τους Ηλείους να αφήσουν

αυτόνομους τους περιοίκους τους και να επανέλθουν στην πελοποννησιακή συμμαχία. Την ανεξαρτησία τους την ανέκτησαν μετά τη μάχη των Λεύκτρων ενώ από το 365 π.Χ. ως το 363 π.Χ. βρίσκονταν σε πόλεμο με τους Αρκάδες με αφορμή την κατάληψη από τους Ηλείους του Λασιώνα. (Ηλεία, <http://greek.greek.enacademic.com/>)

Στην εποχή του Μακεδονικού Ελληνισμού, οι Ηλείοι υποχρεώθηκαν από το Φίλιππο Β΄ (359 - 336 π.Χ.) να κυβερνιούνται από ολιγαρχική φιλομακεδονική ομάδα. (Ηλεία, Νεότερη Ιστορία, <http://www.peloponnesos.gr/>) Οι Ηλείοι πολέμησαν και στη μάχη της Μεγαλόπολης (331 π.Χ.) και στον Λαμιακό πόλεμο εναντίον των Μακεδόνων και μετά την ίδρυση της Αιτωλικής Συμπολιτείας, προσχώρησαν σε αυτήν. (Ηλεία, <http://greek.greek.enacademic.com/>) Γενικότερα, κατά την εποχή των Μακεδόνων, η Ηλεία (Αρχαία Ήλιδα) υπέστη πολλές ταραχές, κυρίως μετά τον θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου, καθώς οι πολιτικές αστάθειες ήταν γεγονός για όλη την αυτοκρατορία. Η κατάσταση αυτή συνεχίζεται μέχρι και το 191π.Χ., όπου ο Αντίοχος Γ΄ ο Μέγας, εκστρατεύει στην Ελλάδα για να ενισχύσει τους Αιτωλούς, αλλά υφίσταται μεγάλη καταστροφή στις Θερμοπύλες από τους Ρωμαίους. Οι Ηλείοι εντάσσονται στην Αχαϊκή Συμπολιτεία, χάνοντας την πολιτική τους αυτονομία και η τύχη τους πλέον ταυτίζεται με τις εξελίξεις στον ελληνικό χώρο. (Η περιοχή της Ηλείας, <http://www.easho.gr/>)

Στα 146 π.Χ. ο Ρωμαίος στρατηγός Λεύκιος Μόμμιος, κατέλαβε την Ηλεία, η οποία γίνεται μέρος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας ενώ επί Νέρωνα η Ηλεία είχε μερική αυτονομία. (Ηλεία, Νεότερη Ιστορία, <http://www.peloponnesos.gr/>) Τα ρωμαϊκά χρόνια δεν ήταν λιγότερο ταραχώδη. Οι συνεχείς αλλαγές στην εξουσία της αυτοκρατορίας επηρέαζαν άλλοτε λιγότερο και άλλοτε περισσότερο τη ζωή στην περιοχή. Το Ιερό της Ολυμπίας υπήρξε ιδιαίτερα ευνοημένο με την καθιέρωση της λατρείας των ρωμαίων αυτοκρατόρων στο χώρο του, έως και την άνοδο του Μεγ. Κωνσταντίνου στον θρόνο (274 μ.Χ.), ο οποίος αспаζόμενος τον Χριστιανισμό έριξε σε δυσμένεια το Ιερό. (Η περιοχή της Ηλείας, <http://www.easho.gr/>) Το 393 μ.Χ. ο αυτοκράτορας Μέγας Θεοδόσιος κατάργησε τους Ολυμπιακούς Αγώνες γιατί, κατά τη γνώμη του, ήταν ένα «ειδωλολατρικό κατάλοιπο» υποβαθμίζοντας έτσι σημαντικά την περιοχή. (Ηλεία, Νεότερη Ιστορία, <http://www.peloponnesos.gr/>) Γενικά κατά τα βυζαντινά χρόνια η περιοχή της σημερινής Ηλείας δεν είχε να επιδείξει ιδιαίτερη ανάπτυξη.

Στην Ηλεία μετανάστευσαν και εγκαταστάθηκαν οι Σλάβοι (746-783 μ.Χ.), ενώ έκαναν επιδρομές οι Αραβες (881 μ.Χ.), οι Βούλγαροι (978 μ.Χ.), οι Βενετοί (1125 μ.Χ.) και οι Νορμανδοί (1150 μ.Χ.). Όλοι όμως νικήθηκαν και εγκατέλειψαν την Πελοπόννησο. (Ηλεία, Νεότερη Ιστορία, <http://www.peloponnesos.gr/>) Το 1204 μ.Χ. Γάλλοι και Βενετοί Σταυροφόροι, με πρόσχημα την απελευθέρωση των Αγίων Τόπων από τους «άπιστους», κυριεύουν το μεγαλύτερο μέρος της χώρας και η περιοχή περνάει στην κυριαρχία των Φράγκων. Από το 1263 μ.Χ. ξεκινά μια ακόμα ταραχώδης περίοδος, όπου Βυζαντινοί και Φράγκοι πολεμούν για την κατάκτηση των εδαφών. (Η περιοχή της Ηλείας, <http://www.easho.gr/>)

Κατά τη φραγκοκρατία (1204-1447), η Ηλεία ανήκε στο πριγκιπάτο της Αχαΐας και η πρωτεύουσά της Ανδραβίδα ήταν η έδρα του πρίγκιπα της Αχαΐας και του Λατίνου επισκόπου. Μια άλλη σπουδαία πόλη της ήταν η Γλαρέντζα (Κυλλήνη) από το λιμάνι της οποίας διεξαγόταν όλο το

εισαγωγικό και εξαγωγικό εμπόριο της περιοχής. Παρά τους μακροχρόνιους αγώνες των Ελλήνων σε όλη τη διάρκεια της φραγκοκρατίας να καταλάβουν την Ηλεία, μόλις το 1430 κατόρθωσε ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, ο μετέπειτα αυτοκράτορας, να καταλάβει τη Γλαρέντζα. (Ηλεία, <http://greek.greek.enacademic.com/>)

Το 1453 μ.Χ., η άλωση της Κωνσταντινούπολης φέρνει τους Οθωμανούς στον ελληνικό χώρο, οι οποίοι καταλαμβάνουν το 1458 μ.Χ. όλο το Μοριά. Η Ηλεία υφίσταται για τέσσερις περίπου αιώνες τον τούρκο κατακτητή, με δύο μόνο διαλείμματα Ενετοκρατίας, από το 1463 μ.Χ. έως το 1479 μ.Χ. και από το 1685 μ.Χ. έως το 1715 μ.Χ.. Η ανάπτυξη στην περιοχή, άρχισε να ανακάμπτει με την εγκατάσταση των Ottomans (1715 μ.Χ.), τουρκικής πλούσιας οικογένειας, που εγκαθίσταται στη Γαστούνη και προωθεί το εμπόριο. Με τα Ορλωφικά όμως ξεκινάει μια νέα περίοδος αναταραχών. Το 1770 μ.Χ. η απόβαση των αδερφών Ορλώφ με ρωσικό στόλο στη Μάνη ξεσηκώνει τον ντόπιο πληθυσμό και τους κατοίκους της Ηλείας και Αχαΐας. Δυστυχώς όμως το κίνημα αποτυγχάνει, οι επαναστάτες σφαγιάζονται και οι επαρχίες καταστρέφονται. (Η περιοχή της Ηλείας, <http://www.easho.gr/>)

Μετά τα Ορλωφικά, ακολουθεί περίοδος ανασυγκρότησης για τους Έλληνες. Το 1814 ιδρύεται η Φιλική Εταιρεία, στην οποία μετέχουν σπουδαίοι άνδρες από την Ηλεία, όπως ο Παναγιώτης Αναγνωστόπουλος από την Ανδρίτσαινα, ο Γεώργιος Σισίνης από την Γαστούνη και ο Χαράλαμπος Βιλαέτης από τον Πύργο. Η φήμη του ξεσηκωμού διαρρέει και ο Χουρσίτ πασάς διατάσσει από την Τρίπολη να μαζευτούν εκεί όλοι οι πρόκριτοι με το πρόσχημα της σύσκεψης, με απώτερο σκοπό την ομηρία τους. Όσοι πήγαν εντέλει φυλακίστηκαν. Το γεγονός αυτό επισπεύδει την έναρξη της επανάστασης και τελικά η επαναστατική σημαία υψώνεται από τον Σισίνη στη Γαστούνη και τον Βιλαέτη στον Πύργο. Έκτοτε ξεκινάει ο μακρύς και επίπονος αγώνας για την απελευθέρωση του ελληνικού κράτους, όπου οι Ηλείοι έδειξαν σπουδαία γενναιότητα απελευθερώνοντας όχι μόνο τα δικά τους εδάφη αλλά συντρέχοντας και τους υπόλοιπους επαναστατημένους Έλληνες, όπως στην πολιορκία του Μεσολογγίου. Το 1825 επιβιβάζεται ο Ιμπραήμ με τον αιγυπτιακό στόλο στη Μεθώνη και προχωρά για το Μεσολόγγι, βρίσκοντας μια εξασθενημένη Ελλάδα από τον εμφύλιο. Το Νοέμβριο του 1825 οι Αιγύπτιοι λεηλατούν τον Πύργο και προελαύνοντας φτάνουν στην Αμαλιάδα και τη Γαστούνη. Μετά την πτώση του Μεσολογγίου, ο Ιμπραήμ επιστρέφει στην Ηλεία σφάζοντας και λεηλατώντας. Οι Μεγάλες Δυνάμεις όμως είχαν ήδη στρέψει τη ματιά τους στην επαναστατημένη Ελλάδα και τον Οκτώβριο του 1827 μ.Χ. καταστρέφουν ολοκληρωτικά τον τουρκοαιγυπτιακό στόλο. (Η περιοχή της Ηλείας, <http://www.easho.gr/>)

Στο πιο πρόσφατο παρελθόν, η Ηλεία κυριεύθηκε από τους Ιταλούς στα 1941, οι οποίοι αποχωρούν στα 1943 για να αντικατασταθούν από τους Γερμανούς για ένα χρόνο. (Ηλεία, Νεότερη Ιστορία, <http://www.peloponnesos.gr/>)

2.3 ΦΥΣΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

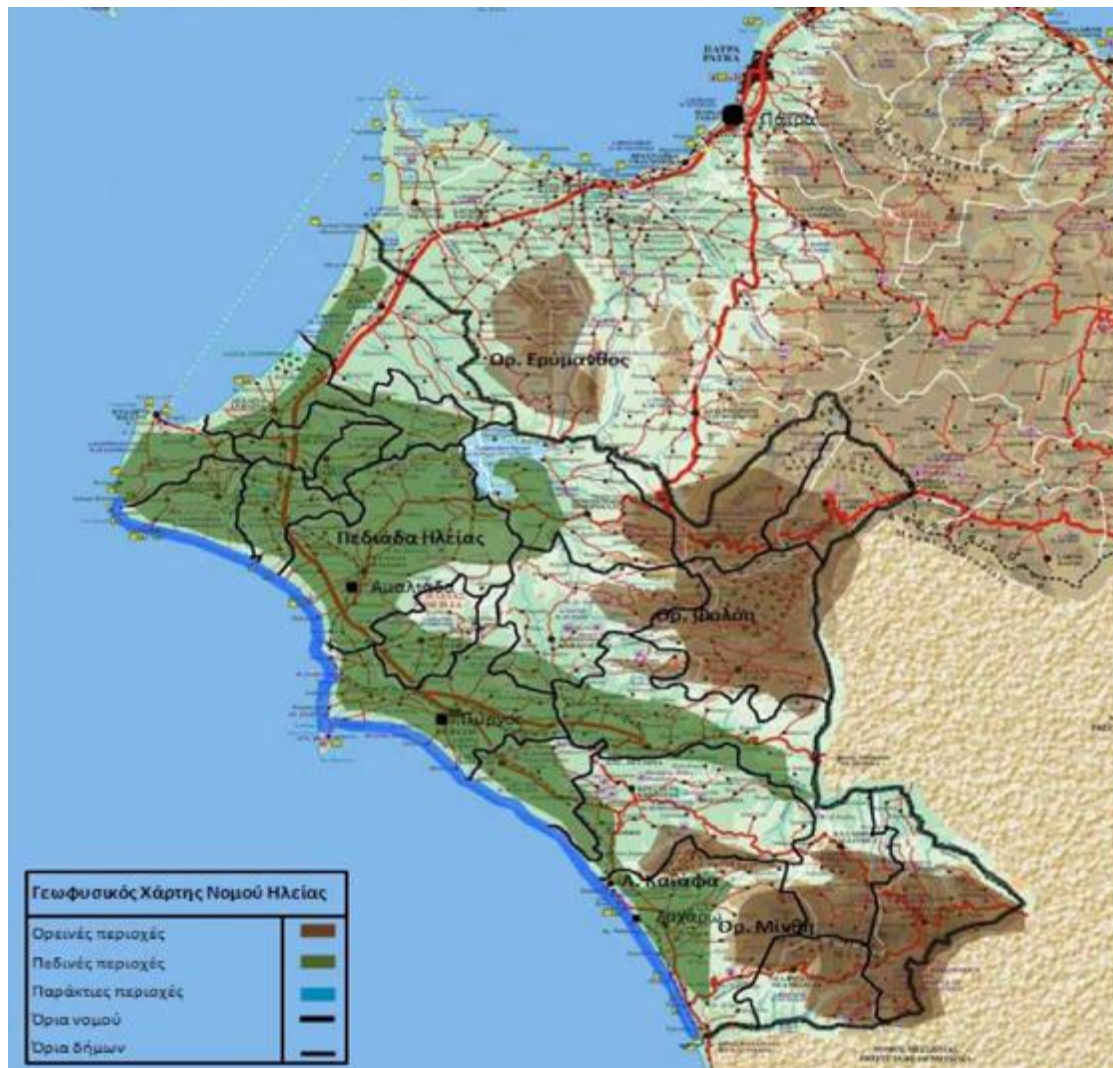
Η γεωμορφολογία του εδάφους προσδιορίζεται από πεδινές εκτάσεις που σχηματίζουν την πεδιάδα της Ηλείας, τη μεγαλύτερη της Πελοποννήσου, που χωρίζεται σε τρία τμήματα: της Μανωλάδας, της Αμαλιάδας και του Πύργου. Ενώ ορεινή είναι μόνο η επαρχία της Ολυμπίας. Ακόμα στη Ζαχάρω, στα Κρέστενα και στην Αγουλινίτσα σχηματίζονται μικρές κοιλάδες. Συγκεκριμένα σύμφωνα με την ΕΣΥΕ, επί της συνολικής έκτασης του νομού η κατανομή του σε κατηγορίες είναι ως εξής: 1.517 στρέμματα είναι πεδινά, 555 στρέμματα είναι ημιορεινά και 546 στρέμματα είναι ορεινά. Μεταφράζοντας σε ποσοστά είναι 57% πεδινό, 20,2% ημιορεινό και 22,8 ορεινό (Διαμαντάκη, 2011).

Οι μεγαλύτεροι ορεινοί όγκοι είναι στην Ανατολική πλευρά στα όρια με την Αρκαδία οι πλευρές του Ερύμανθου, με υψηλότερη κορυφή στην Ηλεία τη Λάμπεια (1.797m) και το Σκιαδοβούνι (1.466 m). Νοτιότερα βρίσκεται η Φολή (798m), ο Λαπίθας (820m) και η Μίνθη (1.345m) (Διαμαντάκη, 2011).

Το υδρογραφικό δίκτυο της Ηλείας είναι πλούσιο, με βασικούς ποταμούς τον Αλφειό και τον Πηνειό. Ο πρώτος, που είναι και ο μεγαλύτερος της Πελοποννήσου (110 χλμ.), καθορίζει για ένα διάστημα τα σύνορα Ηλείας-Αρκαδίας, μπαίνει στο ηλειακό έδαφος στο σημείο της συμβολής του με τον Λάδωνα, ρέει με κατεύθυνση προς δύση, δέχεται τα νερά διαφόρων παραποτάμων και εκβάλλει στον κόλπο της Κυπαρισσίας. Ο Αλφειός δέχεται στον ρου του τους παραπόταμους Ερύμανθο, Ενιπέα, Διάγοντα και Σελινούντα. Ο Πηνειός, που ρέει ολοκληρωτικά στο έδαφος της Ηλείας, σχηματίζεται μεταξύ Ερύμανθου και Λάμπειας, ρέει αρχικά με νότια και ύστερα με δυτική κατεύθυνση, δέχεται τα νερά διαφόρων παραποτάμων και κυρίως τα νερά του Λάδωνα και εκβάλλει νότια της Γαστούνης. Στα σύνορα του νομού με τη Μεσσηνία βρίσκεται και ένας μικρός ποταμός η Νέδα (Διαμαντάκη, 2011).

Στο νομό Ηλείας υπάρχουν οι λίμνες Καϊιάφα και η λιμνοθάλασσα Κοτύχι. Επίσης στο νομό υπάρχει πλήθος ιαματικών πηγών με σημαντικότερες της Κυλλήνης, του Καϊιάφα, της Φρασινιάς, της Ξυλοκέρας, του Πουρναριού κ.α. (Διαμαντάκη, 2011).

Φυσικές ακτές σχηματίζουν κολπώσεις με σημαντικότερη την παραλία του Καϊιάφα και βορειότερα το Αρκούδι, την Μπούκα και τη Μανολάδα. Συνολικά τα παράλια ανέρχονται σε 150 χιλιόμετρα (Διαμαντάκη, 2011).

Εικόνα 2.1 Γεωφυσικά χαρακτηριστικά Ν. Ηλείας, (Πηγή: HELLANION A.E.)

Εικόνα 2.2: Γεωγραφική θέση Ν. Ηλείας, (Πηγή: Νομαρχία Ηλείας)

2.4 ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Το κλίμα της Ηλείας είναι θαλάσσιο μεσογειακό, με ήπιους χειμώνες και δροσερά καλοκαίρια εξαιτίας κυρίως της επίδρασης της θάλασσας. Η θερμοκρασία σπάνια κατέρχεται υπό το μηδέν τον χειμώνα και μόνο στην εσωτερική πεδινή περιοχή υπερβαίνει τους 40°C το καλοκαίρι (Θανάσουλας, 2010).

Η σχετική υγρασία του αέρα κυμαίνεται μεταξύ 67,5 και 70 βαθμών της υγρομετρικής κλίμακας, με υγρότερο μήνα τον Δεκέμβριο και ξηρότερους τους Ιούλιο και Αύγουστο. Η Ηλεία ανήκει στις περιοχές με τη λιγότερη νέφωση: η μέση ετήσια νέφωση κυμαίνεται μεταξύ 3,5 και 4,0, οι αίθριες ημέρες είναι περισσότερες από 150 και οι νεφοσκεπείς λιγότερες από 50 (Θανάσουλας, 2010).

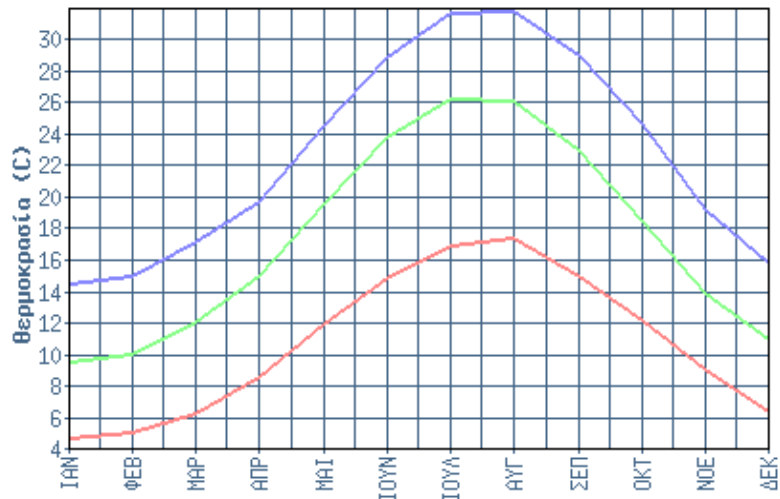
Το σύστημα των ανέμων που επικρατούν είναι μάλλον κανονικό. Από τον Νοέμβριο έως τον Μάρτιο επικρατούν ελαφρώς οι άνεμοι του νότιου τομέα, οι οποίοι πολλές φορές φτάνουν στον βαθμό της θύελλας προκαλώντας μεγάλη θαλασσοταραχή. Κατά τους θερμούς μήνες επικρατούν κυρίως οι δυτικοί άνεμοι ως θαλάσσιες αύρες και οι βορειοδυτικοί ως μελτέμια, τα οποία όμως παρουσιάζουν μικρότερη ένταση και συχνότητα σε σχέση με τα αντίστοιχα της περιοχής του Αιγαίου (Θανάσουλας, 2010).

Οι βροχές είναι άφθονες από τον Οκτώβριο έως τον Μάρτιο, τα δε ύψη βροχής είναι υπερδιπλάσια από αυτά που σημειώνονται στις ανατολικές περιοχές της Πελοποννήσου. Το χιόνι, ιδίως στα παράκτια τμήματα, παρουσιάζει μικρή συχνότητα. Αντίθετα, μεγάλη συχνότητα παρουσιάζει το χαλάζι, που προκαλεί πολλές φορές σημαντικές ζημιές στη γεωργία (Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης – Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών, diocles.civil.duth.gr/main.html).

Ο πιο κοντινός μετεωρολογικός σταθμός της Εθνικής Μετεωρολογικής Υπηρεσίας (ΕΜΥ) για κλιματικά δεδομένα είναι αυτός του Πύργου και θεωρείται και ο πιο αντιπροσωπευτικός σταθμός όσον αφορά το κλίμα της περιοχής, ο οποίος έχει γεωγραφικό μήκος/πλάτος: (Lon) 21ο26'0" / (Lat) 37ο40'0" και υψόμετρο 13μ. (Θανάσουλας, 2010).

➤ **Θερμοκρασία**

Η μέση μηνιαία μέγιστη θερμοκρασία παρατηρείται το μήνα Ιούλιο με 26,1 °C, και αντίστοιχα η ελάχιστη μέση το μήνα Ιανουάριο με 9,6 °C (Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης – Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών, diocles.civil.duth.gr/main.html).

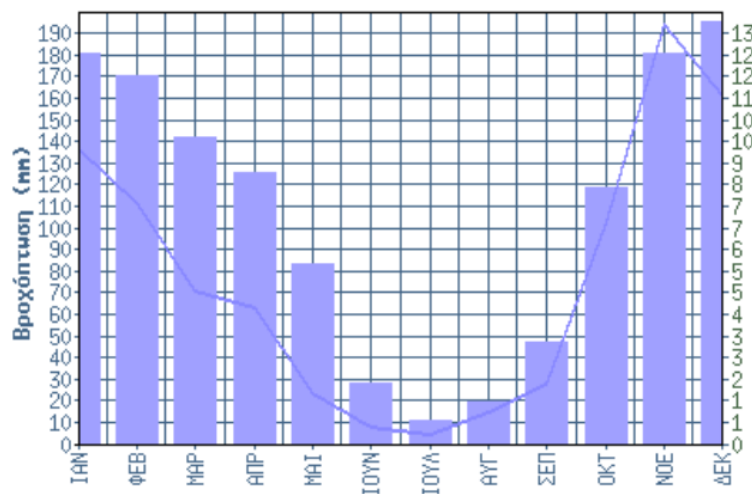

Γράφημα 2.6: Καταγεγραμμένη θερμοκρασία

(Πηγή: Μ.Σ Πύργου (ΕΜΥ, 1975-97))

➤ Βροχόπτωση

Η μέση μηνιαία μέγιστη βροχόπτωση παρατηρείται το μήνα Νοέμβριο με 194.0 χιλιοστά, και αντίστοιχα η ελάχιστη μέση το μήνα Ιούλιο με 4.5 χιλιοστά (Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης – Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών, diocles.civil.duth.gr/main.html).

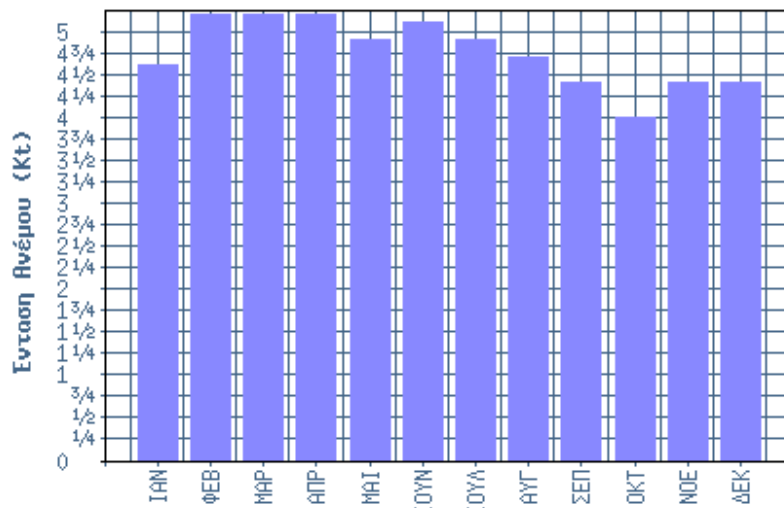
Γράφημα 2.7: Καταγεγραμμένη βροχόπτωση

(Πηγή: Μ.Σ Πύργου (ΕΜΥ, 1975-97))

➤ Άνεμοι

Οι επικρατούντες άνεμοι στην περιοχή είναι οι ΒΔ. Η μέση μηνιαία μέγιστη ένταση παρατηρείται τους μήνες Φεβρουάριο, Μάρτιο και Απρίλιο με 5.2 μποφόρ, και αντίστοιχα η ελάχιστη μέση το μήνα Οκτώβριο με 4.0 μποφόρ (Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης – Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών, diocles.civil.duth.gr/main.html).

Γράφημα 2.8: Καταγεγραμμένη ένταση ανέμου

(Πηγή: Μ.Σ Πύργου (ΕΜΥ, 1975-97))

➤ Ηλιοφάνεια

Ο νομός Ηλείας παρουσιάζει τις περισσότερες ώρες ηλιοφάνειας κατά μέσο όρο το μήνα Ιούλιο με 380.2 ώρες, και τις λιγότερες το μήνα Δεκέμβριο, με 129.8 ώρες αντίστοιχα. (Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης – Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών, diocles.civil.duth.gr/main.html). Αναλυτικά, οι ώρες ηλιοφάνειας ανά μήνα για την Ηλεία, παρουσιάζονται στον Πίνακα 3 του παραρτήματος.

2.5 ΥΔΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.5.1 Ποτάμια και λίμνες νομού Ηλείας

2.5.1.1 Ποτάμια

Τον νομό Ηλείας διασχίζουν τρία ποτάμια, ο Αλφειός, ο Πηνειός και η Νέδα.

➤ Αλφειός

Είναι ο σημαντικότερος και μεγαλύτερος ποταμός της Πελοποννήσου με μήκος 111 χιλιόμετρα. Πηγάζει στην Αρκαδία και πιο συγκεκριμένα κοντά στον οικισμό Βούρβουρα και συνεχίζει εκβάλλοντας στο Ιόνιο Πέλαγος. Για μεγάλη διαδρομή, αποτελεί το φυσικό όριο Ηλείας και Αρκαδίας ενώ στην πορεία του Στην πορεία του δέχεται τα νερά των χειμάρρων Ελισσώνα, Λούσιου, Λάδωνα, Ερύμανθου και Κλαδέου. Το ρεύμα του ποταμού είναι ορμητικό και μεταφέρει πολλές ύλες. Επίσης, γίνονται συνεχείς προσχώσεις με συνέπεια να δημιουργούνται στη θάλασσα σε αρκετή ακτίνα λωρίδες γης, λαιμοί και λιμνοθάλασσες, όπως είναι: της Αγουλινίτσας, της Μουριάς και του Καϊάφα (Νομαρχία Ηλείας, www.visitilia.gr).

➤ Πηνειός

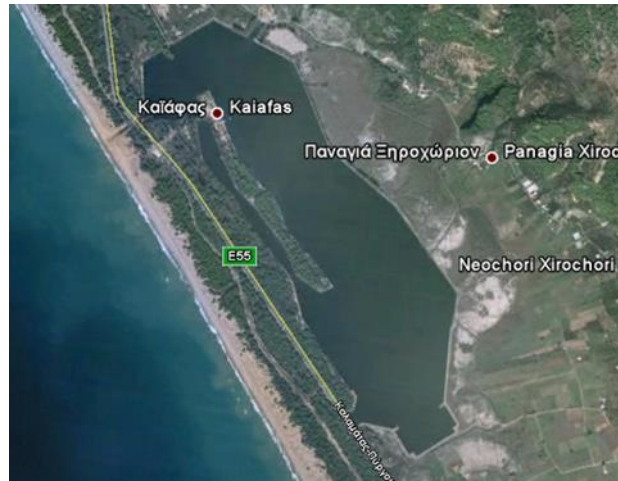
Ο Πηνειός διασχίζει το νομό Ηλείας, έχοντας συνολικό μήκος 70 χιλιόμετρα. Πηγάζει από το όρος Ερύμανθος και ρέει δυτικά εκβάλλοντας τελικά στο Ιόνιο πέλαγος κοντά στην Γαστούνη. Στο ενδιαμέσο τροφοδοτεί την τεχνητή λίμνη της ΔΕΗ που είναι η μεγαλύτερη λίμνη στην Πελοπόννησο. Κατά τη ροή του δέχεται πολλούς παραποτάμους με κυριότερο τον μικρό Λάδωνα (ή αλλιώς Λαγανέικο ποτάμι της Ηλείας). Ο ποταμός Πηνειός ποτίζει το μεγαλύτερο μέρος της Πεδιάδας της Ηλείας (Νομαρχία Ηλείας, www.visitilia.gr).

➤ Νέδα

Η Νέδα είναι ποτάμι της Πελοποννήσου και το μοναδικό θηλυκού γένους στον Ελλαδικό χώρο. Έχει συνολικό μήκος 32 χιλιόμετρα, πηγάζει από το όρος Λύκαιο στο νομό Μεσσηνίας, εκβάλλει στον Κυπαρισσιακό κόλπο, ενώ για ένα πολύ μεγάλο μέρος της, αποτελεί φυσικό σύνορο των νομών Ηλείας και Μεσσηνίας. Το φαράγγι της Νέδας χαρακτηρίζεται ως σπάνια και συνάμα ανεξερεύνητη μέχρι πρόσφατα γωνιά της Ελληνικής φύσης. Η πλούσια βλάστηση, οι έντονες εναλλαγές του τοπίου, οι τεράστιοι βράχοι στα νερά του και βέβαια οι καταρράκτες που σχηματίζονται είναι τα κύρια χαρακτηριστικά του φαραγγιού της (Νομαρχία Ηλείας, www.visitilia.gr).

2.5.1.2 Λίμνες

Στο νομό Ηλείας υπήρχαν οι λίμνες Αγουλινίτσας, Μουριάς, Καϊάφα και η λιμνοθάλασσα Κοτύχι. Τα τελευταία χρόνια όμως έγιναν κάποια νέα έργα που άλλαξαν τη μορφή του νομού. Συγκεκριμένα, η λίμνη Αγουλινίτσας δεν υφίσταται πια, διότι έχει μετατραπεί σε αεροδρόμιο και η λίμνη της Μουριάς έχει αποξηρανθεί και έχει μετατραπεί σε καλλιεργήσιμες εκτάσεις (Νομαρχία Ηλείας, www.visitilia.gr).

Εικόνα 2.3: Η λίμνη Καϊάφα

(Πηγή: Google Earth)

2.6 ΧΛΩΡΙΔΑ – ΒΛΑΣΤΗΣΗ

Ο νομός χαρακτηρίζεται από πλούσια βλάστηση. Αρκετά είναι τα σπάνια είδη κυρίως κοντά στα Δέλτα και τις κοίτες των ποταμών και σε οικοσυστήματα όπως το οροπέδιο της Φολόης και το δάσος της Στροφυλιάς, ενώ ενδημικά είδη εντοπίζονται με μορφή χαμηλής βλάστησης σε βουνοκορφές. Παρ' όλο που το μεγαλύτερο μέρος του νομού είναι πεδινό, η δασοκάλυψη είναι αρκετά καλή. Σύμφωνα με την απογραφή Γεωργίας -Κτηνοτροφίας της ΕΣΥΕ (1999-2000), πάνω από το 65,7 % της συνολικής έκτασης του νομού αποτελείται από αγροτικές περιοχές, ενώ ένα σημαντικό ποσοστό 29,3% είναι δάση και ημι-φυσικές εκτάσεις. Τα δάση αυτά αποτελούνται κυρίως από πεύκα και δρυς. Γίνεται συστηματική εκμετάλλευσή τους, κυρίως στον τομέα της ρητίνευσης (Θανάσουλας, 2010).

2.6.1 Περιοχές Natura 2000

Το Δίκτυο Natura 2000 αποτελεί ένα Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο περιοχών, οι οποίες φιλοξενούν φυσικούς τύπους οικοτόπων και οικοτόπους ειδών που είναι σημαντικοί σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Στόχος του δικτύου είναι η συμβολή στην αποτελεσματικότερη προστασία των απειλούμενων ειδών και των ενδιαιτημάτων και στη διατήρηση της βιοποικιλότητας και γενικότερα στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Οι περιοχές ή τόποι, που περιλαμβάνονται στο νομό Ηλείας και των οποίων έχει αναδειχθεί το οικολογικό δυναμικό, έχει εκτιμηθεί η οικολογική τους αξία και εντάσσονται στο δίκτυο Ειδικών Ζωνών Διατήρησης "ΦΥΣΗ 2000" (NATURA 2000), είναι οι ακόλουθες (Σκριμιζέα κ.ά., 2008) :

- Θίνες και παραλιακό δάσος Ζαχάρως και λίμνη Καϊάφα (GR2330005)
- Θαλάσσια περιοχή κόλπου Κυπαρισσίας (GR2330008)
- Εκβολές Δέλτα Αλφειού (GR2330001)
- Λιμνοθάλασσα Κοτυχίου (GR2330006)
- Δάσος Στροφυλιάς (GR2320001)
- Θαλάσσια περιοχή κόλπου Κυλλήνης (GR2330007)
- Εκβολές Δέλτα Πηνειού. (GR2330003)
- Οροπέδιο Φολόης (GR2330002)
- Αρχαία Ολυμπία (GR2330004)
- Όρος Ερύμανθος (GR2320008)

Ως περιοχές που χρήζουν ιδιαίτερης περιβαλλοντικής μεταχείρισης, θα πρέπει να προστεθούν:

- τα πευκοδάση της ημιορεινής ζώνης και το παραδοσιακό αγροτικό τοπίο με ελιές, αμπέλια, σταφίδες, και βοσκοτόπια,
- ο λόφος του Κατακόλου,
- η τεχνητή λίμνη του Πηνειού,
- το ελατοδάσος της Δίβρης Τσιπιάνων και Κρυόβρυσης,
- το φαράγγι της Νέδα.

2.7 ΠΑΝΙΔΑ

Η πανίδα του νομού Ηλείας είναι πολύ πλούσια και οφείλεται στα άφθονα νερά και την άφθονη χλωρίδα. Διάσπαρτα σε όλη την έκταση του νομού υπάρχουν πολλά οικοσυστήματα που παρουσιάζουν ενδιαφέρον τα οποία φιλοξενούν πολλά και σπάνια, πλέον, είδη ζώων. Οι όχθες του Αλφειού Ποταμού, οι καταρράκτες της Νέδας, το δάσος της Φολόης, ο χώρος της Αρχαίας Ολυμπίας, η Λιμνοθάλασσα Κοτύχι, η Λίμνη Καϊάφα και είναι λίγες μόνο από τις περιοχές ικανές να προσφέρουν συνθήκες ευνοϊκές για την ανάπτυξη πολλών ειδών πανίδας. Το πιο πλούσιο ίσως οικοσύστημα του Νομού είναι αυτό γύρω από τον Αλφειό ποταμό. Η πανίδα γύρω από τον Αλφειό αποτελείται από (Σκριμιζέα κ.ά., 2008) :

➤ **Θηλαστικά**

Πέρα από τα συνηθισμένα είδη, όπως ασβοί, κουνάβια, αλεπούδες, η κουιάδα του Αλφειού φιλοξενεί μερικές βίδρες, οι οποίες βρίσκονται κυρίως ψηλά και στους παραπόταμους Λάδωνα και Ερύμανθο. Λέγεται επίσης ότι έχουν μείνει λίγα τσακάλια και νυχτερίδες (Σκριμιζέα κ.ά., 2008).

➤ **Πουλιά**

Οι εκβολές του ποταμού βρίσκονται πάνω σε ένα σημαντικό μεταναστευτικό διάδρομο και μεγάλοι αριθμοί από υδρόβια πουλιά περνούν από εδώ. Το χειμώνα κοπάδια από ερωδιούς και παρυδάτια πουλιά σταθμεύουν συχνά. Αν έχει βρέξει αρκετά, σχηματίζονται μικροί υγρότοποι στο νότιο τμήμα της Μουριάς, όπου μπορεί κανείς να δει ακόμη και μικρά κοπάδια από χαλκόκοτες. Κατά μήκος του ποταμού τα υδρόβια πουλιά είναι λιγοστά. Αυξάνονται μόνο στα σημεία εκείνα που η ροή είναι αργή ή στις λιμνούλες και τα πλημμυρισμένα μέρη ανάμεσα στα παραποτάμια δάση. Επίσης, ένα από τα πιο χαρακτηριστικά μικροπούλια που ζουν στην περιοχή είναι η Υφάντρα, ένα μικρό όμορφο πουλί με μαύρη μάσκα και καφεκόκκινη πλάτη. Ένα ακόμα ενδιαφέρον είδος πουλιού που μπορεί να δει κανείς στην περιοχή είναι ο δενδροσπουργίτης (Σκριμιζέα κ.ά., 2008).

➤ **Ψάρια**

Ο Αλφειός, τροφοδοτούμενος από πάμπολλες πηγές, έχει μια σταθερή ελάχιστη ροή, αυτό που χρειάζονται τα ψάρια του γλυκού νερού. Η ενδημική άγρια πέστροφα της Πελοποννήσου ζει μόνο στο σύστημα του Αλφειού, αλλά περιορίζεται σε μέρη που έχουν γρήγορη ροή και καθαρά, καλά οξυγονωμένα νερά. Στα τελευταία χιλιόμετρα προς τη θάλασσα βρίσκει κανείς και θαλασσινά ψάρια, όπως λαβράκια, διάφορα είδη κεφάλων αλλά και χέλια. Τέλος, υπάρχουν και ορισμένα σπάνια και εξαιρετικά απειλούμενα μικρόσωμα είδη όπως ο ζουρνάς (Σκριμιζέα κ.ά., 2008).

➤ **Ερπετά και αμφίβια**

Το κυρίως ποτάμι, λόγω της γρήγορης ροής ή των βαθιών νερών, δεν είναι κατάλληλο για ερπετά και αμφίβια. Στα μικρά όμως ήσυχια παρακλάδια και στις λιμνούλες, έξω από την κοίτη, υπάρχουν νερόφιδα, σαύρες και τα 2 είδη της.

Στη συνέχεια, αναφέρονται τα είδη της πανίδας σε άλλα χαρακτηριστικά οικοσυστήματα του Νομού (Σκριμιζέα κ.ά., 2008) :

➤ **Δάσος Φολόης – Κάπελης**

Στην πλούσια πανίδα της, κατά την αρχαιότητα και μέχρι το 1950, είχε αγριογούρουνα, ζαρκάδια, ελάφια, ρήσους, ικτίνους. Σήμερα, συναντάει κανείς λαγούς, κουνάβια, αλεπούδες, τσακάλια, νυφίτσες, σκαντζόχοιρους και χελώνες. Από орνιθοπανίδα μπορεί κανείς να δει πέρδικες, μπεκάτσες, φάσες, κίσες, κούκους, τρυγόνια, τσαλαπετεινούς, κορυδαλλούς, δρυοκόλαπτες, αετούς, οξιές, αετομάχια, ξεφτέρια και κουκουβάγιες. Έχει ποικιλία ζωυφίων και μάλιστα από τις κατώτερες συνομοταξίες των εντόμων και ερπετών όπως οχιές, αστρίτες, δεντρογαλιές, αστριτοχές, σαΐτες, σαύρες, γαϊδουρομουστέλες, και χελώνες (Σκριμιζέα κ.ά., 2008).

➤ **Οι καταρράκτες της Νέδας**

Η πανίδα της περιοχής πλούσια σε ποικιλία, οδηγεί μερικές φορές σε παράξενες συναντήσεις, όπως αυτής μιας βίδρας ή στα χνάρια που αφήνει στο πέρασμα του ένα αγριογούρουνο. Λαγοί, πουλιά, ψάρια του γλυκού νερού, κάβουρες και νερόφιδα είναι συνηθισμένοι κάτοικοι του ποταμού ενώ αρκετές είναι οι γαλάζιες λιβελλούλες που κάνουν χαμηλές πτήσεις πάνω από τα νερά (Σκριμιζέα κ.ά., 2008).

➤ **Λιμνοθάλασσα Κοτύχι**

Η λιμνοθάλασσα του Κοτυχίου, αποτελεί σημαντικό τόπο αναπαραγωγής της χελώνας Καρέττα-Καρέττα, ενώ στην περιοχή διαβιούν περίπου 60 είδη πτηνών, 5 θηλαστικών και 7 αμφίβιων ερπετών (Σκριμιζέα κ.ά., 2008).

➤ **Λίμνη Καϊάφα**

Το δάσος και η λίμνη Καϊάφα του νομού Ηλείας αποτελεί μια μοναδική παράκτια περιοχή με μοναδική βιοποικιλότητα. Σπουδαία είναι η πανίδα της περιοχής με πιο χαρακτηριστικά τα σπάνια είδη χελωνών (Γραμμωτή, Ονουχοχελώνα, Θαλάσσια Caretta) (Σκριμιζέα κ.ά., 2008).

2.8 ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΕΣ ΦΥΣΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ - ΤΟΠΙΟ

2.8.1 Προστατευόμενες Φυσικές Περιοχές Οικολογικής Σημασίας

Παρακάτω παρουσιάζονται ορισμένες Προστατευόμενες Φυσικές Περιοχές Οικολογικής Σημασίας του Ν. Ηλείας (Σκριμιζέα κ.ά., 2008).

➤ Καταφύγια Άγριας Ζωής:

- Ζαχοβούνι-Πρεσκαβίτα, ΠΕΡΙΟΧΗ : Κοινοτήτων Καλλιθέας-Αμυγδαλών-Λιβαδακίου, ΕΚΤΑΣΗ : 13500 στρ. ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Ολυμπίας
- Κιβούρια-Ροδινά, ΠΕΡΙΟΧΗ : Κοινοτήτων Ροδινών-Καλίδονας-Σχίνων, ΕΚΤΑΣΗ : 5600 στρ. ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Ολυμπίας
- Κάτω Σαμικού-Ξηροχωρίου-Σμέρνας-Γραϊκάς-Βρίνας, ΠΕΡΙΟΧΗ : Σαμικού-Ξηροχωρίου-Σμέρνας-Γραϊκάς-Βρίνας, ΕΚΤΑΣΗ : 18000 στρ. ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Ολυμπίας
- Βαθύ Λαγκάδι-Ακόνα-Απιδούλες-Χαλίκι-Σπαρτόραχο κλπ., ΠΕΡΙΟΧΗ : Γερακίου-Περιστερίου, Δήμου Ιάρδανου, ΕΚΤΑΣΗ : 9.000 στρ. ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Πύργου
- Κεραμύδα-Όνια-Βρεστά-Τσαπαρέικα-Κάστρο-Φούρνοι, ΠΕΡΙΟΧΗ : Γερακίου-Περιστερίου, Δήμου Ιάρδανου, ΕΚΤΑΣΗ : 6.000 στρ. ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Αμαλιάδος

➤ Εθνικά Πάρκα:

- Εθνικό Πάρκο Υγροτόπων Στροφυλιάς-Κοτυχίου, ΠΕΡΙΟΧΗ : Δάσους Στροφυλιάς & Λιμνοθάλασσας Κοτυχίου

➤ Εκτροφεία Θηραμάτων (κρατικά):

- Δαφνιώτισσας, ΠΕΡΙΟΧΗ : Κοινότητας Κεραμιδιάς, ΕΚΤΑΣΗ : 30 στρ. ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Αμαλιάδος

➤ Ζώνες Διάβασης:

- Ζώνη Αμαλιάδας, ΠΕΡΙΟΧΗ : Αμαλιάδας, ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Αμαλιάδας
- Ζώνη Αλφειού, ΠΕΡΙΟΧΗ : Αλφειού Π., ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Ολυμπίας
- Ζώνη Εθνικής Οδού Πύργου-Κυπαρισσίας, ΠΕΡΙΟΧΗ : Εθνικής Οδού Πύργου-Κυπαρισσίας, ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Ολυμπίας
- Ζώνη Νέδα Ποταμού, ΠΕΡΙΟΧΗ : Νέδα Ποταμού, ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Ολυμπίας
- Ζώνη Κόβιτσα Ποταμού, ΠΕΡΙΟΧΗ : Κόβιτσα Π., ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Ολυμπίας
- Ζώνη Ζαχάρως, ΠΕΡΙΟΧΗ : Ζαχάρως, ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Ολυμπίας
- Ζώνη Πύργου-Ερύμανθου-Αλφειού, ΠΕΡΙΟΧΗ : Πύργου-Ερύμανθου-Αλφειού, ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Πύργου

➤ Υγρότοποι Ramsar:

- Λίμνη Κοτύχι, ΠΕΡΙΟΧΗ : Λίμνη Κοτύχι, ΕΚΤΑΣΗ : 8.500 στρ., ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Αμαλιάδας

➤ ΖΕΠ (Ζώνες Ειδικής Προστασίας) για την ορνιθοπανίδα:

- GR 2330002 Οροπέδιο Φολόης, ΠΕΡΙΟΧΗ : Λάλα, ΕΚΤΑΣΗ : 97.419 στρ., ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Ολυμπίας (Κρέστενα)
- GR 2330006 Λιμνοθάλασσα Κοτύχι-Αλυκές Λεχαινών, ΠΕΡΙΟΧΗ : Βάρδα, Λεχαινών κλπ., ΕΚΤΑΣΗ : 23.510 στρ., ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Αμαλιάδας

➤ **Υγρότοποι-Υγροβιότοποι:**

- Λιμνοθάλασσα Κοτύχι, ΠΕΡΙΟΧΗ : Μανωλάδος, Βάρδα, Λεχαινών, ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Αμαλιάδας
- Λίμνη Πηνειού Π. (τεχνητή), ΠΕΡΙΟΧΗ : Δάφνης, Κεραμιδιάς, Εφύρας, Κέντρου, Αυγής κλπ., ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Αμαλιάδας
- Ποταμός Πηνειός (Πελ), ΠΕΡΙΟΧΗ : Νομού Ηλείας, ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Αμαλιάδας, Δέλτα-Εκβολές Πηνειού Π., ΠΕΡΙΟΧΗ : Γαστούνης, Βαρθολομιού, ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Αμαλιάδας
- Ποταμός Αλφειός, ΠΕΡΙΟΧΗ : Νομού Ηλείας, ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Πύργου
- Δέλτα-εκβολές Αλφειού Π., ΠΕΡΙΟΧΗ : Επιταλίου, ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Πύργου
- Ποταμός Ερύμανθος, ΠΕΡΙΟΧΗ : Νομού Ηλείας, ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Πύργου
- Λίμνη Καϊάφα, ΠΕΡΙΟΧΗ : Κάτω Σαμικού, Ζαχάρως, ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ : Ολυμπίας (Κρέστενα)
- Ποταμός Νέδας

2.8.2 Περιοχές Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλους

Ο νομός Ηλείας περιλαμβάνει πολλές περιοχές με ιδιαίτερη ομορφιά και οικολογική σημασία που αποτελούν αντικείμενα μελέτης ερευνητών, αλλά και πόλους έλξης τουριστών που αγαπούν τη φύση. Από αυτές τις περιοχές, πολλές από τις οποίες έχουν ήδη αναφερθεί στα προηγούμενα κεφάλαια, οι πιο γνωστές και ξεχωριστές είναι οι παρακάτω (Σκριμιζέα κ.ά., 2008):

➤ **Δάσος Στροφυλιάς**

Το δάσος Στροφυλιάς είναι μια ολόκληρη λωρίδα με πλάτος περίπου 1250 μέτρα, που εκτείνεται κατά μήκος της παραλίας. Παρουσιάζει μεγάλες μορφολογικές εναλλαγές, καθώς δεντρόφυτες εκτάσεις εναλλάσσονται με ξέφωτα ή άλλα διάκενα, με λιμνάζοντα νερά ή κανάλια. Αντίστοιχη ποικιλότητα συναντάει κανείς και στην κατανομή της χλωρίδας που περιλαμβάνει πολλά δενδρώδη, θαμνώδη αλλά και υδρόφιλα. Αντίστοιχα, η πανίδα περιλαμβάνει πολλά είδη ερπετών, αμφιβίων, θηλαστικών και εντόμων. Το δάσος Στροφυλιάς μαζί με τη λιμνοθάλασσα Κοτυχίου ενώνονται σχηματίζοντας ένα οικότοπο μεγάλης αξίας, που πλουτίζει την αξία της περιοχής (Σκριμιζέα κ.ά., 2008).

➤ **Οι καταρράκτες της Νέδας**

Νότια της Αρχαίας Ολυμπίας, στα όρια των νομών Ηλείας και Μεσσηνίας, βρίσκεται το φαράγγι της Νέδας. Το ποτάμι της Νέδας περνάει μέσα από κακοτράχαλα βουνά και απόκρημνες πλαγιές δημιουργώντας τοπία μεγάλης αισθητικής και οικολογικής αξίας. Σημείο προσέγγισης του ποταμού είναι το καλοκαιρινό θέρετρο της Κυπαρισσίας με αμμουδιές, ξενοδοχεία και ένα μεσαιωνικό κάστρο. Από εκεί είναι εύκολο κανείς να προσεγγίσει το φαράγγι της Νέδας και να περπατήσει στα μονοπάτια κατά μήκος της κοίτης του ποταμού (Σκριμιζέα κ.ά., 2008).

➤ **Λιμνοθάλασσα Κοτύχι**

Το Κοτύχι είναι η μεγαλύτερη και σημαντικότερη λιμνοθάλασσα της Πελοποννήσου. Αν και οι αγροτικές δραστηριότητες έχουν επηρεάσει την περιοχή γύρω από τον υγρότοπο, οι οικοτόποι του δεν έχουν επηρεαστεί σημαντικά από αυτές. Από ορνιθολογική άποψη η λιμνοθάλασσα παρουσιάζει μεγάλο οικολογικό ενδιαφέρον, διότι είναι η νοτιότερη λιμνοθάλασσα στο δυτικό διάδρομο μετανάστευσης πολλών πουλιών. Η χλωρίδα της περιοχής περιλαμβάνει είδη, οι πληθυσμοί των οποίων είναι πολύ υποβαθμισμένοι στην Ελλάδα και πρέπει να προστατευθούν, ενώ η περιοχή αποτελεί φυσικό οικολογικό εργαστήριο για εκπαίδευση και έρευνα και χρησιμοποιείται ευρέως για ψάρεμα (Σκριμιζέα κ.ά., 2008).

➤ **Λίμνη Καϊάφα**

Η περιοχή του Καϊάφα και της ομώνυμου Λουτροπόλεως βρίσκεται στα όρια του δήμου Ζαχάρως. Περιλαμβάνει τη θάλασσα του Ιονίου πελάγους με την εκτεταμένη και καθαρή αμμώδη ακτή, το θαυμάσιο πευκόδασος της Στροφυλιάς, την πεδινή περιοχή με το συνεχόμενο κάμπο Ξηροχωρίου - Ζαχάρως και την οροσειρά του μυθικού όρους Λαπίθα στους πρόποδες του οποίου βρίσκεται από δυτικά η πηγή των Ανιγρίδων Νυμφών και ανατολικά η πηγή του Γερανίου αύλακα. Η περιοχή αποτελεί πολύ σημαντικό οικοσύστημα, με πλούσια χλωρίδα και πανίδα, λόγω του συνδυασμού παράκτιου δάσους, θινών και λίμνης (Σκριμιζέα κ.ά., 2008).

➤ **Φαράγγι του Γούμερου**

Η πεζοπορία στο φαράγγι του Γούμερου είναι μια εύκολη πεζοπορική διαδρομή διάρκειας 3 ωρών στο οροπέδιο της Φολόης του νομού Ηλείας. Η διαδρομή διέρχεται από τις αρχαιότερες ελιές της Ελλάδας, οι οποίες στεφάνωναν τους Ολυμπιονίκες και περιλαμβάνει το αρχαίο καλντερίμι, τμήμα της ιεράς οδού Ηλιδας – Ολυμπίας, το μαντείο των αθλητών, την ιερά Μονή Ασκητής με το βυζαντινό ναό του 1200 μ.Χ. και καταλήγει στο χωριό Γούμερο (Σκριμιζέα κ.ά., 2008).

➤ **Φαράγγι Αντρωνίου**

Το Φαράγγι του Αντρωνίου βρίσκεται 500 περίπου μέτρα χαμηλότερα από το επίπεδο του ομώνυμου χωριού. Περικλείεται από τις δυο επιβλητικές και απότομες χαράδρες που τις διασχίζουν ο Ομηρικός Σελλήεις από τη μία και το Παλιοπόταμο από την άλλη. Στη διαδρομή, που πραγματοποιείται με τα πόδια, συναντάει κανείς εγκαταλειμμένους νερόμυλους, το σπήλαιο με τους σταλακτίτες και διάφορες φυτοκοινωνίες με πλατύφυλλα και αειθαλή δένδρα. Από ορνιθολογική άποψη, η περιοχή παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον κυρίως λόγω του χρυσαετού και του λευκονώτη. Τα περισσότερα είδη ζώων και πουλιών της περιοχής προστατεύονται από διεθνείς συνθήκες. Πριν 50 χρόνια υπήρχαν ακόμη αγριόχοιροι, ζαρκάδια και ελάφια. Κάθε χρόνο τον Αύγουστο διοργανώνεται το πανελλήνιο πέρασμα στο φαράγγι με την συμμετοχή εκατοντάδων ορειβατών και πεζοπόρων (Σκριμιζέα κ.ά., 2008).

➤ **Δάσος Φολόης – Κάπελης**

Το μοναδικό, επίπεδο δάσος της Ελλάδας, έκτασης 218.000 στρεμμάτων, αποτελείται από σπερμοφυή βελανιδιά και είναι ενταγμένο στο δίκτυο NATURA 2000 λόγω της σπουδαιότητάς του, η οποία εκτιμάται από την αρχαιότητά της. Βρίσκεται στην ορεινή Ηλεία στα σύνορα Αρκαδίας Αχαΐας στους ΝΔ πρόποδες του όρους Ερυμάνθου. Σε όλο το οροπέδιο κυριαρχεί η ευθύκορμη βελανιδιά (το δάσος δρυός στην περιοχή της Φολόης είναι μεταξύ των αρχαιότερων υπαρχόντων υπο-μεσογειακών δρυοδασών), την οποία ο λαός της περιοχής ονόμασε Κάπελη, που σημαίνει πυκνό δάσος ή άφθονο δάσος. Η Κάπελη λέγεται και «μπαλκόνι της Ηλείας». Από τα ψηλότερα βουνά φαίνεται σαν μεγάλο αλώνι με ακτίνα δέκα χιλιομέτρων, ενώ από τα χαμηλότερα σαν δρεπάνι. Είναι ένα από τα σπανιότερα δάση, μοναδικό στα Βαλκάνια. Οι βελανιδιές του είναι ψηλές, άλλες ευθείς σαν κυπαρίσσια και άλλες χοντρές πολύκλωνες. Κάτω από τον ίσκιό τους ευδοκιμεί μόνο η φτερίνα και τα σφερδούκλια. Εδώ, πηγάζει ο Πηνειός ποταμός ή Πηνειακός Λάδωνας και σχηματίζεται το φαράγγι γύρω από το Αντρώνι, που χαρακτηρίζεται ως οικότοπος μεγάλης ιστορικής και οικολογικής αξίας. Κοντά στις κατοικημένες περιοχές και στις χαράδρες υπάρχουν καστανιές, πλατάνια, πουρνάρια, αριές, κουμαριές, ρείκια, σπάρτα, καρυδιές, οπωροφόρα δέντρα και ορεινότερα σφάκα (Σκριμιζέα κ.ά., 2008).

2.9 ΓΕΩΛΟΓΙΑ

2.9.1 Γεωλογική επισκόπηση της Δυτικής Πελοποννήσου

Το γεωλογικό υπόβαθρο της Δυτικής Πελοποννήσου δομείται από τα καλύμματα των εξωτερικών ορογενετικών ζωνών των Ελληνίδων οροσειρών. Οι Ελληνίδες οροσειρές οφείλουν τη γένεση τους στη σύγκρουση των ηπείρων της Αφρικής και της Ευρασίας και στην ταυτόχρονη καταβύθιση του ωκεανού της Τηθύος.

Στη Δυτική Πελοπόννησο εμφανίζονται τρεις ισοπικές ζώνες των Εξωτερικών Ελληνίδων. Δυτικά εμφανίζεται η Ιόνια ζώνη φυσική ακολουθία της οποίας είναι η ζώνη Τρίπολης, πάνω στην οποία επωθείται η ζώνη της Πίνδου. Η περιοχή της Ηλείας στην δυτική Πελοπόννησο αντιστοιχεί σ' ένα μεγάλο τεκτονικό βύθισμα πρώτου βαθμού κοντά στην ζώνη καταβύθισης. Το βύθισμα της Ηλείας οριοθετείται στα βόρεια από το τεκτονικό κέρατο του Ερύμανθου ανατολικά και νότια από τα αντίστοιχα της Τρόπρας και Λάπηθα.

➤ Ζώνη Πίνδου

Η γεωτεκτονική ζώνη της Πίνδου χαρακτηρίζεται από μια συνεχή πελαγική ιζηματογένεση (πυριτική και ανθρακική) από το Τριαδικό έως σήμερα. Εμφανίζεται κυρίως στο ανατολικό τμήμα της περιοχής, στα περιθώρια του τεκτονικού βυθίσματος, ενώ απαντά και σε μεγάλο τμήμα στην μεταλλική λεκάνη κάτω από τους μεταλλικούς σχηματισμούς. Βρίσκεται επωθημένη στην ζώνη του Γαβρόβου- Τρίπολης.

Η στρωματογραφική κολώνα της ζώνης της Πίνδου αποτελείται από: πελαγικούς ασβεστόλιθους πλακώδεις έως στρωματώδεις (Κενομάνιου), σχηματισμούς Ραδιολαριτών-Κερατολίθων (Δογγέριο- Κατ. Κρητιδικό), κλαστικούς σχηματισμούς-σειρές από εναλλαγές ψαμμιτών, πηλιτών και ορισμένων ασβεστόλιθων και τέλος, από τον τριτογενή φλύσχη που κλείνει την κολώνα της Πίνδου. Η ζώνη της Πίνδου χαρακτηρίζεται από έντονη τεκτονική καταπόνηση (επιπτώσεις, επωθήσεις) (Μουντράκης, 1985).

➤ Ζώνη Γαβρόβου-Τρίπολης

Ο χώρος στον οποίο αποτέθηκαν τα ιζήματα της ζώνης Γαβρόβου-Τρίπολης, αποτελούσε ένα τεράστιο υποθαλάσσιο ύβωμα που χώριζε την Ιόνια από την Πινδική αύλακα. Στο χώρο αυτόν, από το Μέσο-Ανώτερο Τριαδικό μέχρι και το Ηώκαινο, λάμβανε χώρα νηριτική και υφαλογόνα ιζηματογένεση με ασβεστόλιθους και δολομίτες, με τοπικές ανωμαλίες. Οι ασβεστόλιθοι που αποτέθηκαν είναι σκοτεινοί-τεφροί έως μαύροι, κατά τόπους λατυποπαγείς και πλούσιοι σε απολιθώματα.

Η ζώνη Γαβρόβου-Τρίπολης τόσο στη Δυτική Ηπειρωτική Ελλάδα, όσο και στην εξωτερική (δυτική) παρυφή της στην Πελοπόννησο, αναπτύσσεται στο μέτωπο του τεκτονικού καλύμματος της ζώνης Πίνδου. Ο ορογενετικός τεκτονισμός της ζώνης Γαβρόβου-Τρίπολης, έλαβε χώρα κατά το Τριτογενές. Κατά το διάστημα αυτό επωθήθηκε το πινδικό τεκτονικό κάλυμμα πάνω στο ανατολικό τμήμα της ζώνης Γαβρόβου-Τρίπολης. Από το Ανώτερο Ηώκαινο έως το Κατώτερο Μειόκαινο,

υπήρξε έντονη καταβύθιση οπότε και αποτέθηκε ο φλύσχη, ο οποίος είναι μαργαϊκός και περιέχει μεγάλες κροκάλες κερατολίθων, οι οποίες προέρχονται από τη ζώνη Πίνδου. Ο φλύσχη τοποθετείται σύμφωνα επί της ασβεστολιθικής πλατφόρμας (Καμπέρης, 1987).

➤ **Ιόνια Ζώνη**

Στην Ιόνια ζώνη περιλαμβάνεται και η ημιμεταμορφωμένη σειρά των Πλακωδών Ασβεστόλιθων ή σειρά των Plattenkalk. Η Ιόνια ζώνη αποτελούσε μία υποθαλάσσια αύλακα, η οποία παρεμβαλλόταν ανάμεσα στο υποθαλάσσιο ύβωμα της Απούλιας ζώνης (δυτικά) και στο ύβωμα Γαβρόβου-Τρίπολης (ανατολικά). Η ιζηματογένεση στον παλαιογεωγραφικό χώρο της Ιόνιας ζώνης από το Τριαδικό μέχρι και την απόθεση του φλύσχη (Ανώτερο Ηώκαινο- Κατώτερο Μειόκαινο) ήταν συνεχής, με μοναδική εξαίρεση την κατά θέσεις και για μικρό σχετικά διάστημα χέρσευση της περιοχής κατά το Μέσο-Ανώτερο Ιουραϊκό, με αποτέλεσμα την παρουσία μιας κατά περιοχές στρωματογραφικής ασυμφωνίας στην επαλληλία των στρωμάτων της Ιόνιας ζώνης. Οι σχηματισμοί της στρωματογραφικής επαλληλίας της Ιόνιας ζώνης, από τους παλαιότερους προς τους νεότερους, είναι οι παρακάτω:

Εβαπορίτες (ανυδρίτης γύψου και ορυκτό αλάτι), που αποτέθηκαν σε μία στενή και επιμήκη λεκάνη του Καρνίου. Πολλές φορές συνοδεύονται από ασβεστολιθικά λατυποπαγή. Το μέγιστο πάχος των εβαποριτών είναι 1600μ., και μειώνεται προς το Βορρά κατά μήκος του άξονα της λεκάνης. Προς τα πάνω ακολουθούν άστρωτοι δολομίτες, ακολουθούν νηριτικοί ασβεστόλιθοι, μερικώς δολομιτωμένοι, κυρίως άστρωτοι, οι Ασβεστόλιθοι του Παντοκράτορα. Στη συνέχεια, προς τα πάνω, απαντάται ένας χαρακτηριστικός ορίζοντας από λεπτοστρωματώδεις ασβεστόλιθους με πυριτόλιθους, που περιέχουν Filaments, έπειτα πυριτικά στρώματα, γνωστά ως Ανώτεροι πυριτικοί σχιστόλιθοι με Posidonla. Πάνω στα στρώματα του Ανώτερου Δογγέριου αναπτύσσονται σε όλη την έκταση της Ιόνιας ζώνης οι Ασβεστόλιθοι Βίγλας, οι οποίοι είναι λεπτοπλακώδεις πελαγικοί ασβεστόλιθοι. Η έναρξη της απόθεσης του φλύσχη στην Ιόνια ζώνη γίνεται στο Ανώτερο Ηώκαινο (Πριαμπόνιο). Από λιθοφασική άποψη, το κατώτερο τμήμα του φλύσχη είναι ψαμμιτομαργαϊκό με παρεμβολές μαργαϊκών και οργανογενών ασβεστόλιθων (Καμπέρης, 1987).

2.9.2 Τα μεταλλικά ιζήματα

Οι μεταλλικοί σχηματισμοί καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος της Δ. Πελοποννήσου. Είναι κυρίως θαλάσσιοι σχηματισμοί Νεογενούς και Τεταρτογενούς ηλικίας. Η λεκάνη των νεογενών ιζημάτων της Ηλείας είναι μία από τις πολλές που δημιουργήθηκαν στον Ελληνικό χώρο, μετά το τέλος της Αλπικής ορογένεσης. Η διαδοχή ανάπτυξης των νεογενών είναι από Ανατολή προς Δύση, σύμφωνα με την κίνηση του ορογενετικού τόξου, δηλαδή από τις παλαιότερες προς τις νεότερες ζώνες. Το υπόβαθρο της λεκάνης είναι οι εξωτερικές ζώνες του Ελληνικού τόξου, Ιόνιος, Γαβρόβου – Τρίπολης, Ολωνού – Πίνδου.

Στην ΒΔ Πελοπόννησο τα νεογενή παρουσιάζουν μεγάλο πάχος μεταβαλλόμενο από θέση σε θέση. Στην περιοχή Πύργου – Ολυμπίας, το πάχος τους είναι της τάξης των 2000-2500 m. Στοιχεία γεωτρήσεων στην ευρύτερη περιοχή του Κατακόλου δείχνουν ένα μεταβλητό πάχος που οφείλεται στις διαπυρικές δομές του εβαποριτικού υποβάθρου. Οι επιφανειακές εμφανίσεις της

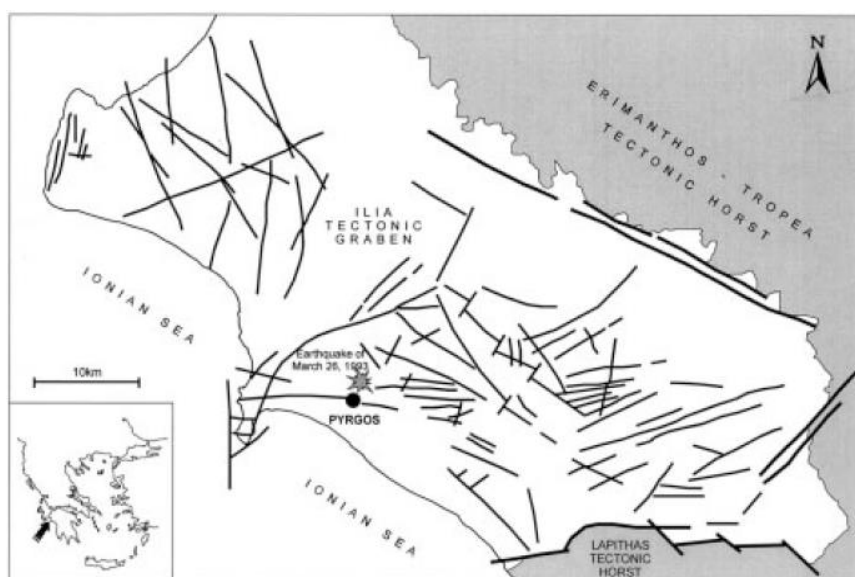
περιοχής συνίστανται σε κλασικά ιζήματα, άμμους, ιλυούχες αργίλους του ανωτέρου καινοζωικού που αποτέθηκαν σε ποτάμια, λιμναία, λιμνοθαλάσσια και αβαθούς θάλασσας περιβάλλοντα (Καμπέρης, 1987).

2.9.3 Τεκτονικά στοιχεία

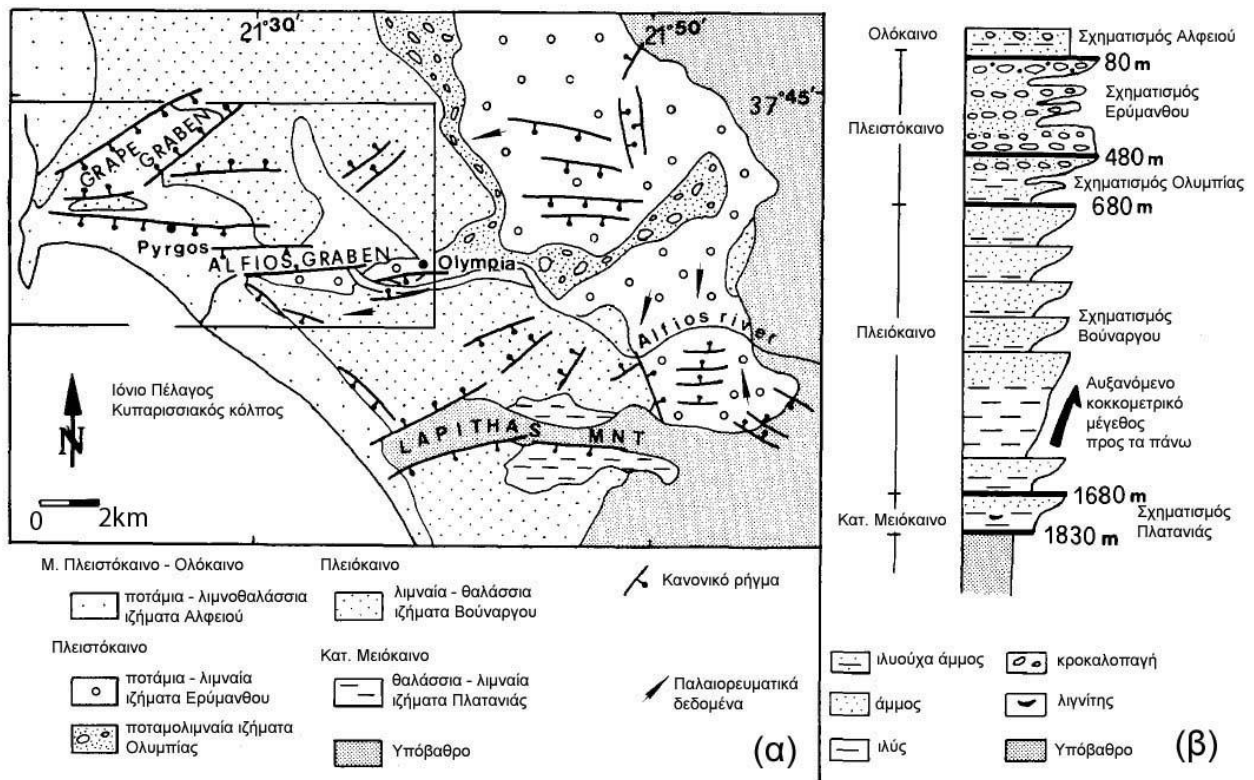
Η λεκάνη του Πύργου εμφανίζεται ως μία σύνθετη λεκάνη κερματισμένη από συνιζηματογενή ρήγματα παράλληλα (ΒΔ διεύθυνσης) και κάθετα (ΝΑ διεύθυνσης) στις ισοπικές ζώνες των Ελληνίδων. Τα ρήγματα πλειοκαινικής ηλικίας εμφανίζονται με διαβρωμένες επιφάνειες ή ως «θαμμένα» ρήγματα που ελέγχουν τις αλλαγές των φάσεων στους σχηματισμούς Βουνάργου και Πλατανιάς (Κουκουvelas et al, 1996). Οι γραμμώεις ολίσθησης στα επίπεδα ολίσθησης των ρηγμάτων υποδεικνύουν ότι η διεύθυνση ελάχιστης τάσης είναι ΒΔ – ΝΑ. Τα ρήγματα αυτά ελέγχουν τις διαδικασίες ιζηματογένεσης από το Κατ. Μειόκαινο έως το Κατ. Πλειόκαινο και είναι αποτέλεσμα του μεταορογενετικού εφελκυσμού διεύθυνσης Β – Ν (Kamberis et al, 1992).

Τρεις κύριες διευθύνσεις ρηγμάτων δημιουργούν ένα πολύπλοκο καθεστώς διάρρηξης στην περιοχή της πόλης του Πύργου (πίνακας 1):

- α) Τα ρήγματα ΒΔ – ΝΑ διεύθυνσης απαντώνται στα νότια και ανατολικά της πόλης του Πύργου στην περιοχή του Επιταλίου και του Πανόπουλου αντίστοιχα.
- β) Ρήγματα διεύθυνσης ΒΑ – ΝΔ απαντώνται βόρεια της πόλης του Πύργου, στην περιοχή του Βουνάργου.
- γ) Ρήγματα διεύθυνσης Α – Δ απαντώνται στα ΝΑ της πόλης του Πύργου εκατέρωθεν του ποταμού Αλφειού, στις περιοχές Αλφειούσσα, Βαρβάσαινα, Κολίριο και Σκουροχώρι.

Εικόνα 2.4: Νεοτεκτονικός χάρτης της Ηλείας με τα σημαντικότερα ρήγματα και ρηξιγενής ζώνες (Lekkas et al. 2000.)

Εικόνα 2.5: (α) Απλοποιημένος γεωλογικός χάρτης της λεκάνης του Πύργου. (β) Συνοπτική στρωματογραφική κολόνα της λεκάνης του Πύργου. (Koukouvelas et al., 1996).

Πίνακας 2.5: Το μήκος των σημαντικότερων ρηγμάτων της περιοχής του Πύργου, το μέγιστο αναμενόμενο μέγεθος σεισμού (M_s) και η αναμενόμενη μετατόπιση

Ρήγμα	Μήκος (Km)	Μέγεθος (M_s)	Μετατόπιση (cm)
Βούναργο	15	5,9	13,42
Πράσινο	10	5,5	6,3
Επιτάλιο	13	5,8	11,1
Αλφειού	7	5,2	3,58

(Πηγή: Παπατσιμπα, 1999)

2.10 ΥΔΡΟΛΟΓΙΑ – ΦΥΣΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΝΕΡΟΥ ΣΤΗΝ Π.Ε. ΗΛΕΙΑΣ

2.10.1 Υδρολογικές λεκάνες

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω η Π.Ε. Ηλείας διασχίζεται από τα δύο κύρια ποτάμια συστήματα, του Αλφειού και του Πηνειού. Ο Αλφειός αποτελεί το μεγαλύτερο σε έκταση και δυναμικό, σύστημα και στο νότιο μέρος της η Π.Ε. ταυτίζεται με την κοίτη του ποταμού της Νέδας (Χάρτες 1 και 2). (Διαμαντάκη, 2011)

2.10.2 Προσφορά νερού

Το μεγαλύτερο μέρος του επιφανειακού νερού στο Νομό Ηλείας αποτελείται από τα κύρια ποτάμια συστήματα, που βρίσκονται εντός αυτού. Η δυναμικότητα των τριών κύριων ποτάμιων συστημάτων που ρέουν εντός του Νομού Ηλείας, δίνουν μία εικόνα του μεγέθους του νερού (επιφανειακού και υπόγειου) που διακινείται στα γεωγραφικά όριά του. Η δυναμικότητα των δύο κύριων ποτάμιων συστημάτων (ΥΠ.ΑΝ., 2007) είναι:

- Αλφειός: Μέση ετήσια απορροή 2100 hm³
- Πηνειός: Μέση ετήσια απορροή 427 hm³

Μια πολύ σημαντική πηγή αποθήκευσης υπόγειου νερού στο Νομό, αποτελούν οι μεταλπηκοί σχηματισμοί (Νεογενή λεκάνης Αλφειού, Πλειστοκαινικές ηπειρωτικές αποθέσεις). Τα Νεογενή αποτελούν κοκκώδη υδροφόρα συστήματα, σχηματίζοντας επάλληλους υπό πίεση, ελεύθερους και με διαρροές υδροφόρους ορίζοντες, με σημαντική ετερογένεια. Αναπτύσσονται εντός της λεκάνης του Αλφειού, του Πηνειού και νότια στην περιοχή της Ζαχάρως.

Σημαντική υδρογεωλογική ενότητα στην περιοχή αποτελεί ο σχηματισμός των κροκαλοπαγών του Λάλα (ανατολική ημιορεινή Ηλεία). Τα κροκαλοπαγή εμφανίζονται σε ένα κλιμακωτό ανάγλυφο συνεχόμενων οροπεδίων και συνίστανται από ποταμοχερσαίες αποθέσεις (χαλίκια και κροκάλες). Αναπτύσσεται βαθύς υπό πίεση υδροφόρος ορίζοντας (σε βάθος μεγαλύτερο από 200 m), πάχους μεγαλύτερου από 30m και σημαντικής υδροπερατότητας. Τροφοδοτείται πλευρικά από τους ασβεστόλιθους της ενότητας Πίνδου.

Επίσης, δεν έχει γίνει μεγάλη εκμετάλλευση του συστήματος, ενώ οι παροχές των υδρογεωτρήσεων κυμαίνονται μεταξύ 50-90 m³/h.

Τέλος σημαντικές υπόγειες υδροφορίες αναπτύσσονται εντός των αλλουβιακών πεδιάδων του Αλφειού και του Πηνειού ποταμού. Εμφανίζουν επάλληλους ελεύθερους, υπό πίεση και με διαρροές υδροφόρους ορίζοντες, που συνίστανται από άμμους, χαλίκια και κροκάλες. Το πάχος και η υδροπερατότητα είναι γενικά αναπτυγμένα, με αποτέλεσμα να έχει ανορυχθεί μεγάλος αριθμός υδρογεωτρήσεων με παροχές 50–150 m³/h (Διαμαντάκη, 2011).

2.10.3 Ποιοτική κατάσταση επιφανειακών υδάτων

Ποιοτική κατάσταση επιφανειακών υδάτων ποταμών Αλφειού - Νέδας

Οι ποταμοί έχουν γενικά χαρακτηριστικά (χλωριούχα, SAR, αγωγιμότητα) που ικανοποιούν βασικά αγρονομικά κριτήρια για άρδευση γεωργικών εκτάσεων. Εξαιρέση αποτελεί τμήμα του υδρολογικού τους δικτύου, που είναι άμεσοι αποδέκτες στραγγισμάτων από καλλιεργούμενες εκτάσεις και παρουσιάζουν αυξημένη ρύπανση (ΥΠ.ΑΝ., 2007).

Η ποιότητα των υδάτων του κυρίου τμήματος του Αλφειού, και ειδικότερα στη θέση του φράγματος Φλόκα, όπου υπάρχουν πληρέστερα στοιχεία (μετρήσεις θρεπτικών), αλλά και στην Νέδα φαίνεται ότι καλύπτει τις προϋποθέσεις της κατηγορίας Α1 για απόληψη νερού προς πόση μετά από επεξεργασία (Οδηγία 75/440/ΕΟΚ). Χαμηλό επίσης είναι το επίπεδο των μικροοργανικών (εκτός φυτοφαρμάκων) στον ποταμό Αλφειό, αφού καμία από τις εξεταζόμενες ουσίες δεν υπερβαίνει τα όρια της ελληνικής νομοθεσίας (Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 2/1-2-2001) και για τις περισσότερες βρίσκεται σε πρακτικά μη ανιχνεύσιμα επίπεδα. Χαμηλό είναι και το επίπεδο των βαρέων μετάλλων που έχουν μετρηθεί στα ύδατα του Αλφειού.

Ωστόσο, ορισμένα μέταλλα όπως το αργίλιο, ο σίδηρος και το μαγγάνιο έχουν μετρηθεί σε συγκεντρώσεις μεγαλύτερες από τις ενδεικτικές τιμές που καθορίζονται από την ελληνική νομοθεσία (Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 2/1-2-2001).

Αναφορικά με το Νομό Ηλείας, καταγραφή υψηλών συγκεντρώσεων νιτρικών παρατηρείται σε δύο σταθμούς στη λεκάνη απορροής του ποταμού Νέδα. Επίσης τιμές μεγαλύτερες από το ανώτατο συνιστώμενο όριο για πόσιμο νερό (25mg/L NO_3) σημειώνονται σε δύο σταθμούς μέτρησης στα Κρέστενα και σε σταθμό στη Ζαχάρω την περίοδο 1996–1999 και 2004–2005, χωρίς όμως οι συγκεντρώσεις να είναι ιδιαίτερα υψηλές (μικρότερες από 30mg/L NO_3). Την περίοδο 2004–2005 υψηλές συγκεντρώσεις νιτρικών καταγράφονται στην περιοχή Κάτω Ταξιάρχες και Κάτω Σαμικό, όπου ο μέσος όρος των νιτρικών είναι ίσος με 144 mg/L και 107 mg/L NO_3 . Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι στην περιοχή βόρεια του Πύργου Ηλείας παρατηρούνται υψηλές τιμές νιτρικών, ενώ παράλληλα οι τιμές των νιτρικών βρίσκονται σε χαμηλά επίπεδα, γεγονός που ενδεχομένως να υποδηλώνει αρχικό στάδιο ρύπανσης (Διαμαντάκη, 2011).

Ποιοτική κατάσταση επιφανειακών υδάτων ποταμού Πηνειού

Ο ποταμός Πηνειός έχει χαρακτηριστικά που ικανοποιούν τις απαιτήσεις χρήσης του νερού για άρδευση. Οι περιορισμένες διαθέσιμες συγκεντρώσεις θρεπτικών κυμαίνονται στα επίπεδα τιμών της Οδηγίας 75/440 για την κατηγορία Α1. Ωστόσο παρουσιάζει ιδιαίτερα υψηλές συγκεντρώσεις θειϊκών, οι οποίες υπερβαίνουν τις ανώτερες επιτρεπτές τιμές που ορίζει η Οδηγία αυτής (ΥΠ.ΑΝ., 2007). Επισημαίνεται το πολύ χαμηλό επίπεδο μικροοργανικών ενώσεων, οι περισσότερες από τις οποίες βρίσκονται σε πρακτικά μη ανιχνεύσιμες συγκεντρώσεις. Σε χαμηλό επίσης επίπεδο κυμαίνονται οι συγκεντρώσεις βαρέων μετάλλων, οι οποίες είναι μικρότερες από τις οριακές και συνιστώμενες από την ελληνική νομοθεσία συγκεντρώσεις (Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου. 2/1-2-2001).

2.10.4 Υδατικοί πόροι – Χρήσεις νερού – Ανάγκες και ζήτηση

Ο Νομός Ηλείας είναι μία σύνθετη μονάδα, αφού αποτελεί τμήμα δύο διαφορετικών υδατικών διαμερισμάτων. Το 53% της έκτασης του Νομού, εντάσσεται στο Υδατικό Διαμέρισμα της Δυτικής Πελοποννήσου, ενώ το υπόλοιπο στο Υδατικό Διαμέρισμα της Βόρειας Πελοποννήσου. Ο διαχωρισμός αυτός οφείλεται στη παρουσία δύο μεγάλων υδρολογικών συστημάτων, που βρίσκονται εντός των διοικητικών του ορίων. Ο Αλφειός και ο Πηνειός δεν είναι δυνατόν να ενοποιηθούν και να εξεταστούν σαν ένα ενιαίο υδατικό σύστημα.

Οι υδατικοί πόροι του Υδατικού Διαμερίσματος της Δυτικής Πελοποννήσου μπορούν να συνοψιστούν στα παρακάτω (ΥΠ.ΑΝ., 2007):

Ετήσιος όγκος βροχής	8031 hm ³
Ετήσιο όγκος απορροής	3534 hm ³
Ωφέλιμη χωρητικότητα ταμιευτήρων	50 hm ³
Δυναμικά αποθέματα υδροφορέων	423 hm ³

Η σχέση έκταση Νομού-ανάγκη σε νερό, δεν μπορεί και δεν πρέπει να είναι αναλογική για σωστή διαχείριση των υδατικών πόρων. Ωστόσο είναι σαφές ότι ο μόνος τρόπος στην κλίμακα διαχείρισης δεν είναι να αξιολογηθεί το υπάρχον υδατικό δυναμικό του Νομού, αλλά να καθοριστεί το ποσοστό του νερού που πρέπει να αποδοθεί σ' αυτόν, σε σχέση με το υπάρχον δυναμικό του υδατικού διαμερίσματος, στο οποίο ανήκει. Δηλαδή να καθοριστεί το ισοζύγιο προσφοράς – ζήτησης.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Ανάπτυξης (ΥΠ.ΑΝ., 2007) για το υδατικό διαμέρισμα της δυτικής Πελοποννήσου, οι ετήσιες ανάγκες σε νερό στους διάφορους τομείς μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

Άρδευση	201 hm ³
Ύδρευση	23,2 hm ³
Βιομηχανία	3 hm ³
Κτηνοτροφία	5 hm ³
Ενέργεια	20 hm ³

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Ανάπτυξης (ΥΠ.ΑΝ., 2007) για το υδατικό διαμέρισμα της βόρειας Πελοποννήσου οι ετήσιες ανάγκες σε νερό στους διάφορους τομείς μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

Άρδευση	401,5 hm ³
Ύδρευση	41,7 hm ³
Βιομηχανία	3 hm ³
Κτηνοτροφία	6,6 hm ³

Με βάση λοιπόν τα παραπάνω προκύπτει ότι, από το σύνολο των δύο κύριων υδατικών διαμερισμάτων της Πελοποννήσου (Βόρειο και Δυτικό) με συνολική έκταση 14.611km², ο Νομός Ηλείας αποτελεί το 18%. Η κατανομή της οικονομικής δραστηριότητας - απασχόλησης του Νομού σε πρωτογενή – δευτερογενή – τριτογενή σε συνδυασμό με τις χρήσεις γης, θα πρέπει να αποτελέσει τον βασικό παράγοντα στην κατανομή των υδατικών πόρων. Έτσι με πολύ μεγάλη επιφύλαξη θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι ετήσιες ανάγκες του Νομού Ηλείας για άρδευση είναι μεγαλύτερες των 200 hm³ (με βάση το ποσοστό των καλλιεργούμενων εκτάσεων και σε σχέση με τα αντίστοιχα των υπολοίπων Νομών), για ύδρευση περίπου στα 12 hm³, για την βιομηχανία περίπου 1 hm³ και για την κτηνοτροφία περίπου 2 hm³.

2.10.5 Υποδομές και έργα υδρομάστευσης, αξιοποίησης και προστασίας υδατικών πόρων

Τα βασικότερα τεχνικά έργα που υπάρχουν στο νομό σχετίζονται άμεσα με τους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας αυτού. Σε ότι αφορά τη γεωργία, σύμφωνα με απογραφή της Ε.Σ.Υ.Ε. οι καλλιεργούμενες εκτάσεις (σε στρέμματα) για τον νομό Ηλείας είναι 1.238.659, ενώ οι αρδευόμενες εκτάσεις είναι 523.347.

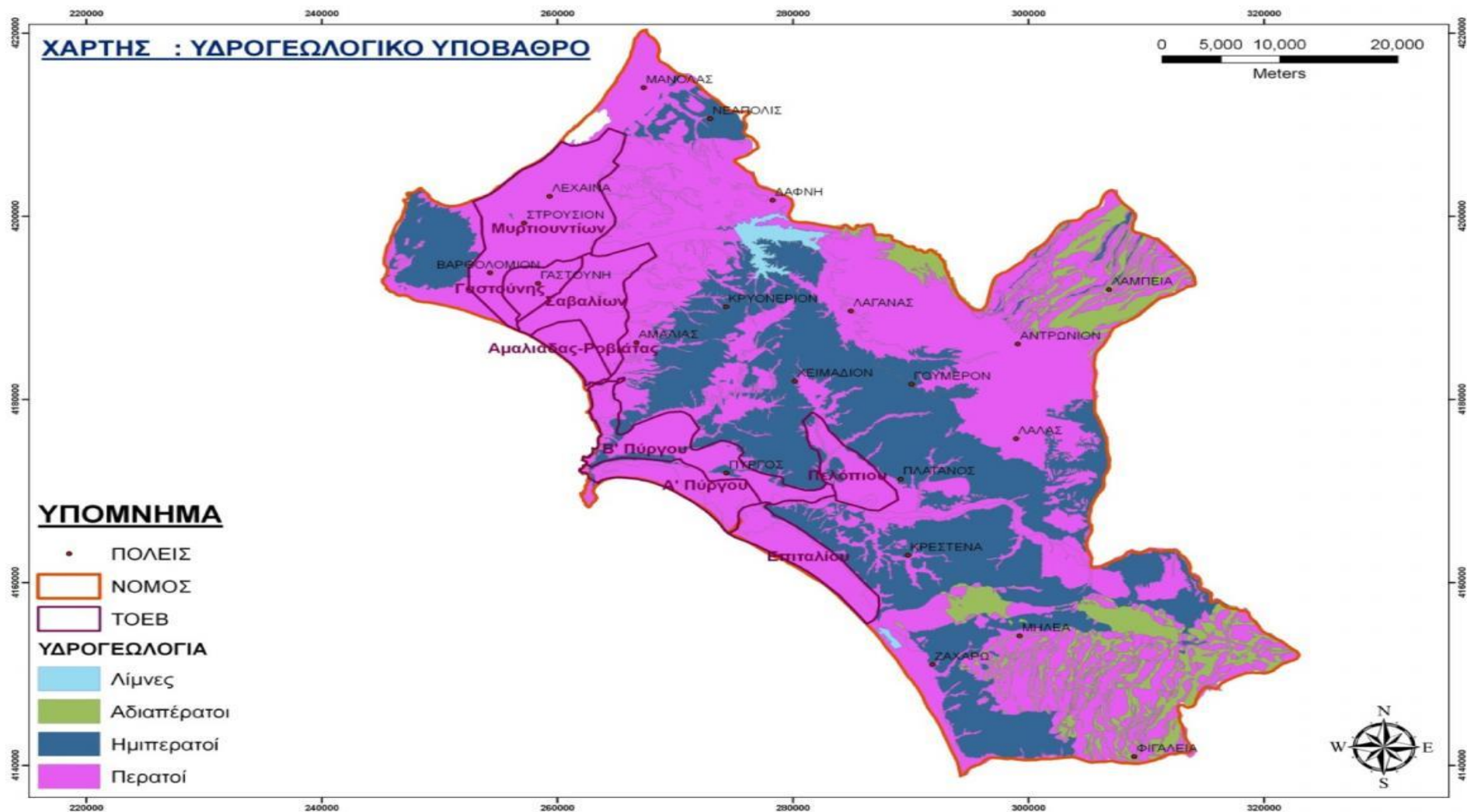
Τα κυριότερα συλλογικά έργα άρδευσης στο Νομό είναι το αρδευτικό έργο του κάτω ρου του Αλφειού, διάφορα αρδευτικά του Πηνειού (πεδινής Ηλείας, δεξιάς όχθης του Πηνειού, Γαστούνης – Ροβιάτας και Αμαλιάδας - Μανωλάδας) και το φράγμα Σκιαδά – Σκούρα. Τα σημαντικότερα έργα που έχουν προγραμματιστεί, βρίσκονται στη φάση υλοποίησής τους. Ένα τέτοιο έργο, είναι ο εμπλουτισμός του ταμιευτήρα του Πηνειού από τον Ερύμανθο.

Σε ότι αφορά την ύδρευση, αυτή καλύπτεται από την Δ.Ε.Υ.Α. Πύργου, ενώ στα ημιαστικά κέντρα και στις κοινότητες καλύπτεται από υδροληπτικά έργα υδρευτικών συνδέσμων ή μεμονωμένα. Τα σημαντικότερα υφιστάμενα έργα ύδρευσης του Νομού είναι η ύδρευση του Πύργου και η ύδρευση του Δήμου Αρχαίας Ολυμπίας.

Σύμφωνα με στοιχεία από την συνεδρίαση του Περιφερειακού Συμβουλίου Δυτικής Ελλάδας, με τίτλο: «Συζήτηση σχετικά με τα αρδευτικά δίκτυα και την κατάσταση που έχουν περιέλθει οι Γενικοί Οργανισμοί Εγγείων Βελτιώσεων (ΓΟΕΒ).», Μάρτιος 2012, στην ΠΕ Ηλείας το αρδευτικό δίκτυο, που λειτουργεί από το 1971, κατά 80% αφορά άρδευση με καταιονισμό (υπόγειο δίκτυο – βάνες κλπ) και κατά 20% άρδευση με κατάκλιση (κανελέττα) και εξυπηρετεί 300-325 χιλ. στρέμματα εύφορης πεδινής έκτασης.

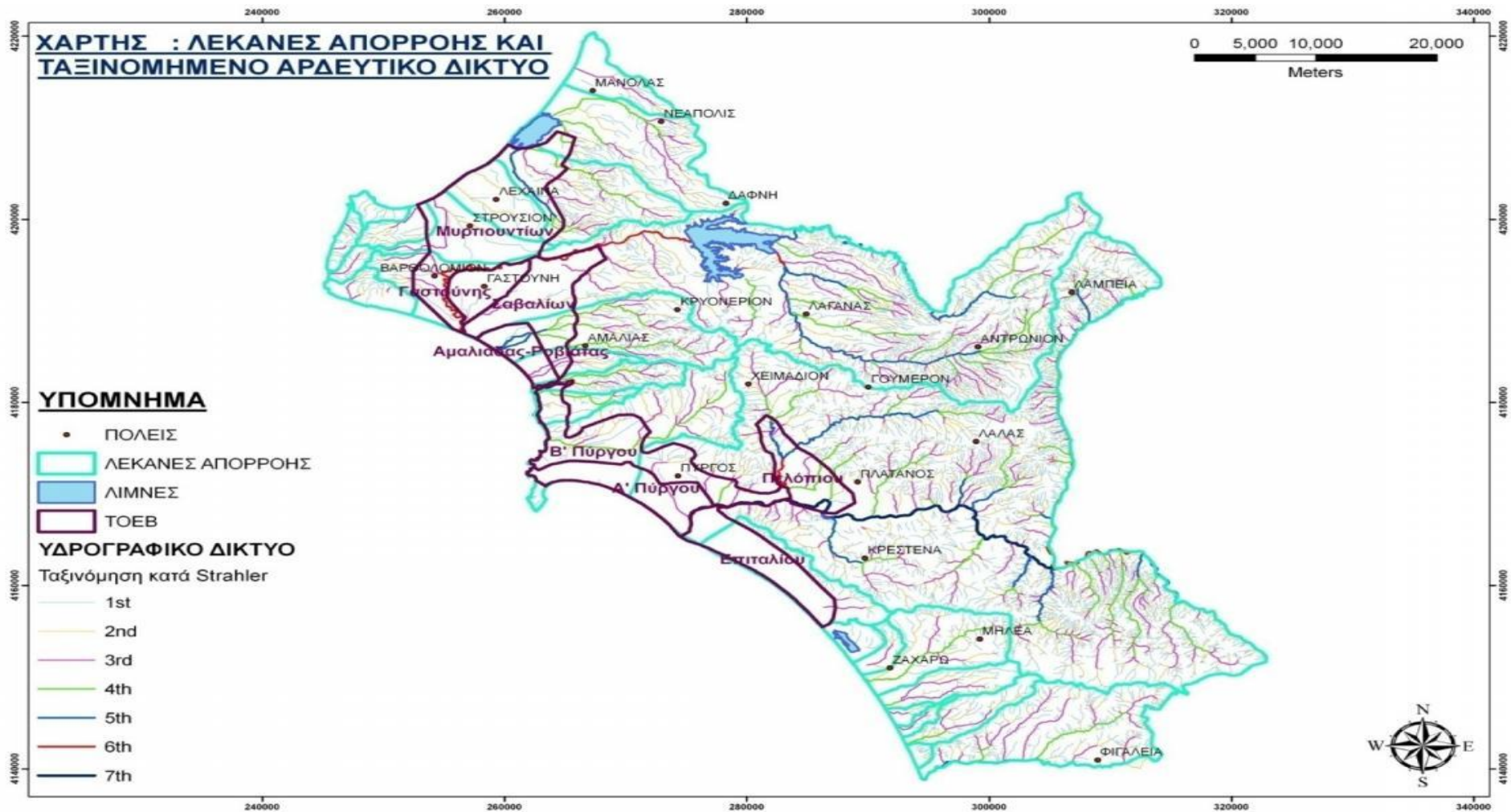
Επίσης, σύμφωνα με το Α' Στάδιο Μελέτης Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης ΠΔΕ, πρόσφατα εντάχθηκαν στο ΕΣΠΑ νέα έργα ύδρευσης. Πρόκειται για έργα που χρηματοδοτούνται από τον άξονα προτεραιότητας «Αειφόρος Ανάπτυξη και Ποιότητα Ζωής στη Δυτική Ελλάδα», με δικαιούχους τους οικείους Δήμους ή τις Δημοτικές Επιχειρήσεις Ύδρευσης και Αποχέτευσης και αφορούν στον εκσυγχρονισμό ή στην αναβάθμιση δικτύων ύδρευσης. Συνοπτικά αναφέρονται παρακάτω:

- Σύνδεση υφιστάμενων δεξαμενών Δήμου Αρχαίας Ολυμπίας με το υδραγωγείο Ερύμανθος – Πύργος, προϋπολογισμού 620.000 ευρώ και δικαιούχο τον Δήμο Αρχαίας Ολυμπίας.
- Αντικατάσταση δικτύου ύδρευσης Μακρυσίων – Καλλικώμου – Σκιλλουντίας, Δήμου Ανδρίτσαινας – Κρεστένων. Ο προϋπολογισμός του έργου είναι 1.069.000 ευρώ και δικαιούχος ο Δήμος Ανδρίτσαινας – Κρεστένων.
- Ύδρευση οικισμού Κουρούτας, με προϋπολογισμό έργου 1.255.000 ευρώ και δικαιούχο τον Δήμο Ήλιδας.

Χάρτης 1: Υδρογεωλογικό Υπόβαθρο Ν. Ηλείας

(πηγή: Διαμαντάκη, 2011)

Χάρτης 2: Λεκάνες Απορροής και Ταξινομημένο Αρδευτικό Δίκτυο

(πηγή: Διαμαντάκη, 2011)

2.11 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

2.11.1 Μεταναστευτικό Ζήτημα

Τις τελευταίες δεκαετίες η μετανάστευση αναδεικνύεται σε ζήτημα καίριας σημασίας για το δημογραφικό μέλλον, την οικονομική ανάπτυξη και για τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής των χωρών της ΕΕ. Αν και δε συνιστά ένα πρόσφατο φαινόμενο, μία σειρά από παράγοντες όπως οι πολιτικές ανακατατάξεις και συγκρούσεις διεθνώς, οι δημογραφικές και κοινωνικοοικονομικές πιέσεις που υφίστανται οι αναπτυσσόμενες χώρες και οι μεταβολές στην αγορά εργασίας, επηρεάζουν το μέγεθος και τη κατεύθυνση των μεταναστευτικών ροών.

Παρά το γεγονός ότι μετανάστευση προς τις αγροτικές περιοχές της Ευρώπης δε συνιστά ένα καινούριο φαινόμενο, τα χαρακτηριστικά και το μέγεθος της έχει μεταβληθεί σημαντικά. Σήμερα, οι συνεχείς μεταναστευτικές ροές προς τις αγροτικές περιοχές της Ευρώπης, η επέκταση της απασχόλησης των μεταναστών σε θέσεις εργασίας, οι οποίες συνήθως περιλαμβάνουν όλο το φάσμα των παραγωγικών κλάδων της τοπικής οικονομίας, η εμφάνιση στρατηγικών κοινωνικής και οικονομικής ένταξης στις κοινωνίες υποδοχής και η ανάδυση νέων μορφών κινητικότητας των μεταναστών ενισχύουν την πολυπλοκότητα του φαινομένου, αναδεικνύοντας τη μελέτη της μετανάστευσης προς στις αγροτικές περιοχές σε ένα πεδίο ιδιαίτερου επιστημονικού ενδιαφέροντος, που μπορεί να επηρεάσει τον κοινωνικό ιστό, τον οικονομικό μετασχηματισμό και την πορεία ανάπτυξης της υπαίθρου.

Κατά τη διάρκεια εξέλιξης της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής η Ελλάδα μετατράπηκε από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Η μετατροπή αυτή του ρόλου της στον ευρωπαϊκό μεταναστευτικό χάρτη δεν αποτυπώθηκε ωστόσο άμεσα στο θεσμικό πλαίσιο, στο οποίο σημειώθηκαν καθυστερήσεις, ασάφειες στην εφαρμογή των νόμων και ανακολουθίες. Η συνεχής αύξηση του αριθμού των μεταναστών στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία του 1990, βρήκε απροετοίμαστη την ελληνική κυβέρνηση, η οποία φαινόταν διστακτική στη λήψη μέτρων για τη διαχείριση του φαινομένου και τη νομιμοποίηση των μεταναστών στη χώρα. Μόλις το 1997 ξεκίνησε το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης μεταναστών, ενώ συνολικά υλοποιήθηκαν τέσσερα προγράμματα νομιμοποίησης. Ακόμα και σήμερα ωστόσο ένας σημαντικός αριθμός μεταναστών παραμένει σε κατάσταση 'παρνομίας' ή ήμι-νομιμότητας. Οι γραφειοκρατικές δυσχέρειες, οι καθυστερήσεις και οι δυσκαμψίες κατά την εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου και η βραχυπρόθεσμη διάρκεια των αδειών παραμονής αφαιρεί τη δυνατότητα μακροπρόθεσμου προγραμματισμού για τη διαχείριση της μετανάστευσης στην Ελλάδα καθώς και αποδυναμώνει τις δυνατότητες και τις προοπτικές ένταξης των μεταναστών στη χώρα. Παρόλα αυτά η πρόσφατη νομοθετική πρωτοβουλία για τη θεσμική ένταξη των μεταναστών στη χώρα μέσω της πολιτικής συμμετοχής σε τοπικό επίπεδο καθώς και η λήψη μέτρων για τη χορήγηση ιθαγένειας στα παιδιά δεύτερης γενιάς μεταναστών συνιστούν σημαντικά βήματα (πηγή : μεταπτυχιακή εργασία «Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη & Διαχείριση του Αγροτικού Χώρου», Μ.Φρατσέα).

Η εργασία των μεταναστών στην ελληνική ύπαιθρο δεν υποκατέστησε την εργασία των ντόπιων, αλλά κάλυψε τα τοπικά ελλείμματα εργασίας και περιόρισε τις αυξήσεις ημερομισθίων στη γεωργία και έμμεσα, μειώνοντας το κόστος παραγωγής, συγκράτησε προς τα κάτω τις τιμές των

αγροτικών προϊόντων, αυξάνοντας με αυτό τον τρόπο την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων στις διεθνείς αγορές (Βαϊού, Χατζημιχάλης 1997). Η αγροτική έξοδος, η δημογραφική γήρανση του αγροτικού πληθυσμού και η κοινωνική αποστροφή των νέων προς το γεωργικό επάγγελμα, συνέβαλαν στη δημιουργία ενός ελλείμματος σε εργατικό δυναμικό, τη στιγμή που η αναδιάρθρωση της υπαίθρου με τη στροφή προς πιο εντατικοποιημένες καλλιέργειες και την ανάπτυξη μη γεωργικών δραστηριοτήτων δημιούργησαν πρόσθετες ανάγκες σε εργατικό δυναμικό. Η παρουσία των μεταναστών με άλλα λόγια στις αγροτικές περιοχές της Ελλάδας οφείλεται σε συνδυασμό δημογραφικών, κοινωνικών, οικονομικών παραγόντων που συνδέθηκαν με τα ελλείμματα εργατικού δυναμικού στις τοπικές κοινωνίες υποδοχής.

Η περιοχή του Νομού παρουσιάζει εδώ και χρόνια αυξημένες συγκεντρώσεις οικονομικών μεταναστών (κυρίως από την Αλβανία) ως αποτέλεσμα της γενικότερης ανάγκης για εργατικά χέρια στις αγροτικές καλλιέργειες της περιοχής. Οι μετανάστες δεν διέμεναν στην περιοχή ολόκληρο το ημερολογιακό έτος αλλά εποχιακά (περίοδο αποκομιδής των γεωργικών προϊόντων όπως της ελιάς). Επίσης ολοένα και λιγότεροι ντόπιοι, και κυρίως νέοι, δραστηριοποιήθηκαν στον γεωργικό ή κτηνοτροφικό τομέα με αποτέλεσμα ένα σημαντικό ποσοστό των οικονομικών μεταναστών να επιλέξει να επενδύσει σε αυτές τις δραστηριότητες ενοικιάζοντας γεωργική γη και διαμένοντας στην περιοχή μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα. Σήμερα, παρουσιάζεται σημαντική συγκέντρωση οικονομικών μεταναστών που διαμένουν μόνιμα στην περιοχή ενώ τα παιδιά τους παρακολουθούν τα σχολικά μαθήματα συμβάλλοντας έτσι στην αύξηση του αριθμού των μαθητών και στη συνέχιση της λειτουργίας των σχολικών μονάδων.

Η εκτίμηση των πληθυσμιακών μεγεθών των οικονομικών μεταναστών δεν είναι δυνατό να υπολογισθεί με ακρίβεια δεδομένου ότι αρκετοί από αυτούς συνεχίζουν να μετακινούνται από περιοχή σε περιοχή ανάλογα με τη δυνατότητα απασχόλησής τους. Ωστόσο, σύμφωνα με στοιχεία της Διεύθυνσης Αλλοδαπών και Μετανάστευσης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας είναι δυνατό να εκτιμηθεί μια τάξη μεγέθους όπως και η χωρική τους κατανομή εντός των Διοικητικών ορίων του Νομού Ηλείας. Σύμφωνα με αυτά ο μεταναστευτικός πληθυσμός ανέρχεται στο 12%. Το γεγονός αυτό ίσως μπορεί να συνδυαστεί με την συνολική αύξηση πληθυσμού που παρατηρείται στο νομό. Μετά το 1991 και το άνοιγμα των συνόρων, χιλιάδες μετανάστες από την βόρεια Ήπειρο κατέβηκαν στην χώρα μας για ένα καλύτερο μέλλον. Αρκετοί ασχολήθηκαν με την γεωργική παραγωγή και επειδή ο νομός Ηλείας στηρίζει μεγάλο μέρος την παραγωγής του στα γεωργικά προϊόντα, αποτέλεσε χώρο υποδοχής και ευκαιρίας για τους οικονομικούς μετανάστες. Οι περισσότεροι έχουν εγκατασταθεί στο δήμο Ζαχάρως ο οποίος είναι πεδινός και εύφορος (πηγή : www.apd-depin.gov.gr).

Παρά το γεγονός ότι η συμβολή των μεταναστών για την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών αναγνωρίζεται από τις τοπικές κοινωνίες υποδοχής, ωστόσο δεν απουσιάζει η έκφραση αρνητικών στερεοτύπων και ρατσιστικών πεποιθήσεων.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια η παραγωγή φράουλας στον νομό Ηλείας. Πιο συγκεκριμένα, στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η καλλιεργούμενη έκταση δεν ξεπερνούσε τα 700 στρέμματα στον Νομό. Το 2004, η καλλιέργεια φράουλας αυξήθηκε σε 1.600

στρέμματα και σήμερα η παραγωγή εκτείνεται σε 9.000 στρέμματα, παραγωγή η οποία έχει κατά 88% εξαγωγικό προσανατολισμό (πηγή: www.enet.gr).

Μπορούμε να σημειώσουμε δύο βασικούς λόγους για την αλματώδη αυτή αύξηση. Πρώτον, η αντικατάσταση φύτευσης κατεψυγμένων φυτών φράουλας με τη φύτευση νωπών φυτών, τα οποία εμφανίζουν καλύτερα οργανοληπτικά χαρακτηριστικά και έχουν μεγαλύτερη διάρκεια συγκομιδής. Δεύτερον, βασικό ρόλο για την άνθιση της καλλιέργειας στην περιοχή, διαδραμάτισε η διαθεσιμότητα και η χαμηλού κόστους εργασία που προσφέρουν οι μετανάστες. Αξίζει να σημειωθεί ότι το καλλιεργητικό κόστος για έναν παραγωγό κυμαίνεται στο 1,10 ευρώ ανά κιλό φράουλας, κόστος που αφορά κυρίως το κόστος εργασίας, δεδομένου ότι η καλλιέργεια είναι απαιτητική σε εργασία για τη συγκομιδή και τις υπόλοιπες καλλιεργητικές φροντίδες.

Στην ευρύτερη περιοχή της Μανολάδας (Δήμος Ανδραβίδας-Κυλλήνης) βρίσκονται περισσότεροι από 4.500 μετανάστες που απασχολούνται κυρίως στα φραουλοχώραφα. Μετανάστες από το Μπαγκλαντές, το Πακιστάν, την Αίγυπτο, αλλά και βαλκανικές χώρες. Οι αλλοδαποί εργάτες είναι αναγκασμένοι να ζουν σε «παράγκες» και να πληρώνουν σχεδόν το μισό τους εισόδημα για ενοίκιο. Κανένα απολύτως μέτρο δεν έχει ληφθεί από την πολιτεία για την αντιμετώπιση της μαύρης εργασίας στη χώρα μας (πηγή: www.tovima.gr).

Τον Απρίλιο του 2008, τετραήμερη αποχή των αλλοδαπών εποχικών εργατών συγκομιδής και συσκευασίας φράουλας, οι οποίοι προέρχονται από χώρες των Βαλκανίων και της Ασίας, οδήγησε σε εκτεταμένα επεισόδια με τους ιδιοκτήτες. Η αποχή από την εργασία τους είχε ως αιτήματα την αύξηση του ημερομισθίου στο ύψος του νόμιμου κατώτατου ημερομισθίου του ανειδίκευτου εργάτη καθώς και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης. Η υπόθεση απασχόλησε το πανελλήνιο, με εκτεταμένη κάλυψη από τα [ΜΜΕ](#). Μετά την απεργία των μεταναστών στην περιοχή σημειώνονται περιστατικά βίας. Τον Απρίλιο 2013, μια διαφωνία μεταξύ εργατών από το Μπαγκλαντές και το Πακιστάν και των εργοδοτών της εταιρίας παραγωγής φράουλας Βαγγελάτος Α.Ε. απασχόλησε τα διεθνή μέσα ενημέρωσης όταν τρεις επιστάτες πυροβόλησαν και τραυμάτισαν 30 μετανάστες.

2.12 Οικονομικά χαρακτηριστικά Νομού Ηλείας

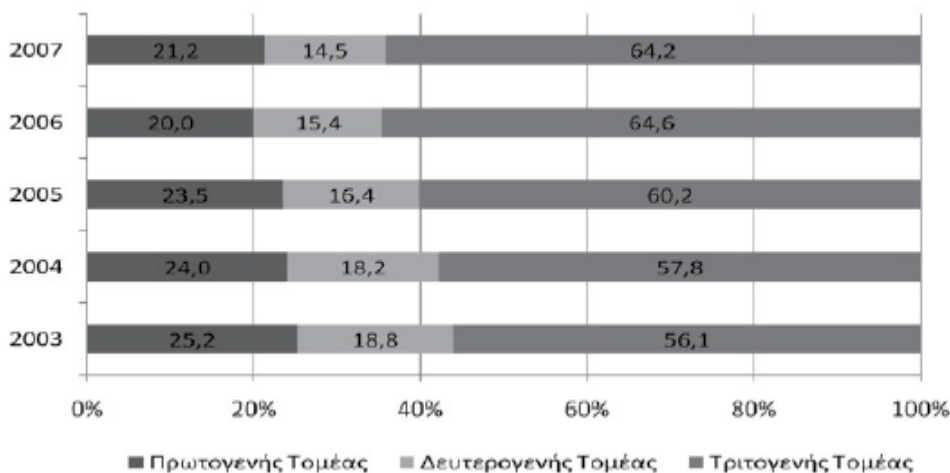
Σύμφωνα με την εταιρεία δημοσκοπήσεων και ερευνών, DATARC, το 2007, οικονομικά ο Νομός κατατάσσεται τελευταίος μεταξύ των Νομών της χώρας και το κατά κεφαλήν ετήσιο εισόδημα ανέρχεται στο ποσό των 10,6 χιλιάδων ευρώ. Ο Νομός παράγει το 0,8% του ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος της Ελλάδας, ενώ η συμμετοχή του στο ΑΕΠ της χώρας έχει μειωθεί κατά 0,2% κατά τα έτη 2006-2007.

➤ Τομείς Παραγωγής

Αξίζει να σημειωθούν οι τομείς παραγωγής του Νομού Ηλείας και σε ποιο βαθμό συμμετέχουν στην παραγόμενη Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία, Πιο συγκεκριμένα, στον πρωτογενή τομέα παράγεται το 21,2% της ΑΠΑ του Νομού, στον δευτερογενή το 14,5% ενώ στον

τριτογενή το 64,2% (2007). Παρακάτω παρατίθεται διάγραμμα για την ποσοστιαία κατανομή της Α.Π.Α. ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας του Νομού κατά τα έτη 2003-2007 (DATARC,2010).

Γράφημα 2.9: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (%) των τομέων παραγωγής του Νομού Ηλείας κατά την περίοδο 2003-2007

Πηγή: DATARC, 2010

Όσον αφορά στους τομείς απασχόλησης, τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν πως οι περισσότεροι κάτοικοι απασχολούνται στον τριτογενή τομέα, ωστόσο οι στατιστικές δεν δίνουν σαφή εικόνα για τον Νομό ο οποίος είναι κατά βάση αγροτικός Νομός. Αυτό οφείλεται στο ότι οι μεγάλοι δήμοι του Πύργου και της Αμαλιάδας, εκτινάσσουν τον δείκτη της απασχόλησης προς τον τριτογενή τομέα. Στους υπόλοιπους μικρότερους δήμους του νομού αναπτύσσεται περισσότερο ο πρωτογενής τομέας, ενώ μόνο το 17% του πληθυσμού απασχολείται στον δευτερογενή τομέα (DATARC,2010).

➤ **Φορείς και αρμοδιότητες για τον οικονομικό προγραμματισμό και το χωροταξικό σχεδιασμό**

Τα πλαίσια οικονομικού προγραμματισμού και κατευθύνσεων χωροταξικού σχεδιασμού για τις πυρόπληκτες περιοχές της Πελοποννήσου και ειδικότερα για την Νομαρχία Ηλείας, εντάσσονται σε ευρύτερες αποφάσεις, που αφορούν συνολικά στην ελληνική επικράτεια. Εναρμονίζονται επίσης με κοινοτικές αποφάσεις και κατευθύνσεις (Αυγερινού – Κολώνια, 2008).

Ειδικότερα:

A. Οι αναπτυξιακοί στόχοι της χώρας για τη χρονική περίοδο 2007-2013, τα αντίστοιχα οικονομικά δεδομένα και οι περιφερειακές κατανομές τους καθορίζονται από το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007-13 (ΕΣΠΑ). Το ΕΣΠΑ εξειδικεύεται από τα περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα ΠΕΠ και υιοθετήθηκε από την Βουλή των Ελλήνων, μετά από την προβλεπόμενη διαδικασία, με ευθύνη του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, τον Νοέμβριο 2007 με το

νόμο 3614 (Διαχείριση, έλεγχος και εφαρμογή αναπτυξιακών παρεμβάσεων για την προγραμματική περίοδο 2007-13).

Β. Η υλοποίηση των προκρινόμενων από το ΕΣΠΑ έργων υποδομής σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, προβλέπεται να πραγματοποιείται από τις Περιφερειακές Διαχειριστικές Αρχές και τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε πρωτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο επίπεδο. Συνεπώς, καθοριστικής σημασίας είναι η αυτοδιοικητική οργάνωση του χώρου. Σύμφωνα με τις εξαγγελίες του Υπουργείου Εσωτερικών και Δημόσιας Διοίκησης καθώς και του τελευταίου τακτικού συνεδρίου της ΚΕΔΚΕ (Νοέμβριος 2007) αυτή πρόκειται να εναρμονιστεί με την περιφερειακή διάρθρωση της χώρας, όπως προτείνεται από το ΕΣΠΑ και την αντίστοιχα προβλεπόμενη Διοικητική Μεταρρύθμιση ή Νέος Καποδίστριας ή Καποδίστριας 2.

Γ. Όσον αφορά στον καθαυτό σχεδιασμό του χώρου, του οποίου η αρμοδιότητα εναπόκειται στο ΥΠΕΧΩΔΕ, υπενθυμίζεται ότι το θεσμικό πλαίσιο διαμορφώνεται αντίστοιχα με το χωρικό επίπεδο ως εξής:

- Ν.2742/99 Χωροταξικός Σχεδιασμός και Αειφόρος Ανάπτυξη
- Ν.2508/97 Βιώσιμη Οικιστική Ανάπτυξη των πόλεων και των οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις.

Σημειώνεται επίσης ότι η στοχοθεσία του προαναφερομένου χωροταξικού και πολεοδομικού θεσμικού πλαισίου εναρμονίζεται μεν προς αυτήν του Σχεδίου Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (ΣΑΚΧ 1997), διαμορφώνεται όμως σύμφωνα με το εθνικό συνταγματικό πλαίσιο. Σύμφωνα με το Ν.2742/99 λοιπόν ο χωροταξικός σχεδιασμός αναπτύσσεται σε τρεις άξονες. Στο ανώτατο επίπεδο βρίσκεται το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού, από το οποίο προβλέπεται ο μακροχρόνιος σχεδιασμός του εθνικού χώρου. Τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού αφορούν σε ιδιαίτερους Τομείς (π.χ τουρισμός, βιομηχανία κ.ά), ή και ειδικές περιοχές του εθνικού χώρου (π.χ ορεινός ή νησιωτικός χώρος, πληγείσες από θεσμικές περιοχές κ.ά). Τέλος διαμορφώνονται τα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού, τα οποία θεσμοθετούνται για κάθε Περιφέρεια της χώρας.

Ο Ν.2508/97 συμπληρώνει και εξειδικεύει στο επίπεδο των πόλεων και οικισμών τον 2742/99.

Τα επίπεδα οικονομικού προγραμματισμού και σχεδιασμού του χώρου καταγράφονται από τον επισυναπτόμενο πίνακα, όπου εμφανίζονται επίσης οι διοικητικές αρμοδιότητες των αρμοδίων Υπουργείων (Αυγερινού – Κολώνια, 2008).

➤ **Κατευθύνσεις για τον οικονομικό προγραμματισμό και την περιφερειακή οργάνωση**

Βασικός προορισμός του ΕΣΠΑ είναι να εξασφαλίσει τη διασύνδεση των κοινοτικών στρατηγικών προτεραιοτήτων και των εθνικών αναπτυξιακών στόχων.

Βασικός του στόχος είναι «η διεύρυνση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων της χώρας, η διατήρηση του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης και η αύξηση της παραγωγικότητας σε επίπεδα

υψηλότερα του μέσου κοινοτικού όρου για την τόνωση της απασχόλησης, την επίτευξη της πραγματικής σύγκλισης και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής όλων των πολιτών χωρίς αποκλεισμούς» (Αυγερινού – Κολώνια, 2008).

Μεταξύ των επτά βασικών αξόνων Προτεραιότητας του ΕΣΠΑ περιλαμβάνονται οι ακόλουθοι, τρεις οι οποίοι έχουν άμεση σχέση με τη χωρική διάρθρωση της χώρας:

- η Περιφερειακή Ανάπτυξη
- η Αειφόρος Ανάπτυξη
- η Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού

Όσον αφορά στην περιοχή Δυτικής Ελλάδας και ειδικότερα της Ηλείας το ΕΣΠΑ επιχειρεί επίσης διαρθρωτικές αλλαγές σε επίπεδο διαχείρισης, οι οποίες μεταξύ άλλων αφορούν στις Διαπεριφερειακές και Διατομεακές Διαχειριστικές Αρχές καθώς και στη συγκρότηση των πέντε μεγάλων περιφερειών της Χώρας (Αυγερινού – Κολώνια, 2008).

Το ΕΣΠΑ και το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα προβλέπουν: «Επιτάχυνση της ολοκλήρωσης των συγκοινωνιακών υποδομών, αύξηση επενδύσεων σε τομείς έντασης γνώσης» μέσα από την «αξιοποίηση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της περιοχής, εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων με έμφαση στην καινοτομία και νέες τεχνολογίες, δημιουργία καινοτόμων προϊόντων, ανάπτυξη ποιοτικού ειδικού-εναλλακτικού τουρισμού, τον εντοπισμό και προώθηση καινοτόμων αγροτικών προϊόντων, παρεμβάσεις βελτίωσης και προστασίας δομημένου-αστικού περιβάλλοντος» (Αυγερινού – Κολώνια, 2008).

Τόσο οι γενικοί όσο και οι ειδικοί στόχοι φαίνεται ότι καλύπτουν βασικές ανάγκες της περιοχής Ηλείας. Επισημαίνεται όμως ότι απουσιάζει η ιεράρχησή τους, καθώς και η κάλυψη μιας σειράς μικρών, μεσαίων και μεγάλων έργων υποδομής, τα οποία είναι απαραίτητα για τη Δυτική Ελλάδα συνολικά και ειδικά για την Ηλεία όπως: αντιπλημμυρικά, γεωτεχνική και αντισεισμική προστασία, προστασία ακτών, κτηματολόγιο, δασολόγιο, έργα προστασίας περιβάλλοντος (Αυγερινού – Κολώνια, 2008).

Επιπλέον η συρραφή των Περιφερειών Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδος και Ιονίων Νήσων κρίνεται προβληματική, δεδομένου ότι η περιφέρεια Πελοποννήσου, με εξαίρεση ίσως τη Μεσσηνία στρέφεται πλέον αναπτυξιακά προς την περιφέρεια της πρωτεύουσας. Η περιφερειακή αναπτυξιακή συνεκτικότητα απουσιάζει επίσης από την ενδεχόμενη νέα Νομαρχία (μία από τις δεκαέξι που προβλέπει η πρόταση του Νέου Καποδίστρια), στην οποία συνενώνονται οι Ηλεία, Αχαΐα, Φωκίδα, Αιτωλοακαρνανία (Αυγερινού – Κολώνια, 2008).

2.13 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

2.13.1 Πρωτογενής Τομέας

Η οικονομία της Ηλείας βασίζεται στη γεωργία. Η μεγάλη εύφορη πεδιάδα, η οποία αρδεύεται κατά το μεγαλύτερο μέρος, προσφέρεται για ποικίλες καλλιέργειες. Η μισή έκταση του νομού είναι καλλιεργήσιμη. Καλλιεργούνται κυρίως δημητριακά, όσπρια, κηπευτικά και εσπεριδοειδή. Σημαντική είναι επίσης η καλλιέργεια κορινθιακής σταφίδας. Στον νομό Ηλείας καλλιεργούνται οι μεγαλύτερες εκτάσεις –από κάθε άλλο νομό– σε θερμοκήπια. Κάποια ανάπτυξη παρουσιάζει η κτηνοτροφία (βοοειδή, αιγοπρόβατα, χοίροι). Στο νομό έχει επίσης παράδοση η εκτροφή αλόγων (ιπποφορβεία Γαστούνης). Άλλοι πόροι είναι η εκμετάλλευση των δασών (καλύπτουν το ένα τέταρτο περίπου του νομού) και η αλιεία (Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης - Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών, diocles.civil.duth.gr/main.html).

Η συνολική έκταση του Νομού Ηλείας, ανέρχεται σε 2.681,8 τετρ. χιλ. Η έκταση αυτή κατά βασικές κατηγορίες χρήσεων γης κατανέμεται ως εξής (Επιχειρησιακό πρόγραμμα Δήμου Πηνειού, 2011-2014):

- Καλλιεργήσιμες εκτάσεις : 1.376,4 τετρ. χιλ. (52,2%).
- Βοσκότοποι (κοινοτικοί και ιδιωτικοί) 346,6 τετρ. χιλ. (13,2%).
- Δάση: 654,5 τετρ. χιλ. (25%).
- Εκτάσεις καλυπτόμενες από ύδατα: 78,9 τετρ. χιλ. (3%).
- Εκτάσεις οικισμών 144,1 τετρ. χιλ. (5,5%)
- Διάφορες άλλες χρήσεις: 17,1 τετρ. χιλ. (0,65%).

Από το σύνολο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού του Νομού το 57%, απασχολείται στον πρωτογενή τομέα και κύρια στην γεωργία. Το αντίστοιχο ποσοστό της χώρας ανέρχεται σε 29,2%. Ο Νομός Ηλείας είναι Νομός με πλούσιους φυσικούς πόρους, του οποίου ο γεωργικός τομέας αποτελεί την βάση της οικονομίας (Επιχειρησιακό πρόγραμμα Δήμου Πηνειού, 2011-2014).

Ο νομός Ηλείας παρά το υψηλό εισόδημα από τη γεωργία, παρουσίασε σημαντική μείωση του πληθυσμού του (κατά 12,6% μεταξύ 1961 και 1971), επειδή –μετά τον νομό Αχαΐας– είναι ο πιο πυκνοκατοικημένος νομός της Πελοποννήσου και δεν έχει αξιόλογη βιομηχανία. Έτσι, από πλευράς οικονομικής ανάπτυξης και εισοδήματος, ο νομός Ηλείας βρίσκεται σε ενδιάμεσο στάδιο μεταξύ των νομών της κεντρικής και της νότιας Πελοποννήσου (Αρκαδίας, Λακωνίας, Μεσσηνίας) και των τριών νομών της βόρειας και βορειοανατολικής Πελοποννήσου (Αχαΐας, Κορινθίας και Αργολίδας). (Επιχειρησιακό πρόγραμμα Δήμου Πηνειού, 2011-2014).

➤ Τομέας Αγροτικής Παραγωγής

Σύμφωνα με τη γενική διεύθυνση περιφερειακής αγροτικής οικονομίας και κτηνιατρικής και τη διεύθυνση αγροτικής οικονομίας (2012) στην Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας η υφιστάμενη κατάσταση, ανά Δήμο, διαμορφώνεται ως εξής (πρόσφατα συγκεντρωτικά στοιχεία των οικείων Ενώσεων Αγροτικών Συνεταιρισμών, βλ. και Πίνακες 4 - 11 του παραρτήματος):

- Δήμος Ανδραβίδας – Κυλλήνης

Στο Δήμο Ανδραβίδας-Κυλλήνης οι καλλιέργειες που καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της καλλιεργούμενης έκτασης είναι: τα κηπευτικά (37.621,5 στρ.), η ελιά (32.390,2 στρ.), τα λοιπά σιτηρά (29.886,4 στρ.), ο αραβόσιτος (25.391,6 στρ.), τα κηπευτικά υπό κάλυψη (9.704,7 στρ.) και οι ζωοτροφές (7.228 στρ.). Ακολουθούν σε μικρότερες αλλά σημαντικές εκτάσεις οι καλλιέργειες: των εσπεριδοειδών (2.728,1 στρ.) και του αμπελιού (1.345,6 στρ.). Μικρές εκτάσεις καταγράφονται σε καλλιέργειες όπως: οι δενδρώδεις και τα ψυχανθή (Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής – Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας, 2012).

- Δήμος Ανδρίτσαινας – Κρεστένων

Στο Δήμο Ανδρίτσαινας – Κρεστένων οι καλλιέργειες που καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της καλλιεργούμενης έκτασης είναι: η ελιά (69.983,7 στρ.), τα λοιπά σιτηρά (14.042,5 στρ.), ο αραβόσιτος (7.507,8 στρ.) και οι ζωοτροφές (6.139,1 στρ.). Ακολουθούν σε μικρότερες αλλά σημαντικές εκτάσεις οι καλλιέργειες: τα εσπεριδοειδή (3.146,9 στρ.), το αμπέλι (2.141,6 στρ.), το βαμβάκι (1.956,5 στρ.), η σταφίδα (1.678,6 στρ.) και τα κηπευτικά (1.303,3 στρ.). Μικρές εκτάσεις καταγράφονται σε καλλιέργειες όπως: οι καρποί με κέλυφος, οι δενδρώδεις και τα κηπευτικά υπό κάλυψη (Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής – Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας, 2012).

- Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας

Στο Δήμο Αρχαίας Ολυμπίας οι καλλιέργειες που καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της καλλιεργούμενης έκτασης είναι: η ελιά (56.005,7 στρ.), τα λοιπά σιτηρά (42.001,9 στρ.), οι ζωοτροφές (10.578 στρ.) και ο αραβόσιτος (5.725,7 στρ.). Ακολουθούν σε μικρότερες αλλά σημαντικές εκτάσεις οι καλλιέργειες: του αμπελιού (2.758,7 στρ.), των εσπεριδοειδών (1.610,5 στρ.) και της σταφίδας (1.541,8 στρ.). Μικρές εκτάσεις καταγράφονται σε καλλιέργειες όπως: οι πρωτεϊνούχοι σπόροι, οι δενδρώδεις, οι καρποί με κέλυφος, τα κηπευτικά, το σιτάρι και τα αρωματικά φυτά (Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής – Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας, 2012).

- Δήμος Ζαχάρως

Στο Δήμο Ζαχάρως οι καλλιέργειες που καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της καλλιεργούμενης έκτασης είναι: η ελιά (59.620,7 στρ.), και τα λοιπά σιτηρά (5.165,2 στρ.). Ακολουθούν σε μικρότερες αλλά σημαντικές εκτάσεις οι καλλιέργειες: των ζωοτροφών (1.873,4 στρ.), του αμπελιού (741,9 στρ.) και των κηπευτικών (683,5 στρ.). Μικρές εκτάσεις καταγράφονται σε καλλιέργειες όπως: ο αραβόσιτος, τα εσπεριδοειδή, οι καρποί με κέλυφος, οι δενδρώδεις, η σταφίδα και τα οσπριοειδή (Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής – Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας, 2012).

- Δήμος Ήλιδας

Στο Δήμο Ήλιδας οι καλλιέργειες που καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της καλλιεργούμενης έκτασης είναι: η ελιά (62.426,9 στρ.), οι ζωοτροφές (26.676,2 στρ.), τα λοιπά σιτηρά (20.999,2 στρ.), τα κηπευτικά (20.732,9 στρ.), ο αραβόσιτος (12.902,4 στρ.) και η σταφίδα (7.634,7 στρ.). Ακολουθούν σε μικρότερες αλλά σημαντικές εκτάσεις οι καλλιέργειες: του αμπελιού (3.967,3 στρ.) και των εσπεριδοειδών (1.417,1 στρ.). Μικρές εκτάσεις καταγράφονται σε καλλιέργειες όπως: οι δενδρώδεις, τα οσπριοειδή, οι καρποί με κέλυφος, το σιτάρι, οι πρωτεϊνούχοι σπόροι, το σιτάρι και οι χώροι εκτροφής σαλιγκαριών (Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής – Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας, 2012).

- Δήμος Πηνειού

Στο Δήμο Πηνειού οι καλλιέργειες που καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της καλλιεργούμενης έκτασης είναι: ο αραβόσιτος (18.160,6 στρ.), τα κηπευτικά (17.137,8 στρ.), η ελιά (14.663,7 στρ.), τα εσπεριδοειδή (7.365,9 στρ.), και τα λοιπά σιτηρά (6.259,4 στρ.). Ακολουθούν σε μικρότερες αλλά σημαντικές εκτάσεις οι καλλιέργειες: των ζωοτροφών (3.683,1 στρ.) και των κηπευτικών υπό κάλυψη (2.158,6 στρ.). Μικρές εκτάσεις καταγράφονται σε καλλιέργειες όπως: οι δενδρώδεις, το αμπέλι, η σταφίδα, το σιτάρι, τα οσπριοειδή, οι καρποί με κέλυφος και οι πρωτεϊνούχοι σπόροι (Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής – Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας, 2012).

- Δήμος Πύργου

Στο Δήμο Πύργου οι καλλιέργειες που καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της καλλιεργούμενης έκτασης είναι: η ελιά (99.807,3 στρ.), τα λοιπά σιτηρά (19.499 στρ.), η σταφίδα (16.188,1 στρ.), ο αραβόσιτος (11.726,4 στρ.), οι ζωοτροφές (8.789,8 στρ.) και τα εσπεριδοειδή (7.621 στρ.). Ακολουθούν σε μικρότερες αλλά σημαντικές εκτάσεις οι καλλιέργειες: του αμπελιού (6.226,8 στρ.), των κηπευτικών (5.319,5 στρ.) και του βαμβακιού (5.313,2 στρ.). Μικρές εκτάσεις καταγράφονται σε καλλιέργειες όπως: οι δενδρώδεις, οι καρποί με κέλυφος, οι ελαιούχοι σπόροι, τα οσπριοειδή, οι ροδακινιά για μεταποίηση, τα φυτώρια και οι χώροι εκτροφής σαλιγκαριών (Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής – Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας, 2012).

➤ **Τομέας Ζωικής Παραγωγής – Κτηνοτροφίας**

Ο τομέας της κτηνοτροφίας στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας αποτελεί μια βασική συνιστώσα της κοινωνικής και οικονομικής ζωής του τόπου. Η ζωική παραγωγή περιλαμβάνει, κυρίως την παραγωγή κρέατος και γαλακτοκομικών – τυροκομικών προϊόντων (βλ. και Πίνακα 12 παραρτήματος). Η συνολική αξία ζωικής παραγωγής ανέρχεται στα 312,32 εκατ. € (στοιχεία ΕΣΥΕ 2007) και προέρχεται κυρίως από το αιγοπρόβειο και χοίρειο κρέας, το γάλα, κυρίως το πρόβειο κ.α. Η αιγοπροβατοτροφία είναι από τους δυναμικούς κλάδους στη Δυτική Ελλάδα, καθώς επίσης σημαντική θέση έχουν η χοιροτροφία και η ορνιθοτροφία (Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής – Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας, 2012)

Η αιγοπροβατοτροφία (βλ. και Πίνακα 13 παραρτήματος) προσφέρεται σαν μια διέξοδος της σύγχρονης αγροτικής οικονομίας, συμμετέχοντας κατά 45% περίπου στη συνολική ακαθάριστη αξία της ζωικής παραγωγής και κατά 15% περίπου στη συνολική αξία όλης της γεωργικής παραγωγής. Για την χώρα, ο τομέας έχει ιδιαίτερη σημασία, δεδομένου ότι αξιοποιεί εκτάσεις ορεινές-μειονεκτικές που θα ήταν αδύνατο να αξιοποιηθούν διαφορετικά (Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής – Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας, 2012)

Στον Νομό Ηλείας η βοοτροφία είναι περισσότερο προσαρμοσμένη στη λογική της πιο εντατικής εκμετάλλευσης (τόσο για γαλακτοπαραγωγή, όσο και κρεοπαραγωγή) και περιορίζεται κυρίως στις πεδινές περιοχές του Νομού.

Αντίθετα η αιγοπροβατοτροφία παρουσιάζει παρόμοιο χαρακτήρα με την υπόλοιπη περιφέρεια (Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής – Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας, 2012).

➤ **Αλιεία**

Η αλιευτική δραστηριότητα στο νομό περιλαμβάνει την αλιεία ανοικτής θάλασσας, την αλιεία των φυσικών εκτροφείων στις λιμνοθάλασσες Κοτύχι και Βάρδα και την αλιεία στην τεχνητή λίμνη Πηνειού (Αγγελίδης Μ. κ.ά., 2007).

➤ **Μελισσοκομία**

Στο Νομό Ηλείας ο αριθμός των εκμεταλλεύσεων στο τομέα της μελισσοκομίας είναι διακριτά μικρότερος σε σύγκριση με τους άλλους δύο Νομούς της περιφέρειας της Δυτικής Ελλάδας. Συγκεκριμένα, οι ενεργοί μελισσοκόμοι ανέρχονται στους 381, ενώ ο αριθμός των κατεχόμενων κυψελών ανέρχεται σε 43.621 κυψέλες ευρωπαϊκού τύπου και 99 κυψέλες εγχώριου τύπου (Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής – Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας, 2012) .

2.13.2 Δευτερογενής Τομέας

Η βιομηχανική δραστηριότητα στον νομό Ηλείας, αν και είναι σχετικά έντονη δεν είναι επαρκώς οργανωμένη. Η περεταίρω εξέλιξη και ανάπτυξή της όμως καθιστά απαραίτητη την καλύτερη οργάνωσή της σε όλους τους τομείς της βιομηχανικής παραγωγικής διαδικασίας. Η Ηλεία δεν έχει κανένα οργανωμένο υποδοχέα δράσεων Δευτερογενούς Τομέα, έστω και συμβατικού τύπου [Βιομηχανική περιοχή, Βιοτεχνικό Πάρκο] και αυτό το γεγονός αποτελεί, κατά την γνώμη μας, μια από τις κύριες αιτίες καθυστέρησης του Νομού. Η κατακερματισμένη χωρικά δευτερογενής δραστηριότητα του Νομού είναι ένας παράγοντας που επιτείνει την παραγωγική καθυστέρηση του νομού Ηλείας. Παράλληλα, δημιουργεί και σημαντική υποβάθμιση του περιβάλλοντος και διάσπαρτη επιβάρυνση της Ηλειακής υπαίθρου. Ο δευτερογενής τομέας βρίσκεται εδώ και πολλά χρόνια σε καθοδική πορεία στην περιοχή με μόλις το 16,2% του πληθυσμού να απασχολείται σε αυτόν.

Οι περισσότερες βιοτεχνίες στο νομό ασχολούνται κυρίως με τα μέταλλα, ενώ αρκετές ασχολούνται και με το χαρτί και το πλαστικό. Πιο συγκεκριμένα, σε όλη την έκταση του νομού υπάρχουν 43 βιοτεχνίες μετάλλου και 30 βιοτεχνίες χαρτιού και πλαστικού. Ακολουθούν οι επιχειρήσεις που αφορούν σε τρόφιμα και ποτά. Υπάρχουν συνολικά 29 επιχειρήσεις οι περισσότερες εκ των οποίων είναι τοπικές, ενώ παράλληλα υπάρχουν και υποκαταστήματα γνωστών αλυσίδων επιχειρήσεων ποτών και τροφίμων.

Αξιοσημείωτος είναι ο αριθμός των βιομηχανικών επιχειρήσεων του νομού που ασχολούνται με αναψυκτικά, χυμούς και μεταλλικά νερά. Υπάρχουν καταχωρημένες 12 διαφορετικές βιομηχανίες και βιοτεχνίες που αφορούν σε αυτόν τον τομέα, κάτι που είναι και σε μεγάλο βαθμό αναμενόμενο, αν αναλογιστεί κανείς την τεράστια παραγωγή του νομού σε εσπεριδοειδή αλλά και τις πολλές πηγές που διαθέτει. Επίσης στο νομό υπάρχουν και 4 οινοποιία.

Τέλος να αναφερθεί ότι στον κατάλογο των βιομηχανιών/βιοτεχνιών του νομού Ηλείας συμπεριλαμβάνονται και 2 επιχειρήσεις τουβλοποιίας και κεραμοτουβλοποιίας καθώς επίσης και 3 βιοτεχνίες παιδικών χαρών.

2.13.3 Τριτογενής Τομέας

Σημαντικό θεωρείται το ποσοστό συμμετοχής του τριτογενή τομέα του νομού Ηλείας στο σύνολο της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας με ποσοστό 31,8%. Ο τουρισμός στην Ηλεία βρίσκεται σε σημαντική εξέλιξη κι εμφανίζει συνεχώς αυξητικές τάσεις, όπως και η ίδρυση νέων επιχειρήσεων και ξενοδοχείων στον συγκεκριμένο τομέα. Σύμφωνα με την Ομοσπονδία Εμπορικών Συλλόγων Ηλείας οι διανυκτερεύσεις του νομού αντιπροσωπεύουν το 34,5% του συνόλου των διανυκτερεύσεων της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας. Οι διανυκτερεύσεις αλλοδαπών του νομού αντιπροσωπεύουν το 50% του συνόλου των διανυκτερεύσεων αλλοδαπών της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας. Οι διανυκτερεύσεις ημεδαπών του νομού αντιπροσωπεύουν το 21,8% του συνόλου των διανυκτερεύσεων των ημεδαπών της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.

Ο τουρισμός στον νομό Ηλείας αποτελεί κυρίαρχο κλάδο υπηρεσιών του τριτογενούς τομέα της τοπικής οικονομίας. Ιδιαίτερη συμβολή στην τουριστική ανάπτυξη του νομού παρέχει το γεγονός ότι αποτελεί τη γενέτειρα των Ολυμπιακών Αγώνων της αρχαιότητας, καθώς περιλαμβάνει την Αρχαία Ολυμπία (Ομοσπονδία Εμπορικών Συλλόγων Ηλείας, 2012).

Διαθέτει πλούσιο φυσικό περιβάλλον και μοναδικά οικοσυστήματα, καθώς και σημαντικά τουριστικά θέρετρα, τα οποία προσελκύουν μεγάλο αριθμό τουριστών κάθε χρόνο. Επίσης, η παραγωγή ποιοτικών αγροτικών προϊόντων με ιδιαίτερη έμφαση στο κρασί, στο ελαιόλαδο και στα φρούτα, προσδίδουν στην περιοχή δυναμικά χαρακτηριστικά πλεονεκτήματα, σχετικά με την ανάπτυξη διαφόρων τύπων εναλλακτικής τουριστικής δραστηριότητας (Ομοσπονδία Εμπορικών Συλλόγων Ηλείας, 2012).

Ο τουριστικός λιμένας του Κατακόλου έχει γίνει τα τελευταία χρόνια, δημοφιλές σημείο ελλιμενισμού κρουαζιερόπλοιων και ορμητήριο για επισκέψεις στον αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Ολυμπίας (Ομοσπονδία Εμπορικών Συλλόγων Ηλείας, 2012).

Οι τουριστικοί πόροι του νομού έχουν υψηλή ποιότητα και μεγάλη ποικιλία και μάλιστα ορισμένοι αρχαιολογικοί πόροι είναι διεθνώς αναγνωρισμένοι. Στους πόρους αυτούς εντάσσονται οι αρχαιολογικοί χώροι, με σημαντικότερο την Αρχαία Ολυμπία και τον Ναό του Επικούρειου Απόλλωνα. Οι ιαματικές πηγές και το υδροθεραπευτήριο, η λιμνοθάλασσα Κοτύχι που αποτελεί οικολογικό πόλο έλξης, η ορεινή εσωτερική περιοχή, όπου βρίσκονται αξιόλογα τοπία φυσικού κάλλους και δασικές περιοχές, παραδοσιακοί οικισμοί, λειτουργούν ως σημεία προσέλκυσης τουριστών (Ομοσπονδία Εμπορικών Συλλόγων Ηλείας, 2012).

Ο τουριστικός τομέας έχει πολύ μεγάλη σημασία για το Νομό. Η τουριστική ανάπτυξη του νομού φαίνεται να μπορεί να εξισορροπήσει τις απώλειες σε άλλους τομείς, όπως στον αγροτικό τομέα, ιδίως ως προς την απασχόληση, αρκεί να αξιοποιηθούν σωστά οι μεγάλης αξίας τουριστικοί πόροι (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Η τουριστική ανάπτυξη, παρά τον πλούτο των τουριστικών πόρων του νομού, παρουσιάζει ανισοκατανομή. Στις δυτικές ακτές του νομού έχει αναπτυχθεί περισσότερο ο μαζικός τουρισμός αλλοδαπών σε αυτόνομα μεγάλα τουριστικά συγκροτήματα, αλλά και σε μικρότερες μονάδες και καταλύματα. Ωστόσο, υπάρχουν δυνατότητες ανάπτυξης ήπιων μορφών τουρισμού σε αυτή την περιοχή. Αντίθετα, οι ΝΔ ακτές είναι λιγότερο αναπτυγμένες με σημειακές ή γραμμικές συγκεντρώσεις εκτόνωσης των τοπικών πληθυσμών, ενώ στο εσωτερικό του νομού δεν παρουσιάζεται ιδιαίτερη τουριστική ανάπτυξη, με εξαίρεση όμως την Ολυμπία (Αγγελίδης Μ. κ.ά., 2007).

Κατά την πενταετία 2003-2007, παρατηρείται αύξηση της συμμετοχής του τριτογενή τομέα στη συνολικά παραγόμενη ΑΠΑ του νομού, εις βάρος του πρωτογενή και του δευτερογενή τομέα. Ο τριτογενής τομέας έχει την κυρίαρχη θέση με 64,2% της ΑΠΑ, ωστόσο το ποσοστό αυτό είναι κατά πολύ χαμηλότερο από το ποσοστό συμμετοχής του τριτογενή τομέα στη συνολική ΑΠΑ της χώρας (76,5%) (Δήμος Πατρέων, 2010).

Την τελευταία δεκαετία έχει σημειωθεί αξιόλογη ανάπτυξη στις τουριστικές υποδομές και ειδικότερα στον τομέα των καταλυμάτων. Πλέον διαθέτει ποικιλία τουριστικών καταλυμάτων και μπορεί να εξυπηρετήσει σχεδόν όλες τις μορφές ζήτησης αυτού του κλάδου. Συγκεκριμένα υπάρχουν ξενοδοχεία όλων των κατηγοριών, κάμπινγκ, αλλά και επαύλεις. Στο βόρειο τμήμα του νομού εμφανίζεται μια καλή εικόνα των τουριστικών επενδύσεων, χωρίς όμως να έχει επέλθει κορεσμός. Πολλές από τις μικρές μονάδες που λειτουργούν στην περιοχή είναι αστικού ή ημιαστικού τύπου (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Ωστόσο, ο τουρισμός παρουσιάζει ανάπτυξη, αλλά αφενός χαρακτηρίζεται από υψηλή εποχικότητα και αφετέρου η ανάπτυξη αυτή υπολείπεται των δυνατοτήτων της που είναι το πλούσιο φυσικό περιβάλλον και η πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής (παράκτια ζώνη, αρχαιολογικοί χώροι, μνημεία κ.λπ.). Η ολοένα και αυξανόμενη ζήτηση για εναλλακτικές μορφές τουρισμού μπορεί να αποτελέσει εφελθτήριο απασχόλησης για ανέργους ευάλωτων κοινωνικά ομάδων στους τομείς πολιτιστικού τουρισμού, οικοτουρισμού, αγροτουρισμού, συνεδριακού τουρισμού, τουρισμού υγείας κλπ. (Υπουργείο Ανάπτυξης, 2003).

Στον πίνακα που ακολουθεί γίνεται καταγραφή των σημαντικότερων πολιτιστικών αξιοθεάτων που βρίσκονται στο Νομό Ηλείας. Τα στοιχεία συγκεντρώθηκαν χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της εξόρυξης δεδομένων από τη διαδικτυακή βάση δεδομένων που διατηρεί ο ιστότοπος της Νομαρχίας Ηλείας (www.visitilia.gr) και στη συνέχεια ταξινομήθηκαν ανά γεωγραφική περιοχή.

Πίνακας 2.6: Πολιτιστικά αξιοθέατα Ν. Ηλείας

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΟΝΟΜΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ
ΑΜΑΛΙΑΔΑ	<ul style="list-style-type: none"> • ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΝΗ ΦΡΑΓΚΟΠΗΔΗΜΑΤΟΣ
ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑ	<ul style="list-style-type: none"> • ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΜΟΥΣΕΙΟ ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑΣ • ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΕΙΟΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑΣ
ΓΑΣΤΟΥΝΗ	<ul style="list-style-type: none"> • ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΗΛΙΔΑΣ • ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΗΛΙΔΑΣ
ΚΥΛΛΗΝΗ	<ul style="list-style-type: none"> • ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟ ΚΑΣΤΡΟ ΧΛΕΜΟΥΤΣΙ • ΛΟΥΤΣΑ ΚΥΛΛΗΝΗΣ
ΟΛΥΜΠΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> • ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΟΛΥΜΠΙΑΣ • ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ
ΠΥΡΓΟΣ	<ul style="list-style-type: none"> • ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΠΥΡΓΟΥ
ΦΙΓΑΛΕΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> • ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΝΑΟΣ ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΑ • ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΦΙΓΑΛΕΙΑΣ

(Πηγή: Νομαρχία Ηλείας)

Ο νομός Ηλείας είναι κυρίως γνωστός για τον αρχαιολογικό χώρο της αρχαίας Ολυμπίας. Η σωστή προβολή σε παγκόσμιο επίπεδο του χώρου της αρχαίας Ολυμπίας, σε συνδυασμό με την ύπαρξη των απαραίτητων υποδομών φιλοξενίας στην πόλη της Ολυμπίας καθιστούν την περιοχή ως κορυφαίο τουριστικό προορισμό. Παράλληλα, με βάση την προβολή του αρχαιολογικού χώρου της Ολυμπίας προβάλλεται συνολικά και ολόκληρος ο νομός της Ηλείας ως τουριστικός προορισμός (Ομοσπονδία Εμπορικών Συλλόγων Ηλείας, 2012)

Η συνολική προβολή του νομού, αναβαθμίζει και την πόλη του Πύργου ως πρωτεύουσα πόλη του νομού. Προβάλλονται κτήρια ιστορικής αξίας αλλά και η πρωτεύουσα του νομού γίνεται γενικότερα πιο γνωστή στον τουριστικό χάρτη. Ταυτόχρονα, προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι ανάγκες για τη μετακίνηση των τουριστών, βελτιώνονται τόσο το οδικό δίκτυο του νομού, όσο και οι εναέριες, σιδηροδρομικές και θαλάσσιες συνδέσεις του με τις εκτός αυτού περιοχές (Ομοσπονδία Εμπορικών Συλλόγων Ηλείας, 2012).

Η τουριστική προβολή του νομού, καθιστά γνωστά και τα προϊόντα τα οποία παράγει ο νομός, βιομηχανικά και αγροτικά. Είναι μία έμμεση διαφήμιση των προϊόντων η οποία μπορεί να είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική (Ομοσπονδία Εμπορικών Συλλόγων Ηλείας, 2012).

➤ **Ανάλυση στοιχείων επισκεψιμότητας πολιτιστικών αξιοθεάτων Ηλείας 2009-2010**

Αρχικά παρατίθεται η περιγραφική ανάλυση που αφορά τα στοιχεία επισκεψιμότητας και τα εισπρακτέα ποσά των πολιτιστικών αξιοθεάτων της Ηλείας για τα έτη 2009 και 2010 (Νομαρχία Ηλείας, www.visitilia.gr, Ελληνική Στατιστική Αρχή, www.statistics.gr). Για τον πίνακα που

ακολουθεί, να σημειωθεί ότι τα στοιχεία επισκεψιμότητας του 2009 για τους αρχαιολογικούς χώρους της Ηλείας δεν είναι διαθέσιμα από την Ελληνική Στατιστική Αρχή και υπολογίστηκαν αναλογικά ως προς τις εισπράξεις του 2009-2010. Επιπλέον, στον πίνακα έχουν καταγραφεί μόνο εκείνα τα πολιτισμικά αξιοθέατα που απαιτείται καταβολή αντιτίμου για την είσοδο στο χώρο τους.

Πίνακας 2.7: Επισκεψιμότητα πολιτιστικών αξιοθεάτων Ηλείας 2009-2010

ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ		2009	2010	Μεταβολή
Μουσεία	Αρχαίας Ολυμπίας	100.820	45.953	-54%
	Αρχαίας Ήλιδας	2.243	713	-68%
Αρχαιολογικοί χώροι	Αρχαία Ολυμπία	342.595	399.891	17%
	Κάστρο Χλεμούτσι	7.337	6.282	-14%
	Ναός Επικούρειου Απόλλωνα	17.245	13.816	-20%
ΣΥΝΟΛΟ		470.240	466.655	-1%

(Πηγή: Ε.Ο.Τ.)

Παρατηρείται ότι μόνο ο αρχαιολογικός χώρος της Αρχαίας Ολυμπίας παρουσίασε αύξηση της επισκεψιμότητας το 2010 (αύξηση κατά 17%) σε σχέση με το 2009, ενώ όλοι οι υπόλοιποι αρχαιολογικοί χώροι και τα μουσεία παρουσίασαν μεγάλη μείωση στην επισκεψιμότητά τους. Μάλιστα το μουσείο της Αρχαίας Ολυμπίας παρουσίασε μείωση της επισκεψιμότητας κατά 54%, ενώ το μουσείο της Αρχαίας Ήλιδας μείωση κατά 68%. Επίσης, ο συνολικός αριθμός των επισκεπτών για όλα τα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους το 2010 παρουσίασε μία μικρή μείωση της τάξης του 1% (470.240 επισκέπτες) σε σχέση με το 2009 (466.655 επισκέπτες) (Ελληνική Στατιστική Αρχή, www.statistics.gr).

Πίνακας 2.8: Εισπράξεις πολιτιστικών αξιοθεάτων Ηλείας 2009-2010

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ σε €		2009	2010	Μεταβολή
Μουσεία	Αρχαίας Ολυμπίας	708.925€	369.658€	-48%
	Αρχαίας Ήλιδας	4.143€	1.317€	-68%
Αρχαιολογικοί Χώροι	Αρχαία Ολυμπία	2.460.061€	2.871.492€	17%
	Κάστρο Χλεμούτσι	21.319€	18.253€	-14%
	Ναός Επικούρειου Απόλλωνα	46.938€	37.601€	-20%
ΣΥΝΟΛΟ		3.241.386€	3.298.321€	2%

(Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ.)

Από τον παραπάνω πίνακα, παρατηρείται ότι μόνο ο αρχαιολογικός χώρος της Αρχαίας Ολυμπίας παρουσίασε αύξηση εισπράξεων το 2010 (αύξηση κατά 17%) σε σχέση με το 2009, ενώ όλοι οι υπόλοιποι αρχαιολογικοί χώροι και τα μουσεία παρουσίασαν ανάλογη μείωση με την επισκεψιμότητά τους. Μάλιστα το μουσείο της Αρχαίας Ολυμπίας παρουσίασε μείωση εισπράξεων

κατά 48%, ενώ το μουσείο της Αρχαίας Ήλιδας μείωση κατά 68%. Επίσης, ο συνολικός αριθμός των εισπράξεων για όλα τα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους το 2010 παρουσίασε μία μικρή αύξηση της τάξης του 2% (3.298.321 €) σε σχέση με το 2009 (3.241.386 €). Από τους 2 προηγούμενους πίνακες και σε συνδυασμό με τον Πίνακα μπορεί να δημιουργηθεί μία σειρά κατάταξης των πολιτισμικών αξιοθεάτων της Ηλείας με βάση την επισκεψιμότητά τους, όπως φαίνεται στον ακόλουθο πίνακα (Νομαρχία Ηλείας, www.visitilia.gr).

Πίνακας 2.9: Κατάταξη πολιτιστικών αξιοθεάτων Ηλείας με βάση την επισκεψιμότητα

ΣΕΙΡΑ ΚΑΤΑΤΑΞΗΣ	ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΑΞΙΟΘΕΑΤΟ	ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ
1	Αρχαιολογικός Χώρος Αρχαίας Ολυμπίας	Ολυμπία
2	Μουσείο Αρχαίας Ολυμπίας	Ολυμπία
3	Ναός Επικούρειου Απόλλωνα	Φιγαλεία
4	Κάστρο Χλεμούτσι	Κυλλήνη
5	Μουσείο Αρχαίας Ήλιδας	Γαστούνη

(Πηγή: Νομαρχία Ηλείας)

Από τον παραπάνω πίνακα και τον πίνακα επισκεψιμότητας παρατηρείται ότι τα 2 σημαντικότερα πολιτιστικά αξιοθέατα της Ηλείας είναι ο αρχαιολογικός χώρος και το μουσείο της Αρχαίας Ολυμπίας, με πολύ μεγάλη διαφορά εισπράξεων από τα άλλα αξιοθέατα. Αξιοσημείωτο επίσης είναι το γεγονός ότι από την πληθώρα των πολιτιστικών Αξιοθεάτων που αναφέρονται στον πίνακα διαπιστώνεται πως μόνο 5 παρουσιάζουν σημαντική επισκεψιμότητα (Νομαρχία Ηλείας, www.visitilia.gr).

➤ **Ανάλυση γεωγραφικής κατανομής ξενοδοχειακών μονάδων της Ηλείας**

Στον πίνακα που ακολουθεί, για κάθε περιοχή που διαθέτει ξενοδοχεία έχει γίνει η καταγραφή του πλήθους των ξενοδοχείων που ανήκει στην κατηγορία με 1 ή 2 αστέρια, το πλήθος των ξενοδοχείων που ανήκει στην κατηγορία με 3 αστέρια και το πλήθος των ξενοδοχείων που ανήκουν στην κατηγορία με 4 ή 5 αστέρια. Επίσης, παρατίθεται και ο αριθμός των ξενοδοχείων που διαθέτουν περισσότερες από 100 κλίνες, δηλαδή αυτών που μπορούν να φιλοξενήσουν τουλάχιστον 100 επισκέπτες κάθε βράδυ. Τέλος, τα στοιχεία ταξινομήθηκαν σε φθίνουσα σειρά από την περιοχή που διαθέτει τα περισσότερα ξενοδοχεία, προς την περιοχή με τα λιγότερα ξενοδοχεία. Για τη συλλογή των στοιχείων αναφορικά με τα ξενοδοχεία του Νομού Ηλείας και τα χαρακτηριστικά τους, όπως η τοποθεσία, ο αριθμός αστέρων κ.λπ. έγινε χρήση της μεθόδου εξόρυξης δεδομένων από τις διαδικτυακές βάσεις δεδομένων, που διαθέτουν τα portals του Ε.Ο.Τ. (<http://www.visitgreece.gr/portal/site/eot/>) και της Νομαρχίας Νομού Ηλείας (www.visitilia.gr).

Πίνακας 2.10: Πλήθος ξενοδοχείων ανά περιοχή της Ηλείας και ανά κατηγορία αστέρων

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΩΝ			ΣΥΝΟΛΟ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΩΝ ΑΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗ	Με > 100 κλίνες
	1 ή 2 αστέρια	3 αστέρια	4 ή 5 αστέρια		
Ολυμπία	13	3	6	22	1
Πύργος – Κατάκολο – Σταφίδια	9	3	2	14	2
Κυλλήνη	5	3	3	11	3
Καϊάφας	9	-	-	9	-
Βαρθολομιό	7	-	-	7	-
Αμαλιάδα/Κουρούτα	5	-	-	5	1
Ζαχάρω	4	-	-	4	1
Ανδρίτσaina	-	1	1	2	-
Γαστούνη	1	-	-	1	-
Κρέστενα	-	1	-	1	-
Λαμπεία	1	-	-	1	-
Λεχαινά	1	-	-	1	-
ΣΥΝΟΛΟ	55	11	12	78	8

(Πηγή: Ε.Ο.Τ.)

Από τον παραπάνω πίνακα διαπιστώνεται ότι τα περισσότερα ξενοδοχεία του Νομού Ηλείας βρίσκονται στην περιοχή της Ολυμπίας (22 ξενοδοχεία) η οποία με βάση τους πίνακα και πίνακα φιλοξενεί τα σπουδαιότερα και τα πιο επισκέψιμα πολιτιστικά αξιοθέατα του Νομού. Επιπλέον, στην Ολυμπία από τα 22 ξενοδοχεία, τα 6 ανήκουν στην κατηγορία των 4 ή 5 αστέρων. Η ευρύτερη περιοχή του Πύργου (14 ξενοδοχεία), που είναι η πρωτεύουσα του Νομού Ηλείας με κοντινές παραλίες, διαθέτει 14 ξενοδοχεία εκ των οποίων μόνο τα 2 ανήκουν στην κατηγορία των 4 ή 5 αστέρων. Η περιοχή της Κυλλήνης (11 ξενοδοχεία και κοντά στο κάστρο Χλεμούτσι και στα Λουτρά Κυλλήνης), του Καϊάφα (9 ξενοδοχεία), του Βαρθολομιού (7 ξενοδοχεία), της Αμαλιάδας/Κουρούτας (5 ξενοδοχεία) και της Ζαχάρως (4 ξενοδοχεία), οι οποίες διαθέτουν και τις σημαντικότερες παραλίες του Νομού Ηλείας, συγκεντρώνουν συνολικά 36 ξενοδοχεία, εκ των οποίων μόνο τα 3 ξενοδοχεία ανήκουν στην κατηγορία των 4 ή 5 αστέρων και αυτά βρίσκονται όλα στην περιοχή της Κυλλήνης (Νομαρχία Ηλείας, www.visitilia.gr).

Επίσης, από την τελευταία στήλη του παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι στο σύνολο των 78 ξενοδοχείων του Νομού Ηλείας, μόλις τα 8 ξενοδοχεία (ποσοστό 10%) διαθέτουν περισσότερες από 100 κλίνες, δηλαδή τα περισσότερα ξενοδοχεία δεν έχουν τη δυνατότητα να φιλοξενήσουν πολλούς επισκέπτες ταυτόχρονα. Επίσης, φαίνεται ότι τα μεγαλύτερα ξενοδοχεία βρίσκονται στην περιοχή της Κυλλήνης (3 ξενοδοχεία) και μετά στον Πύργο και στην ευρύτερη περιοχή του (2 ξενοδοχεία), ενώ στην Ολυμπία, στην Αμαλιάδα/Κουρούτα και Ζαχάρω υπάρχει από 1 μόνο ξενοδοχείο με περισσότερες από 100 κλίνες (Νομαρχία Ηλείας, www.visitilia.gr).

Επίσης, σε συνδυασμό με τους ίδιους πίνακες συνάγεται ότι η Ανδρίτσαϊνα, που διαθέτει κάποια πολιτιστικά αξιοθέατα διαθέτει μόλις 1 ξενοδοχείο που ανήκει στην κατηγορία 4 ή 5 αστέρων και 1 ξενοδοχείο μικρότερης κατηγορίας (Νομαρχία Ηλείας, www.visitilia.gr).

Ωστόσο, στην περιοχή της Φιγαλείας που βρίσκεται ο Ναός του Επικούρειου Απόλλωνα και η Αρχαία Φιγαλεία δεν υπάρχουν καθόλου ξενοδοχεία, ενώ στην περιοχή της Γαστούνης που βρίσκονται κοντά στην Αρχαία Ήλιδα υπάρχει μόνο 1 ξενοδοχείο που ανήκει στην κατηγορία 1 ή 2 αστέρων (Νομαρχία Ηλείας, www.visitilia.gr).

Στο γράφημα που ακολουθεί, φαίνεται με μορφή πίτας ο αριθμός των ξενοδοχείων και το αντίστοιχο ποσοστό τους, για καθεμία από τις 3 κατηγορίες που έγινε η κατάταξη των ξενοδοχείων του Νομού Ηλείας με βάση το σύστημα των αστέρων (Νομαρχία Ηλείας, www.visitilia.gr).

Γράφημα 2.10: Πλήθος και ποσοστό ξενοδοχείων της Ηλείας ανά κατηγορία αστέρων

(Πηγή: Ε.Ο.Τ.)

Από το παραπάνω γράφημα παρατηρείται ότι στην Ηλεία σε σύνολο 78 ξενοδοχείων τα 55 ξενοδοχεία (71%) ανήκουν στην κατηγορία 1-2 αστέρων, ενώ μόλις τα 12 ξενοδοχεία (15%) ανήκουν στην κατηγορία 4 ή 5 αστέρων και βρίσκονται συγκεντρωμένα σε 3 περιοχές (δηλαδή στην Ολυμπία, στον Πύργο και στην ευρύτερη περιοχή του και στην Κυλλήνη), παρά την πληθώρα των πολιτιστικών και φυσικών αξιοθεάτων που βρίσκονται διάσπαρτα σε όλον το Νομό Ηλείας (Νομαρχία Ηλείας, www.visitilia.gr).

Από την παράθεση και το συνδυασμό όλων των παραπάνω στοιχείων, διαπιστώνεται ότι στο Νομό Ηλείας, παρά το γεγονός ότι υπάρχουν πολλές περιοχές με τουριστικά αξιοθέατα, ωστόσο τα περισσότερα ξενοδοχεία είναι λίγων αστέρων και με λίγες κλίνες, ενώ τα μεγαλύτερα ξενοδοχεία (>100 κλίνες) συγκεντρώνονται σε μόλις 3 περιοχές, καλύπτοντας μόλις το 10% του συνολικού ξενοδοχειακού δυναμικού του Νομού. Επίσης, παρατηρείται το φαινόμενο ότι υπάρχουν περιοχές με αξιόλογα τουριστικά αξιοθέατα που όμως δεν διαθέτουν ξενοδοχεία ώστε οι επισκέπτες να μπορούν να διανυκτερεύσουν, με αποτέλεσμα να υποχρεώνονται (οι επισκέπτες) να περιορίσουν τη χρονική διάρκεια παραμονής τους στις περιοχές αυτές.

➤ **Εναλλακτικός τουρισμός**

Η μορφολογία του εδάφους, οι έντονες διαφορές που υπάρχουν από νότο σε βορά, από την θάλασσα στον ορεινό όγκο και ο πολιτιστικός του πλούτος, θέτουν το νομό Ηλείας ως το καταλληλότερο σημείο για την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως του θαλάσσιου, ιαματικού και πολιτιστικού. Παράλληλα αυξημένες δυνατότητες ανάπτυξης στο νομό έχει ο αγροτουρισμός και ο θρησκευτικός τουρισμός (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού αξιοποιούν τα υπάρχοντα συγκριτικά πλεονεκτήματα του νομού και συμβάλλουν τόσο στην αντιμετώπιση του προβλήματος της εποχικότητας, όσο και στην ανάδειξη του περιβάλλοντος, η ποιότητα του οποίου αποτελεί βασική προϋπόθεση τουριστικής έλξης στο νομό. Η ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού συνεισφέρει καθοριστικά στην ανάπτυξη και στην ανάδειξη της ορεινής και εσωτερικής ζώνης του νομού. Μέχρι σήμερα ο βαθμός ανάπτυξης των περιοχών αυτών ήταν περιορισμένος, τόσο σε σχέση με τις δυνατότητες που υπάρχουν σε αυτές, όσο και με τις παραλιακές περιοχές (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

➤ **Θαλάσσιος Τουρισμός**

Τα τελευταία χρόνια παρουσιάζεται σημαντική ανάπτυξη στον θαλάσσιο τουρισμό του νομού και συγκεκριμένα του τουρισμού κρουαζιέρας στο Κατάκολο. Ο τουρισμός κρουαζιέρας αποτελεί την πιο κερδοφόρα μορφή εκδήλωσης αυτής της εναλλακτικής μορφής τουρισμού. Το Κατάκολο είναι το επίνειο του Πύργου. Πρόκειται για μια κωμόπολη με 700 κατοίκους, με σχετικά αναπτυσσόμενη τουριστική υποδομή. Βρίσκεται σε απόσταση μόλις 12 χιλιομέτρων από την πόλη του Πύργου και απέχει μόλις πέντε λεπτά από την Εθνική οδό Πατρών-Πύργου (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Το γραφικό λιμάνι του Κατάκολου τα τελευταία χρόνια, μετά το λιμάνι του Πειραιά, αποτελεί τη μεγαλύτερη είσοδο τουριστών κρουαζιέρας στην Ελλάδα. Σήμερα έχει εκσυγχρονιστεί και πλέον διαθέτει ένα τεχνητό λιμάνι με στέρεο βυθό, μια μαρίνα με 250 θέσεις ελλιμενισμού σκαφών και παρέχοντας ασφάλεια σε κάθε καιρό για τα σκάφη έχει αναδειχθεί σε σημαντικό σταθμό για τον θαλάσσιο τουρισμό. Όλο το χρόνο στο λιμάνι προσεγγίζουν κρουαζιερόπλοια από όλο τον κόσμο και η μαρίνα κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες έχει πληρότητα 100% (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

➤ **Τουρισμός Υγείας**

Αξιόλογος είναι και ο τουρισμός υγείας στην εξεταζόμενη περιοχή. Ιδιαίτερη άνθιση εμφανίζει ο ιαματικός τουρισμός, με σκοπό τη διατήρηση, την αποκατάσταση, ακόμα και για την πρόληψη της σωματικής υγείας και ευεξίας των ατόμων. Ο νομός διαθέτει πληθώρα λουτρών και ιαματικών πηγών, πολλές από τις οποίες είναι γνωστές σε όλη την Ευρώπη για τις θεραπευτικές τους ιδιότητες. Συνολικά υπάρχουν 30 ιαματικές πηγές, από τις οποίες πιο αναγνωρισμένες είναι του Καϊάφα, της Κυλλήνης. (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

- **Ιαματικές πηγές Ανιγρίδων και Γερανίου -Λουτρά Καϊάφα**

Οι ιαματικές πηγές του Καϊάφα βρίσκονται κοντά στον Πύργο. Τα αρχαία χρόνια επισκέπτονταν πολλοί την περιοχή, λόγω των λουτρών, που ήταν γνωστά για τις θεραπευτικές τους ιδιότητες. Τα νερά αναβλύζουν από το έδαφος, αλλού σε υψηλή κι αλλού σε χαμηλή θερμοκρασία, κι όταν αναμιγνύονται δημιουργούν ένα φυσικό χαμάμ. Σήμερα είναι γνωστά για θεραπευτικές ενδείξεις, όπως η υδροθεραπεία για αρθρίτιδα, αυχενικό σύνδρομο, σπονδυλαρθρίτιδα, για παθήσεις του δέρματος και για παθήσεις χρόνιων αναπνευστικών προβλημάτων (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

- **Ιαματική πηγή Κυλλήνης**

Η περιοχή της Κυλλήνης έχει κατοικηθεί από την παλαιολιθική εποχή και υπήρξε το σημαντικότερο λιμάνι της εποχής στη δυτική Πελοπόννησο. Τα λουτρά της Κυλλήνης είναι γνωστά από την αρχαιότητα για τις θεραπευτικές ιδιότητες τους. Σήμερα λειτουργεί ως οργανωμένο υδροθεραπευτήριο, κυρίως για διαταραχές του αναπνευστικού συστήματος. Η ανάπτυξη των περιοχών αυτών, καθώς επίσης το θερμό μεσογειακό κλίμα και τα πευκοδάση συμβάλλουν στην προσέλκυση τουριστών σε όλη τη διάρκεια του έτους.(Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

- **Πολιτιστικός τουρισμός**

Η σημαντικότερη μορφή εναλλακτικού τουρισμού, που έχει αναπτυχθεί ήδη στην Ηλεία, είναι ο πολιτιστικός τουρισμός, καθώς αποτελεί νομό με πλούσιο υλικό και πνευματικό πολιτισμό. Πιο συγκεκριμένα, σε αυτή τη μορφή τουρισμού συμπεριλαμβάνεται ο αρχαιολογικός τουρισμός και οι πολιτιστικές εκδηλώσεις και προσελκύουν τουρίστες εγχώριους, αλλά πολύ περισσότερο εισερχόμενους (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Ειδικότερα την προσοχή και το ενδιαφέρον των τουριστών από όλο τον κόσμο, συγκεντρώνει η Αρχαία Ολυμπία. Αυτό οφείλεται κυρίως στον παγκόσμιας φήμης Αρχαιολογικό χώρο που διαθέτει, αλλά και της τελετής αφής της Ολυμπιακής φλόγας. Μάλιστα σύμφωνα με τον ιστότοπο της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO, δεν υφίσταται αρχαιολογικός χώρος παγκοσμίως με τόσο στενή αναφορά προς τη σημερινή πραγματικότητα, σαν αυτόν της Ολυμπίας (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Το αρχαίο στάδιο της Ολυμπίας όπου τελούνταν οι Ολυμπιακοί αγώνες στην αρχαιότητα, και ο μνημειακών διαστάσεων ναός του Διός, είναι τα κυρίαρχα αξιοθέατα του Χώρου. Εκτός από την Αρχαία Ολυμπία, που αποτελεί το επίκεντρο του πολιτιστικού τουρισμού, υπάρχουν και άλλες περιοχές στον νομό που προσελκύουν αυτής της μορφής τουρισμό, όπως η Αρχαία Ήλιδα και η Ανδρίτσαινα με τον Επικούρειο Απόλλωνα (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Οι πολιτιστικοί πόροι της Ηλείας καλύπτουν ουσιαστικά μία πολύ μεγάλη γεωγραφική έκταση του νομού. Αυτό αποδεικνύει ότι ο νομός μπορεί να αποτελέσει έναν σημαντικό προορισμό παγκόσμιου πολιτιστικού ενδιαφέροντος, καλύπτοντας όλο το φάσμα της ελληνικής ιστορίας, από τα αρχαία χρόνια μέχρι και τα σύγχρονα. Παράλληλα, η πλούσια πολιτιστική κληρονομιά του, έχει

δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για πλήθος πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Το Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου για παιδιά και νέους διοργανώνεται κάθε Δεκέμβριο. Τα τελευταία χρόνια έχει αναδειχθεί ως ένα από τα 5 καλύτερα του είδους του παγκοσμίως. Ως στόχο έχει να αναπτύξει και να προβάλλει τις καλλιτεχνικές ανησυχίες των παιδιών και των νέων, σε μια προσπάθεια συνένωσης των ευρωπαϊκών και μεσογειακών λαών, μέσω ανταλλαγής κουλτούρας και σκέψης (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Επίσης, σημαντική είναι η ύπαρξη του Διεθνούς Ινστιτούτου Αρχαίας Ελληνικής Ιστορίας «ΣΩΣΙΠΟΛΙΣ». Είναι μια αστική μη κερδοσκοπική εταιρία, που έχει συσταθεί με τη συμμετοχή επιφανών ιστορικών σε Ελλάδα και Ευρώπη και φιλοδοξεί να αποτελέσει ένα ίδρυμα γνώσης και διάδοσης της Ελληνικής Ιστορίας, με τη συνεργασία των Πανεπιστημίων (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

➤ Θρησκευτικός τουρισμός

Η Ηλεία μπορεί να αποτελέσει έναν από τους προσφιλείς τουριστικούς προορισμούς, όχι μόνο για διακοπές μαζικού τουρισμού, αλλά και για όσους επιθυμούν να πραγματοποιήσουν εναλλακτικές διακοπές, αναζητώντας την εμπειρία που προσφέρει ο θρησκευτικός πολιτισμός. Διαθέτει πλήθος μοναστηριών και εκκλησιών της βυζαντινής και μεταβυζαντινής περιόδου, με μεγάλη πολιτιστική και θρησκευτική αξία που αποτελούν σημαντικό τμήμα της εθνικής θρησκευτικής κληρονομιάς. Τα επίσημα καταγεγραμμένα θρησκευτικά μνημεία του νομού, τα οποία έχουν αξιοποιηθεί σε ένα βαθμό ή μπορούν να αξιοποιηθούν στο πλαίσιο του θρησκευτικού τουρισμού παρουσιάζονται ακολούθως (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Πίνακας 2.11: Θρησκευτικά Μνημεία νομού Ηλείας

Το Βυζαντινό Μοναστήρι της Παναγίας της Φραγκαβίλλας (Δήμος Ήλιδας)	Η εκκλησία της Παναγίας της Καθολικής Γαστούνη (Δήμος Πηνειού)
Ιερός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου Δαφνιώτισσας (Δήμος Ήλιδας)	Μονή Αγίας Ελεούσης (Δήμος Πηνειού)
Ναός Αγίας Σοφίας (Δήμος Ήλιδας)	Μονή Κρεμαστής (Δήμος Πύργου)
Μονή Φραγκοπηδήματος (Δήμος Ήλιδας)	Μονή Εισοδιωτίσσης (Δήμος Πύργου)
Μονή Σεπετού (Δήμος Ανδρίτσαινας-Κρεστένων)	Μονή Ζωοδόχου Πηγής (Δήμος Πύργου)
Μονή Άνω Δίβρης (Δήμος Ανδρίτσαινας-Κρεστένων)	Μονή Ασκητή στο Γ ούμερο (Δήμος Πύργου)
Μονή Ζούρτσας (Δήμος Ανδρίτσαινας-Κρεστένων)	Μονή Σκαφιδιάς, (Δήμος Πύργου)
Μονή Πορεστού (Δήμος Ανδρίτσαινας-Κρεστένων)	Μονή Βλαχερνών (Δήμος Ανδραβίδας-Κυλλήνης)
Υστεροβυζαντινός Ναός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου (Δήμος Ανδρίτσαινας-Κρεστένων)	Κόκκινη Εκκλησία (Δήμος Ανδρίτσαινας-Κρεστένων)

(Πηγή: Εθνικό Δίκτυο Δημόσιας Διοίκησης)

➤ **Συνεδριακός τουρισμός**

Τα τελευταία χρόνια ο συνεδριακός τουρισμός παρουσιάζει σημαντική άνοδο στην Ηλεία, ως αποτέλεσμα των επενδύσεων στον τουριστικό τομέα του νομού. Ο στόχος των επενδύσεων αυτών ήταν η προσέλκυση τουριστών, συνδυάζοντας τις διακοπές με τα ταξίδια για επαγγελματικούς, επιμορφωτικούς και εργασιακούς λόγους (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Ιδιαίτερη ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού εντοπίζεται στην περιοχή της Ολυμπίας, όπου βρίσκεται το συνεδριακό κέντρο της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας. Πρόκειται για ένα υπερσύγχρονο κέντρο με δυνατότητα οργάνωσης μεγάλων συνεδρίων, επιστημονικών εκδηλώσεων και διαφόρων σεμιναρίων. Κάθε χρόνο διοργανώνονται σημαντικές εκδηλώσεις από τη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία, με στόχο την παγκόσμια ανάδειξη των ολυμπιακών ιδεών και της συναδέλφωσης των λαών. Πρόσφατα δημιουργήθηκε ένας ακόμα υπερσύγχρονος συνεδριακός χώρος στο κτήριο του Διοικητηρίου του Πύργου, με δυνατότητα φιλοξενίας συνεδρίων πανελληνίου και παγκόσμιου ενδιαφέροντος. Παράλληλα έχουν δημιουργηθεί κάποιοι συνεδριακοί χώροι εντός των μεγάλων ξενοδοχειακών μονάδων του νομού, όπως στην περίπτωση του Aldemar στη Σκαφιδιά (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

➤ **Αγροτουρισμός**

Τα τελευταία χρόνια στην Ηλεία αναπτύσσεται μια ακόμα μορφή του εναλλακτικού τουρισμού στα πλαίσια του προγράμματος Leader για την Ελλάδα, ο αγροτουρισμός. Η οικονομία του νομού βασίζεται κυρίως στην γεωργία και στην κτηνοτροφία, ενώ παράλληλα διαθέτει πολλά αξιόλογα φυσικά τοπία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να ευνοείται η ανάπτυξη του αγροτουρισμού, με κύριο σκοπό την οικονομική ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος και την καλύτερευση της ποιότητας ζωής των αγροτών (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Οι δυνατότητες για αγροτουρισμό όπως είναι ο οινοτουρισμός στην Ηλεία εντοπίζονται σε λίγα επισκέψιμα οινοποιεία σε κοντινές αποστάσεις από τον Πύργο, τα οποία δέχονται πολλούς, ξένους κυρίως, επισκέπτες αφού υπάρχουν εδώ διάσημοι αρχαιολογικοί χώροι. Ακόμη, οι αξιόλογες ξενοδοχειακές υποδομές στις παραλίες της κάνουν τις διακοπές στην Ηλεία προσφιλείς σε έλληνες και ξένους (Δρόμοι του κρασιού - Οινοτουρισμός στην Ηλεία, www.winesurveyor.weebly.com).

Ο αμπελώνας της Ηλείας παράγει τους οίνους ΠΓΕ Ηλεία (Τοπικός Οίνος Ηλείας). Σε μικρότερες περιοχές παράγονται οι λευκοί οίνοι ΠΓΕ Πισάτις (Τοπικός Οίνος Πισάτιδος) και οι ερυθροί οίνοι ΠΓΕ Λετρίνα (Τοπικός Οίνος Λετρίνων). Ο οινοτουρισμός στην Ηλεία διανθίζεται με πολλά αξιοθέατα στα οποία περιλαμβάνονται: η αρχαία Ολυμπία (μνημείο Unesco), η αρχαία Ήλιδα, η αρχαία Αλίφειρα, οι Βάσσεις και ο ναός του Επικούριου Απόλλωνα (μνημείο Unesco), η λίμνη του Καϊάφα και το δρυοδάσος της Φολόης (Κάπελη) (Δρόμοι του κρασιού - Οινοτουρισμός στην Ηλεία, www.winesurveyor.weebly.com).

Οι τουρίστες που επιλέγουν τον νομό σχετικά με τον αγροτουρισμό, έχουν την δυνατότητα να διαμείνουν σε κατάλληλα διαμορφωμένα κτήματα. Επίσης μπορούν να παρακολουθήσουν όλες

τις εργασίες που γίνονται στο κτήμα, όπως την παρασκευή του κρασιού, των παραδοσιακών γλυκών και να απολαύσουν περίπατο στα δάση και βόλτα με τα άλογα. Στην Ηλεία υπάρχουν πολλά τέτοια κτήματα, με πιο γνωστά το κτήμα Μερκούρη, το κτήμα Μπριντζίκη και το αγρόκτημα ο Κάμπος της Νεράιδας (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Πιο συγκεκριμένα, το κτήμα Μερκούρη βρίσκεται κοντά στο Κατάκολο, δίπλα στην θάλασσα και παράγει βιολογικό ελαιόλαδο, κόκκινο και ροζέ κρασί. Οι υπηρεσίες που προσφέρονται στο κτήμα αυτό σχετίζονται με την επίσκεψη, την παραμονή και την ξενάγηση στις εγκαταστάσεις του οινοποιείου, στους αμπελώνες, στους ελαιώνες και στο μικρό λαογραφικό μουσείο εντός του κτήματος (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Υπάρχει η δυνατότητα παραμονής των τουριστών σε μικρές τουριστικές ξενοδοχειακές μονάδες εντός του κτήματος, όπου μπορούν να δοκιμάσουν παραδοσιακές συνταγές και να παρακολουθήσουν διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις εντός του κτήματος, όπως τη γιορτή του τρύγου στις 31 Αυγούστου (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Το αγρόκτημα ο Κάμπος της Νεράιδας βρίσκεται στο όρος Φολόη. Οι τουρίστες μπορούν να διαμείνουν σε κατάλληλα διαμορφωμένα μικρά σπιτάκια, γύρω από την μεγάλη αυλή του κτήματος και μπορούν να γευτούν παραδοσιακές συνταγές της περιοχής, με φρέσκα λαχανικά από το κτήμα. Οι τουρίστες μπορούν να παρακολουθήσουν ή ακόμα και να συμμετάσχουν στις καθημερινές εργασίες που γίνονται στο κτήμα. Επίσης, μπορούν να συμμετάσχουν σε περιηγήσεις που διοργανώνονται στον ποταμό Ενιπέα, στις γύρω πηγές και στον παραδοσιακό νερόμυλο (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

➤ **Οικολογικός τουρισμός**

Ο εξεταζόμενος νομός διαθέτει ένα σημαντικό αριθμό περιοχών, των οποίων η οικολογική αξία έχει εκτιμηθεί ως σημαντική. Οι περιοχές αυτές έχουν ενταχθεί στο δίκτυο Ειδικών Ζωνών Διατήρησης «NATURA 2000», που αποτελεί ένα Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο περιοχών, που φιλοξενούν φυσικούς τύπους οικοτόπων και οικοτόπους ειδών, σημαντικών σε ευρωπαϊκό επίπεδο και μάλιστα προσελκύουν πολλούς τουρίστες (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Το Εθνικό πάρκο Κοτυχίου-Στροφυλιάς βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα του νομού, στα σύνορα με τον νομό Αχαΐας. Περιλαμβάνει το οικοσύστημα του δάσους Στροφυλιάς και την λιμνοθάλασσα του Κοτυχίου. Προστατεύεται από τη Σύμβαση Ramsar και από το Δίκτυο Natura 2000 ως υγροβιότοπος διεθνούς σημασίας και ως σημαντική περιοχή για τα πουλιά, καθώς υπάρχουν πολλά είδη δέντρων, φυτών και σπάνιων ή απειλούμενων ειδών ζώων και πουλιών (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Το μοναδικής ομορφιάς αυτό οικοσύστημα, σε συνδυασμό με το ήπιο κλίμα του νομού, έχει την δυνατότητα να αποτελέσει ιδανικό προορισμό για τους λάτρεις του οικολογικού τουρισμού, κυρίως Έλληνες. Ωστόσο, σήμερα δεν τυχάνει ανάλογης προσοχής και αξιοποίησης από την πολιτεία (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

➤ Τουρισμός περιπέτειας

Ο τουρισμός περιπέτειας τουρισμός αποτελεί μια ακόμα εναλλακτική μορφή τουρισμού που συναντάει κανείς στη Ηλεία και τα τελευταία χρόνια γίνονται αξιολογες προσπάθειες για να αναπτυχθεί. Εκδηλώνεται με διάφορες μορφές, όπως είναι τα διάφορα σπορ στο νερό, η πεζοπορία σε μονοπάτια, οι διαδρομές στο βουνό, η ποδηλασία και η υπασία (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Το Canoe kayak και το σκι στην λίμνη Καϊάφα είναι ιδιαίτερα δημοφιλής δραστηριότητες και συμβάλουν στην ανάπτυξη του τουρισμού περιπέτειας στο νομό. Η λίμνη του Καϊάφα αποτελεί Ναυταθλητικό Κέντρο, που προσφέρει στον επισκέπτη μια σειρά από θαλάσσια σπορ, όπως καγιάκ, ιστιοπλοΐα και θαλάσσιο σκι. Παράλληλα η ανεπανάληπτη ομορφιά του τοπίου κεντρίζει την προσοχή πολλών τουριστών τα τελευταία χρόνια (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Η λίμνη Καϊάφα μπορεί να υποστηρίξει τις ανάγκες Ολυμπιακών Αγώνων σχετικά με τον Κωπηλατικό Στίβο και μάλιστα κατά την διάρκεια τις χειμερινής περιόδου, λόγω του ηπίου κλίματος που επικρατεί στην περιοχή, καταφθάνουν πολλοί Έλληνες αλλά και ξένοι αθλητές για να προπονηθούν για τους αγώνες στο κωπηλατικό στίβο. Μάλιστα, η λίμνη Καϊάφα έχει επιλεγεί για την προπόνηση της εθνικής ομάδας θαλάσσιου σκι, καθώς των Εθνικών ομάδων Canoe Kayak της Πολωνίας και της Βουλγαρίας, καθώς διαθέτει και όλες τις απαιτούμενες εγκαταστάσεις. Επίσης η λίμνη προσφέρεται και θαλάσσιο σκι, καθώς έχουν διαμορφωθεί οι κατάλληλες εγκαταστάσεις και για την ύπαρξη αυτού του σπορ. Σήμερα η λίμνη χρησιμοποιείται από την Ελληνική Ομάδα θαλάσσιου σκι για την εξάσκηση των αθλητών, ενώ στο πρόσφατο παρελθόν η λίμνη έχει χρησιμοποιηθεί για τέλεση το 51ου Πανευρωπαϊκού Πρωταθλήματος Θαλάσσιου Σκι, στο οποίο συμμετείχαν παγκόσμιοι πρωταθλητές (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Το Canoe kayak στον ποταμό Ερύμανθο έχει γίνει ιδιαίτερα γνωστό τελευταία, καθώς πρόκειται για μια εντυπωσιακή διαδρομή ελεύθερου canoe, την οποία επιλέγουν πολλοί τουρίστες, από όλο τον κόσμο, την άνοιξη αλλά και τους θερινούς μήνες. Η διαδρομή για το canoe αρχίζει από τα Τριπόταμα και καταλήγει στην Νεμούτα (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Η κωπηλασία στο Φράγμα Πηνειού είναι μια ακόμα δραστηριότητα που επιλέγεται από τους τουρίστες που καταφθάνουν στην περιοχή. Πιο συγκεκριμένα, στην περιοχή γύρο από το φράγμα του ποταμού Πηνειού έχουν διαμορφωθεί κατάλληλες αθλητικές εγκαταστάσεις, όπου στεγάζεται το κέντρο κωπηλασίας και ένα κέντρο αναψυχής (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Πολλοί είναι και οι τουρίστες που επιλέγουν το rafting και το kayak στον ποταμό Αλφειό, καθώς οι καταβάσεις στον ποταμό γίνονται με φουσκωτές βάρκες και αρχίζουν κοντά στην τοποθεσία του «Κούκου» στο χωριό Μάτεσι της Ηλείας. Η διαδρομή είναι 14 χιλιόμετρα και εξαιτίας της δυσκολίας της οι συμμετέχοντες πρέπει να είναι έμπειροι ή να συνοδεύονται από εκπαιδευτές, καθώς περνά από έναν επικίνδυνο καταρράχτη (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Τους καλοκαιρινούς μήνες, που η στάθμη του νερού είναι χαμηλή, η περιοχή γεμίζει κυρίως με ξένους τουρίστες, που επιλέγουν να κάνουν rafting στον ποταμό. Αρκετά δημοφιλής είναι και η ιστιοπλοΐα. Έχει καταφέρει να προσελκύσει στην περιοχή πολλούς λάτρεις, καθώς υπάρχουν πολλές όμορφες ακτές και κολπίσκοι για τη διεξαγωγή αυτού του σπορ. Σε αρκετά παραθαλάσσια σημεία του νομού, όπως για παράδειγμα στη Ζαχάρω, υπάρχει η δυνατότητα ενοικίασης σκαφών αναψυχής με έμπειρα μέλη πληρώματος, κάτι που επιλέγουν αρκετοί τουρίστες (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

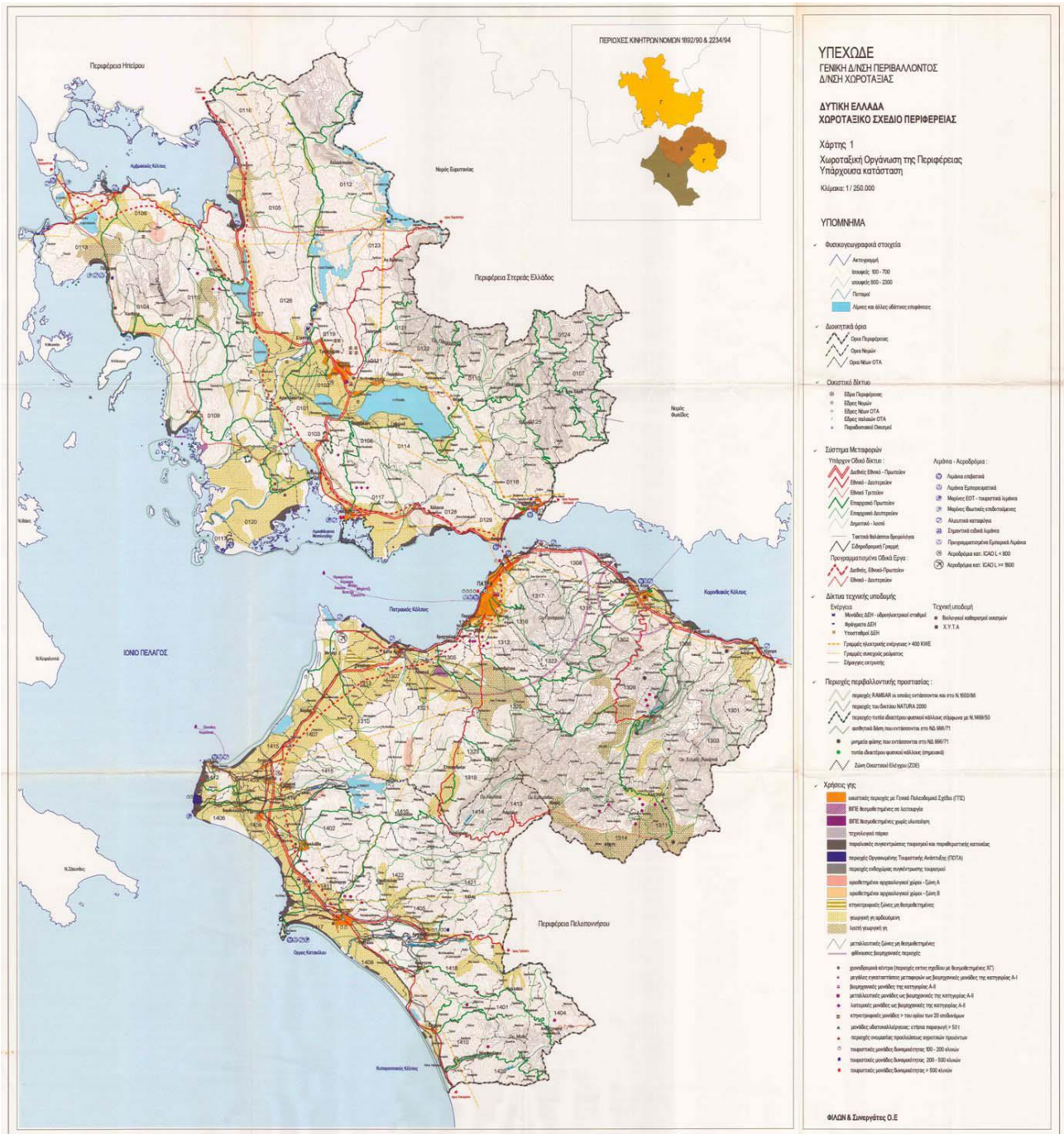
Το φυσικό περιβάλλον του νομού είναι κατάλληλο για την προσέγγιση τουριστών, που είναι λάτρεις της ιππασίας. Στην περιοχή της Ανδραβίδας έχει δημιουργηθεί ένας ιππικός όμιλος, γνωστός σε όλη την Ελλάδα και κάθε Σεπτέμβριο διοργανώνει αγώνες ιππασίας. Επίσης, το περιβάλλον προσφέρεται για την ανάπτυξη της ορεινής ποδηλασίας, λόγω των αρκετών υψωμάτων που διαθέτει. Κάθε χρόνο διοργανώνονται ποδηλατικοί αγώνες από ομάδες από όλη την Ελλάδα, καθώς και απλές ποδηλατικές διαδρομές, στο δάσος της Φολόης και στην περιοχή γύρο από την Αρχαία Ολυμπία (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Το motocross είναι πολύ διαδεδομένο και δημοφιλές στην περιοχή. Υπάρχουν αρκετές φυσικές διαδρομές στα μικρά όρη και βουνά, στα δάση και στους χωματόδρομους του νομού, που ευνοούν την ανάπτυξη του motocross και των αγώνων με μηχανές enduro. Τα τελευταία τριάντα χρόνια διοργανώνεται στο νομό και το Ολυμπιακό ράλι για τους λάτρεις της ταχύτητας και των ειδικών διαδρομών. Ο τελευταίος αγώνας που πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο είχε έξι ειδικές διαδρομές με συνολικό μήκος 219 km, με πιο γνωστή τη διαδρομή στο Κούμανι που διασχίζει το δάσος της Φολόης (Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α., 2013).

Υπάρχουν πανέμορφες πεζοπορικές διαδρομές, οι οποίες διαθέτουν την απαραίτητη σήμανση για την ασφάλεια και την καθοδήγηση του τουρίστα, ενισχύοντας έτσι την εναλλακτική αυτή μορφή τουρισμού. Οι διαδρομές αυτές χωρίζονται στις οικολογικής και πολιτιστικής σημασίας πεζοπορικές διαδρομές και στις απλές πεζοπορικές διαδρομές μέσα στο φυσικό περιβάλλον. Βέβαια η ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού έχει επηρεαστεί από τις πυρκαγιές του καλοκαιριού του 2007, ωστόσο το περιβάλλον σε πολλά σημεία έχει διασωθεί και σε άλλα σημεία έχει γίνει αναδάσωση. Οι διαδρομές αυτές με βάση στοιχεία της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος είναι ποικίλες και έχουν βαθμό δυσκολίας από μέτριο έως δύσκολο.

2.14 ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΚΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ (περιφερειακό επίπεδο)

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Εικόνα 2.6: Χωροταξική Οργάνωση της Περιφέρειας – Υπάρχουσα κατάσταση

(πηγή : ΠΥΡΟΠΛΗΚΤΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΗΛΕΙΑΣ / ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ, Μ.Αγγελίδης,2007)

Η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας αποτελεί το δευτεροβάθμιο οργανισμό τοπικής αυτοδιοίκησης που καλύπτει το βορειοδυτικό τμήμα της Πελοποννήσου και το δυτικό της Στερεάς Ελλάδας.

Η περιφέρεια διαιρείται σε τρεις περιφερειακές ενότητες, οι οποίες ταυτίζονται απολύτως με τους αντίστοιχους νομούς: Αιτωλοακαρνανίας με έδρα το Μεσολόγγι, Αχαΐας με έδρα την Πάτρα και Ηλείας με έδρα τον Πύργο.

Η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας συνδέεται με τις άλλες περιφέρειες μέσω

-του σιδηροδρομικού άξονα Αθηνών – Πύργου- Καλαμάτας

-τον οδοντωτό Ανατολικής Αχαΐας (Αιγιαλεία)- Ορεινή περιοχή Καλαβρύτων

-του λιμανιού της Πάτρας που αποτελεί μια πύλη προς τη Δυτική Ευρώπη

-άλλων λιμανιών Αιγίου, Κυλήνης, Κατακόλου, Μεσολογγίου, Αστακού

-των εξής αεροδρομίων : αεροδρομίου Αράξου που βρίσκεται 25 χλμ. έξω από την Πάτρα και πάνω στον άξονα Πάτρας - Πύργου – Ολυμπίας, αεροδρόμιο Ανδραβίδας στο Ν. Ηλείας, αεροδρομίου Ακτίου στο Β.Δ. άκρο του Νομού της Αιτωλοακαρνανίας.

Στο Περιφερειακό Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας διακηρύσσεται μία σειρά έργων υποδομής με στόχο την αναβάθμιση της περιφέρειας σε θαλάσσια δυτική πύλη της χώρας και κόμβο συνδυασμένων μεταφορών με πλήρη ένταξη στα ευρωπαϊκά δίκτυα, αλλά και την αναβάθμιση της συμβολής της στην ανάπτυξη της χώρας. Τέλος, οι συνδέσεις αυτές πρόκειται να συμβάλλουν στην ισόρροπη ενδοπεριφερειακή ανάπτυξη ελαχιστοποιώντας κατά το δυνατό τις χωρικές ανισότητες. Οι συνδέσεις αυτές είναι : ο σιδηροδρομικός άξονας Πειραιά – Αθήνας – Θεσσαλονίκης, ο οδικός άξονας ΠΑΘΕ (Πατρών-Αθήνας-Θεσσαλονίκης-Ευζώνων), η Ιονία Οδός, η επέκταση και εκσυγχρονισμός του λιμένα Πατρών ως θαλάσσια δυτική πύλη της χώρας και η δημιουργία βιομηχανικής εμπορικής και επιχειρηματικής περιοχής Λιμένος Πλατυγιαλιού Αστακού.

Ιονία Οδός

Η Ιονία οδός αποτελεί ένα μεγάλο έργο που μελετάται από το 2005 και συνδέει τους εξής σημαντικούς πόλους : Καλαμάτα – Πύργος – Ρίο – Αντίρριο – Αγρίνιο – Άρτα – Ιωάννινα – Κακαβιά (ελληνοαλβανικά σύνορα). Σχεδιάζεται ως κλειστός αυτοκινητόδρομος στον οποίο οι οδηγοί μπορούν να κινηθούν με ταχύτητα 120 χλμ την ώρα, διανύοντας την απόσταση από την Κακαβιά ως το Αντίρριο σε 2 ώρες και 10 λεπτά.

Ο άξονας αυτός συντίθεται από τα εξής τμήματα

-το νέο κλειστό αυτοκινητόδρομο μήκους 196 km από το Αντίρριο ως τα Ιωάννινα με ανισόπεδη διασταύρωση με την Εγνατία Οδό

- τον αυτοκινητόδρομο ΠΑΘΕ μήκους περίπου 175 χλμ. από τον Ανισόπεδο Κόμβο Μεταμόρφωσης έως τη Σκάρφεια

-τον συνδετήριο κλάδο του ΠΑΘΕ Σχηματάρι – Χαλκίδα μήκους 11 χλμ.

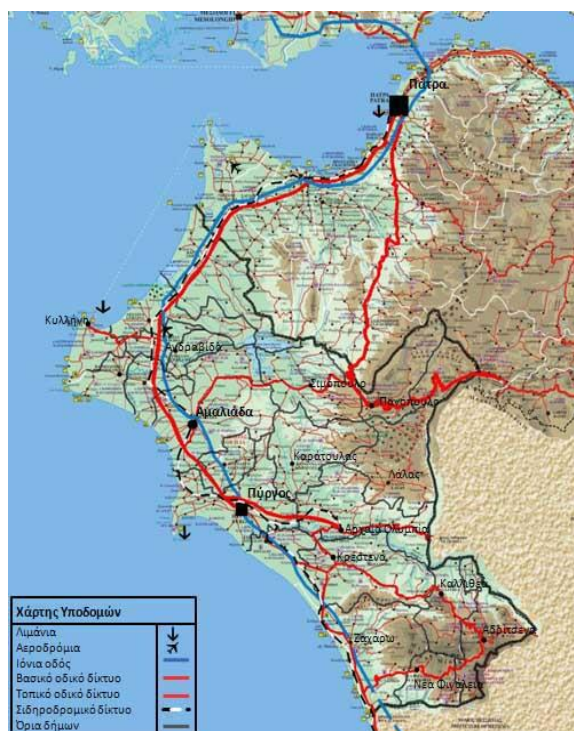
Ενώ χωρίζεται επίσης :

_ Βόρειο τμήμα, από Αντίρριο έως Κακαβιά.

_ Νότιο τμήμα, το οποίο θα προωθηθεί με δύο ξεχωριστά προγράμματα. Ήδη το τμήμα από την Πάτρα ως τον Πύργο είχε περιληφθεί στο πρόγραμμα για την ανακατασκευή του εθνικού δρόμου Κορίνθου - Πατρών - Πύργου - Τσακώνας, που δημοπρατήθηκε πρόσφατα και θα γίνει με παραχώρηση. Το υπόλοιπο κομμάτι, από τον Πύργο ως την Καλαμάτα, θα παραμείνει ως έχει με μικρές βελτιώσεις, δεδομένου ότι η Μεσσηνία θα εξυπηρετείται και από τον άξονα Κορίνθου-Τριπόλεως.

2.15 ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΚΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ ΗΛΕΙΑΣ

Εικόνα 2.7: Συγκοινωνιακό Δίκτυο

(Πηγή: Νομός Ηλείας: Τάσεις μελλοντικής ανασυγκρότησης από τις πυρκαγιές, Ε.Τσουρούλα Ζέξα,, 2009)

2.15.1 Οδικό δίκτυο

Το βασικό οδικό δίκτυο του νομού Ηλείας είναι σήμερα σχεδόν ολόκληρο διανοιγμένο. Στις πεδινές περιοχές η ποιότητά του είναι καλή, ενώ αντίθετα στις ημιορεινές και ορεινές παρουσιάζει σημαντικά προβλήματα όπως το περιορισμένο πλάτος των οδοστρωμάτων και η κακή χάραξή τους. Ιδιαίτερα προβληματική παρουσιάζεται η κατάσταση στην ορεινή επαρχία της Ολυμπίας που οφείλεται στις συνεχείς κατολισθήσεις των εδαφών με αποτέλεσμα να είναι πολύ δύσκολη η συντήρηση του οδικού δικτύου σε επίπεδο βατότητας. Αυτός είναι ο λόγος που επιβάλλει μεγαλύτερη πυκνότητα βασικού οδικού δικτύου στην περιοχή, ώστε να εξασφαλίζονται εναλλακτικές δυνατότητες επικοινωνίας. Το πρωτεύον οδικό δίκτυο αποτελείται από τους παρακάτω οδικούς άξονες :

- Εθνική οδός Πατρών – Πύργου – Κυπαρισσίας, η οποία χρησιμοποιείται ως διεθνής αρτηρία (E 55)
- Εθνική οδός Πύργου – Αρχ. Ολυμπίας – Τρίπολη
- Εθνική οδός Πατρών – Τρίπολης (αρτηρία III) στο βορειοανατολικό τμήμα του νομού.
- Ο άξονας Κρεστενών – Ανδρίτσαινας – Μεγαλόπολης
- Ο άξονας Κατάκολου – Πύργου.

2.15.2 Σιδηροδρομικό Δίκτυο

Το σιδηροδρομικό δίκτυο του νομού, όπως και το υπόλοιπο της Πελοποννήσου δεν είναι του ίδιου πλάτους με τα διεθνή πρότυπα. Έχει γραμμές μονής κατεύθυνσης ενώ η χάραξή του είναι κακή, με ανισόπεδες διαβάσεις μόνο στις διασταυρώσεις του με την Εθνική Οδό Πατρών – Πύργου – Κυπαρισσίας και Πύργου – Αρχαίας Ολυμπίας

Η εμπορευματική και η επιβατική κίνηση στο σιδηρόδρομο παρουσιάζει με το πέρασμα των χρόνων μείωση, διότι οι ταχύτητες διακίνησης των επιβατών και των προϊόντων είναι μικρές καθώς και η ανάγκη για μεταφόρτωση των προϊόντων για εξαγωγή προκαλεί μεγάλες καθυστερήσεις.

Τα προβλήματα στο νομό που αφορούν στο σιδηροδρομικό δίκτυο δε σταματούν εδώ καθώς η ΤΡΑΙΝΟΣΕ Α.Ε. ανακοίνωσε το καλοκαίρι του 2009 μείωση δρομολογίων από και προς τον νομό Ηλείας κατά 60%, με αιτία πως η γραμμή Πάτρα – Πύργος – Καλαμάτα είναι ζημιογόνος. Τα τελευταία χρόνια μάλιστα, όχι μόνο δεν έχουν γίνει προσπάθειες βελτίωσης και σταδιακής ανάπτυξης του δικτύου, αλλά το σιδηροδρομικό δίκτυο της Δυτικής Ελλάδας έχει υποβαθμιστεί σημαντικά, με ενέργειες όπως η κατάργηση σταθμών, η παύση εμπορευματικών μεταφορών και κυρίως η έξοδος από το Γ΄ ΚΠΣ της μελέτης για αναβάθμιση του σιδηροδρομικού δικτύου.

Εικόνα 2.8: Σταθμός Ο.Σ.Ε. στο Κατάκολο

(Πηγή: Προσωπική φωτογραφική αυτοψία)

2.15.3 Λιμάνια

Στο νομό Ηλείας υπάρχουν δύο πολύ σημαντικά λιμάνια, που επηρεάζουν όχι μόνο το νομό αλλά και την ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Ελλάδας. Το πρώτο βρίσκεται στη βόρεια πλευρά των παράκτιων περιοχών και είναι το λιμάνι της Κυλλήνης ενώ νοτιότερα βρίσκεται το λιμάνι του Κατάκολου.

➤ Λιμάνι Κυλλήνης

Το λιμάνι της γνωστής, για τα ιαματικά λουτρά, πόλης, αποτελεί κέντρο μετακίνησης προς τα νησιά του Ιονίου και συνδέεται με τη Ζάκυνθο και τα λιμάνια Πόρου και Αργοστολίου της Κεφαλονιάς. Το μεγαλύτερο ποσοστό της διακίνησης έχει να κάνει με επιβάτες, ενώ οι εμπορευματικές μεταφορές είναι αρκετά περιορισμένες. Αξίζει να σημειωθεί πως έχει δρομολογηθεί η κατασκευή νέου λιμανιού, το οποίο θα πληροί όλες τις προϋποθέσεις με σκοπό την αποσυμφόρηση της λειτουργίας του λιμανιού της Πάτρας.

Εικόνα 2.9: Λιμάνι Κυλλήνης

(Πηγή: www.newsit.gr)

➤ Λιμάνι Κατάκολου

Βρίσκεται 13 χιλιόμετρα δυτικά του Πύργου και παρουσιάζει κυρίως τουριστική κίνηση, αποτελώντας το σημείο αναφοράς της περιοχής για τις κρουαζιέρες. Η πλειοψηφία των ταξιδιωτών έχει προορισμό την Αρχαία Ολυμπία (μέσω λεωφορείων). Η φυσική, δε, διαμόρφωση της ακτής με τα δύο μικρής έκτασης νησιά προς το Ιόνιο Πέλαγος (το ένα μάλιστα παλαιότερα όντας επιμήκης χερσόνησος, έπαιζε το ρόλο του κυματοθραύστη) επέτρεψε την κατασκευή ενός ασφαλούς λιμανιού.

Εικόνα 2.10: Λιμάνι Κατακόλου

(Πηγή: www.pyraos-news.blogspot.gr)

2.15.4 Αεροπορικές Συγκοινωνίες

➤ Αεροδρόμιο Ανδραβίδας

Στο νομό λειτουργεί σήμερα μόνο το αεροδρόμιο της Ανδραβίδας αποκλειστικά για στρατιωτικούς σκοπούς, καθώς στην περιοχή υπάρχει το Στρατόπεδο Αεροπορίας της Ανδραβίδας. Τα τελευταία χρόνια γίνονται προσπάθειες να κατασκευαστεί πολιτικό αεροδρόμιο στην περιοχή της Ανδραβίδας, για την ανάπτυξη της περιοχής, του νομού αλλά και της Δυτικής Ελλάδας στα πλαίσια της περιφερειακής ανάπτυξης. Αυτές οι προσπάθειες αφορούν στην ένταξη της χρηματοδότησης του πολιτικού αεροδρομίου της Ανδραβίδας στο ΕΣΠΑ. Το συγκεκριμένο έργο προβλέπεται να στοιχίσει περί τα 20 εκατ. Ευρώ.

Βέβαια η κατασκευή ενός τόσο σημαντικού και μεγάλου έργου στην περιοχή της Ηλείας, πρόκειται να δώσει μεγάλη ώθηση στην περιοχή όσον αφορά την προσβασιμότητα και να αναβαθμίσει τόσο τον εμπορικό όσο και τον τουριστικό τομέα.

Η κατασκευή όμως ενός έργου τέτοιου μεγέθους έχει ορισμένα σημεία που πρέπει να προσεχθούν ιδιαίτερα. Το πολιτικό αεροδρόμιο του Αράξου, το οποίο απέχει 20 λεπτά από την Ανδραβίδα, δόθηκε σε λειτουργία μόλις το 2007. Ίσως ,λοιπόν, να είναι περιττή η κατασκευή και συνεπώς η χρηματοδότηση ενός τόσο μεγάλου έργου, ειδικά σε εποχή που παρουσιάζονται μεγάλα οικονομικά προβλήματα για την χώρα. Επίσης, από στρατιωτικής πλευράς ίσως είναι αντιφατική η λειτουργία ενός διεθνούς αεροδρομίου μέσα σε μία Πτέρυγα Μάχης όπου στεγάζεται το Κέντρο Εκπαίδευσης Αεροπορικής Τακτικής, ενώ σίγουρα η ασφάλεια πτήσεων πολιτικής και πολεμικής αεροπορίας δεν επιτυγχάνεται εύκολα όσο συγκεντρώνονται πολλά αεροπλάνα στο ίδιο αεροδρόμιο.

Εικόνα 2.11: Στρατιωτικό Αεροδρόμιο Ανδραβίδας

(Πηγή: Google Earth)

➤ **Ελικοδρόμιο Πλατάνου**

Αξίζει, τέλος να αναφερθεί η ύπαρξη ελικοδρομίου στην περιοχή του Πλατάνου. Το συγκεκριμένο έργο κατασκευάστηκε με αφορμή την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων το 2004 και χρησιμοποιήθηκε περιστασιακά πολύ λίγες φορές. Δημιουργήθηκε από την Υπηρεσία Έργων Πολιτικής Αεροπορίας ενώ δεν έχει εκδοθεί ακόμα η άδεια για την επίσημη λειτουργία του, κάτι που θα συμβεί μόνο όταν πραγματοποιηθούν κάποιες παρεμβάσεις και τροποποιήσεις, αφού βέβαια προηγηθεί η από αέρος επιθεώρηση από κλιμάκιο της Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας για να ελεγχθούν τα συστήματα φωτισμού και οι πλευρές προσέγγισης.

Το πρόβλημα που υφίσταται με τις προσεγγίσεις, έχει να κάνει με τους λόφους που βρίσκονται Βορειοανατολικά και στην επιφάνεια ανόδου γύρω από το ελικοδρόμιο. Η καθαίρεση τμήματος λόφου που βρίσκεται σε πολύ κοντινή απόσταση με το έργο, κρίνεται αναγκαία, πράγμα καθόλου εύκολο αφού η ευρύτερη περιοχή έχει ανακηρυχθεί από το Δασαρχείο αναδασωτέα, ύστερα από τις καταστροφικές πυρκαγιές που έπληξαν το νομό το 2007. Έτσι, είναι απαραίτητη η εκπόνηση μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τους αρμόδιους φορείς και τον δήμο Αρχαίας Ολυμπίας, ο οποίος θα έχει και την ευθύνη συντήρησης και λειτουργίας του ελικοδρομίου.

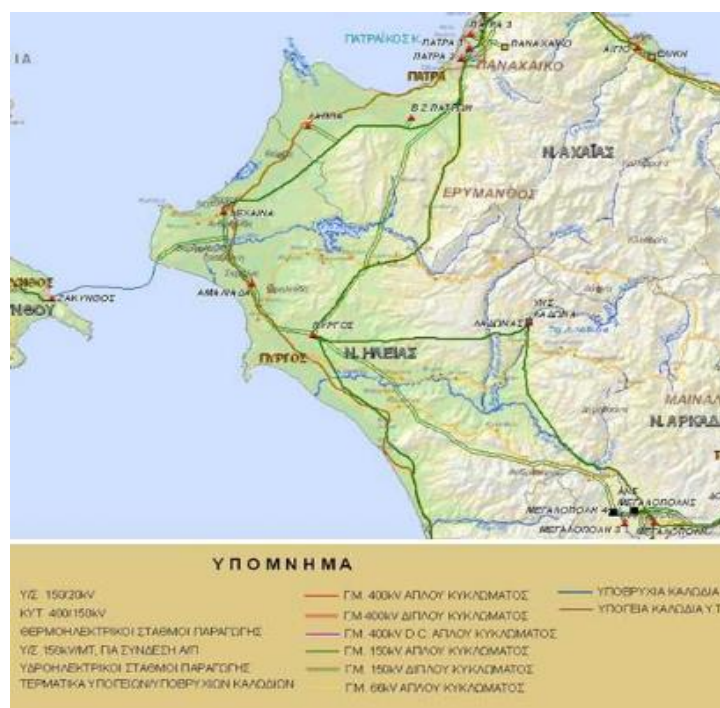

2.16 ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

2.16.1 Δίκτυο Ηλεκτροδότησης

Τη σπονδυλική στήλη του διασυνδεδεμένου συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας της χώρας αποτελούν οι τρεις γραμμές διπλού κυκλώματος των 400 kV, που μεταφέρουν ηλεκτρισμό, κυρίως από το σπουδαιότερο για την χώρα μας ενεργειακό κέντρο παραγωγής της Δυτικής Μακεδονίας. Στη περιοχή αυτή, παράγεται περίπου το 70% της συνολικής ηλεκτροπαραγωγής της χώρας που στη συνέχεια μεταφέρεται στα μεγάλα κέντρα κατανάλωσης της Κεντρικής και Νότιας Ελλάδας, που καταναλώνεται περίπου το 65% της ηλεκτρικής ενέργειας. Το διασυνδεδεμένο σύστημα μεταφοράς διαθέτει επιπλέον γραμμές των 400 kV καθώς επίσης εναέριες, υπόγειες γραμμές και υποβρύχια καλώδια των 150 kV που συνδέουν την Άνδρο και τα νησιά της Δυτικής Ελλάδας, Κέρκυρα, Λευκάδα, Κεφαλονιά και Ζάκυνθο με το διασυνδεδεμένο σύστημα μεταφοράς, καθώς και μία υποβρύχια διασύνδεση της Κέρκυρας με την Ηγουμενίτσα στα 66 kV (www.admie.gr/).

Σε ότι αφορά το νομό Ηλείας διαθέτει ένα ικανοποιητικό σύστημα Γραμμών Μεταφοράς υψηλής τάσης (150kV) απλού και διπλού κυκλώματος. Επίσης, ο νομός διαθέτει υποστηρικτικά έργα για το δίκτυο ηλεκτρικής ενέργειας όπως οι υποσταθμοί ανύψωσης τάσης 20/150 kV που χωροθετούνται σε διάφορες περιοχές όπως ο Πύργος, η Αμαλιάδα, ο Λαππάς και τα Λεχαινά (www.pde.gov.gr/ppxsa/).

Εικόνα 2.12: Δίκτυο Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας Νομού Ηλείας (ΑΔΜΗΕ).

Η κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας σε χιλιάδες ΩΧΒ(kwh) για διάφορες χρήσεις που πραγματοποιήθηκε το έτος 2012 στο Νομό Ηλείας, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ., παρουσιάζεται στον πίνακα 2.15.

Πίνακας 2.12: Κατανάλωση Ηλεκτρικής Ενέργειας Ηλείας για το έτος 2012 (ΕΛ.ΣΤΑΤ.)

Σύνολο	Οικιακή χρήση	Εμπορική χρήση	Βιομηχανική χρήση (1)	Γεωργική χρήση	Δημόσιες και Δημοτικές αρχές	Φωτισμός οδών
514.779	218.187	134.794	26.737	89.923	16.183	28.956
<i>(1)Περιλαμβάνεται και η κατανάλωση για έλξη και λουιπές χρήσεις</i>						

2.16.2 Φυσικό αέριο

Στην περιφέρεια δυτικής Ελλάδος και κατ' επέκταση στο νομό Ηλείας παρατηρείται έλλειψη δικτύου φυσικού αερίου, που παρά το γεγονός ότι η δημιουργία του έχει χαρακτηριστεί ως υψηλής προτεραιότητας, οι τεχνικές προϋποθέσεις για την πραγματοποίησή του δεν έχουν εξεταστεί επαρκώς κάτι το οποίο αποτελεί ένα σοβαρό μειονέκτημα της ενεργειακής κατάστασης του νομού (www.pde.gov.gr/ppxsaa/). Το Εθνικό Σύστημα Αγωγών Φυσικού Αερίου της Ελλάδος απεικονίζεται στην Εικόνα ? (www.desfa.gr/).

2.16.3 Υδρογονάνθρακες

Το ιστορικό ερευνών για υδρογονάνθρακες στον ελλαδικό χώρο μπορεί, σε γενικές γραμμές, να συστηματοποιηθεί σε ξεχωριστές χρονικές περιόδους, στη βάση τόσο των συνεχώς εξελισσόμενων μεθόδων έρευνας, όσο και του εμπλουτισμού των γνώσεων για τη γεωλογική δομή του. Στα μέσα της δεκαετίας του 70 έως και τα μέσα της δεκαετίας του 90 και πιο συγκεκριμένα το 1975, ιδρύθηκε ο πρώτος Φορέας διαχείρισης των δικαιωμάτων του ελληνικού Δημοσίου στην αναζήτηση, έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων, η Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου (ΔΕΠ Α.Ε.) ενώ το 1985 ιδρύεται και η ΔΕΠ ΕΚΥ θυγατρική της ΔΕΠ Α.Ε. Αποτέλεσμα της ερευνητικής δραστηριότητας αυτών ήταν η ανακάλυψη του κοιτάσματος πετρελαίου στη θαλάσσια περιοχή του Κατάκολου (Δ. Πελοπόννησος). Το ΥΠΕΚΑ έχει ήδη προβεί στη διαδικασία Διεθνούς Δημόσιας Πρόσκλησης για συμμετοχή σε σεισμικές ερευνητικές εργασίες απόκτησης δεδομένων μη αποκλειστικής χρήσης εντός της θαλάσσιας ζώνης στη Δυτική και Νότια Ελλάδα. Σε δημόσια διαβούλευση βρίσκεται επίσης και η αναγγελία άμεσης παραχώρησης εκ μέρους του Ελληνικού Δημοσίου των δικαιωμάτων του για έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων με τη διαδικασία της «ανοικτής πρόσκλησης» (open door) σε τρεις περιοχές στις οποίες συμπεριλαμβάνεται και το Δυτικό Κατάκολο (<http://www.ypeka.gr>).

Εικόνα 2.13: Εθνικό Σύστημα Αγωγών Φυσικού Αερίου Ελλάδος (ΔΕΣΦΑ)

2.16.4 Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας

Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ) είναι μορφές εκμεταλλεύσιμης [ενέργειας](#) που προέρχονται από διάφορες φυσικές διαδικασίες, όπως ο [άνεμος](#), η [γεωθερμία](#), η κυκλοφορία του [νερού](#) και άλλες. Η χρήση τους συντελεί μακροχρόνια στην αποφυγή σημαντικής περιβαλλοντικής επιβάρυνσης και έχουν μελετηθεί ως λύση στο πρόβλημα της αναμενόμενης εξάντλησης των (μη ανανεώσιμων) αποθεμάτων ορυκτών καυσίμων (<http://el.wikipedia.org/wiki/>).

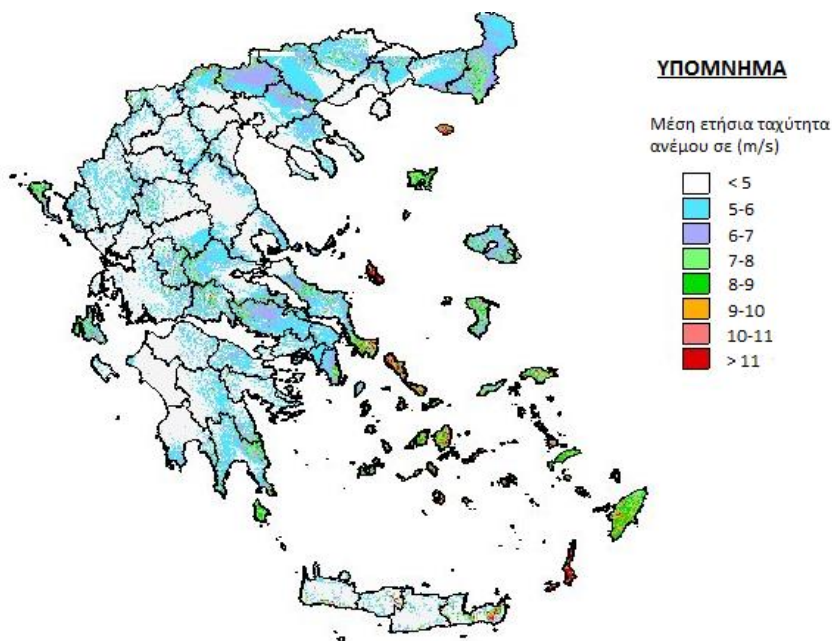
Σε ότι αφορά αγροτικές περιοχές, όπως ο νομός Ηλείας, μπορεί να αποτελέσει πρόκληση για τον πρωτογενή τομέα η αρμονική ενσωμάτωση των ΑΠΕ στον κύκλο των δραστηριοτήτων του με πολλαπλά οφέλη.

2.16.5 Αιολικό Δυναμικό

Παρατηρώντας τον χάρτη αιολικού δυναμικού της Ελλάδος (Εικόνα ?) συμπεραίνουμε ότι το αιολικό δυναμικό διαφέρει στις διάφορες περιοχές της χώρας.

Συγκεκριμένα στο νομό Ηλείας η μέση ετήσια ταχύτητα ανέμου είναι <math><5\text{m/s}</math>, με μόνο μία πολύ μικρή περιοχή στα βορειοδυτικά του νομού να παρουσιάζει μέση ετήσια ταχύτητα ανέμου ίση με 5-6m/s.

Σύμφωνα με το Γεωπληροφοριακό χάρτη της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας στο νομό Ηλείας απουσιάζουν επενδύσεις αιολικών σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Εξάιρεση αποτελεί η άδεια παραγωγής που έχει δοθεί σε ένα αιολικό σταθμό ισχύος 44 MW στο δήμο Αρχαίας Ολυμπίας και Ερύμανθου στο νομό Ηλείας και Αχαΐας αντίστοιχα και σε ένα αιολικό σταθμό ισχύος 46 MW στο δήμο Αρχαίας Ολυμπίας .

Εικόνα 2.14: Χάρτης αιολικού δυναμικού Ελλάδας

(Πηγή: <http://195.251.42.2/cgi-bin/nisehist.sh>)

2.16.6 Υδατικό δυναμικό/Δυναμικό Υδατοπτώσεων

Οι βροχοπτώσεις στο Νομό Ηλείας είναι άφθονες από τον Οκτώβριο έως τον Μάρτιο, τα δε ύψη βροχής είναι υπερδιπλάσια από αυτά που σημειώνονται στις ανατολικές περιοχές της Πελοποννήσου. Η μέση μηνιαία μέγιστη βροχόπτωση παρατηρείται το μήνα Νοέμβριο με 194 χιλιοστά, και αντίστοιχα η ελάχιστη μέση το μήνα Ιούλιο με 4,5 χιλιοστά (www.emy.gr).

Σύμφωνα με το Εθνικό Πληροφοριακό Σύστημα για την Ενέργεια γύρω από το κύριο ρεύμα του κάτω Αλφειού υπάρχουν:

- 3 υδατορεύματα με μέση ετήσια παροχή 0,15 έως 0,54 m³/sec
- 2 υδατορεύματα με μέση ετήσια παροχή 0,54 έως 1,65 m³/sec
- 13 μικρά υδατορεύματα με μέση ετήσια παροχή 0,15 έως 0,54 m³/sec και
- 2 μικρά υδατορεύματα με μέση ετήσια παροχή 0,54 έως 1,65 m³/sec.

Οι κλίσεις εδάφους που συναντώνται στην πλειονότητα των υδατορευμάτων είναι μικρότερες από 5°.

Η μετατροπή της ενέργειας που δημιουργείται από υδατοπτώσεις, με χρήση υδραυλικών τουρμπίνων, αρχικά σε μηχανική και έπειτα σε ηλεκτρική οδηγεί στην παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας (<http://www.allaboutenergy.gr>).

Σύμφωνα με στοιχεία του Γεωπληροφοριακού χάρτη της Ρυθμιστικής Αρχής στο νομό Ηλείας έχει άδεια λειτουργίας ένα μικρό υδροηλεκτρικό έργο ισχύος 1,470 MW στο δήμο Αρχαίας Ολυμπίας στη θέση Λάμπεια και ένα υδροηλεκτρικό έργο ισχύος 6,594 MW (λειτουργεί υδροηλεκτρικό εργοστάσιο) στη θέση γέφυρα Φλόκα ποταμού Αλφειού στο δήμο Αρχαίας Ολυμπίας.

2.16.7 Δυναμικό βιομάζας

Η βιομάζα κατατάσσεται σε τέσσερις κατηγορίες με βάση την πηγή προέλευσής της:

- κτηνοτροφικά απόβλητα (λύματα ζώων, τυρόγαλο, κατάλοιπα σφαγείων)
- γεωργικά παραπροϊόντα (παραπροϊόντα συγκομιδής, παραπροϊόντα γεωργικών βιομηχανιών)
- δασική βιομάζα (καυσόξυλα, ξυλοκάρβουνα)
- αστικά απορρίματα (Κορωναίος, 2012).

Στον Πίνακα 2.16 παρουσιάζονται η τεχνικά διαθέσιμη ποσότητα βιομάζας ανά κατηγορία στο νομό Ηλείας (ΕΛ.ΣΤΑΤ.).

Πίνακας 2.13: Παραγομένη ποσότητα ανά είδος βιομάζας

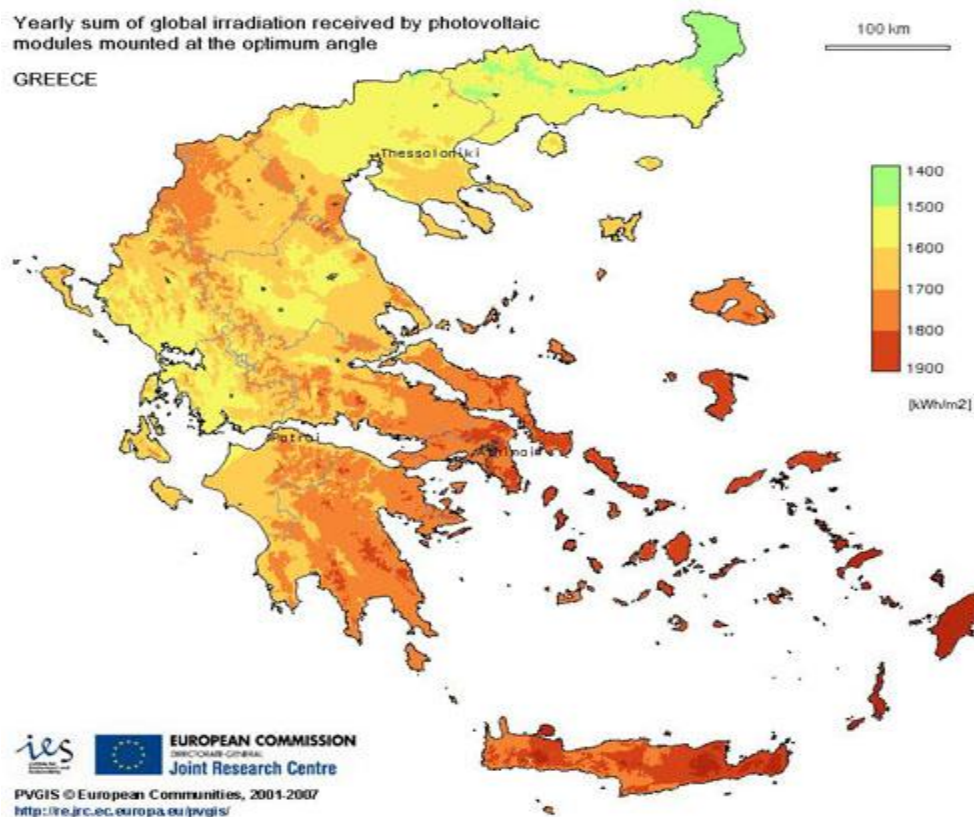
Είδος βιομάζας	Ποσότητα (tn ξηρής ουσίας/χρόνο)
Γεωργικά υπολείμματα	150.001-250.000
Άχυρο	5.000-20.000
Κλαδοδέματα ελιάς	40.000-75.000
Στελέχη βαμβακιού	0-10.000
Κλαδοδέματα δενδρωδών καλλιεργειών	10.000-20.000
Υπολείμματα αραβοσίτου	20.000-40.000
Ελαιοπυρήνας	15.000-25.000
Καυσόξυλα	0-5.000(ανάλογα την Περιοχή του νομού)
Ενεργειακά φυτά	0,2-1.000 Εκτάρια/νομό
Κτηνοτροφικά απόβλητα	49-87 m ³ /ημέρα
Αστικά απορρίματα	72.473 tn/χρόνο

(Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.)

Ο νομός Ηλείας ανήκει στους κύριους νομούς της Ελλάδας σε ότι αφορά την παραγωγή κλαδοδεμάτων ελιάς, υπολειμμάτων αραβοσίτου και ελαιοπυρήνα.

2.16.8 Δυναμικό Ηλιακής ακτινοβολίας

Από τον χάρτη ηλιακού δυναμικού της Ελλάδας (Εικόνα 2.15), που προκύπτει από το ετήσιο άθροισμα της ακτινοβολίας που λαμβάνουν φωτοβολταϊκά πάνελ τοποθετημένα στη βέλτιστη γωνία, προκύπτει ότι στο νομό Ηλείας παρατηρούνται μέσες τιμές ηλιακού δυναμικού της τάξης των 1600-1700 kWh/m². Η τιμή αυτή είναι ιδιαίτερα ικανοποιητική αν παρατηρήσει κανείς ότι το εύρος τιμών για την ελληνική επικράτεια κυμαίνεται μεταξύ 1400 και 1900 kWh/m².

Εικόνα 2.15: Χάρτης ηλιακού δυναμικού Ελλάδας

(Πηγή: <http://re.jrc.ec.europa.eu/pvgis/apps4/pvest.php>)

Σύμφωνα με το αρχείο αιτήσεων του Διαχειριστή Ελληνικού Δικτύου Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΔΕΔΔΗΕ) για Φ/Β μετά το Ν. 3851/2010 και το αρχείο αιτήσεων αυτού για την Ηπειρωτική χώρα σχετικά με τα Φ/Β του ειδικού προγράμματος στεγών, στον Πίνακα 13 του παραρτήματος παρουσιάζονται οι ενεργοποιημένες συνδέσεις φωτοβολταϊκών συστημάτων με αρμόδια περιοχή τον Πύργο σύμφωνα με στοιχεία του χρονολογικού έτους 2013.

Σύμφωνα με στοιχεία του ΑΔΜΗΕ (Ανεξάρτητου Διαχειριστή Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας), ο οποίος δημοσιεύει στοιχεία για τις μονάδες εκμετάλλευσης Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) και Συμπαγωγής Ηλεκτρικής ενέργειας και Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης (ΣΗΘΥΑ) που λειτουργούν στο Εθνικό Διασυνδεδεμένο Σύστημα Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας, στον Πίνακα 14 του παραρτήματος παρουσιάζονται οι φωτοβολταϊκοί σταθμοί σε λειτουργία στο νομό Ηλείας (σύμφωνα με τη δημοσίευση του Μαρτίου 2013) και περιλαμβάνονται μόνο οι μονάδες που υποχρεούνται να λαμβάνουν Άδεια Παραγωγής σύμφωνα με τον Ν.3851/2010. Τέλος, σύμφωνα με το γεωπληροφοριακό χάρτη της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας στον Πύργο Ηλείας σχεδιάζεται η δημιουργία ενός ηλιοθερμικού σταθμού ισχύος 7,5 MW από την εταιρεία EGL SOLAR 2 HELLAS AE.

2.16.9 Γεωθερμικό ενέργεια

Στο νομό Ηλείας και πιο συγκεκριμένα ΝΑ της θερμομεταλλικής πηγής βρωμονερίου Λεχαινών και ανατολικά του αεροδρομίου της Ανδραβίδας, έχει εντοπιστεί με γεωτρήσεις από το Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών και Μελετών (ΙΓΜΕ) μικρό γεωθερμικό πεδίο. Το γεωθερμικό πεδίο έχει έκταση περίπου 2km², χαρακτηρίζεται ως χαμηλής ενθαλπίας, ελαφρώς υδροθειούχου υδροφορίας με δυνατότητα λήψης νερού αρτεσιανού θερμοκρασίας 25°C από μικρά βάθη 50-150 m, όπου συναντώνται ασβεστόλιθοι της Ιόνιας Ζώνης (Μπακοπούλου, 2012).

2.16.10 Σταθμοί ΣΗΘΥΑ

Με τον όρο Συμπαγωγή Ηλεκτρικής Ενέργειας & Θερμότητας (ΣΗΘ) νοείται η ταυτόχρονη παραγωγή Θερμικής και Ηλεκτρικής ή και Μηχανικής Ενέργειας στο πλαίσιο μιας μόνο διαδικασίας. Αντίστοιχα με τον όρο Συμπαγωγή Ηλεκτρικής και Θερμικής Ενέργειας Υψηλής Απόδοσης (ΣΗΘΥΑ) νοείται η συμπαγωγή που εξασφαλίζει εξοικονόμηση Πρωτογενούς Ενέργειας σε ποσοστό τουλάχιστον 10 %, σε σχέση με τη Θερμική και Ηλεκτρική Ενέργεια που παράγεται στο πλαίσιο διακριτών διαδικασιών, καθώς και η παραγωγή από Μονάδες Μικρής και Πολύ Μικρής Κλίμακας που εξασφαλίζει εξοικονόμηση πρωτογενούς ενέργειας, ανεξάρτητα από το ποσοστό εξοικονόμησης (<http://www.ypeka.gr/>).

Σύμφωνα με στοιχεία του ΑΔΜΗΕ που δημοσιεύτηκαν το Μάρτιο 2013, σχετικά με τις μονάδες ΣΗΘΥΑ που λειτουργούν στο Εθνικό Διασυνδεδεμένο Σύστημα Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας, στο νομό Ηλείας δεν έχει λειτουργήσει καμία τέτοια μονάδα δεδομένου ότι στο νομό Ηλείας παρατηρείται έλλειψη δικτύου φυσικού αερίου.

2.17 ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ

Υφιστάμενη κατάσταση διαχείρισης Αστικών Στερεών Αποβλήτων (Α.Σ.Α.)

Σύμφωνα με τη μελέτη του ΠΕ.Σ.Δ.Α. ο συντελεστής παραγωγής απορριμμάτων για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας στην οποία ανήκει ο Νομός Ηλείας, είναι για τον αστικό και εποχιακό πληθυσμό 1,2 kg/κάτοικο/ημέρα και για τον αγροτικό πληθυσμό 0,9 kg/κάτοικο/ημέρα.

Ο όγκος στερεών απορριμμάτων για την Π.Ε. Ηλείας σύμφωνα με στοιχεία του 2010 ανέρχεται σε 101.600 tn/y.

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η ποιοτική σύσταση των απορριμμάτων της Δυτικής Ελλάδας.

Πίνακας 2.14: Ποιοτική σύσταση Α.Σ.Α. Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.

Υλικά	% Περιεκτικότητα ανά εποχή				
	Καλοκαίρι	Φθινόπωρο	Χειμώνας	Άνοιξη	Ετήσια
Υπολ. Κουζίνας	51,7	44,6	43,9	46,5	47
Χαρτί τυπωμένο	2,7	3,1	3,5	3,4	3,1
Χαρτί συσκευασμένο	1,4	2,1	1,5	1,8	1,7
Λοιπά χαρτιά	8,1	10,7	15,4	13,1	11,5
Χαρτόνι	6	10,6	9,3	9,8	8,7
Πλαστικό φύλλο	4,1	4,9	5,8	5,8	5,1
Πλαστικό PET	0,2	0,3	0,3	0,4	0,3
Πλαστικό PVC	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
Λοιπά πλαστικά	2	1,8	1,9	1,8	1,9
Αλουμίνιο	0,6	0,4	0,8	0,5	0,6
Σιδηρ. Μέταλλα	3,7	2,6	2,4	2,3	2,8
Μπαταρίες	0,1	0	0,1	0	0
Υφασμα	1,6	2,1	2,4	2,2	2,1
Δέρμα-Λάστιχο	0,5	0,6	1	0,4	0,6
Ξύλο-Χόρτα ξερά	4,2	4,5	3,1	2,9	3,7
Αδρανή	8,1	5,9	2,3	2,6	5
Γυαλί	2,6	2,8	2,5	2,6	2,6
Λοιπά	2,1	2,7	3,6	3,8	3

(πηγή: ΜΠΟΥΡΤΣΑΛΑΣ και Συνεργάτες, 2011)

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το 62% των απορριμμάτων της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, είναι βιοαποδομήσιμα υλικά, και το 20,44% είναι υλικά συσκευασίας.

Η Ηλεία συμμετέχει ενεργά, λόγω των μεγάλων αγροτικών εκτάσεων της, στην παραγωγή γεωργικών υπολειμμάτων και άχρηστων γεωργικών προϊόντων, όπως επίσης και στην παραγωγή κτηνοτροφικών αποβλήτων.

Σύμφωνα με το Σύνδεσμο Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων Νομού Ηλείας στο Νομό λειτουργούν αυτή τη στιγμή 18 ενεργοί ΧΑΔΑ και βρίσκονται στις κάτωθι περιοχές:

- περιοχή «Αγριόρεμα» Δήμου Αλιφείρας
- περιοχή «Κονιδέικα» Δήμου Αμαλιάδας
- περιοχή Ανδραβίδας Δήμου Ανδραβίδας
- περιοχή «Κιάφα» Δήμου Ανδρίτσαινας
- περιοχή «Πολυπόταμος» Δήμου Αρχαίας Ολυμπίας
- περιοχή «Δάσος Θινών» Δήμου Βαρθολομιού
- περιοχή «Πευκούλα» Δήμου Βουπρασίας
- περιοχή «Λίμνες» Δήμου Βώλακος
- περιοχή «Άγιοι Θεόδωροι» Δήμου Γαστούνης
- περιοχή «Αγία Παρασκευή» Δήμου Ζαχάρως
- περιοχή «Κουβέλια» Δήμου Ιάρδανου
- περιοχή «Βυτινέικα» Δήμου Κάστρου-Κυλλήνης
- περιοχή «Άγιος Χριστόφορος» Δήμου Λαμπείας
- περιοχή «Δροσελή» Δήμου Λεχαινών
- περιοχή «Αγγινάρα» Δήμου Πύργου
- περιοχή «Βαρκαριές» Δήμου Σκιλλούντος
- περιοχή «Ζιούχα/Ζιάκα» Δήμου Φολόης
- περιοχή «Καλάμι» Δήμου Ωλένης

Σύμφωνα με το Τριετές Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιφέρειας δυτικής Ελλάδας η ΠΕ Ηλείας αντιμετωπίζεται ως Ενιαία διαχειριστική Ενότητα. Ειδικότερα, σχεδιάζεται να λειτουργήσει συνολικά ένας (1) Χώρος Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων (Χ.Υ.Τ.Α) και δύο (2) Σταθμοί Μεταφόρτωσης Απορριμμάτων (ΣΜΑ). Ο αριθμός των ΣΜΑ μπορεί να διαφοροποιηθεί, ανάλογα με την θέση του Χ.Υ.Τ.Α ή της Εγκατάστασης Επεξεργασίας.

Τέλος στην Ηλεία, έχει ολοκληρωθεί η πρώτη φάση των διαγωνισμών και εκκρεμεί η έκδοση αποφάσεων από το ΣτΕ επί των προσφυγών που είχαν υποβληθεί.

2.17.1 Υφιστάμενο σύστημα διαχείρισης λυμάτων

Σύμφωνα με στοιχεία του Υ.Π.Ε.Κ.Α. και του Π.Ε.Σ.Δ.Α. η κατάσταση στα αστικά υγρά απόβλητα και στη διαχείρισή τους φαίνεται να είναι καλύτερη από ότι στα στερεά απόβλητα.

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας στην οποία ανήκει η Π.Ε., έχει κατατάξει τους οικισμούς ανάλογα με τον πληθυσμό τους σε οικισμούς Α', Β' και Γ' προτεραιότητας. Οι οικισμοί του νομού Ηλείας ανήκουν στις κατηγορίες Β' και Γ'.

Στους οικισμούς Β' προτεραιότητας (πληθυσμός αιχμής μεγαλύτερος από 15.000 και διάθεση σε κανονικό αποδέκτη) ανήκουν οι οικισμοί Αμαλιάδας (ο χείμαρρος Σοχιάς), και ο Πύργος (αποδέκτης ο ποταμός Αλφειός), οι οποίοι επίσης εξυπηρετούνται από τις αντίστοιχες αυτόνομες εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων.

Πίνακας 2.15: Οικισμοί Β προτεραιότητας και αντίστοιχες εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων

ΝΟΜΟΣ	ΔΗΜΟΣ/ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΕΕΛ	ΤΕΛΙΚΟΣ ΑΠΟΔΕΚΤΗΣ	ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΟΙΚΙΣΜΟΥ
ΗΛΕΙΑΣ	ΑΜΑΛΙΑΔΟΣ	ΑΜΑΛΙΑΔΑ	ΧΕΙΜΑΡΟΣ ΣΟΧΙΑΣ	Β
ΗΛΕΙΑΣ	ΠΥΡΓΟΥ	ΠΥΡΓΟΣ	ΑΛΦΕΙΟΣ ΠΟΤΑΜΟΣ	Β

Στο Νομό Ηλείας ανήκουν 6 οικισμοί Γ' προτεραιότητας με ισοδύναμο πληθυσμό (πληθυσμός αιχμής 2007) μεγαλύτερο από 2000 κατοίκους. Ως περίοδος αναφοράς για τον αριθμό των οικισμών Γ' προτεραιότητας λαμβάνεται ο Φεβρουάριος του 2009.

Με βάση τα στοιχεία της Α' φάσης σχεδιασμού οι οικισμοί που διαθέτουν εγκατάσταση επεξεργασίας λυμάτων και υπολείπονται τα έργα συμπλήρωσης του δικτύου αποχέτευσης είναι της Αρχαίας Ολυμπίας, των Λεχαινών, της Ζαχάρως και των Κρεστενών και οι οικισμοί της Γαστούνης - Βαρθολομιού και του Βάρδα έχουν σε εξέλιξη έργα κατασκευής ΕΕΛ ή/και ΔΑ. Οι ΕΕΛ Λεχαινών και Γαστούνης - Βαρθολομιού βρίσκονται σε αδράνεια, που εξυπηρετούν τους οικισμούς Γαστούνη και Βαρθολομίο, καθώς επίσης και η ΕΕΛ Λεχαινών που εξυπηρετεί τους οικισμούς Ανδραβίδα και Τραγανό.

Πίνακας 2.16: Οικισμοί Γ προτεραιότητας που διαθέτουν ΕΕΛ και απαιτούνται έργα δικτύων αποχέτευσης

ΝΟΜΟΣ	ΔΗΜΟΣ/ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΟΙΚΙΣΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΑΙΧΜΗΣ	ΑΠΑΙΤΗΣΗ Δ.Α. (% ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΑΙΧΜΗΣ)
ΗΛΕΙΑΣ	ΑΡΧΑΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ	ΑΡΧΑΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑ	2,8	10%
ΗΛΕΙΑΣ	ΑΝΔΡΑΒΙΔΑΣ- ΛΕΧΑΙΝΩΝ-ΤΡΑΓΑΝΟΥ	ΛΕΧΑΙΝΑ	9,307	39%
ΗΛΕΙΑΣ	ΖΑΧΑΡΩΣ	ΖΑΧΑΡΩ	5,407	5%
ΗΛΕΙΑΣ	ΣΚΙΛΛΟΥΝΤΟΣ	ΚΡΕΣΤΕΝΑ	4,953	3%

Πίνακας 2.17: Οικισμοί Γ προτεραιότητας που διαθέτουν ΕΕΛ και δίκτυα αποχέτευσης σε ποσοστό 100%

ΝΟΜΟΣ	ΔΗΜΟΣ/ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΟΙΚΙΣΜΟΣ
ΗΛΕΙΑΣ	ΓΑΣΤΟΥΝΗΣ-ΒΑΡΘΟΛΟΜΙΟΥ	ΓΑΣΤΟΥΝΗ-ΒΑΡΘΟΛΟΜΙΟ
ΗΛΕΙΑΣ	ΒΟΥΠΡΑΣΙΑΣ	ΒΑΡΔΑ

Στον Πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται στο σύνολό τους οι υφιστάμενες εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων στο νομό Ηλείας και οι οικισμοί αναφοράς που

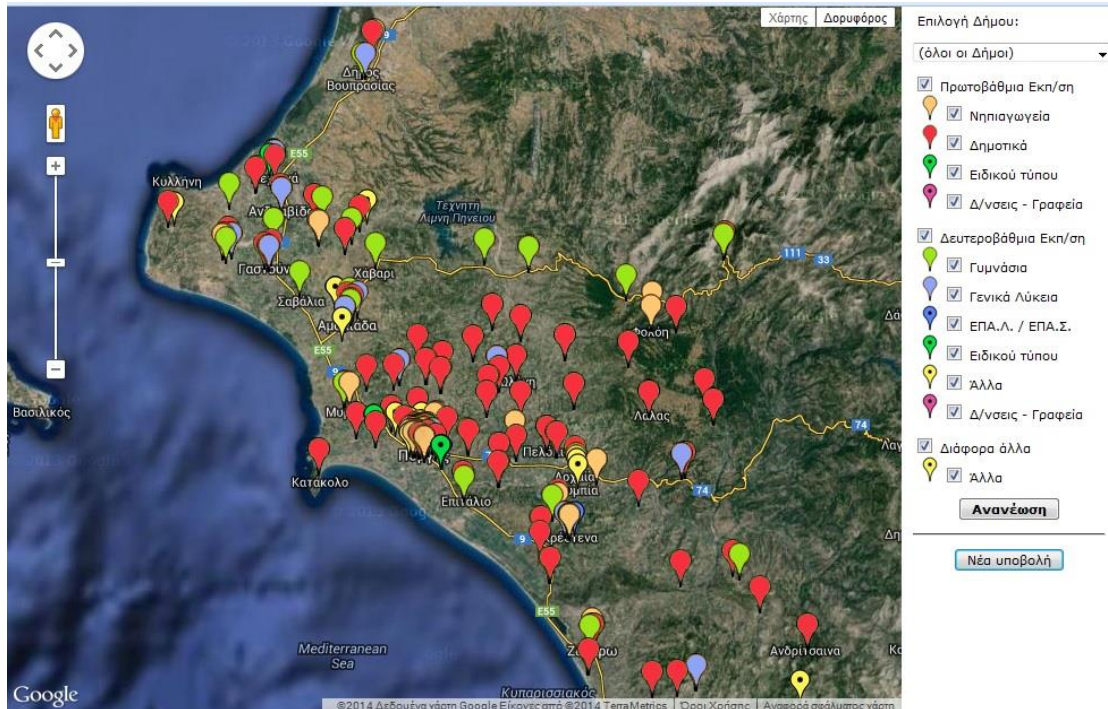
εξυπηρετούνται ή προβλέπεται να εξυπηρετηθούν από αυτές, με πρόσθετη αναφορά στον τελικό αποδέκτη της ΕΕΛ.

Πίνακας 2.18: Υφιστάμενες ΕΕΛ στο νομό Ηλείας και οι προβλεπόμενες συνδέσεις

ΝΟΜΟΣ	ΔΗΜΟΣ / ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΟΙΚΙΣΜΟΣ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΕΕΛ	ΤΕΛΙΚΟΣ ΑΠΟΔΕΚΤΗΣ	ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΟΙΚΙΣΜΟΥ
ΗΛΕΙΑΣ	ΑΜΑΛΙΑΔΟΣ	ΑΜΑΛΙΑΔΑ	ΑΜΑΛΙΑΔΑΣ	ΧΕΙΜΑΡΟΣ ΣΟΧΙΑΣ	Β
ΗΛΕΙΑΣ	ΠΥΡΓΟΥ	ΠΥΡΓΟΣ	ΠΥΡΓΟΥ	ΑΛΦΕΙΟΣ ΠΟΤΑΜΟΣ	Β
ΗΛΕΙΑΣ	ΑΡΧΑΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ	ΑΡΧΑΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑ	ΑΡΧΑΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ	ΑΛΦΕΙΟΣ ΠΟΤΑΜΟΣ	Γ
ΗΛΕΙΑΣ	ΒΟΥΠΡΑΣΙΑΣ	ΒΑΡΔΑ	ΒΑΡΔΑΣ	ΙΟΝΙΟ ΠΕΛΑΓΟΣ	Γ
ΗΛΕΙΑΣ	ΓΑΣΤΟΥΝΗΣ - ΒΑΡΘΟΛΟΜΙΟΥ	ΓΑΣΤΟΥΝΗΣ - ΒΑΡΘΟΛΟΜΙΟ Υ	ΓΑΣΤΟΥΝΗΣ - ΒΑΡΘΟΛΟΜΙΟΥ	ΠΟΤΑΜΟΣ ΠΗΝΕΙΟΣ	Γ
ΗΛΕΙΑΣ	ΖΑΧΑΡΩΣ	ΖΑΧΑΡΩ	ΖΑΧΑΡΩΣ	ΛΙΜΝΗ ΚΑΙΑΦΑ	Γ
ΗΛΕΙΑΣ	ΣΚΙΛΛΟΥΝΤΟΣ	ΚΡΕΣΤΕΝΑ	ΚΡΕΣΤΕΝΩΝ	ΡΕΜΑ ΣΕΛΙΝΟΥΝΤΑ	Γ
ΗΛΕΙΑΣ	ΑΝΔΡΑΒΙΔΑΣ - ΛΕΧΑΙΝΩΝ - ΤΡΑΓΑΝΟΥ	ΛΕΧΑΙΝΑ	ΛΕΧΑΙΝΩΝ	ΙΟΝΙΟ ΠΕΛΑΓΟΣ	Γ

2.18 ΥΠΟΔΟΜΕΣ

2.18.1 Υποδομές Εκπαίδευσης

Εικόνα 2.16: Χάρτης σχολικών εγκαταστάσεων

(Πηγή: προσωπική καταγραφή, Google Maps)

Όσον αφορά στην εκπαίδευση, παρατηρούμε ότι στο νομό Ηλείας υπάρχουν όλες οι βαθμίδες εκπαίδευσης, από πρωτοβάθμια ως και τριτοβάθμια εκπαίδευση. Πιο αναλυτικά βλέπουμε ότι στο νομό, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Νομαρχίας Ηλείας, υπάρχουν:

- 116 νηπιαγωγεία
- 165 δημοτικά σχολεία
- 2 ειδικά δημοτικά σχολεία
- 21 γυμνάσια
- 1 εσπερινό γυμνάσιο
- 13 Λύκεια
- 3 Τ.Ε.Ε.

Στο νομό Ηλείας, υπάρχουν επίσης και δύο Τ.Ε.Ι. τα οποία είναι τα ακόλουθα:

- Τ.Ε.Ι. Αμαλιάδας - Τμήμα Πληροφορικής και Διοίκησης στην οικονομία (ως παράρτημα του ΑΤΕΙ Πατρών). Το Τμήμα αυτό στοχεύει στην δημιουργία αποφοίτων, οι οποίοι θα έχουν τις απαραίτητες γνώσεις Πληροφορικής και Διοίκησης, που χρειάζονται στο σύγχρονο Management.

- Τ.Ε.Ι. Πύργου – Τμήμα Πληροφορικής και Μ.Μ.Ε. (ως παράρτημα του ΑΤΕΙ Πατρών). Το τμήμα αυτό, μέσω της εκπαίδευσης, της έρευνας, της συνεχούς εφαρμογής των ψηφιακών τεχνολογιών ως φορέων πληροφορίας, των μεθόδων επικοινωνίας και των συγχρόνων ΜΜΕ του Τύπου, των Εκπομπών ήχου και εικόνας και της σύγκλισης των τεχνολογιών καθώς και της θεωρητικής εμβάθυνσης στο δημοσιογραφικό λειτούργημα, στοχεύει στην ανάπτυξη του επιστημονικού, δημιουργικού και επαγγελματικού υποβάθρου των αποφοίτων του και την συνακόλουθη δημιουργική εφαρμογή αυτών να επιτυγχάνεται βελτιστοποίηση της Επικοινωνίας και των ΜΜΕ τόσο λειτουργικά όσο και του εκπεμπόμενου περιεχομένου της.

Εικόνα 2.17: Τ.Ε.Ι. Πύργου

(Πηγή: www.pirgotis.blogspot.com)

2.18.2 Υποδομές Υγείας

Στο νομό Ηλείας υπάρχουν τρία νοσοκομεία. Πρόκειται για το νοσοκομείο των Κρεστένων, το νοσοκομείο της Αμαλιάδας και το νοσοκομείο του Πύργου «Ανδρέας Παπανδρέου». Επίσης υπάρχουν και 6 Κέντρα Υγείας, που είναι το Κέντρο Υγείας Ανδρίτσαινας, το Κέντρο Υγείας Βάρδας, το Κέντρο Υγείας Γαστούνης, το Κέντρο Υγείας Σιμόπουλου, το κέντρο Υγείας Αρχαίας Ολυμπίας και το κέντρο Υγείας Ζαχάρως. Τέλος να σημειωθεί ότι σε όλη την επικράτεια του νομού υπάρχει ένα Κέντρο Περίθαλψης Παιδών στα Λεχαινά και 9 αγροτικά κτηνιατρεία.

Πλήρης καταγραφή των υγειονομικών δεδομένων της Ηλείας κατέθεσαν από κοινού οι διοικητές των τριών νοσοκομείων του νομού προς το υπουργείο, στο πλαίσιο της προετοιμασίας για τις συγχωνεύσεις στο χώρο της Υγείας. (Πηγή: http://www.iliatora.gr/news_details.php?id=5192)

Η Ηλεία είναι μια από τις περιοχές-παράδειγμα συγχώνευσης νοσοκομείων στην ελληνική περιφέρεια, προτάσσοντας το γεγονός της απόστασης στην οποία βρίσκονται τα τρία νοσοκομεία του νομού. Η καταγραφή εστιάζει πέρα από τα δεδομένα των τριών νοσοκομείων, στα στοιχεία

που αφορούν την πρωτοβάθμια παροχή υπηρεσιών Υγείας, τομέας που σύμφωνα με το υπουργείο θα ενισχυθεί και θα αποτελέσει τη βάση για τις μεταρρυθμίσεις.

Οι αποστάσεις ανάμεσα στα τρία νοσοκομεία δεν ξεπερνούν τα 41 χιλιόμετρα. Αυτή είναι η μεγαλύτερη ανάμεσα στο νοσοκομείο Αμαλιάδας και το νοσοκομείο Κρεστένων. Το νοσοκομείο Πύργου βρίσκεται ακριβώς στη μέση αυτής της διαδρομής απέχοντας 20 χλμ από την Κρέστενα και 21χλμ από την Αμαλιάδα. Το νοσοκομείο Πύργου στον τομέα ευθύνης του καλύπτει πληθυσμό της τάξης των 118.000 Ηλείων, της Αμαλιάδας 49.500 Ηλείους και της Κρέστενας 19.700, με βάση πάντα τη γεωγραφική διαίρεση και τα δεδομένα των περιοχών. Τα έξι Κέντρα Υγείας της Ηλείας σίγουρα θα έχουν ρόλο στη μεταρρύθμιση που επιχειρείται αφού στόχος είναι η ενίσχυση της πρωτοβάθμιας παροχής υπηρεσιών υγείας. Είναι πολύ πιθανό να αλλάξει και ο δικός τους χάρτης σε κάποιες περιπτώσεις.

2.18.2.1 Κέντρα Υγείας

Το Κ.Υ. Σιμόπουλου καλύπτει μια περιοχή με 9596 κατοίκους και απέχει 35 χλμ από το Γ.Ν Αμαλιάδας και 45 από το Γ.Ν. Πύργου. Σε κάθε έναν από τους γιατρούς του αντιστοιχούν 1599 κάτοικοι. Κάθε γιατρός δέχεται κατά μέσο όρο 23,4 ασθενείς την ημέρα και οι ετήσιες επισκέψεις ανά γιατρό είναι 5285. Δέχεται 6,3 επείγοντα περιστατικά τη μέρα και το ποσοστό της ιατρικής στελέχωσης είναι πάρα πολύ χαμηλό, μόλις στο 9,6%.

Το Κ.Υ. Αρχαίας Ολυμπίας καλύπτει μια περιοχή με 26232 κατοίκους και απέχει 17 χλμ. από το Γ.Ν. Πύργου και 39 από το Γ.Ν. Αμαλιάδας. Σε κάθε έναν από τους γιατρούς του αντιστοιχούν 1639 κάτοικοι και κάθε γιατρός δέχεται 8,2 ασθενείς την ημέρα και 1855 επισκέψεις το χρόνο κατά μέσο όρο. Το Κ.Υ. Αρχαίας Ολυμπίας δέχεται 10 επείγοντα περιστατικά τη μέρα και έχει 80% ποσοστό ιατρικής στελέχωσης.

Το νεοσύστατο Κ.Υ. Ζαχάρως καλύπτει μια περιοχή με πληθυσμό 15410 κατοίκους και βρίσκεται σε απόσταση 32 χλμ από το Γ.Ν. Πύργου και 52 χλμ από το Γ.Ν. Αμαλιάδας. Κάθε γιατρός δέχεται 47,5 ασθενείς την ημέρα και 8485 επισκέψεις το χρόνο, ενώ τα επείγοντα περιστατικά ανά ημέρα είναι κατά μέσο όρο 4,3. Το ποσοστό στελέχωσης είναι και εδώ χαμηλό, στο 8,1%.

Το Κέντρο Υγείας Βάρδας καλύπτει περιοχή με 11204 κατοίκους και απέχει 35 χλμ από το Γ.Ν. Αμαλιάδας και 50 από το Γ.Ν. Πύργου. Κάθε γιατρός δέχεται 15,4 ασθενείς ημερησίως και 3485 επισκέψεις ετησίως. Το Κ.Υ. Βάρδας δέχεται 18 επείγοντα περιστατικά την ημέρα και η ιατρική στελέχωσή του φτάνει στο 64,2%.

Το Κ.Υ. Γαστούνης καλύπτει περιοχή με πληθυσμό 35361 κατοίκους και απέχει 13 χλμ από το Γ.Ν. Αμαλιάδας και 29 χλμ από το Γ.Ν. Πύργου. Κάθε γιατρός του δέχεται 19,6 ασθενείς την ημέρα και 4432 επισκέψεις ετησίως. Το Κ.Υ. Γαστούνης δέχεται 17,2 επείγοντα περιστατικά την ημέρα κατά μέσο όρο και το ποσοστό ιατρικής στελέχωσης βρίσκεται στο 78,5%.

Τέλος το Κ.Υ. Ανδρίτσαινας καλύπτει μια περιοχή με 7480 κατοίκους και βρίσκεται 62 χλμ από το Γ.Ν. Πύργου και 90 χλμ από το Γ.Ν. Αμαλιάδας. Κάθε γιατρός δέχεται 15,6 ασθενείς

ημερησίως και 3514 επισκέψεις ετησίως. Κατά μέσο όρο τα επείγοντα περιστατικά ημερησίως είναι 6,3 και το ποσοστό ιατρικής στελέχωσης κυμαίνεται στο 26,6%.

2.18.2.2 Περιφερειακά Ιατρεία και ιδιωτική Υγεία

Η Ηλεία διαθέτει ακόμα 41 Περιφερειακά Ιατρεία. Από αυτά τα 30 είναι μονοθέσια, τα επτά είναι διθέσια (Ανδραβίδα, Τραγανό, Βαρθολομιό, Φιγαλεία, Στρέφι, Λουκά, και Εφύρα), τρία είναι χαρακτηρισμένα ως Άγονα Περιφερειακά Ιατρεία Τύπου Α' (Αμυγδαλιές, Πανόπουλο, Λαμπεία) και ένα Πολυδύναμο, αυτό των Λεχαινών.

Σε ότι αφορά τον ειδικό εξοπλισμό, ένας αξονικός τομογράφος λειτουργεί στο νοσοκομείο Πύργου. Σε ιδιωτικές κλινικές και ιατρεία υπάρχουν δύο ιδιωτικοί αξονικοί – μαγνητικοί τομογράφοι, εκ των οποίων μόνο ο ένας βρίσκεται σε λειτουργία.

Στην πρωτοβάθμια παροχή υπηρεσιών Υγείας περιλαμβάνονται και οι ιδιώτες γιατροί. Στην Ηλεία εξασκούν το επάγγελμά περί τους 250 ιδιώτες γιατροί. Από αυτούς η πλειοψηφία έχει έδρα τον Πύργο και την Αμαλιάδα, ενώ μικρότερος αριθμός ιδιωτών γιατρών βρίσκεται στα Λεχαινά, τη Γαστούνη, τη Ζαχάρω, τη Βάρδα, την Αρχαία Ολυμπία, την Κρέστενα, την Ανδρίτσαινα το Βαρθολομιό, τη Φιγαλεία και το Σιμόπουλο.

Τέλος στον χάρτη περιλαμβάνονται και τα προνοιακά ιδρύματα του νομού. Η Ηλεία διαθέτει επτά γηροκομεία (Βάρδας, Παναγιάς Βλαχέρνας, Γαστούνης, Αμαλιάδας, Ι.Μ. Ηλείας, Αγ. Χαράλαμπος Πύργου, Ζαχάρως), ένα ίδρυμα πρόνοιας παιδών για άτομα με εγκεφαλικές βλάβες (ΚΕ.ΠΕ.Π Λεχαινών), και ένα Κέντρο Αποκατάστασης για άτομα με αναπηρία (ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ Ηλείας).

Εικόνα 2.18: Γενικό Νοσοκομείο Πύργου "Ανδρέας Παπανδρέου

(Πηγή: www.hellinikimeletitiki.gr)

2.18.3 Υποδομές Πρόνοιας

➤ Πρόγραμμα «Βοήθεια στο σπίτι»

Στο νομό Ηλείας λειτουργεί, με τη συμμετοχή κοινοτικών χρηματοδοτήσεων, το πρόγραμμα "Βοήθεια στο Σπίτι" το οποίο απευθύνεται σε άτομα της τρίτης ηλικίας που δεν αυτοεξυπηρετούνται πλήρως και άτομα με κινητικές δυσλειτουργίες και ειδικά προβλήματα, με

προτεραιότητα σε αυτούς που ζουν μόνοι τους ή δεν έχουν την πλήρη φροντίδα της οικογένειας ή που το εισόδημά τους δεν τους επιτρέπει να εξασφαλίσουν τις απαιτούμενες υπηρεσίες για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους.

Σκοπός του προγράμματος είναι η βελτίωση της ποιότητας ζωής των ατόμων της τρίτης ηλικίας καθώς και ατόμων με κινητικά ή άλλα ειδικά προβλήματα (ΑμεΑ), η υποβοήθηση της αυτόνομης και αξιοπρεπούς διαβίωσης, η υποστήριξη του οικογενειακού περιβάλλοντος των επωφελούμενων και η προώθηση στην απασχόληση ικανού και εξειδικευμένου προσωπικού (www.cityofathens.gr).

➤ **Αναπτυξιακές Συμπράξεις για ευάλωτες κοινωνικές ομάδες**

Στο νομό Ηλείας έχουν δημιουργηθεί οι εξής αναπτυξιακές συμπράξεις:

- Το "ΔΙΚΤΥΟ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΗΛΙΔΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΤΩΝ ΡΟΜΑ - IliCoN-R" που αναλαμβάνει δράσεις κοινωνικής ένταξης ευάλωτων ομάδων του δήμου Ήλιδας της Περιφερειακής ενότητας Ηλείας (άτομα με πολιτιστικές και θρησκευτικές ιδιαιτερότητας-ΡΟΜΑ)
- Η "ΙΛΙΔΑ" που πραγματοποιεί ενέργειες κατάρτισης και προώθησης στην απασχόληση των ΡΟΜΑ (άτομα με πολιτιστικές ιδιαιτερότητες)
- Η "ΑΝΑΠΤΥΞΗ - ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΠΗΝΕΙΟΥ" που αναλαμβάνει τοπικές δράσεις κοινωνικής ένταξης για ευάλωτες ομάδες του δήμου Πηνειού (μακροχρόνια άνεργοι άνω των 45, άνεργοι που πλήττονται από τη φτώχεια με χαμηλή εξειδίκευση και έλλειψη επαγγελματικού προσανατολισμού και στόχου, γυναίκες μονογονείς, μακροχρόνια άνεργες) (<http://www.keko.gr/el/Pages/topeko.aspx>).

➤ **Φορείς που δραστηριοποιούνται στην ειδική αγωγή**

Στο νομό δραστηριοποιούνται:

- ο Νομαρχιακός Σύλλογος Γονέων Κηδεμόνων και Ατόμων με αναπηρία «ΗΛΙΣ» νομού Ηλείας
- το Εκκλησιαστικό Ορφανοτροφείο Αρρένων «Άγιος Νικόλαος»
- το Ίδρυμα Κοινωνικής Πρόνοιας «Ο Άγιος Χαράλαμπος» και
- το Πατριωτικό Ίδρυμα Κοινωνικής Πρόνοιας και Αντίληψης (ΠΙΚΠΑ)-Κέντρο Κλειστής Προστασίας Παιδών Ηλείας (<http://www.pi-schools.gr/>).

➤ **Κέντρα εξυπηρέτησης πολιτών**

Τα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών (ΚΕΠ) είναι κρατικά καταστήματα που εγκαταστάθηκαν από τα τέλη της [δεκαετίας του 1990](#) με σκοπό τη μείωση της [γραφειοκρατίας](#) και την ταχύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών στις συναλλαγές τους με το [δημόσιο](#). Ο ρόλος των ΚΕΠ είναι να

αποτελέσουν τα σημεία επαφής των Δημοσίων υπηρεσιών με τους πολίτες (<http://el.wikipedia.org/wiki/>).

Στο νομό Ηλείας λειτουργούν 20 Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών. Πιο συγκεκριμένα είναι σε λειτουργία:

- 1)3 ΚΕΠ στο δήμο Πηνειού
- 2)4 ΚΕΠ στο δήμο Πύργου
- 3)4 ΚΕΠ στο δήμο Ανδραβίδας-Κυλλήνης
- 4)1 ΚΕΠ στο δήμο Ανδρίτσαινας-Κρεστένων
- 5)2 ΚΕΠ στο δήμο Ζαχάρω
- 6)2 ΚΕΠ στο δήμο Ήλιδας και
- 7)4 ΚΕΠ στην Αρχαία Ολυμπία (<http://www.kep.gov.gr>).

➤ **Κοινωνικό Ιατρείο και Φαρμακείο στο Δήμο Πύργου**

Το Νοέμβριο του 2013 ξεκίνησε τη λειτουργία του το Κοινωνικό Ιατρείο και Φαρμακείο στον Πύργο Ηλείας. Η δομή αυτή που δημιουργήθηκε, κυρίως από τις προσπάθειες του Ιατρικού Συλλόγου Πύργου Ολυμπίας και του Φαρμακευτικού Συλλόγου Ηλείας, λειτουργεί στις εγκαταστάσεις του ΚΕΦΙΑΠ (πρώην ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ) στον Πύργο. Συγκεκριμένες μέρες ένας ιατρός και ένας φαρμακοποιός, μέλη των παραπάνω επιστημονικών συλλόγων, δέχονται την επίσκεψη περισσότερων από δεκαπέντε δημοτών από την ευρύτερη περιοχή του Δήμου Πύργου που έχουν αιτηθεί και έχουν γίνει δεκτοί πληρώνοντας τα προκαθορισμένα κριτήρια. Ανθρώπων, ανασφάλιστων και ανέργων, που στερούνται ιατροφαρμακευτικής κάλυψης (Κολοβέρου, 2014).

➤ **Ενημέρωση κοινού**

Στο νομό λειτουργούν δύο κανάλια περιφερειακής και τοπικής εμβέλειας το Cosmos TV και το OPT ενώ εκπέμπουν και πάνω από δέκα ραδιοφωνικοί σταθμοί.

Σε ότι αφορά τον τοπικό έντυπο τύπο του νομού Ηλείας κυκλοφορούν οι εξής εφημερίδες και τα περιοδικά:

- 1) Ημερήσιες πολιτικές εφημερίδες: «ΠΑΤΡΙΣ», «ΠΡΩΪΝΗ», «ΠΡΩΤΗ», «ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ»
- 2) Εβδομαδιαίες πολιτικές εφημερίδες: «Η ΑΥΓΗ», «ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ», «Θέση της Ηλείας»
- 3) Τοπικές εφημερίδες (ιδιωτών ή Συλλόγων): «Καρδαμάς» Εφημερίς των συζητήσεων, «ΑΥΓΕΙΟ», «Ηχώ της Ανδραβίδας», «ΜΥΡΣΙΝΗ» ΥΡΜΙΝΗ-ΜΥΡΣΙΝΟΣ-ΚΥΛΛΗΝΗ, «Ηλείακό Βήμα»
- 4) Περιοδικά (ιδιωτών ή συλλόγων): «ΗΛΕΙΑΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ», «ΔΙΒΡΗ», «ΟΡΟΠΕΔΙΟ» (http://users.sch.gr/alivathinos/typos_ileias.htm).

2.18.4 Υποδομές για τον αθλητισμό

➤ **Αθλητικά σωματεία του Νομού Ηλείας:**

- την Π.Φ.Ο. Πανόπουλου/Αστέρας Αμαλιάδος είναι ποδοσφαιρική ομάδα, με έδρα την Αμαλιάδα,
- τον Π.Α.Ο Βαρδάς, με έδρα την Βάρδα Ηλείας
- ο Αθλητικός Σύλλογο “Πανηλειακός”, με έδρα τον Πύργο
- ο Αθλητικός Σύλλογος “Κόροιβος Αμαλιάδος”, (www.el.wikipedia.org).

Οι στόχοι των αθλητικών συλλόγων είναι κοινωνικοί δηλαδή να έχουμε μια ενασχόληση των νέων με τον αθλητισμό, να δραστηριοποιούνται μέσω αυτού, να υπάρχει μια γνωριμία των νέων με την πολιτιστική και φυσική κληρονομιά του τόπου τους. Αθλητικοί στόχοι, να υπάρχει αύξηση του αριθμού των νέων αθλητών και την συμμετοχή τους απο μικρές ηλικίες στις αθλητικές δραστηριότητες, και φυσικά την βελτίωση του αγωνιστικού επιπέδου των αθλητών που κάνουν πρωταθλητισμό. Επιπλέον, βασικός στόχος είναι ο διοικητικός να δημιουργηθεί ειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό σε θέματα αθλητισμού και φυσικά οικονομικός με πανελλαδική διαφήμιση του Νομού Ηλείας μέσω των αθλητών, των αθλητικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων που θα πραγματοποιούνται.

➤ **Αθλητικά κέντρα του νομού:**

- ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΡΑΓΑΝΟΥ ΠΗΝΕΙΟΥ ΗΛΕΙΑΣ
- ΓΗΠΕΔΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ ΤΡΑΓΑΝΟΥ ΠΗΝΕΙΟΥ ΗΛΕΙΑΣ
- ΓΗΠΕΔΟ ΜΠΑΣΚΕΤ ΜΑΧΟΥ ΠΗΝΕΙΟΥ ΗΛΕΙΑΣ
- ΓΗΠΕΔΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ 5Χ5 ΑΓΙΑΣ ΜΑΥΡΑΣ ΠΗΝΕΙΟΥ ΗΛΕΙΑΣ
- ΓΗΠΕΔΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ ΑΓΙΑΣ ΜΑΥΡΑΣ ΠΗΝΕΙΟΥ ΗΛΕΙΑΣ
- ΓΗΠΕΔΟ ΜΠΑΣΚΕΤ ΑΜΥΓΔΑΛΕΩΝ ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑΣ – ΚΡΕΣΤΕΝΩΝ ΗΛΕΙΑΣ
- ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΤΑΔΙΟ ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΗΣ, ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑΣ-ΚΡΕΣΤΕΝΩΝ ΗΛΕΙΑΣ
- ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΡΕΣΤΕΝΩΝ, ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑΣ-ΚΡΕΣΤΕΝΩΝ ΗΛΕΙΑΣ
- ΓΗΠΕΔΟ ΜΠΑΣΚΕΤ ΔΡΑΓΩΓΙΟΥ ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑΣ-ΚΡΕΣΤΕΝΩΝ ΗΛΕΙΑΣ
- ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΒΑΣΙΛΩΝ ΠΗΝΕΙΟΥ ΗΛΕΙΑΣ
- ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙΟΥ ΠΗΝΕΙΟΥ ΗΛΕΙΑΣ
- ΓΗΠΕΔΟ ΜΠΑΣΚΕΤ ΚΑΡΔΙΑΚΑΥΤΙΟΥ ΠΗΝΕΙΟΥ ΗΛΕΙΑΣ
- ΓΗΠΕΔΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ ΚΟΡΟΙΒΟΥ ΠΗΝΕΙΟΥ ΗΛΕΙΑΣ
- ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΤΑΔΙΟ ΓΑΣΤΟΥΝΗΣ ΠΗΝΕΙΟΥ ΗΛΕΙΑΣ
- ΓΗΠΕΔΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ ΚΑΛΛΙΚΩΜΟΥ ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑΣ – ΚΡΕΣΤΕΝΩΝ ΗΛΕΙΑΣ
- ΓΗΠΕΔΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ ΚΑΤΩ ΣΑΜΙΚΟΥ ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑΣ - ΚΡΕΣΤΕΝΩΝ ΗΛΕΙΑΣ
- ΓΗΠΕΔΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ ΜΑΚΡΙΣΙΩΝ ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑΣ-ΚΡΕΣΤΕΝΩΝ ΗΛΕΙΑΣ
- ΓΗΠΕΔΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ ΠΛΟΥΤΟΧΩΡΙΟΥ ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑΣ - ΚΡΕΣΤΕΝΩΝ ΗΛΕΙΑΣ
- ΓΗΠΕΔΟ ΜΠΑΣΚΕΤ ΚΑΛΥΒΑΚΙΩΝ ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑΣ-ΚΡΕΣΤΕΝΩΝ ΗΛΕΙΑΣ
- ΓΗΠΕΔΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ 5Χ5 ΒΡΙΝΑΣ ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑΣ-ΚΡΕΣΤΕΝΩΝ ΗΛΕΙΑΣ
- ΓΗΠΕΔΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ ΛΥΓΙΑΣ ΠΗΝΕΙΟΥ ΗΛΕΙΑΣ
- ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΑΡΘΟΛΟΜΙΟΥ ΠΗΝΕΙΟΥ ΗΛΕΙΑΣ
- ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΤΑΔΙΟ ΒΑΡΘΟΛΟΜΙΟΥ ΠΗΝΕΙΟΥ ΗΛΕΙΑΣ
- ΓΗΠΕΔΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ 5Χ5 ΚΑΛΥΒΙΩΝ ΜΥΡΤΟΥΝΤΙΩΝ ΠΗΝΕΙΟΥ ΗΛΕΙΑΣ

2.18.5 Υποδομή τηλεπικοινωνιών

Σύμφωνα με το Α' Στάδιο Μελέτης Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης ΠΔΕ η Π.Ε. Ηλείας διαθέτει ευριζωνικές υπηρεσίες δικτύου και διακίνησης Φωνής-Εικόνας-Δεδομένων σε φορείς του Ελληνικού Δημοσίου (Δήμοι, ΚΕΠ, Κέντρα Υγείας, Νοσοκομεία, Διαχειριστικές Αρχές, Στρατολογικά Γραφεία κ.α.). όπως:

- Ευριζωνική και ασφαλή πρόσβαση στο Διαδίκτυο (Internet) και διασφάλιση δικτυακής υποδομής μεγάλης δυναμικότητας (εύρος πρόσβασης φορέων 2 έως 34 Mbps)
- Λογαριασμούς ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (email) για όλα τα στελέχη και υπαλλήλους των εν λόγω φορέων
- Πρόσβαση σε ηλεκτρονικές υπηρεσίες και πληροφοριακά συστήματα
- Υπηρεσίες φιλοξενίας διαδικτυακών τόπων και εφαρμογών
- Υπηρεσίες τηλεφωνίας δωρεάν μεταξύ των φορέων του ΣΥΖΕΥΞΙΣ (onnet) και με μειωμένο κόστος από 40% - 70% για τους φορείς εκτός δικτύου (offnet)
- Ασφαλή πρόσβαση στο Internet (Firewalls, antivirus, antispsam)
- Πρόσβαση στο Διευρωπαϊκό δίκτυο TESTA
- Υπηρεσίες τηλεδιάσκεψης
- Υπηρεσίες τηλεκπαίδευσης
- Υπηρεσίες ψηφιακής υπογραφής και κρυπτογράφησης

Στην ΠΕ Ηλείας λειτουργούν κέντρα εκπομπής/Κεραίες επίγειας ψηφιακής ευρειεκπομής ψηφιακού σήματος στον Πύργο, το Φραγκοπήδημα και τη Σμέρνα

Επίσης, ο ΟΤΕ στην Π.Ε. Ηλεία διαθέτει δίκτυο οπτικών ινών συνολικά 1.180 km. Παρέχει ευριζωνικότητα σε 48 από τα 59 Αστικά Κέντρα του Νομού καλύπτοντας το 80,10% του πληθυσμού του Νομού επί συνόλου 65.000 τηλεφωνικών συνδέσεων. Έχει 13.100 περίπου συνδρομητές ADSL. Τέλος, στο νομό δεν εντοπίζονται συγκεντρώσεις ή πάρκα κεραιών.

2.19 ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ

➤ Βιομηχανία-Βιοτεχνία

Στην Π.Ε. Ηλείας υπάρχει έλλειψη οργανωμένης βιομηχανικής περιοχής. Οι μεταποιητικές μονάδες της περιοχής αφορούν κυρίως σε επεξεργασία προϊόντων του πρωτογενή τομέα και βρίσκονται διάσπαρτες στο νομό και σε περιοχές κοντά στους τόπους παραγωγής, ενώ οι εκτάσεις ΒΙΟΠΑ στον Πύργο και στην Αμαλιάδα που έχουν θεσμοθετηθεί με την έγκριση των παλιών ΓΠΣ του ν. 1337/83 είναι σχεδόν άδειες χωρίς να έχουν σχεδιασθεί πολεοδομικά.

➤ Γεωργία

Η έκταση της γεωργικής γης και το ποσοστό της στην συνολική έκταση της ΠΕ Ηλείας (έτος αναφοράς 2007) είναι 1.264.460στρ (48,3% του συνόλου).

Στην Π.Ε. Ηλείας η γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας συγκεντρώνεται κυρίως στην βόρεια παραλιακή ζώνη στις περιοχές Μανωλάδας, Βάρδα-Λεχαινών και Ανδραβίδας, στην δυτική ζώνη, στις περιοχές Κυλλήνης, Βαρθολομιού, Γαστούνης, Αμαλιάδας, Πύργου, στις κοιλάδες Πηνειού και Αλφειού και στην νότια παραλιακή ζώνη, στις περιοχές Κρέσταινας, Σαμικού, Ζαχάρως, Γιαννιτσοχωρίου.

Στην Π.Ε. Ηλείας την τελευταία κυρίως 10ετία παρουσιάζεται αισθητή ανάπτυξη της βιολογικής καλλιέργειας (17.181,6 στρ.)

➤ Δάση

Τα δάση και οι δασικές εκτάσεις της ΠΕ Ηλείας σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (1999-2000) αποτελούν το 18,23% της συνολικής επιφάνειας.

Σύμφωνα με επίσημες καταγραφές, μετά τις καταστροφικές πυρκαγιές του 2007, στην ΠΕ Ηλείας καταστράφηκαν 352.800 στρ. δασικών εκτάσεων, δηλαδή το 75% του συνόλου των δασικών εκτάσεων της ΠΕ.

➤ Κτηνοτροφία

Στην ΠΕ Ηλείας η κτηνοτροφική παραγωγή είναι περιορισμένη, στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές και έχει κατά κύριο λόγο εκτατικό χαρακτήρα, με μικρό αριθμό κτηνοτροφικών μονάδων.

➤ Υδατοκαλλιέργειες

Στην Π.Ε. Ηλείας τα φυσικά ιχθυοτροφεία περιορίζονται στις λιμνοθάλασσες Κοτύχι και Βάρδα.

➤ Τουρισμός-Αναψυχή

Στις δυτικές ακτές της ΠΕ Ηλείας η σύσταση των επισκεπτών αφορά περισσότερο τον τουρισμό αλλοδαπών. Οι νοτιοδυτικές ακτές της ΠΕ Ηλείας είναι λιγότερο ανεπτυγμένες τουριστικά

ανάπτυξη, με αποτέλεσμα τη σύγκρουση χρήσεων τουρισμού με παραθεριστική κατοικία και γεωργία.

Στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές παρουσιάζεται μια μικρή ανάπτυξη σε ορισμένα σημεία ορεινών συμπλεγμάτων ή διαδρομών όπως η Αρχαία Ολυμπία όπου σχετίζονται και όπου προωθούνται εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

➤ **Περιοχές ιδιοκτησίας ΕΟΤ:**

Ο ΕΟΤ στην ΠΕ Ηλείας διαθέτει ιδιόκτητες εκτάσεις τις οποίες και προορίζει για μελλοντική τουριστική αξιοποίηση. Αυτές είναι οι Ιαματικές πηγές Καϊάφα.

Αξιοσημείωτη είναι η ανάπτυξη τουριστικού θέρετρου στην περιοχή πρώην ιδιοκτησίας ΕΟΤ των Λουτρών Κυλλήνης, με μακροχρόνια παραχώρηση χρήσης σε ελληνική ιδιωτική ξενοδοχειακή εταιρεία. Το ολοκληρωμένο τουριστικό θέρετρο (Olympia Riviera Resort) διαθέτει 4 ξενοδοχειακές μονάδες, σουίτες και βίλες 3.106 κλινών, κέντρο θαλασσοθεραπείας, συνεδριακό κέντρο, παιδούπολη, ιππικό όμιλο κ.α.

➤ **Εξόρυξη**

Στην ΠΕ Ηλείας συναντώνται συγκεντρώσεις μεταλλευτικών δραστηριοτήτων με κύριο προϊόν το λιγνίτη και το μαγγάνιο στην ευρύτερη περιοχή Πύργου, Αρχαίας Ολυμπίας και Ανδρίτσαινας και με γηγενή αέρια στο Κατάκολο. Επίσης, υπάρχουν συγκεντρώσεις λατομείων μαρμάρου, στην περιοχή της Λάμπειας.

Τέλος, θα παραχωρηθούν τα δικαιώματα έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων, στο Δυτικό Κατάκολο.

➤ **Κάλυψη εδάφους**

Η ΠΕ Ηλείας καταλαμβάνει το 20% της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας περίπου 2.622,5 χιλ. στρ.

Σύμφωνα με τα απογραφικά στοιχεία της Απογραφής Γεωργίας – Κτηνοτροφίας 1999/2000 της ΕΛ.ΣΤΑΤ είναι:

Εκτάσεις σε χιλιάδες στρέμματα

Περιφερειακή Ενότητα	Συνολική έκταση	%	Πεδινές εκτάσεις	%	Ημιορεινές εκτάσεις	%	Ορεινές εκτάσεις	%
Ηλείας	2.617,8	100	1.516,8	58	555,0	21,2	546,0	20,8

Οι καλλιεργούμενες εκτάσεις με έτος αναφοράς το 2007 της ΕΛ.ΣΤΑΤ , είναι:

Εκτάσεις σε χιλιάδες στρέμματα

Περιφερειακή Ενότητα	Συνολική έκταση	%	Καλλιεργούμενες εκτάσεις	%	Αρδευόμενη γη	%
Ηλείας	2.617,8	100	1.264,2	48,3	573,7	21,9

Η κτηνοτροφική γη, στην οποία συμπεριλαμβάνονται οι δημόσιοι και ιδιωτικοί βοσκότοποι, σύμφωνα με τα στοιχεία του CORINE Land Cover, είναι:

Εκτάσεις σε χιλιάδες στρέμματα

Περιφερειακή Ενότητα	Συνολική έκταση	%	Κτηνοτροφική γη	%
Ηλείας	2.617,8	100	346,6	13,2

Η δασοκάλυψη, σύμφωνα με τα προαπογραφικά στοιχεία της Απογραφής Γεωργίας – Κτηνοτροφίας 1999/2000 της ΕΛ.ΣΤΑΤ, είναι:

Εκτάσεις σε χιλιάδες στρέμματα

Περιφερειακή Ενότητα	Συνολική έκταση	%	Δάση	%
Ηλείας	2.617,8	100	478,2	18,2

Εκτάσεις που καλύπτονται από νερά, σύμφωνα με τα προ-απογραφικά στοιχεία της Απογραφής Γεωργίας - Κτηνοτροφίας 1999/2000 της ΕΛ.ΣΤΑΤ. Τα αντίστοιχα ποσά κατά ΠΕ είναι:

Εκτάσεις σε χιλιάδες στρέμματα

Περιφερειακή Ενότητα	Συνολική έκταση	%	Νερά	%
Ηλείας	2.617,8	100	39,2	1,5

Οι εκτάσεις οικισμών, σύμφωνα με τα στοιχεία του CORINE Land Cover:

Εκτάσεις σε χιλιάδες στρέμματα

Περιφερειακή Ενότητα	Συνολική έκταση	%	Οικισμοί	%
Ηλείας	2.617,8	100	144,1	5,5

Πίνακας 2.19: Εδαφική Οργάνωση και Χρήση της γης

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΣΥΝΟΛΟ	Υψομετρικές ζώνες			Καλλιεργούμενη έκταση		Κτηνοτροφική γη	Δασοκάλυψη		Οικιστική χρήση (σχέδια πόλης και οικισμοί)
		Έκταση σε στρεμ.	Πεδινές	Ημιορεινές	Ορεινές	Σύνολο	Αρδευόμενη γη	ΕΣΥΕ	Corine	
			% σε συν. Έκταση	% σε συν. Έκταση	% σε συν. Έκταση	% σε συν. Έκταση	% σε συν. Έκταση	% σε συν. Έκταση	% σε συν. Έκταση	% σε συν. Έκταση
Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας	2617,776	57,94%	21,20%	20,86%	48,30%	21,90%	13,20%	18,20%	25,00%	1,07%
Δήμος Ανδραβίδας - Κυλλήνης	355,476	100,00%	0,00%	0,00%						1,41%
Δήμος Ανδρίτσαινας - Κρεστενών	422,334	40,50%	13,89%	45,61%						0,45%
Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας	545,121	25,00%	42,61%	0,32,39						0,06%
Δήμος Ζαχάρως	276,222	16,18%	27,94%	55,87%						0,90%
Δήμος Ήλιδας	400,517	67,09%	31,64%	1,27%						1,10%
Δήμος Πηνειού	161,496	100,00%	0,00%	0,00%						3,14%
Δήμος Πύργου	456,61	83,03%	13,16%	3,81%						1,91%

(Πηγή: Α' Στάδιο Μελέτης Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης ΠΔΕ - Χρήσεις και πολιτική γης - www.pde.gov.gr/ppxsa/content/files/a-stadio/meleti/teyxos1/06_3.4_A.1.1.a.6-3.4_χρησεις%20γης%20τελικο.pdf)

2.20 ΟΙΚΙΣΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ

Εικόνα 2.19: Οικιστικό δίκτυο

(Πηγή : www.ditikiellada.gov.gr)

Ο νομός Ηλείας έχει ένα βασικό αστικό κέντρο: τον Πύργο (23.274 κάτ. το 2001)

Ο Πύργος είναι κέντρο 2^{ου} επιπέδου σύμφωνα με την κατάταξη των οικιστικών κέντρων του νομού σε πέντε επίπεδα. Το αμέσως μικρότερο αστικό κέντρο είναι η Αμαλιάδα, η οποία χαρακτηρίζεται ως κέντρο 3^{ου} επιπέδου (18.261 κάτ.). Τα δύο σημαντικότερα αστικά κέντρα του Νομού αναπτύσσονται κατά μήκος της Εθνικής Οδού Πάτρας - Πύργου και παρουσιάζουν εξαρτήσεις από την Πάτρα, η οποία αποτελεί εθνικό πόλο και έδρα της Περιφέρειας Δυτ. Ελλάδας. Έξι μικρότερα κέντρα -3^{ου} επιπέδου : τα Λεχαινά, η Γαστούνη, η Βάρδα, η Αρχ. Ολυμπία, τα Κρέστενα και η Ζαχάρω, συγκεντρώνονται επίσης κατά μήκος της Εθνικής Οδού, στο παράκτιο τμήμα του Νομού (με εξαίρεση την Αρχ. Ολυμπία) και είναι εξαρτημένα από τον Πύργο και την Αμαλιάδα. Επισημαίνεται ότι κανένα από αυτά δεν χαρακτηρίζεται ως ενισχυμένο κέντρο. Το οικιστικό δίκτυο συμπληρώνεται από 12 εξαρτημένα κέντρα 4^{ου} επιπέδου (έδρες λοιπών Καποδιστριακών Δήμων) και μεγάλο αριθμό οικισμών 5^{ου} επιπέδου.

Πίνακας 2.20: Υπάρχουσα διάρθρωση και ιεράρχιση του οικιστικού δικτύου

Κέντρο 1 ^ο επιπέδου	-
Εξαρτημένα Κέντρα 2 ^ο επιπέδου	Πύργος
Εξαρτημένα Κέντρα 3 ^ο επιπέδου	Αμαλιάδα, Λεχαινά, Γαστούνη, Αρχαία Ολυμπία, Κρέστενα, Ζαχάρω
Εξαρτημένα Κέντρα 4 ^ο επιπέδου	Βάρδα, Σιμόπουλο, Λάμπεια, Καράτουλας, Αντρώνιο, Ανδραβίδα, Τραγανό, Βαρθολομιό, Λάλας, Καλλιθέα, Ανδρίτσεινα, Νέα Φιγάλεια

2.20.1 Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου προστασίας παραλιακής ζώνης Ηλείας

Η παραλιακή ζώνη του Ν. Ηλείας προστατεύεται από τη θεσμοθετημένη Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου / ΖΟΕ (ΦΕΚ 1161/Δ/93 και 86/Β/94), (ΠΥΡΟΠΛΗΚΤΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΗΛΕΙΑΣ / ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ, Μ.Αγγελίδης, 2007).

Η ΖΟΕ έχει κυρίως χαρακτήρα προστασίας οικοσυστημάτων (κοιλάδες Αλφειού - Πηνειού, λίμνες, παραθαλάσσια δάση), γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας, αρχαιολογικών χώρων εθνικής σημασίας (Αρχ. Ολυμπία, Φυγάλεια, Ήλιδα), τουριστικών διαδρομών και εισόδων σε μεγάλα αστικά κέντρα (Αμαλιάδα-Πύργος) και λοιπούς οικισμούς. Ειδικότερα, καθορίζονται πέντε κατηγορίες περιοχών: Α, Β, Γ, Δ και Ε, για τις οποίες καθορίζονται χρήσεις γης, κατώτατο όριο κατάτμησης και όροι και περιορισμοί δόμησης, ως εξής:

- **Περιοχές Α**

Στις περιοχές αυτές περιλαμβάνονται υπο-περιοχές (Α1) με χρήση τουρισμού - αναψυχής και (Α2) με χρήση παραθεριστικής κατοικίας.

- **Περιοχές Β**

Περιλαμβάνονται περιοχές τοπίων ιδιαίτερου φυσικού κάλλους βιοτόπων, αρχαιολογικών – ιστορικών τόπων, μνημείων, φυσικών σχηματισμών τμημάτων ή μεμονωμένων στοιχείων (ακτές, σπηλιές, παρόχθια και παράκτια βλάστηση, συστάδες δέντρων, χείμαρροι, πηγές, υδατοπτώσεις, κ.λπ.),

- **Περιοχές με στοιχείο Γ**

Στις περιοχές αυτές περιλαμβάνονται γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας. Το κατώτατο όριο κατάτμησης και αρτιότητας ορίζεται σε 6 στρέμματα.

- **Περιοχές με στοιχείο Δ**

Στις περιοχές αυτές περιλαμβάνονται οι εισοδοί των πόλεων Πύργου και Αμαλιάδος

- **Περιοχές με στοιχείο Ε**

Είναι οι περιοχές κατά μήκος των οδικών αξόνων που παρουσιάζουν ιδιαίτερο τουριστικό ενδιαφέρον και ειδικότερα :

1. Περιοχές 300 μ. εκατέρωθεν των παρακάτω οδικών αξόνων.

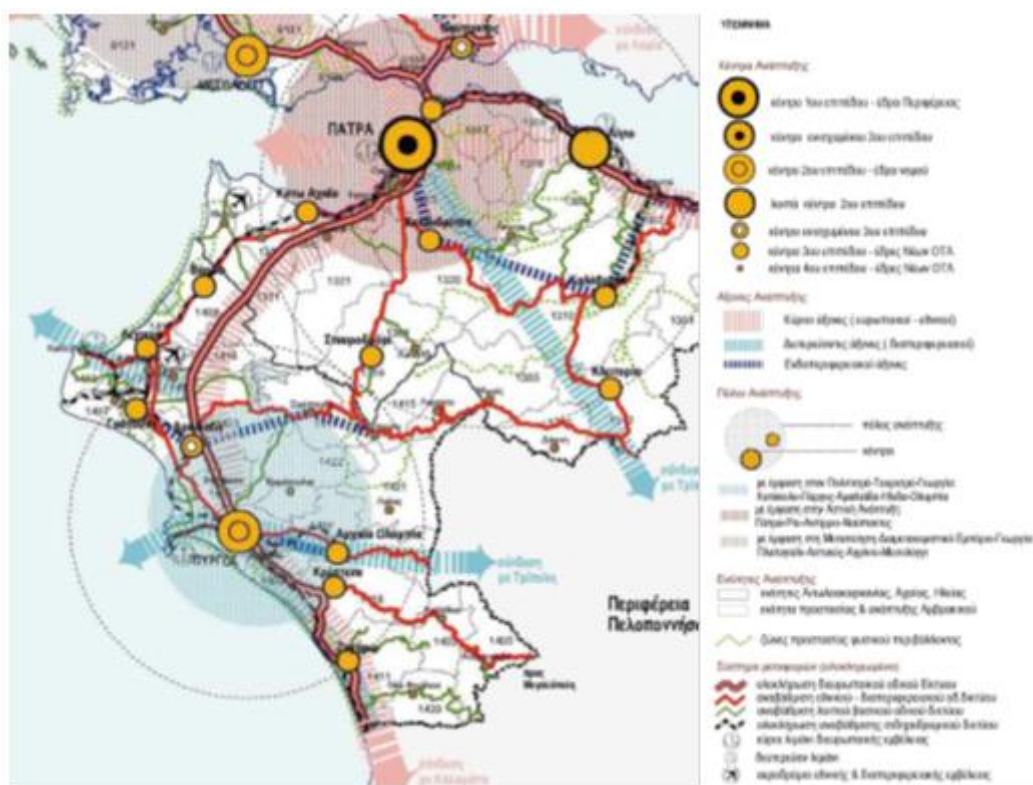
- Πύργου – Αρχαίας Ολυμπίας
- Γαστούνης – Αρχαίας Ιλιδας
- Θολου – Φυγαλείας – Επικουρείου Απόλλωνος
- Επιταλίου – Κρέστενας – Αρχαίας Ολυμπίας
- Πύργου – Κατάκολου

2. Περιοχές 150μ. εκατέρωθεν των παρακάτω οδικών αξόνων :

Ζαχάρως – παραλίας, Γαστούνης – Βαρθολομιού και Βαρθολομιού – Δάσους θινών

3. Περιοχές 100μ. εκατέρωθεν του παρακάτω οδικού άξονα :

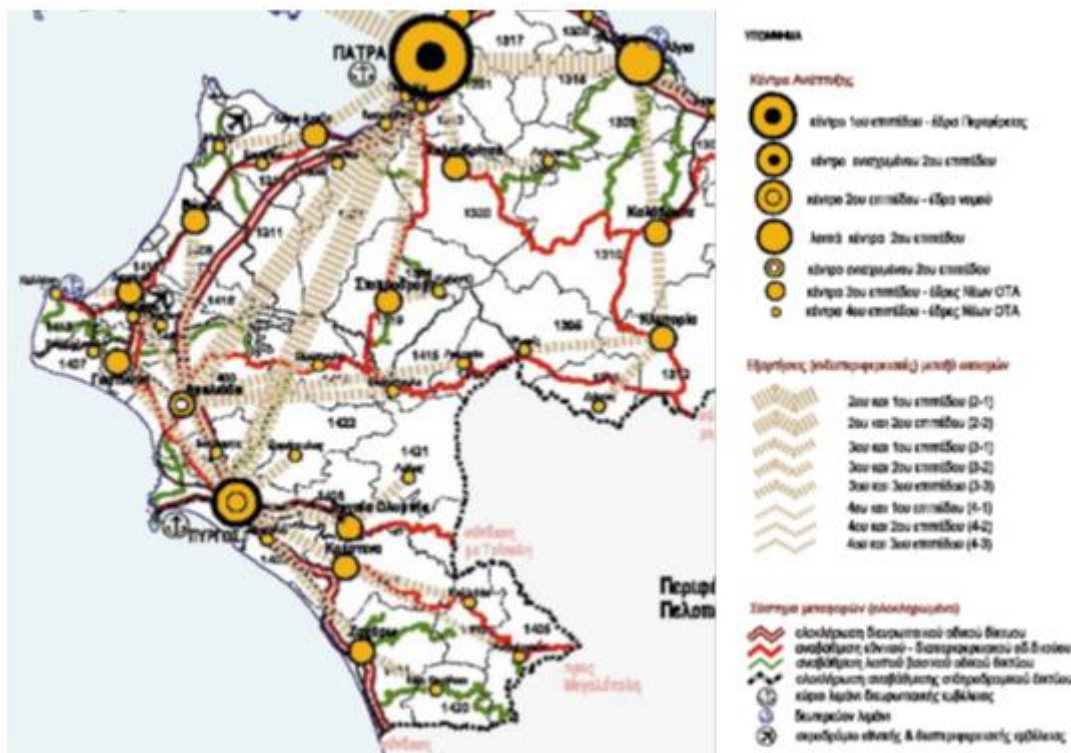
Χανάκια – Μυρτέα – Αγ. Ηλίας – Πυργί – παραλία.

Εικόνα 2.20: Πρότυπο Χωρικής Ανάπτυξης – Κέντρα, Άξονες, Πόλοι Ανάπτυξης

(Πηγή : www.ditikiellada.gov.gr)

Εικόνα 2.21: Πρότυπο Χωρικής Ανάπτυξης – Οικιστικό Δίκτυο

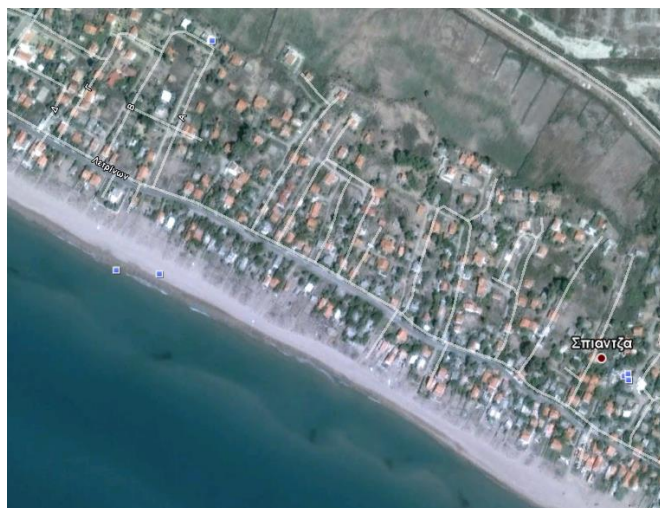
(Πηγή : www.ditikiellada.gov.gr)

2.20.2 Αυθαίρετη δόμηση

Η ιστορία της αυθαίρετης δόμησης στην Ελλάδα είναι γνωστή κι έχει, σχεδόν, ζωή εκατό ετών. Άρχισε μετά το 1922 και συνεχίζεται έως τις μέρες μας. Οι εντάξεις περιοχών στο πολεοδομικό σχέδιο έγιναν χωρίς επιστημονικό και στρατηγικό προγραμματισμό. Απεναντίας, τα κριτήρια ένταξης υπήρξαν περισσότερο πελατειακά και ταμειακά. Έτσι αναπτύχθηκε η αθέμιτη συναλλαγή μεταξύ των ιδιοκτητών και της εκάστοτε κυβέρνησης, η οποία χρησιμοποιούσε τον πολεοδομικό σχεδιασμό, ως ένα εργαλείο για τη διαμόρφωση και τη διόγκωση των πελατειακών σχέσεων. Τα ίδια κριτήρια ίσχυαν τόσο για την επιλογή του οικοδομικού συστήματος όσο και για την εφαρμογή του συντελεστή δόμησης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας πολιτικής αποτελεί ο Νομός Αττικής. Όσοι κατοικούσαν σε αναβαθμισμένες, από άποψη ποιότητας, περιοχές (π.χ. Φιλοθέη, Π. Ψυχικό, Κηφισιά, αρχικά και αργότερα Εκάλη, Πολιτεία κ.ά.) και ταυτόχρονα είχαν τη δυνατότητα πρόσβασης στα κυβερνητικά κέντρα λήψης των αποφάσεων, εξασφάλιζαν, προς ίδιον όφελος, καλύτερο πολεοδομικό περιβάλλον (π.χ. χαμηλό συντελεστή δόμησης, πανταχόθεν ελεύθερο σύστημα, μεγάλες αυλές κ.ά.). Απεναντίας όσοι κατοικούσαν σε λαϊκές ή φτωχές συνοικίες και Δήμους έβλεπαν τις πολυόρφες πολυκατοικίες να ξεφυτρώνουν σαν μανιτάρια και η ζωή τους να «πνίγεται» από την έλλειψη πρασίνου, ελεύθερων και κοινόχρηστων χώρων. Σε μια τέτοια λογική οικοδομήθηκε όχι μόνο η Αθήνα αλλά και ολόκληρη σχεδόν η ελληνική επαρχία, χωρίς να εξαιρείται και η Ηλεία.

Αμέτρητες αυθαίρετες κατοικίες βρίσκονται κατά μήκος δεκάδων χιλιομέτρων στις παραλίες της Ηλείας υποβαθμίζοντας και ρυπαίνοντας το περιβάλλον. Από τα σύνορα Ηλείας – Μεσσηνίας

έως και τη λιμνοθάλασσα του Κοτυχίου, συναντώνται περίπου 20.000 κτίσματα τα οποία είναι κυριολεκτικά χτισμένα δίπλα στη θάλασσα, πάνω στον αιγιαλό, ενώ πολλά από αυτά βρίσκονται ήδη κατεστραμμένα μέσα στη θάλασσα. Οι περιοχές αυτές είναι ο Αλφειός, ο Άγιος Ηλίας, τα Δουνείικα, η Γλύφα, το Επιτάλιο, η Ζαχάρω, τα Λεχαινά καθώς και η περιοχή της Σπιάντζας, Μούτελης, Κυανής Ακτής και Καβουριού (πηγή : www.iliaoikonomia.gr).

Εικόνα 2.22: Τμήμα περιοχής αυθαιρέτων κατοικιών στην Σπιάντζα

(Πηγή: Google Earth)

Από τη δεκαετία του '60 άρχισαν να εμφανίζονται οι πρώτες παραθεριστικές κατοικίες στη παραλία της Σπιάντζας. Στην αρχή από πρόχειρα υλικά εξελιχτήκαν σε κατασκευές πιο ανθεκτικές απότσιμεντόλιθους κ.ά. Η ηλεκτροδότηση των περιοχών στα τέλη της δεκαετίας του 70' θα φέρει αύξηση των κτισμάτων που θα απλωθούν από τις εκβολές του ποταμού Αλφειού έως το Κατάκολο. Αυτό έγινε χωρίς κανένα σχεδιασμό με καταπάτηση δημοσίων εκτάσεων και χωρίς κανένα από τα κτίσματα να διαθέτει οικοδομική άδεια. Μαζί με τις πρόχειρες κατασκευές απότσιμεντόλιθους θα αναπτυχθούν και πολυτελείς οικοδομές αρκετοί από τους ιδιοκτήτες τους δεν έχουν καμία σχέση με την περιοχή και το νομό.

Το 1993, μετά τους μεγάλους και καταστροφικούς σεισμούς που έπληξαν την περιοχή της Δυτικής Ελλάδας και κυρίως την Ηλεία, η πολιτεία είχε δώσει την άδεια για την ηλεκτροδότηση χιλιάδων αυθαίρετων, σε μία προσπάθεια να βοηθηθούν οι πολίτες που είχαν μείνει άστεγοι από την μανία του εγκέλαδου. Μέχρι τώρα, λοιπόν, η παροχή ρεύματος συνεχίζει να υφίσταται αφού η πολιτεία αρνείται να προχωρήσει στις προβλεπόμενες αποξηλώσεις των παροχών ηλεκτρικού ρεύματος, με αποτέλεσμα στην περιοχή να παρατηρούνται ετοιμόρροπες κατοικίες, έως πολυτελή κτίσματα. Βέβαια, η Τοπική Αυτοδιοίκηση παραβλέποντας τους νόμους έχει προχωρήσει κατά καιρούς στην υδροδότηση αυτών των περιοχών καθώς και στην ασφαλτόστρωση οδών για καλύτερη προσβασιμότητα των οχημάτων. Αποτέλεσμα, ασφαλώς, όλων των παραπάνω είναι η τραγική κατάσταση στην οποία βρίσκονται αρκετές παραλίες του νομού.

Τα δεινά αποτελέσματα, βέβαια της ομαδικής και χρόνιας παρανομίας, δεν άργησαν να κάνουν την εμφάνισή τους στην περιοχή. Οι κατοικίες, χτισμένες σε σημεία που παλαιότερα έφτανε το κύμα τους χειμωνιάτικους μήνες, υποχωρούν και βυθίζονται στη θάλασσα. Τα τελευταία πέντε χρόνια η διάβρωση των ακτών, μαζί με τις κατοικίες παρασύρουν στο βυθό της θάλασσας δρόμους, δίκτυο υδροδότησης, στύλους της ΔΕΗ, προκαλώντας σοβαρά προβλήματα στην ακτή αλλά και στο εσωτερικό της θάλασσας που έχει γεμίσει με συντρίμια, μετατρέποντας την σε αυστηρά ακατάλληλη περιοχή για οποιονδήποτε επισκέπτη. Επίσης, εκτός από τις τραγικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις που προκαλούνται, το σύνολο της παρανομίας προκαλεί καταστάσεις άκρως επικίνδυνες για τους κατοίκους των κτισμάτων αυτών, καθώς είναι χτισμένα επάνω στην άμμο και σε περιοχή με εξαιρετικά έντονη σεισμική δραστηριότητα.

Θα μπορούσαμε ίσως να υποστηρίξουμε ακόμα και ότι, τα αυθαίρετα ακίνητα στον νομό Ηλείας συγκροτούν μια «αυθαίρετη πόλη» (πηγή : www.kathimerini.gr). Η γραφειοκρατία, οι προσφυγές στη Δικαιοσύνη και η έλλειψη των απαιτούμενων κονδυλίων, είναι από τις βασικές αιτίες για τη μεγάλη καθυστέρηση που παρατηρείται στην κατεδάφιση των αυθαιρέτων κτισμάτων, η οποία φθάνει περίπου τα οκτώ χρόνια στην περίπτωση του νομού Ηλείας. Η αυθαίρετη δόμηση επανήλθε στο προσκήνιο μετά τις κατεδαφίσεις που έκαναν συνεργεία της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος σε δήμους του νομού. Στην Ηλεία, σύμφωνα με εκτιμήσεις, υπάρχει στην ουσία μια ολόκληρη πόλη από αυθαίρετα, αφού ο αριθμός των κτισμάτων που έχουν αναγερθεί χωρίς άδεια ή σε περιοχές που απαγορεύεται η δόμηση στις παραλιακές ζώνες κυμαίνεται μεταξύ 20.000 και 22.000. Όπως φαίνεται, το γεγονός ότι ο νομός διαθέτει από τις καλύτερες παραλίες στην Ελλάδα, σε συνδυασμό πάντα με την έλλειψη του απαραίτητου μηχανισμού, που θα απέτρεπε εγκαίρως την ανέγερση των αυθαιρέτων, οδήγησε πολλούς στην απόφαση να κτίσουν παράνομα. Σύμφωνα λοιπόν με την καταγραφή που έχει γίνει, ο μεγαλύτερος αριθμός των αυθαιρέτων είναι στους δήμους Λεχαινών, Βαρθολομιού Αμαλιάδος, Βώλακος, Πύργου και Ζαχάρως (www.iliaoikonomia.gr).

2.21 ΠΥΡΟΠΛΗΚΤΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΝΟΜΟΥ ΗΛΕΙΑΣ

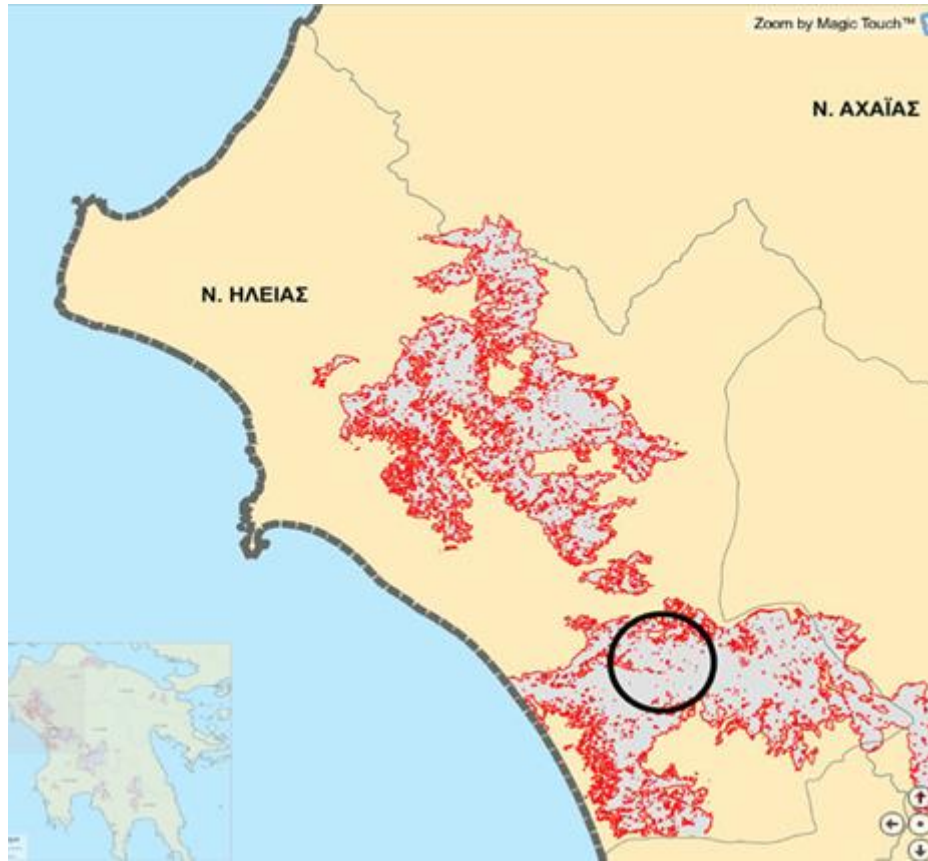
Το καλοκαίρι του 2007 συνέβη μία από τις μεγαλύτερες καταστροφές της Ελλάδας. Σε όλη τη χώρα εκδηλώθηκαν εκτεταμένες πυρκαγιές και ένας από τους νομούς που επλήγησαν ιδιαίτερα είναι και ο νομός Ηλείας. Οι καταστροφές που επεκτάθηκαν σε δασικές και καλλιεργήσιμες εκτάσεις αλλά και σε οικισμούς. Το σύνολο των ζημιών που προκλήθηκαν ήταν αρκετά ευρύ πλήττοντας την οικονομία του νομού, τους φυσικούς πόρους και το ανθρώπινο δυναμικό. Στις ακόλουθες εικόνες παρατίθενται μια αεροφωτογραφία που τραβήχτηκε 26/08/2007 και απεικονίζει συνολικά τις περιοχές της Πελοποννήσου στις οποίες ξέσπασαν πυρκαγιές και ένας χάρτης που απεικονίζει τις καμένες εκτάσεις της Ηλείας (WWF, Ελλάς).

Εικόνα 2.23: Περιοχές της Πελοποννήσου στις οποίες ξέσπασαν πυρκαγιές

(Πηγή: WWF, Ελλάς)

Εικόνα 2.24: Απεικόνιση των καμένων εκτάσεων του Νομού Ηλείας. Σε μαύρο κύκλο η περιοχή της Αρτέμιδας

(πηγή: WWF Ελλάς)

➤ Απολογισμός καταστροφής

Ο πυρόπληκτος πληθυσμός ανήλθε στις 100,000 δηλαδή πάνω από το 50% του πληθυσμού και οι άστεγοι ήταν 3,500 άτομα. Σύμφωνα με στοιχεία που δόθηκαν από τη νομαρχία Ηλείας τα Δημοτικά Διαμερίσματα (Δ.Δ) του νομού τα οποία κηρύχθηκαν ως πυρόπληκτα είναι τα εξής (WWF, Ελλάς):

- 1) Δ.Δ Αγ. Γεωργίου, Αμπελώνα, Βαρβάσaiνης, Ελαιώνα, Κολιρίου, Λασταϊκών, Παλαιοβαρβάσaiνης, Σαλμώνης, Σκαφιδιάς και Πύργου του δήμου Πύργου
- 2) Δ.Δ Αμαλιάδος, Γερακίου, Περιστερίου, Δαφνιωτίσσης, Κεραμιδιάς, Κρουονέρου, Σαβαλίων, Δάφνης του δήμου Ήλιδος
- 3) Δ.Δ Αετορράχης και Ξενιών του δήμου Ανδραβίδας-Κυλλήνης
- 4) Δ.Δ Αντρωνίου του δήμου
- 5) Δ.Δ Λυγιάς και Καλυβιών Μυρτουντίων του δήμου
- 6) Δ.Δ Μπορσίου του δήμου Ανδραβίδας-Κυλλήνης (WWF, Ελλάς).

➤ **Περιοχές ιδιαίτερης φυσικής σημασίας – προστατευόμενες περιοχές**

Δάσος και Λίμνη Καϊάφα (Τόπος Κοινοτικής Σημασίας: GR 2330005):

Κάηκε ολόκληρη η περιοχή που περιλαμβάνει τη λίμνη, το πευκοδάσος κάτω από αυτή, καθώς και οι πρώτες αμμοθίνες της παραλίας. Συνολικά, εντός της προστατευόμενης περιοχής κάηκαν 7,577 στρέμματα που αντιστοιχεί στο 22.5% του συνόλου της (WWF, Ελλάς).

Ολυμπία (Τόπος Κοινοτικής Σημασίας: GR2330004):

Κάηκε σημαντικό κομμάτι ανατολικά της περιοχής. Συνολικά, εντός της προστατευόμενης περιοχής κάηκαν 670 στρέμματα που αντιστοιχούν στο 21.3% του συνόλου της (WWF, Ελλάς).

Οροπέδιο Φολόης (Τόπος Κοινοτικής Σημασίας: GR2330002)

Κάηκαν εκτάσεις με αιψύλλα-πλατύφυλλα καθώς και πευκοδάση στις δυτικές και νοτιοδυτικές παρυφές και ως το επίπεδο του οροπεδίου όπως οριοθετείται από το δρόμο. Συνολικά, εντός της προστατευόμενης περιοχής κάηκαν 29,943 στρέμματα που αντιστοιχεί στο 30.70% του συνόλου της (WWF, Ελλάς).

➤ **Καταστροφές σε υποδομές και παραγωγικό δυναμικό**

Στον παρακάτω πίνακα, παρουσιάζεται η καταγραφή των ζημιών σε κτήρια των πυρόπληκτων περιοχών του νομού Ηλείας (Καπόπουλος, 2007).

Πίνακας 2.21: Καταγραφή ζημιών σε κτήρια πυρόπληκτων περιοχών

ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ		ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΤΗΡΙΑ/ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ/ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΣΤΕΓΕΣ		ΣΤΑΒΛΟΙ/ΑΠΟΘΗΚΕΣ Κ.Λ.Π. ΧΡΗΣΕΙΣ	
ΟΛΟΣΧΕΡΗΣ ΚΑΤΑΣΤΟΦΗ	ΜΕΡΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ	ΟΛΟΣΧΕΡΗΣ ΚΑΤΑΣΤΟΦΗ	ΜΕΡΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ	ΟΛΟΣΧΕΡΗΣ ΚΑΤΑΣΤΟΦΗ	ΜΕΡΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ
524	238	30	12	498	233

(Πηγή: Καπόπουλος, 2007).

Όσον αφορά στο φυσικό κεφάλαιο κάηκαν συνολικά 1,000,000 στρέμματα γης εκ των οποίων το 1/3 ήταν καλλιέργειες. Πιο συγκεκριμένα κάηκαν 3 εκατομμύρια ελαιόδεντρα, 10,000 στρέμματα αμπέλια και 200,000 οπωροφόρα. Τέλος, πάνω από 20,000 ζώα αποτεφρώθηκαν και καταστράφηκαν 2,900 αγροτικά μηχανήματα (www.visitilia.gr).

Το 52.5% των πυρκαγιών στο νομό ξεκίνησε από δάση και ενώ το 45% αντιμετώπιστηκε μέσα στο πρώτο δεκαπεντάλεπτο, τις μεγαλύτερες εκτάσεις έκαψαν οι πυρκαγιές στις οποίες καθυστέρησε η επέμβαση (μεταξύ 30 λεπτών και μιας ώρας). Το 74% των πυρκαγιών στο νομό εκδηλώθηκαν σε υψόμετρο μέχρι 300μέτρα. Ωστόσο, οι μεγαλύτερες καμένες εκτάσεις βρίσκονται σε μεγαλύτερο υψόμετρο, σε δάση όπου είναι δύσκολη η πρόσβαση για τν Πυροσβεστική

Υψηλούς. Τα δάση που υπέστησαν την μεγαλύτερη καταστροφή ήταν αυτά με χαλέπιο πεύκη (44%) και αυτά με πλατύφυλλα δέντρα (34.5%) (www.visitilia.gr).

2.21.1 Η πυρκαγιά και τα μνημεία της νότιας Ηλείας

Η πυρκαγιά κατέκαυσε στη νότια Ηλεία εκτάσεις μέσα στις οποίες υπάρχουν διάσπαρτα μικρής κλίμακας μνημεία στα οποία περιλαμβάνονται (Μπελαβίλας, 2008):

- μικροί οικισμοί, ναοί και οχυρά της κλασσικής αρχαιότητας
- ναοί και μονές της βυζαντινής και φραγκικής περιόδου
- μικρά οχυρά της φραγκικής περιόδου
- οικιστικά σύνολα του 18^{ου}, 19^{ου} και αρχών του 20^{ου} αιώνα
- τεχνικά μνημεία (νερόμυλοι, γεφύρια) του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα

Εξαίρεση αποτελεί το κορυφαίο μνημείο του ναού του Επικούρειου Απόλλωνα, του 5^{ου} αιώνα π.Χ. στις Βάσες το οποίο βρέθηκε εκτός της πυρόπληκτης περιοχής. Στα όρια της πυρόπληκτης περιοχής βρέθηκε επίσης η Ανδρίτσεινα, ο πλέον αξιόλογος και συνεκτικός παραδοσιακός οικισμός της νότιας Ηλείας (Μπελαβίλας, 2008).

Η πυρκαγιά δεν προκάλεσε σχεδόν καμία καταστροφή στα ίδια τα μνημεία, ωστόσο αυτά υπέστησαν μεγάλη καταστροφή λόγω της απογύμνωσης τους από το πλούσιο φυσικό περιβάλλον που τα περιέβαλε. Το ίδιο ισχύει για τους μικρούς ή μεσαίους ιστορικούς οικισμούς του ορεινού κυρίως χώρου, οι οποίοι διατηρούν στις περισσότερες περιπτώσεις την αρχιτεκτονική και πολεοδομική φυσιογνωμία του 19^{ου} αιώνα. Οι καταστροφές σε ιστορικά κτίρια των οικισμών αυτών ήταν περιορισμένες (Μπελαβίλας, 2008).

Η καταστροφή όμως της δασικής χλωρίδας η οποία δημιουργούσε τοπία υψηλής ποιότητας στην περιφέρεια τους, άγγιξε και σε αρκετές περιπτώσεις εισχώρησε σε πράσινες ζώνες εντός των οικισμών και αλλοίωσε το φυσικό τοπίο μέσα στο οποίο αυτοί ήταν ενταγμένοι (Μπελαβίλας, 2008).

2.21.2 Σχέδιο ανασυγκρότησης πυρόπληκτων περιοχών

Το σχέδιο ανασυγκρότησης των πυρόπληκτων περιοχών που δημιουργήθηκε μετά την εκδήλωσή τους κινούνταν στους ακόλουθους άξονες (Καπόπουλος, 2007):

1) Στέγαση, αποκατάσταση και αναπλήρωση του εισοδήματος των πληγέντων

Μετά την αντικειμενική εκτίμηση των ζημιών βασικό μέλημα είναι η αναπλήρωση του απολεσθέντος εισοδήματος.

2) Αποκατάσταση του Φυσικού Περιβάλλοντος

Διεξαγωγή συνολικών περιβαλλοντικών μελετών και ειδικών περιβαλλοντικών μελετών για τις περιοχές NATURA και εφαρμογή των αποτελεσμάτων τους. Θα προστατευθεί η φυσική

αναγέννηση του δάσους και όπου αυτό δεν είναι εφικτό θα γίνει αναδάσωση, ανάλογα με τις μελέτες.

3)Ειδική μέριμνα για την αντιπλημμυρική προστασία των καμένων περιοχών

4)Αναμόρφωση του χωροταξικού σχεδιασμού και του σχεδίου ανάπτυξης για τις περιφέρειες Πελοποννήσου, Δυτικής και Στερεάς Ελλάδας

5)Υποδομές

Μελέτη και εφαρμογή ενός πλέγματος υποδομών (οδικά, υδρευτικά, αρδευτικά, εγγειοβελτιωτικά έργα κ.ά.) για την προώθηση της ανάπτυξης της περιοχής.

6)Οικονομία

Δημιουργία δράσεων ανάπτυξης και ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, που θα στηρίζεται σε ισχυρά κίνητρα.

7)Τουρισμός

2. 22 ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΑ ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ ΗΛΕΙΑΣ

2.22.1 Αρχαιολογικοί χώροι Ηλείας

2.22.1.1 Αρχαία Ολυμπία

Ο Αρχαιολογικός Χώρος της Αρχαίας Ολυμπίας αποτελεί αδιαμφισβήτητα το πλέον γνωστό, σπουδαίο και σημαντικό πολιτισμικό διαθέσιμο της Ηλείας καθώς και έναν από τους πιο σπουδαίους και παγκοσμίως γνωστούς αρχαιολογικούς χώρους της Ελλάδας. Η τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων κατά την αρχαιότητα στο χώρο αυτό, καθώς και η τέλεση σε αυτόν της αφής της Ολυμπιακής Φλόγας για τους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες (όχι μόνο κάθε 4 χρόνια αλλά και πιο συχνά καθώς υπάρχουν και οι χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες καθώς και οι Ολυμπιακοί Αγώνες Νέων), καθιστούν την Αρχαία Ολυμπία όχι απλώς έναν γνωστό αλλά και έναν μοναδικό αρχαιολογικό χώρο σε παγκόσμια κλίμακα.

Η Ολυμπία, αποτελούσε ένα από τα σημαντικότερα Ιερά της αρχαιότητας, αφιερωμένο στο Δία, τον πατέρα των Θεών. Βρίσκεται ανάμεσα στη συμβολή του Κλαδέου και του Αλφειού ποταμού, σε μια κοιλάδα κατάφυτη με διαφορετικά είδη δέντρων, γι' αυτό και το Ιερό ονομάστηκε «Άλτις» (=δάσος). Η Άλτη περικλείεται από περίβολο, μέσα στον οποίο βρίσκονται τα κυριότερα θρησκευτικά οικοδομήματα του ιερού, ενώ έξω από αυτόν χωροθετούνται βοηθητικοί χώροι (κατοικίες ιερέων, χώροι εκγύμνασης, λουτρά και ξενώνες). (Ολυμπία, <http://www.visitilia.gr/>)

Οι απαρχές της λατρείας στην περιοχή της Ολυμπίας δεν μπορούν να προσδιοριστούν με ακρίβεια, καθώς ήδη από την Πρωτοελλαδική εποχή παρατηρείται οικιστική ανάπτυξη στην περιοχή. Ωστόσο κομβικής σημασίας θεωρείται η περίοδος γύρω στα 1200 π.Χ. οπότε εγκαθίσταται στην ευρύτερη περιοχή του Ιερού το δωρικό φύλο των Αιτωλών και έκτοτε πιθανολογείται πως ξεκίνησε η λατρεία του Δία και η μετατροπή της Ολυμπίας από τόπο κατοίκησης σε τόπο λατρείας. (Ολυμπία, <http://www.visitilia.gr/>)

Η χρονιά ορόσημο στην ιστορία της Ολυμπίας, ήταν το 776 π.Χ. Τότε, σύμφωνα με την παράδοση, ο βασιλιάς της Σπάρτης Λυκούργος πραγματοποίησε συμφωνία με τον Ίφιτο, το βασιλιά της Ήλιδας, για την τέλεση λατρευτικών εορτών στην Ολυμπία κατά τη διάρκεια των οποίων θα επικρατούσε εκεχειρία σε όλη την Ελλάδα. (Ολυμπία, <http://el.wikipedia.org>) Έτσι ξεκίνησαν οι πρώτοι Ολυμπιακοί αγώνες οι οποίοι αρχικά διεξάγονταν μπροστά από το χώρο των βωμών και περιβάλλονταν από θρησκευτικό χαρακτήρα και αυστηρό τελετουργικό. (Ολυμπία, <http://www.visitilia.gr/>) Αξίζει να σημειωθεί πως κατά τον 5^ο αι. π.Χ. Η αίγλη της Ολυμπίας ήταν τόσο μεγάλη που συγκεντρώνονταν εκεί φιλόσοφοι, πολιτικοί και καλλιτέχνες καθώς έβρισκαν μεγάλο κοινό για τη διάδοση των ιδεών τους. (ολυμπία, <http://el.wikipedia.org/>)

Όσο ο θεσμός των Ολυμπιακών Αγώνων συνεχιζόταν και αυξανόταν ο αριθμός των συμμετεχόντων, γινόταν όλο και πιο επιτακτική η ανάγκη ύπαρξης οργανωμένων εγκαταστάσεων για την εξυπηρέτηση αθλητών και θεατών. Ακόμη και κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο, έχουμε νέα οικοδομήματα, παρά το ότι είχε ήδη αρχίσει να σημειώνεται παρακμή του Ιερού. (Ολυμπία, <http://www.visitilia.gr/>)

Η παρακμή της Ολυμπίας και των Αγώνων ξεκίνησε κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο. Το 267 μ.Χ. συνέβησαν και οι πρώτες υλικές ζημιές στα οικοδομήματα της Ολυμπίας καθώς, υπό την απειλή της επιδρομής των Ερούλων, χτίστηκε ένα τείχος προστασίας του Ιερού χρησιμοποιώντας οικοδομικά υλικά από τα οικοδομήματα αυτά. Το διάταγμα του Θεοδοσίου του Α΄ το 393 μ.Χ. (απαγόρευση λειτουργίας ειδωλολατρικών ιερών), το διάταγμα του Θεοδοσίου του Β΄ το 426 μ.Χ. (καταστροφή των κτηρίων της Άλτεις) και οι δύο σεισμοί του 525 μ.Χ. και του 551 μ.Χ. οδήγησαν στη σταδιακή παρακμή και καταστροφή της Ολυμπίας. Οι πλημμύρες του Αλφειού και του Κλαδέου καθώς και οι κατολισθήσεις που προήλθαν από τον Κρόνιο λόφο κάλυψαν το Ιερό μέχρι τις πρώτες ανασκαφές το 19^ο αιώνα. (Ολυμπία, <http://www.visitilia.gr/>)

Η ανακάλυψη του χώρου της Αρχαίας Ολυμπίας έγινε το 1766, ωστόσο οι πρώτες ανασκαφές εκεί έγιναν το 1829 από την «επιστημονική αποστολή του Μοριά», τους επιστήμονες που συνόδευαν το γαλλικό σώμα στρατού στην εκστρατεία του Μοριά.. (Ολυμπία, <http://el.wikipedia.org/>) Τα πρώτα ευρήματα των ανασκαφών, μεταφέρθηκαν από τους Γάλλους επιστήμονες στο μουσείο του Λούβρου όπου και εκτίθενται ως σήμερα.. Η αρπαγή αυτή των γλυπτών ήταν ο λόγος που οι ανασκαφές διεκόπησαν από την ελληνική κυβέρνηση και ξεκίνησαν πάλι το 1875 από Γερμανούς Αρχαιολόγους αυτή τη φορά.. Οι ανασκαφές συνεχίζονται έως σήμερα από το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο της Αθήνας και τελούν υπό την εποπτεία της Εφορείας Αρχαιοτήτων Ολυμπίας. (Ολυμπία, <http://www.visitilia.gr/>)

➤ Τα κτίσματα του αρχαιολογικού χώρου της Αρχαίας Ολυμπίας

Εικόνα 2.25: Ιερό Ολυμπίας

(Πηγή: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Plan_Olympia_sanctuary-el.svg)

Στον αρχαιολογικό χώρο της αρχαίας Ολυμπίας έχουν εντοπιστεί τα παρακάτω ευρήματα:

1. Πρόπυλο	18. Αφιέρωμα Μικύθου
2. Πρυτανείο	19. Νίκη του Παιωνίου
3. Φιλίππειο	20. Γυμνάσιον
4. Ναός της Ήρας (Ηραίο)	21. Παλαίστρα
5. Πελόπιο	22. Θεηκολέων
6. Νυμφαίο	23. Ηρώον
7. Μητρώο	24. Εργαστήριο του Φειδία & Παλαιοχριστιανική Βασιλική
8. Ζάνες	25. Λουτρά του Κλαδέου ποταμού – Δυτικές Θέρμες
9. Κρύπτη	26. Ελληνικά Λουτρά
10. Στάδιο	27. Ξενώνας
11. Στοά της ηχούς	28. Ξενώνας
12. Κτήριο του Πτολεμαίου Β' και της Αρσινόης	29. Λεωνιδαίο
13. Στοά της Εστίας	30. Νότια Λουτρά (Ρωμαϊκά)
14. Ελληνιστικό κτίσμα	31. Βουλευτήριο
15. Ναός του Διός	32. Νότια Στοά
16. Μεγάλος Βωμός Διός	33. Βίλα του Νέρων
17. Αφιέρωμα Αχαιών	

Με λατινική αρίθμηση προσδιορίζονται οι θησαυροί που βρέθηκαν στο χώρο της Αρχαίας Ολυμπίας. Αναλυτικότερα:

I. Θησαυρός Σικυωνίων	VII. Απροσδιόριστο
II. Θησαυρός Συρακουσίων	VIII. Βωμός (;)
III. Θησαυρός Επιδαμνίων (;)	IX. Θησαυρός Σελινουντίων
IV. Θησαυρός Βυζαντινών (;)	X. Θησαυρός Μεταποντίων
V. Θησαυρός Συβαρέων (;)	XI. Θησαυρός Μεγαρέων
VI. Θησαυρός Κυρηνέων (;)	XII. Θησαυρός Γελώνων
- (Πηγή: <http://commons.wikimedia.org>)

Πέρα από τα παραπάνω, στο χώρο της Αρχαίας Ολυμπίας υπήρχαν:

- Το σπίτι των Φαιδρυντών (προσδιορίζεται νότια του εργαστηρίου του Φειδία)
- Ο Ιππόδρομος (προσδιορίζεται νότια του σταδίου)

(Πηγή: <http://www.visitilia.gr/>)

➤ Τα μουσεία του Αρχαιολογικού Χώρου της Αρχαίας Ολυμπίας

Εκτός από τον ίδιο τον αρχαιολογικό χώρο, η Ολυμπία διαθέτει και 3 μουσεία που αυξάνουν την πολιτισμική της δυναμική:

• Αρχαιολογικό Μουσείο Ολυμπίας

Το πρώτο αρχαιολογικό μουσείο της Ολυμπίας ιδρύεται το 1866 σε ένα μικρό λόφο δυτικά της Άλτεις. Χρηματοδοτήθηκε από τον Α. Στγγρό και ήταν νεοκλασικού ρυθμού. Το 1954 λόγω σεισμών υπέστη σοβαρές ζημιές και ξεκίνησε η κατασκευή του νέου Μουσείου που ολοκληρώθηκε το 1975 και εγκαινιάστηκε το 1982. Πρόκειται για ένα από τα σημαντικότερα της Ελλάδας και φιλοξενεί στις συλλογές του ευρήματα από το ιερό του Διός όπου τελούντας οι Ολυμπιακοί αγώνες κατά την αρχαιότητα. Οι συλλογές του κατανέμονται σε:

- Προϊστορική συλλογή
- Συλλογή γλυπτών
- Συλλογή χάλκινων
- Συλλογή πήλινων
- Συλλογή Ολυμπιακών Αγώνων

(Αρχαιολογικό Μουσείο Ολυμπίας, <http://www.visitilia.gr/>)

• Μουσείο της Ιστορίας των Ολυμπιακών Αγώνων της Αρχαιότητας

Η ιδέα της ίδρυσης ενός τέτοιου μουσείου, προέκυψε μέσα από τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας και το μουσείο αυτό εγκαινιάστηκε το 2004. Στεγάζεται στο κτήριο του παλιού αρχαιολογικού μουσείου το οποίο ανακαινίστηκε πλήρως και σκοπός του είναι η προβολή του Ολυμπιακού ιδεώδους, με σύγχρονο τρόπο, που να πληροφορεί τον επισκέπτη και ταυτόχρονα να τον εκπαιδεύει εισάγοντας τον στο ιστορικό και ιδεολογικό υπόβαθρο των Ολυμπιακών Αγώνων. Στις αίθουσές του μπορεί κανείς να δει κανείς υλικό σχετικά με την προϊστορία του αθλητισμού, τις απαρχές και την οργάνωση των αγώνων, την προετοιμασία των αθλητών, τη θέση της γυναίκας στους Ολυμπιακούς Αγώνες, το πρόγραμμα των αγώνων, τα έπαθλα, τους θεατές των Αγώνων και τους τελευταίους αιώνες της ζωής των Αγώνων, καθώς και εκθέσεις σχετικά με άλλους Πανελλήνιους Αγώνες (Πύθια, Νέμεα, Ίσθμια, Παναθήναια).

(Τα νέα μουσεία της Ολυμπίας, <http://www.visitilia.gr/>)

• Μουσείο της Ιστορίας των Ανασκαφών της Ολυμπίας

Η παλαιότητα, η σπουδαιότητα και η συνέχεια των έργων ανασκαφής στην Αρχαία Ολυμπία, είναι στοιχεία που τις καθιστούν ξεχωριστές και μοναδικές στον ελλαδικό χώρο. Κατά συνέπεια, η ιστορία αυτών των ανασκαφών κρίθηκε σημαντικό να παρουσιαστεί σε ένα ξεχωριστό μουσείο. Το μουσείο αυτό στεγάζεται στο μικρό οίκημα, παραπλεύρως του

Μουσείου της ιστορίας των Ολυμπιακών Αγώνων, όπου διέμεναν επί σειράν ετών οι έλληνες αρχαιολόγοι και οι Έφοροι που υπηρέτησαν το ανασκαφικό έργο της Αρχαίας Ολυμπίας. Στο μουσείο παρουσιάζεται όλη η ιστορία των ανασκαφών χρονολογικά, σχέδια, φωτογραφίες, γκραβούρες, εργαλεία και εξοπλισμός των αρχαιολόγων, καθώς και βιογραφικά στοιχεία των ανασκαφών.

(Τα νέα μουσεία της Ολυμπίας, <http://www.visitilia.gr/>)

2.22.1.2 Αρχαιολογικός Χώρος Αρχαίας Ήλιδας

Ο αρχαιολογικός χώρος της αρχαίας Ήλιδας, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα πολιτισμικά διαθέσιμα της Ηλείας και το δεύτερο σημαντικότερο αρχαιολογικό χώρο της περιοχής, μετά την Αρχαία Ολυμπία. Η σπουδαιότητά της έγκειται τόσο στη σημασία που είχε για τον αρχαίο κόσμο ως πρωτεύουσα των Ηλείων και διοργανώτρια πόλη των ολυμπιακών αγώνων της αρχαιότητας όσο και στο πλήθος των αξιόλογων κτισμάτων που την απάρτιζαν. (Ήλιδα, <http://www.visitilia.gr/>)

Η Ήλιδα κατοικήθηκε από τα Προϊστορικά χρόνια και κατά τη μυκηναϊκή εποχή έγινε ανεξάρτητο βασίλειο (πόλη κράτος). (Ήλιδα, <http://el.wikipedia.org/>) Βρίσκεται πολύ κοντά στην Αρχαία Ολυμπία και καταλάμβανε την περιοχή που σήμερα εκτείνεται από το χωριό Παλιόπολη (που λέγεται και Νέα Ήλιδα) στα νοτιοανατολικά, Μπουχιώτη (ή αλλιώς Αυγείο) στα νοτιοδυτικά και Καλύβια στα δυτικά. Κατά τη μυθολογία ιδρύθηκε από τον Όξυλο που καταγόταν από την Αιτωλία, ο οποίος ένωσε όλα τα πολιίσματα που προϋπήρχαν στην περιοχή, και έγινε ο πρώτος βασιλιάς της. (Αρχαία Ήλιδα, <http://www.mythicalpeloponnese.gr/>)

Στην αρχαιότητα η Ήλιδα εθεωρείτο από τις πιο σπουδαίες και σημαντικές πόλεις ενώ ήκμασε κατά τον 6^ο αι. π.Χ. κόβοντας μάλιστα και δικό της νόμισμα. Την περίοδο της μεγάλης ακμής της απαρτιζόταν από 4 περιφέρειες: την Πισάτιδα, την Τριφυλία, την Ακρώρεια και την Κοίλη Ήλιδα, που ήταν η εύφορη πεδιάδα όπου εκτεινόταν το βασίλειο. (Αρχαία Ήλιδα, <http://www.mythicalpeloponnese.gr/>) Η οικονομική ζωή της πόλης περιστρεφόταν κυρίως γύρω από την κτηνοτροφία και τη γεωργία, λόγω του εύφορου εδάφους της περιοχής. Παράλληλα ωστόσο οι κάτοικοί της ασχολούνταν (μάλιστα με αξιοσημείωτες επιδόσεις) με τη μεταλλουργία, τη χρυσοχοΐα, την αγγειοπλαστική, την υαλουργία, και την ναυπηγική. (Αρχαία Ήλιδα, <http://scouts-helea.tripod.com>)

Το κυριότερο μέλημα βέβαια των κατοίκων της Ήλιδας ήταν η διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων. Όπως και τώρα, έτσι και κατά την αρχαιότητα η διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων ήταν ένα εγχείρημα δύσκολο καθώς απαιτούσε τη διαχείριση (μετακίνηση και διαμονή) ενός τεράστιου πλήθους ανθρώπων (αθλητών και εκπροσώπων), την προετοιμασία των αθλητικών χώρων της Ολυμπίας και του Ιερού του Δία, καθώς και την προετοιμασία των αθλητών. (Αρχαία Ήλιδα, <http://scouts-helea.tripod.com>) Οι αθλητές που θα λάμβαναν μέρος στους Ολυμπιακούς Αγώνες ήταν υποχρεωμένοι ένα μήνα πριν να μένουν και να προετοιμάζονται στην Ήλιδα (Ήλιδα, <http://el.wikipedia.org/>), κάτι που έκανε την πόλη για ένα μήνα να σφύζει από ζωή. Πρέπει επίσης να σημειωθεί πως οι γυναίκες είχαν σημαντικό ρόλο στην κοινωνία της Ήλιδας καθώς τους είχε

ανατεθεί η διαχείριση των κοινών και η διοργάνωση των Ηραίων (πανελλήνιοι αγώνες κοριτσιών προς τιμήν της Ήρας κάθε 4 χρόνια). (Αρχαία Ήλιδα, <http://www.mythicalpeloponnese.gr/>)

Τα σωζόμενα μνημεία του αρχαιολογικού χώρου της Ήλιδας είναι αρκετά. Τα σημαντικότερα είναι:

- το Θέατρο (σώζονται τμήματά του και χρονολογείται στους ελληνιστικούς χρόνους)
- το Γυμνάσιο (χώρος περιφραγμένος με τοίχο, με μήκος πάνω από 200m)
- η "Κερκυραϊκή" στοά ή "διπλή" (ανοιχτή στοά με κιονοστοιχίες τόσο στη βόρεια όσο και στη νότια πλευρά)
- η Στοά "προς μεσημβρίαν" (των ελλανοδικών, τρίκλιτη στοά)
- ένα τετράγωνο οικοδόμημα με εσωτερική περίστυλη αυλή

(Ήλιδα, <http://www.visitilia.gr/>)

Γενικά, στην αρχαία Ήλιδα υπήρχε πλήθος κτηρίων (παλαίστρα, γυμνάσιο, στοές, λουτρα, θέατρο) καθώς και ένας μεγάλος αριθμός ναών και ιερών (αριθμούνται περίπου 13). (Αρχαία Ήλιδα, <http://www.mythicalpeloponnese.gr/>)

Η ακμή της Αρχαίας Ήλιδας άρχισε σιγά σιγά να ατονεί μετά την υποταγή της πόλης στους Ρωμαίους το 146 π.Χ. οπότε και άρχισε σταδιακά να μετατρέπεται σε μία τυπική ρωμαϊκή επαρχία με ρωμαϊκά οικοδομήματα που πολλές φορές χτίζονταν σε βάρος των υφιστάμενων. Ωστόσο, το μεγαλύτερο πλήγμα για την πόλη ήταν η απαγόρευση των Ολυμπιακών Αγώνων από τον Μέγα Θεοδόσιο καθώς τη ζημίωσε οικονομικά και σημασιολογικά. Το οριστικό τέλος της, ήρθε με τον σεισμό του 6^{ου} αι. μ.Χ. (Αρχαία Ήλιδα, <http://www.mythicalpeloponnese.gr/>)

Οι πρώτες ανασκαφές στην Ήλιδα, έγιναν την περίοδο 1910-1914 από το Αυστριακό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Αθηνών. Μετά από μία παύση περίπου 50 ετών, οι ανασκαφές ξαναρχίζουν το 1960 από την Ελληνική Αρχαιολογική Εταιρεία (Ε.Α.Ε.). (Ήλιδα, <http://www.visitilia.gr/>) Σήμερα οι ανασκαφές συνεχίζονται κατά περιόδους από την Ε.Α.Ε. ενώ κάποιες σωστικές ανασκαφές πραγματοποιούνται και από την Ζ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων. Μέχρι στιγμής έχουν έρθει στο φως πάνω από 120 οικισμοί και έχουν εντοπιστεί περίπου 200 θέσεις. (Αρχαία Ήλιδα, <http://www.mythicalpeloponnese.gr/>)

Πέρα από τον αρχαιολογικό χώρο, στην Ήλιδα υπάρχει και το ομώνυμο **μουσείο** το οποίο εγκαινιάστηκε το 2004. Πλήρως εναρμονισμένο με τον περιβάλλοντα χώρο, το μουσείο στεγάζει πληθώρα εκθεμάτων που προήλθαν από τις ανασκαφές της Αρχαίας Ήλιδας, αναδεικνύοντάς τα και καθιστώντας τα προσβάσιμα στο ευρύ κοινό. (Αρχαιολογικό Μουσείο Ήλιδας, <http://www.mythicalpeloponnese.gr/>)

2.22.1.3 Ναός Επικούρειου Απόλλωνα

Ο Ναός του Επικούρειου Απόλλωνα, αποτελεί τον τρίτο σημαντικότερο αρχαιολογικό πυρήνα της Ηλείας. Η ομοιότητά του με τον Παρθενώνα καθώς και η καλή κατάσταση στην οποία διατηρείται συνδράμουν προς αυτήν την κατεύθυνση. Ο ναός είναι σχεδόν άρτια διατηρημένος με ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό του γνώρισμα τη συνύπαρξη σε αυτόν των τριών αρχιτεκτονικών ρυθμών

της αρχαιότητας, του ιωνικού, του δωρικού και του κορινθιακού. Είναι χτισμένος σε υψόμετρο 1.131m, στη θέση "Βάσσαι", που σημαίνει μικρή κοιλάδα μέσα στα βράχια. Είναι δωρικός και περίπτερος, κτισμένος από ντόπιο ασβεστόλιθο και έχει προσανατολισμό από βορρά προς νότο. Το ναό κοσμούσε μαρμάρινη, ανάγλυφη ζωφόρος με παράσταση αμαζονομαχίας και κενταυρομαχίας της οποίας οι πλάκες έχουν υφαρπαγεί και βρίσκονται σήμερα στο Βρετανικό Μουσείο. Όλο το οικοδόμημα είναι έργο του αρχιτέκτονα του Παρθενώνα Ικτίνου (κάτι που δικαιολογεί και την ομοιότητά τους), χρονολογείται γύρω στα 420 π.Χ. και κτίσθηκε πάνω σε παλαιότερο ναό, από τους κατοίκους της Φιγάλειας προς τιμήν του Επικούρειου Απόλλωνα σε ένδειξη ευγνωμοσύνης για τη σωτηρία τους από λοιμό. (Ναός Επικούριου Απόλλωνος, <http://www.visitilia.gr/>)

Η συστηματική αρχαιολογική έρευνα στην περιοχή ξεκίνησε το 1902 από την εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία και συνεχίστηκε στα 1959, 1970 και κατά την περίοδο 1975-79. Μέχρι σήμερα έχουν γίνει μικρές αναστηλωτικές επεμβάσεις ενώ πρόσφατα εκπονήθηκε πλήρης μελέτη αναστήλωσης του ναού από την Επιτροπή Επικούρειου Απόλλωνος. Η ίδια επιτροπή σήμερα εκτελεί εργασίες συντήρησης του ναού και εποπτεύει το έργο (Ναός Επικούριου Απόλλωνος, <http://www.visitilia.gr/>), ενώ ο Ναός έχει χαρακτηριστεί μέρος της Παγκόσμιας Πολιτισμικής Κληρονομιάς της UNESCO. (Ο Παρθενώνας της Πελοποννήσου, <http://www.visitilia.gr/>)

2.22.1.4 Άλλοι Αρχαιολογικοί Χώροι της Ηλείας

Οι τρεις αρχαιολογικοί χώροι που αναλυτικά παρουσιάσαμε παραπάνω, αποτελούν τους πιο αναδεδειγμένους και σημαντικούς για την Ηλεία. Ωστόσο οι ευρύτερη περιοχή της Περιφερειακής ενότητας βρίθει αρχαιοτήτων και αρχαιολογικών θέσεων, λιγότερο δημοφιλών αλλά αναλόγως σημαντικών. Στην πλειοψηφία τους πρόκειται για τμήματα των αρχαίων οικισμών της Ηλείας ή και οικοδομήματα αυτών, ενώ δε λείπουν και τα μεμονωμένα αξιόλογα ευρήματα. Αναλυτικά:

➤ Κάτω Αρχαία Σάμιας (ή Σαμικό)

Πρόκειται για πόλη της Τριφυλίας που ιδρύθηκε νότια της Ολυμπίας και της κοιλάδας του Αλφειού. Η θέση της ήταν στρατηγικής σημασίας, καθώς έλεγχε το οδικό πέρασμα από τη βορειοδυτική στη νοτιοδυτική Πελοπόννησο. Σύμφωνα με τα ευρήματα, η ακρόπολη τον 4^ο π.Χ. αιώνα είχε οχύρωση με ισχυρό τείχος με πύργους. Τα τείχη σήμερα είναι ορατά, καθώς βρίσκονται σε ύψωμα 180m βόρεια της λίμνης Καϊάφα. (Κάτω Αρχαία Σάμιας, <http://www.visitilia.gr/>) Η ακρόπολη αυτή ήταν της κλασικής περιόδου, ενώ έχει εντοπιστεί και προϊστορική ακρόπολη στο βραχώδη λόφο Κλειδί. (Σγουροπούλου Χ., Κάτω Σαμικό, <http://odysseus.culture.gr>) Στις πρώτες ανασκαφές στο Κλειδί (1908), εντοπίστηκαν μυκηναϊκά όστρακα και λείψανα Κυκλώπειων τειχών ενώ στις επόμενες (αρχές εκαετίας '80) εντοπίζονται 4 τύμβοι και ένας θολωτός τάφος. (Κάτω Αρχαία Σαμίας, <http://www.visitilia.gr/>) Επιπρόσθετα, στην περιοχή βόρεια της κλασικής ακρόπολης υπάρχει ρωμαϊκό λουτρό και παλαιοχριστιανικός ναός. (Σγουροπούλου Χ., Κάτω Σαμικό, <http://odysseus.culture.gr>)

➤ Αρχαία Πλατιάνα

Ο αρχαιολογικός χώρος της αρχαίας Πλατιάνας βρίσκεται 17km ανατολικά από την πλησιέστερη ακτή του Κυπαρισσιακού κόλπου. Ουσιαστικά αποτελεί τον ερειπιώνα της

αρχαίας πόλης (Τυπανεαί ή Αίπυ) που καταλάμβανε λόφο του όρους Λαπίθας στα νότια του χωριού Πλατιάνα. (Αρχαία Πλατιάνα, <http://www.visitilia.gr/>) Ο αρχαιολογικός χώρος περιλαμβάνει τα ερείπια του τείχους της αρχαίας ακρόπολης της Πλατιάνας, ερείπια της ίδιας της ακρόπολης, το κοίλον ενός θεάτρου, θρόνο, ερείπια αγοράς και θεμέλια ναών και κατοικιών. (ΑΙΠΥ, <http://www.visitilia.gr/>) Επίσης, σχετικά με το νεκροταφείο της αρχαίας πόλης, υπάρχουν ενδείξεις για τη θέση του χωρίς ακόμη να έχει εντοπιστεί. (Αρχαία Πλατιάνα, <http://www.visitilia.gr/>)

➤ Αρχαία Αλίφειρα

Η αρχαία Αλίφειρα βρίσκεται πάνω από τη σημερινή Αλίφειρα, 10km βορειοδυτικά της Ανδρίτσαινας και σύμφωνα με τις πηγές χτίστηκε από Αρκάδες το 3000 π.Χ. (Αρχαία Αλίφειρα, <http://www.visitilia.gr/>) Το τείχος που περιέβαλε την αρχαία πόλη σώζεται σε ορισμένα σημεία πολύ καλά, ενώ ο καλύτερα διατηρημένος πύργος του («Πύργος της Βουβάλας») σώζεται σε ύψος 6m. περίπου. (Αξιοθέατα – Εξορμήσεις, <http://fanariandritsaina.blogspot.gr/>) Η αρχαία πόλη αναφέρεται ως ο τόπος όπου γεννήθηκε και λατρεύτηκε η θεά Αθηνά, προς τιμήν της οποίας είχε οικοδομηθεί ναός στην περιοχή και του οποίου σώζονται τα ερείπια. Παράλληλα, οι ανασκαφές του 1932 έφεραν στο φως το Ναό του Ασκληπιού (4ος αιώνας π.Χ.) και την Ακρόπολη (βρίσκεται στο υψηλότερο σημείο της λοφοσειράς της Αλίφειρας), φανερώνοντας έτσι μια πόλη που βρέθηκε σε μεγάλη ακμή. (Αρχαία Αλίφειρα, <http://www.visitilia.gr/>)

➤ Αρχαία Φιγαλεία – Ναός της Αθηνάς

Κατά την αρχαιότητα η Φιγαλεία υπήρξε μία από τις πιο ισχυρές Αρκαδικές πόλεις και στην εποπτεία της ανήκε και ο Ναός του Επικούρειου Απόλλωνα που είδαμε πιο πάνω. Η πόλη περιβαλλόταν από ισχυρό τείχος μήκους περίπου 4km, με πύργους ορθογώνιους και κυκλικούς, το οποίο σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση και σε αρκετό ύψος. (Αρχαία Φιγαλεία, <http://www.visitilia.gr/>) Από τις αρχαίες πηγές (κυρίως τον Πausανία) έχουμε πληροφόρηση για ύπαρξη στην πόλη Αγοράς, Γυμνασίου, Θεάτρου, καθώς και ιερών όπως της Αρτέμιδος Σωτήρος, του Διονύσου Ακρατοφόρου και της Ευρυνόμης. (Ο ναός της Αθηνάς, <http://www.visitilia.gr/>)

Το πιο σημαντικό μνημείο της Αρχαίας Φιγαλείας (αν και δεν αναφέρεται από τον Pausanία) που έφεραν στο φως οι ανασκαφές είναι ο ναός της Αθηνάς και του Διός Σωτήρος. Βρίσκεται στο χαμηλό λόφο "Κουρδουμπούλι", νοτιοδυτικά της αρχαίας πόλης και η περίοδος ζωής του προσδιορίζεται από τον 4ο π.Χ. αιώνα έως και την πρώιμη ρωμαϊκή εποχή. Οι ανασκαφές βέβαια έδειξαν πως στη συγκεκριμένη περιοχή υπήρχε ζωή ήδη από την προϊστορική εποχή, ενώ σύμφωνα με τα αρχιτεκτονικά λείψανα και μέλη και τα αναθήματα, το ιερό θα πρέπει να υπήρχε ήδη από την αρχαϊκή εποχή. Ο ναός αποτελούσε θρησκευτικό και πολιτικό κέντρο της αρχαίας Φιγαλείας, ενώ σύμφωνα με τις επιγραφές διαφαίνεται πως είχε και πολιτική σημασία με εμβλήματα που εκτεινόταν πέραν των ορίων της Αρκαδίας. Ήταν ορθογώνιος με πρόναο και σηκό και με προσανατολισμό από ανατολή προς δύση. Κατά τη βυζαντινή εποχή (ή την εποχή της Φραγκοκρατίας) φαίνεται να μετατράπηκε σε οικία. (Ο ναός της Αθηνάς, <http://www.visitilia.gr/>)

➤ Αρχαία Σκιλλουντία

Νότια της Ολυμπίας, σε απόσταση περίπου 3,5km, βρισκόταν η αρχαία Σκιλλουντία, πόλη της Τριφυλίας. Οι εκεί ανασκαφές στην περιοχή του Προφήτη Ηλία Μακρισίων, αποκάλυψαν την ύπαρξη οικισμού από τους μεσοελλαδικούς χρόνους ήδη, ο οποίος κατά την ιστορική περίοδο επεκτάθηκε στα βόρεια της προϊστορικής εγκατάστασης. (Αρχαία Σκιλλουντία, <http://www.visitilia.gr/>) Σημαντικές επίσης είναι και οι ανασκαφές που έγιναν στη θέση «Μάζι», κοντά στη σύγχρονη Σκιλλουντία, καθώς έφεραν στο φως ένα νεκροταφείο με 13 τάφους Κλασικών χρόνων και κυρίως αποκάλυψαν τα ερείπια ενός δωρικού, περίπτερου ναού (χρονολογείται στα 390 π.Χ.) που πιθανολογείται πως ήταν αφιερωμένος στην Άρτεμη ή στην Αθηνά. Αργότερα στην ίδια περιοχή βρέθηκε και ένα ακόμη νεκροταφείο της υστεροκλασικής εποχής αυτή τη φορά. Τέλος πρέπει να σημειωθεί πως στην ευρύτερη περιοχή έχουν ανακαλυφθεί και μνημεία μυκηναϊκών χρόνων (τύμβος, θαλαμωτοί τάφοι, πληθώρα ευρημάτων). (Μάζι, <http://www.visitilia.gr/>)

➤ Αρχαία Λασιών

Η αρχαία Λασιών, ήταν η σπουδαιότερη πόλη της Ηλείας στα σύνορα με Αχαΐα και Αρκαδία. Σήμερα στη θέση Κούτη (Παλιόκαστρο) και κοντά στο χωριό Κούμανη σώζονται ίχνη των τειχών ενώ σε ολόκληρη την περιοχή βρίσκονται διάσπαρτα αρχιτεκτονικά μέλη και θραύσματα επιγραφών. Από τις ανασκαφικές εργασίες, φαίνεται πως κατά τη Φραγκοκρατία κτίσθηκε ισχυρός φραγκικός πύργος πάνω στην αρχαία πόλη. (Λασιών, <http://www.visitilia.gr/>)

➤ Αρχαίο Βρεστό

Στην περιοχή του Βρεστού, τα εκτεταμένα ερείπια που έχουν εντοπιστεί οδηγούν σε ταύτιση της περιοχής με την αρχαία πόλη «Πτελεός» που αναφέρεται και στην Ιλιάδα του Ομήρου και η οποία οικοδομήθηκε από κατοίκους της ομώνυμης πόλης της Θεσσαλίας. Τα ερείπια είναι από σπίτια, θέατρο, δημόσια κτίρια και τείχη με πύργους. (Βρεστό, <http://www.visitilia.gr/>)

➤ Αρχαίο Λέπρεο

Ο χώρος του Αρχαίου Λέπρεου είχε κατοικηθεί από τη νεολιθική εποχή (6000-2700 π.Χ.), ενώ η μεγάλη ακμή του εντοπίζεται στην περίοδο μετά το 1900 π.Χ. Μέσα από τις ανασκαφές ήρθαν στο φως ευρήματα και μαρτυρίες μέχρι και τους κλασσικούς, ελληνιστικούς και Ρωμαϊκούς χρόνους ενώ η ακρόπολη του Αρχαίου Λέπρεου συγκαταλέγεται στις πιο εντυπωσιακές της Δυτικής Πελοποννήσου (Αρχαίο Λέπρεο, <http://www.visitilia.gr/>). Χτισμένη σε ύψωμα, περιβάλλεται από τείχος (τμήμα του οχυρωματικού περιβόλου της πόλης) κατά μήκος του οποίου εντοπίζονται ίχνη τετράγωνων πύργων, πύλες καθώς και λείψανα κτηρίων που ίσως χρησίμευαν ως στρατώνες. Ο αρχαιολογικός χώρος περιλαμβάνει νοτιοανατολικά της ακρόπολης και τα θεμέλια του δωρικού περίπτερου ναού των κλασικών χρόνων αφιερωμένου στη θεά Δήμητρα που ήρθαν στο φως μέσα από τις ανασκαφές, ενώ ανατολικά της εισόδου του ναού σώζονται θεμέλια του βωμού και μισοθαμμένη μια πύλη του τείχους. (Αρχαίο Λέπρεο, <http://arcadia.ceid.upatras.gr/>)

➤ Κακόβατος

Ένας από τους σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους της Ηλείας είναι και ο αρχαιολογικός χώρος του Κακόβατου, 4km βορειοανατολικά της σημερινής ομώνυμης κοινότητας. Οι εκεί ανασκαφές, έφεραν στο φως 3 θαλαμωτούς τάφους και έναν οχυρωμένο οικισμό, όλα της μυκηναϊκής περιόδου. Οι τάφοι, μεγάλοι και επιβλητικοί, βρέθηκαν συλημένοι και κατεστραμμένοι από τους κατοίκους, ωστόσο εντοπίστηκαν εντός τους αρκετά αντικείμενα (αμφορείς, χάλκινα ξίφη, χτένια και δισκάρια, χρυσά αντικείμενα, λίθινα αγγεία) που καταδεικνύουν τη δύναμη, τον πλούτο και την ευημερία των κατοίκων της εποχής. Ο οικισμός διέθετε ισχυρή οχύρωση, ενώ εντός του υπήρχαν πολλές οικίες και ένα κτίριο μεγάλων διαστάσεων βιοτεχνικού – αποθηκευτικού χαρακτήρα. (Κακόβατος, <http://www.visitilia.gr/>)

➤ Αγία Τριάδα

Σε μικρή απόσταση ανατολικά του σύγχρονου χωριού της Αγ. Τριάδας (θέση Παλιομποκοβίνα), στη βορειοανατολική Ηλεία, έχει εντοπιστεί και ερευνηθεί ένα εκτεταμένο μυκηναϊκό νεκροταφείο θαλαμοειδών τάφων, λαξευμένων στην κλιτύ του λοφίσκου και διατεταγμένων σε σειρές. Το νεκροταφείο αυτό, χρονολογείται από την αρχή της ΥΕ III Α έως και το τέλος της ΥΕ III Γ περιόδου και αποτελεί μία από τις σημαντικότερες θέσεις στην Ηλεία. Συνολικά η έρευνα επεκτάθηκε σε 50 τάφους και ήρθαν στο φως πολύ σημαντικά ευρήματα (περίπου 500 αμφορείς και 1500 μικροευρήματα). (Αγία Τριάδα, <http://www.visitilia.gr/>)

➤ Θεισόα

Στο Δήμο Ανδρίτσαινας, πάνω από τον οικισμό Θεισόα, έχουν εντοπιστεί διάσπαρτα μέλη αρχαίου ναού, ίδιας τεχνοτροπίας με το ναό του Επικούριου Απόλλωνα (430-429 π.Χ.). Η αρχαία οχύρωση υφίσταται μέχρι σήμερα και επί αυτής κτίστηκε το οχυρό της Αγίας Ελένης (1209-1275 μ.Χ.). Η όλη τοποθεσία έχει και μυθολογικό ενδιαφέρον, καθώς πίσω από το λόφο υπάρχει η κοιλάδα της Σουλτίνας, την οποία διαρρέει ο ποταμός Μυλαίων, που πηγάζει στο όρος «Λύκαιο» και αποτελεί κατά την παράδοση τον τόπο γέννησης του Δία, του οποίου τροφός υπήρξε η νύμφη Θεισόα. Το 1966, κατά την κατασκευή του δρόμου Θεισόα - Μάτεσι, στην περιοχή αποκαλύφθηκε και νεκροταφείο ίσως των Ελληνιστικών χρόνων. (Θεισόα, <http://www.visitilia.gr/>)

2.22.2 Βυζαντινά, Εκκλησιαστικά και Μεσαιωνικά μνημεία και χώροι

Όπως διαπιστώσαμε κι από τα παραπάνω, η Ηλεία είναι μία περιοχή με σημαντικό ανασκαφικό ενδιαφέρον. Πεδίο όμως δράσης για τις ανασκαφές, δεν αποτελούν μόνο οι αρχαιολογικές θέσεις και οι αρχαιολογικοί χώροι, αλλά και οι θέσεις που αφορούν στη βυζαντινή περίοδο. Σε όλη την έκταση της περιφερειακής ενότητας υπάρχουν πολλά βυζαντινά μνημεία και εκκλησιαστικοί χώροι, είτε ερειπωμένα, είτε με πολύ μεγάλη διάρκεια ζωής. Τα κυριότερα που μπορούν να εντοπιστούν είναι:

➤ Κάστρο Κρεπακόρε

Το φράγγικο κάστρο Κρεπακόρε, βρίσκεται στην κορυφή της Ζανούκας, (1344μ. υψόμετρο), μεταξύ Ανδρίτσαινας και Λινίσταινας και κτίστηκε στα τέλη του 13^{ου} αιώνα. Οικοδομήθηκε πάνω στα ερείπια αρχαίου τείχους που άνηκε στην επικράτεια της Αρχαίας Αλιφείρας και ως υλικό για την κατασκευή του χρησιμοποιήθηκε ο ασβεστόλιθος. Κατά τον 14ο και 15ο αιώνα, χρησιμοποιήθηκε ως οχυρό που επέβλεπε την ευρύτερη περιφέρεια και σήμερα σώζονται ερείπιά του. (Κάστρο Κρεπακόρε, <http://www.visitilia.gr/>)

➤ Κόκκινη Εκκλησιά

Πρόκειται για ένα μνημείο το οποίο υπήρχε ως μύθος στην τοπική παράδοση προτού εντοπιστεί από την αρχαιολογική σκαπάνη της Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Η παράδοση μιλούσε για την «Κόκκινη Εκκλησιά» στο Δ.Δ. Σκιλλούντος και η αρχαιολογική έρευνα έκανε την παράδοση πραγματικότητα και συνεχίζει για να αποκαλυφθεί όλη η ιστορία του μνημείου. Οι μέχρι τώρα ανασκαφικές εργασίες έχουν δείξει ότι πρόκειται για έναν τρουλαίο βυζαντινό ναό που στην κεντρική ημικυκλική αψίδα φέρει σύνθρονο με επισκοπικό θρόνο. Στο οικοδόμημα εντοπίζονται τρεις διαφορετικές φάσεις οικοδόμησης και έτσι χρονολογείται από την παλαιοχριστιανική ως την μεσοβυζαντινή περίοδο. (Κόκκινη Εκκλησιά, <http://www.visitilia.gr/>)

➤ Ναός Μεταμόρφωσης Σωτήρος Ανήλιου

Πρόκειται για βυζαντινός ναός τα ερείπια του οποίου βρίσκονται στο βόρειο τμήμα του χωριού Ανήλιο. Πιθανολογείται πως ο ναός κτίστηκε πάνω σε αρχαίο ναό, καθώς οι ανασκαφικές εργασίες έφεραν στο φως κίονες και κιονόκρανα μαρμάρινα. (Ναός Μεταμόρφωσης Σωτήρος Ανήλιου, <http://www.visitilia.gr/>)

➤ Κοίμηση Θεοτόκου Παυλίτσας

Μέσα στον αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Φιγαλείας που είδαμε παραπάνω, βρίσκεται αυτός ο Βυζαντινός σταυρεπίστεγος ναός της Παναγίας. Και αυτός πιθανολογείται πως κτίστηκε σε σημείο όπου προϋπήρχε αρχαίο μνημείο, ενώ αξίζει να σημειωθεί πως στο εσωτερικό του σώζονται πολύτιμες και σπουδαίες τοιχογραφίες. (Κοίμηση Θεοτόκου Παυλίτσας, <http://www.visitilia.gr/>)

➤ Τρεις Ιεροί Ναοί που ξεχωρίζουν

Πέρα από τα ερειπωμένα βυζαντινά μνημεία που εντοπίζονται σε όλη την έκταση της Ηλείας, δύο ναοί με μακρόχρονη ιστορία που στέκουν ακόμη και αξίζει να αναφερθούν ιδιαίτερος είναι ο **Ναός του Αγ. Θεράποντα Ανδρίτσαινας**, ο **Ι.Ν. Παμμεγίστων Ταξιαρχών** στην κοινότητα Ταξιαρχών και η **Βασιλική της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στη Ζούρτσα**. Συνοπτικά αναφέρουμε πως ο πρώτος κτίστηκε τον Μεσαίωνα, συλήθηκε, καταστράφηκε, κάηκε αλλά αν και έχασε την αίγλη του διατηρείται ως σήμερα (το ξυλόγλυπτο τέμπλο -έργο τοπικής λαϊκής τέχνης- και οι πολλές υπέροχες βυζαντινές εικόνες ξεχωρίζουν στο εσωτερικό του) και ο δεύτερος παρουσιάζει σημαντικό αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον καθώς ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του Τρουλαίου συνεπτυγμένου σταυροειδούς εγγεγραμμένου με τρίπλευρη αψίδα, είναι αμιγώς πετρόκτιστος και έχει ιστορία 600

χρόνων. (Ναός Αγίου Θεράποντα Ανδρίτσαινας, Ι. Ναός Παμμεγίστων Ταξιαρχών, <http://www.visitilia.gr/>) Όσο για τον τρίτο, ο τύπος του, οι αρχιτεκτονικές μορφές και η παλαιότητά του (άνω των 1000 χρόνων) συνθέτουν ένα μνημείο μεγάλης σημασίας. (Μονή Ζούρτσας, <http://www.visitilia.gr/>)

➤ Οι Μονές που ξεχωρίζουν

Σε όλη την έκταση της Ηλείας υπάρχουν αρκετές μονές και μοναστήρια. Ωστόσο ορισμένα εξ' αυτών παρουσιάζουν ιδιαίτερο πολιτισμικό ενδιαφέρον, για διαφορετικούς λόγους το καθένα. Αυτά είναι:

- **Η Μονή Φραγκαπηδήματος**, που βρίσκεται 12km μακριά από τον Πύργο και είναι ονομαστή για τα υπέροχα εργόχειρα από τους αργαλειούς της, βραβευμένα μάλιστα στη Διεθνή Έκθεση της Θεσσαλονίκης. (Μονή Φραγκαπηδήματος, <http://www.visitilia.gr/>)
- **Η Μονή Κρεμαστής**, στα 8 km από το χωριό Λαμπέτι με ηλικία 800 και πλέον χρόνων. (Μονή Κρεμαστής, <http://www.visitilia.gr/>)
- **Η Μονή Ισόβας**, που παρουσιάζει αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον καθώς πρόκειται για τυπικό δείγμα γοθτικής εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής. Κτίστηκε στις αρχές του 13^{ου} αιώνα από καθολικούς μοναχούς και πυρπολήθηκε από βυζαντινά στρατεύματα το 1263. Σήμερα ο μεγάλος γοθτικός ναός της Παναγίας διατηρείται σχεδόν ακέραιος και στα βόρεια του διατηρείται τμήμα της πτέρυγας των κελιών των μοναχών. (Μονή Ισόβας, <http://www.visitilia.gr/>)
- **Η Μονή Σεπετού**, που έχει ιστορία 1000 χρόνων με σημαντική συνεισφορά στους πιστούς τόσο κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας, όσο και κατά την Ελληνική Επανάσταση. (Μονή Σεπετού, <http://www.visitilia.gr/>)

➤ Το Κάστρο Χελμούτσι

Το κάστρο Χελμούτσι αποτελεί το σπουδαιότερο μεσαιωνικό μνημείο της Ηλείας και ένα από τα πιο επιβλητικά κάστρα όλης της Πελοποννήσου. Βρίσκεται στο χωριό Κάστρο, στο λόφο Χελωνάτα, και στη θέση του υπήρχε παλαιολιθικός και αργότερα μεσοελλαδικός οικισμός. Ιδρύθηκε το 1220-1223 από τον Γοδεφρείδο Α΄ Βιλλεαρδουίνο και αποτέλεσε το ισχυρότερο φρούριο του φράγκικου πριγκιπάτου της Αχαΐας, ενώ κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας αποτέλεσε έδρα του βοεβόδα και του καδή. Το οικοδόμημα αποτελεί υπόδειγμα φρουριακής αρχιτεκτονικής, με δύο τμήματα. Ο εξωτερικός περίβολος, πεταλόσχημος, περιβάλλει τον εσωτερικό πυρήνα του. Τα τείχη έχουν συνολικό μήκος 1km και κατά μήκος τους διακρίνονται κατάλοιπα κτηρίων, της ίδιας εποχής με το κάστρο (δεξαμενές, ίχνη δικτύου αγωγών). Στον εσωτερικό περίβολο βρισκόταν η κατοικία του Καστελλάνου, χώροι υποδοχής, μαγειρεία και το κατάλυμα της φρουράς. Οι αίθουσες ήταν διώροφες και στο εσωτερικό τους σώζονται δεξαμενές, τζάκια, αποθηκευτικές αίθουσες κ.α.

(Κάστρο Χελμούτσι, <http://www.mythicalpeloponnese.gr/>)

2.22.3 Αρχιτεκτονική Κληρονομιά Ηλείας

2.22.3.1 Παραδοσιακοί Οικισμοί

Σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία, «μπορεί να χαρακτηρίζονται οικισμοί ή τμήματά τους ως παραδοσιακοί, με σκοπό την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και τη διατήρηση και ανάδειξη του ιδιαίτερου πολεοδομικού, αισθητικού, ιστορικού, λαογραφικού και αρχιτεκτονικού χαρακτήρα τους και να θεσπίζονται περιορισμοί δόμησης και χρήσεις κατά παρέκκλιση από τις διατάξεις του ν. 1577/1985 και από κάθε άλλη γενική ή ειδική διάταξη, επιφυλασσομένων των διατάξεων του άρθρου 9 του π.δ. 437/1985 "καθορισμός και ανακατανομή αρμοδιοτήτων των υπουργείων." (ΦΕΚ 157Α).» (Χαρακτηρισμός παραδοσιακών οικισμών και διατηρητέων κτηρίων, <http://www.minenv.gr/>) Με βάση λοιπόν αυτή τη νομοθεσία, στην Ηλεία εντοπίζονται οι εξής παραδοσιακοί οικισμοί:

➤ Νέα Φιγαλεία

Βρίσκεται 13 χλμ νοτιοδυτικά της Ανδρίτσαινας, σε υψόμετρο 460μ από την επιφάνεια της θάλασσας. Είναι χτισμένη αμφιθεατρικά, σε κατάφυτους από ελιές και κυπαρίσσια λόφους και το σημαντικότερο αξιοθέατό της είναι η εξαιρετικής αρχιτεκτονικής εκκλησία του Αγίου Νικολάου που διατηρεί όλο το μεγαλείο και την τέχνη των περίφημων πετροκτιστάδων του 19 ου αιώνα, των Λαγκαδιανών. Την παλιά εποχή η Νέα Φιγαλεία ήταν κεφαλοχώρι με την ονομασία «Ζούρτσα» και έγραψε την δική της ιστορία με τις ονομαστές οικογένειες που συμμετείχαν στην Επανάσταση του 1821. Σήμερα ο πληθυσμός της είναι 845 κάτοικοι, στην πλειοψηφία τους κτηνοτρόφοι. (Παραδοσιακή Φιγαλεία, <http://www.visitilia.gr/>)

➤ Ανδρίτσαινα

Βρίσκεται 64 χλμ νοτιοανατολικά του Πύργου στα 760 m από την επιφάνεια της θάλασσας και είναι χτισμένη αμφιθεατρικά μέσα σε ένα εντυπωσιακό φυσικό περιβάλλον. Η χρυσή εποχή του οικισμού ήταν η περίοδος της Τουρκοκρατίας, οπότε και οι κάτοικοι λάμβαναν πολύ καλή εκπαίδευση. Σήμερα διατηρεί στοιχεία που θυμίζουν την παλιά της ακμή (διώροφα - τριώροφα πετρόχιστα αρχοντικά, εκκλησίες του 18ου αιώνα) και αριθμεί πάνω από 600 μόνιμους κατοίκους. Διαθέτει σχολείο (δημοτικό, γυμνάσιο, λύκειο) και δημόσια βιβλιοθήκη. (Παραδοσιακή Ανδρίτσαινα, <http://www.visitilia.gr/>)

➤ Αλίφειρα (Καλλιθέα Ηλείας)

Βρίσκεται στο δρόμο ανάμεσα στην Κρέσταινα και στην Ανδρίτσαινα και σε υψόμετρο 450m, στις βορειοδυτικές παρυφές του λόφου Μπρισκαβίτσα. (Ζάχα-Καλλιθέα Ορεινής Ολυμπίας, <http://myroniaillias.blogspot.gr/>)

➤ Λάμπεια

Η Λάμπεια βρίσκεται στα σύνορα των νομών Ηλείας, Αχαΐας και Αρκαδίας, αλλά ανήκει στον Νομό Ηλείας. Είναι χτισμένη στα Λάμπεια Όρη, που αποτελούν κομμάτι του Ερυμάνθου, σε υψόμετρο 900m. Ο οικισμός περιβάλλεται από φυσική ομορφιά, ενώ οι συνοικισμοί της έχουν διατηρήσει σε πολύ μεγάλο βαθμό την παραδοσιακή πελοποννησιακή αρχιτεκτονική. Στα αξιοθέατά της καταγράφονται η βυζαντινή εκκλησία του 12ου αιώνα, το κρυφό σχολείο και η Μονή Ζωοδόχου Πηγής που χρονολογείται από τον 15ο αιώνα. (Λάμπεια Ηλείας, <http://el.wikipedia.org/>)

➤ Ταξιάρχες (Μοφκίτσα)

Οι Ταξιάρχες είναι ένα μικρό ορεινό χωριό (υψόμετρο 510μ.), χτισμένο πάνω σε κοιλάδα, που περιστοιχίζεται από μικρούς λόφους και βρίσκεται κοντά στην τοποθεσία του αρχαίου Λεπρέου. Ο πληθυσμός του χωριού είναι πολύ μικρός, καθώς σήμερα κατοικείται περίπου από 15 οικογένειες. Τα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά της την ενέταξαν στους παραδοσιακούς οικισμούς και μάλιστα με βαθμό προστασίας 2. (Η ιστορία του χωριού, <http://mofkitsa.blogspot.gr/>)

2.22.3.2 Διατηρητέα Κτήρια – Κτήρια αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος

Αντίστοιχα με τους παραδοσιακούς οικισμούς δύνανται να προστατευθούν, χαρακτηριζόμενα ως διατηρητέα, ολόκληρα κτήρια ή μέρη αυτών. Αναλυτικά στην Ηλεία έχουμε τα εξής διατηρητέα/αρχιτεκτονικά ενδιαφέροντα κτήρια/κτίσματα:

- **Δημοτική Αγορά Πύργου**
- **Δημοτικό Θέατρο Απόλλων** - Πύργος, διατηρητέο νεοκλασικό κτίριο
- **Μανωλοπούλειο Δημοτικό Νοσοκομείο** - Πύργος, διατηρητέο του 1886
- **Σιδηροδρομικός Σταθμός Πύργου** - κτίριο του 1880 με νεοκλασικά στοιχεία
- **Φάρος στο Κατάκολο**
- **Φάρος Καυκαλίδας** - στην ομώνυμη βραχονησίδα της Κυλλήνης
- **Κοινοτική Βρύση Μοριός** - Λάμπεια, του 1898
- **Δημοτικό Σχολείο Λάμπειας (Δίβρης)** - του 1907 με δωρεά Ανδρέα Συγγρού, σήμερα σχολείο & πνευματικό κέντρο

(Πηγή: <http://www.peloponnesos.gr/>)

- **Κτίριο Leo Marshall**
- **Κτίριο Αγησιλαου Γιώτα-Τσέλαλη**
- **Κτίριο Αιλιανού**
- **Κτίριο Ελισσάιου Αιλιανού**
- **Κλιμακωτά Καλντερίμια** σε όλο τον οικισμό της Ανδρίτσαινας
- **Κτίριο Κατσούρα Αγγ. & Ευθ.**
- **Κτίριο Καφίρη Αιλιανού**
- **Κτίριο Κουτσανδρέα**
- **Κτίριο Κουσοπούλου Κ. Δέδε**
- **Κτίριο Κωστόπουλος Αθανάσιος**
- **Κτίριο Μακρής Γεώργιος**
- **Κτίριο Παπαδημητρίου Αγγελική**
- **Κτίριο Πριγκούρη Ζαφειρούλα**
- **Κτίριο Δογάνης Χρήστος**
- **Κτίριο Μπίθας Κωνσταντίνος**
- **Κτίριο Θεοδωρόπουλος Γεώργιος**
- **Κτίριο Καφίρη**

(Πηγή: Διατηρητέα Κτίρια, <http://www.visitilia.gr/>)

2.22. 4 Μουσεία της Ηλείας

Σε όλο το νομό Ηλείας υπάρχει ένας σεβαστός αριθμός μουσείων. Ήδη έχουμε αναφέρει πιο πάνω τέσσερα μουσεία:

- **Αρχαιολογικό Μουσείο Ολυμπίας**
- **Μουσείο της Ιστορίας των Ολυμπιακών Αγώνων της αρχαιότητας**
- **Μουσείο της Ιστορίας των Ανασκαφών της Ολυμπίας**
- **Μουσείο Αρχαίας Ήλιδας**

Εκτός αυτών των μουσείων, στην Ηλεία υπάρχουν επίσης και τα εξής μουσεία:

- **Αρχαιολογικό Μουσείο Πύργου**
Το αρχαιολογικό μουσείο του Πύργου ξεκίνησε τη λειτουργία του τον Ιούλιο του 2013. Στεγάζεται στο παλιό κτήριο της Δημοτικής αγοράς, ένα μεγάλο νεοκλασικό οικοδόμημα που καταλαμβάνει ένα ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο και αποτελεί δημιούργημα του σπουδαίου αρχιτέκτονα Έρνεστ Τσίλερ. (Αρχαιολογικό Μουσείο Πύργου, <http://vivliothiki-pirgou.gr/>) Το μουσείο δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί καθώς συμπληρώνονται οι εκθέσεις του και γίνονται κάποιες τελευταίες εργασίες. (30/1/2014, <http://www.ilialive.gr/>)
- **Μουσείο Φραγκοκρατίας στην Ελλάδα**
Πρόκειται για ένα νέο μουσείο το οποίο ξεκίνησε τη λειτουργία του το Μάρτιο του 2013 και είναι το μοναδικό στο είδος του στην Ελλάδα. Στεγάζεται εντός του κάστρου Χλεμούτσι και μέσα από τα εκθέματά του (αλλά και το ίδιο το κτήριο) ο επισκέπτης μπορεί να μεταφερθεί στην εποχή των Ιπποτών. (17/3/2013, <http://www.ilialive.gr/>)
- **Μουσείο Αρχαίας Ελληνικής Τεχνολογίας**
Το Μουσείο Αρχαίας Ελληνικής Τεχνολογίας στεγάζεται στο Κατάκολο. Πρόκειται για ένα ιδιαίτερο μουσείο στο οποίο ο επισκέπτης μπορεί να γνωρίσει περίπου 200 λειτουργικά ομοιώματα μηχανισμών του αρχαίου ελληνικού κόσμου και να έρθει σε επαφή μαζί τους, ενώ παράλληλα, μέσα από επεξηγηματικά διαγράμματα και πλούσιο οπτικοακουστικού υλικό, ανακαλύπτει την αρχαία ελληνική τεχνική σκέψη. (Μουσείο Αρχαίων Ελληνικών Μουσικών Οργάνων και Παιχνιδιών και Μουσείο Αρχαίας Τεχνολογίας, <http://www.mythicalpeloponnese.gr/>)
- **Μουσείο Αρχαίων Ελληνικών Μουσικών Οργάνων και Παιχνιδιών**
Το Μουσείο Αρχαίων Ελληνικών Μουσικών Οργάνων και Παιχνιδιών βρίσκεται στο Κατάκολο και είναι ένα από τα πιο πρωτότυπα της χώρας. Στους χώρους του εκτίθενται 42 αρχαιοελληνικά μουσικά όργανα, τα οποία είναι πλήρως λειτουργικά και η κατασκευή τους είναι αποτέλεσμα επιστημονικής έρευνας και μελέτης της αρχαίας ελληνικής γραμματείας. Ο επισκέπτης έχει τη μοναδική δυνατότητα να ακούσει και να βιώσει τη μουσικότητα της αρχαιότητας καθώς και να έρθει σε επαφή με τις κατασκευές και να τις γνωρίσει. Ανάμεσα στα εκθέματα βρίσκονται η λύρα του Ερμή, το πρώτο έγχορδο όργανο, η ομηρική φόρμιγγα, η

σύριγγς του Πάνα και η κιθάρα του Ορφέα. (Μουσείο Αρχαίων Ελληνικών Μουσικών Οργάνων και Παιχνιδιών και Μουσείο Αρχαίας Τεχνολογίας, <http://www.mythicalpeloponnese.gr/>)

➤ **Λαογραφικό Μουσείο Ανδρίτσαινας**

Το Λαογραφικό Μουσείο Ανδρίτσαινας ιδρύθηκε το 1981 από τον Εξωραϊστικό Σύλλογο Γυναικών Ανδρίτσαινας και στεγάζεται στο Αρχοντικό Κανελλόπουλου, ένα πέτρινο κτίριο του 1847. Πρόκειται για ένα μεγάλο τριώροφο μουσείο στα εκθέματα του οποίου περιλαμβάνονται χρηστικά αντικείμενα, ενδυμασίες ανδρικές και γυναικείες, εκκλησιαστικά σκεύη, φωτογραφικό υλικό αλλά και σπάνια έγγραφα του 18ου αιώνα. Τα περισσότερα από τα εκθέματά προέρχονται από τον ίδιο τον οικισμό. (Λαογραφικό Μουσείο Ανδρίτσαινας, <http://www.mythicalpeloponnese.gr/>)

➤ **Περιβαλλοντικό Μουσείο Φολόης**

Το περιβαλλοντικό μουσείο της Φολόης βρίσκεται σε δασική έκταση στην τοποθεσία Λούτσα και στεγάζεται σε ξύλινο κτήριο, αρμονικά προσαρμοσμένο στο φυσικό περιβάλλον. Το περιβαλλοντικό Μουσείο, το οποίο είναι παράλληλα και Κέντρο Ενημέρωσης και Πληροφόρησης για το δρυόδασος της Φολόης περιλαμβάνει χώρο πληροφόρησης – υποδοχής, χώρο έκθεσης και γραφείο – βιβλιοθήκη και αίθουσα οπτικοακουστικών μέσων. (Περιβαλλοντικό μουσείο Φολόης, <http://erymanthos.eu/>) Το Κέντρο Πληροφόρησης έχει ως σκοπό την προβολή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος του δρυοδάσους και της ευρύτερης ορεινής περιοχής ενώ οι στόχοι του μουσείου είναι η πλήρης ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των μαθητών, των επισκεπτών και της τοπικής κοινωνίας σε θέματα που σχετίζονται με το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και η προβολή των φυσικών πόρων της περιοχής (βιότοποι, φαράγγια, ποτάμια, χλωρίδα, πανίδα, ορνιθοπανίδα). (Περιβαλλοντικό Μουσείο Φολόης, <http://www.olympiaholiday.gr/>)

➤ **Λαογραφικό Μουσείο Καλιδόνας**

Το Λαογραφικό Μουσείο της Καλιδόνας ήταν ιδέα της προέδρου του Πολιτιστικού Συλλόγου Καλιδόνας. Ο Σύλλογος φρόντισε να συγκεντρωθούν τα διάφορα εκθέματα και να τοποθετηθούν μέσα στον χώρο του μουσείου, το οποίο στεγάζεται στο παλιό Δημοτικό σχολείο του χωριού. Το μουσείο λειτούργησε το 2004 με μια πλούσια συλλογή γεμάτη σπάνια εκθέματα και η λειτουργία του συνεχίζεται ως σήμερα. (Μπεβούδα Π., Στολίδι το Λαογραφικό Μουσείο Καλιδόνας, <http://www.enterid.gr/>)

➤ **Λαογραφικό Μουσείο Νέας Φιγαλείας**

Το λαογραφικό μουσείο της Νέας Φιγαλείας εγκαινιάστηκε σχετικά πρόσφατα. Στεγάζεται σε ένα ανακαινισμένο πέτρινο αρχοντικό του 1847, το Μπαλαφαρέϊκο, και διαθέτει πολλά και ποικίλα εκθέματα που ξαναζωντανεύουν τον τρόπο ζωής των περασμένων εποχών. Πέρα από τα εκθέματα, αξιοσημείωτο είναι και το χειροποίητο ξύλινο, ζωγραφιστό ταβάνι που έχει τοποθετηθεί και στολίζει το ταβάνι του μουσείου ενώ αξίζει να αναφερθεί πως στο μουσείο υπάρχει και μια καμπάνα που κατασκευάστηκε στην εποχή του Όθωνα. Το μουσείο είναι σημαντικό για το χωριό και τους κατοίκους του οι οποίοι το νιώθουν κομμάτι της ζωής τους. (Νέα Φιγαλεία, <http://www.visitilia.gr/>)

➤ **Μουσείο Εθνικής Αντίστασης (Κτήριο Μπελογιάννη – Αμαλιάδα)**

Το σπίτι του αγωνιστή Νίκου Μπελογιάννη στην Αμαλιάδα, μετατρέπεται σε μουσείο εθνικής αντίστασης που φέρει το όνομά του. Οι εργασίες αποκατάστασης του κτηρίου έχουν ολοκληρωθεί, όπως και η διαμόρφωση του εκθεσιακού χώρου και απομένει η τοποθέτηση των εκθεμάτων. (Αξιοθέατα, <http://www.dimosilidas.gr/>)

➤ **Λαογραφικό Μουσείο Αμαλιάδας**

Το Λαογραφικό Μουσείο της Αμαλιάδας, στεγάζεται σε ένα νεοκλασικό κτήριο στο κέντρο της πόλης. Τα εκθέματά του προέρχονται κυρίως από δωρεές των κατοίκων της περιοχής και περιλαμβάνουν τοπικές παραδοσιακές φορεσιές, αντικείμενα καθημερινής χρήσης, έπιπλα, διακοσμητικά, αγροτικά εργαλεία αλλά και παιδικά παιχνίδια. Τα περισσότερα εκθέματα χρονολογούνται στα τέλη του 19^{ου} με αρχές του 20ου αιώνα, ενώ σημαντική είναι και η συνεισφορά σε εκθέματα των Ηλείων μεταναστών στο εξωτερικό. Στο μουσείο ξεχωρίζει η συλλογή για τον πρώτο ραδιοφωνικό σταθμό της πόλης, το 1952. (Λαογραφικό Μουσείο Αμαλιάδας, <http://www.mythicalpeloponnese.gr/>)

➤ **Λαογραφικό Μουσείο Αυγείου**

Πρόκειται για ένα λαογραφικό μουσείο που έχει δημιουργηθεί στο τοπικό διαμέρισμα του Αυγείου από τον τοπικό πολιτιστικό σύλλογο και έχει ως στόχο τη διατήρηση της παράδοσης και τη μεταβίβασή της στις επόμενες γενιές κατοίκων. (Αξιοθέατα, <http://www.dimosilidas.gr/>)

➤ **Λαογραφικό Μουσείο Κεραμιδιάς**

Το λαογραφικό μουσείο της Κεραμιδιάς βρίσκεται στις παρυφές του Δήμου Ήλιδας και έχει θέα την τεχνητή λίμνη του Πηνειού. Το μουσείο διαθέτει πλούσια εκθέματα, μέσα από τα οποία παρουσιάζεται όλη η πολιτιστική ιστορία της περιοχής. (Αξιοθέατα, <http://www.dimosilidas.gr/>)

➤ **Λαογραφικό Μουσείο Βαρθολομιού**

Το λαογραφικό μουσείο του Βαρθολομιού ιδρύθηκε το 2000 και εγκαινιάστηκε το 2008. Στόχος του είναι η συλλογή, συντήρηση και διατήρηση αντικειμένων που έχουν σχέση με την ιστορία του τόπου, τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις του. Η συλλογή του είναι σχετικά μικρή, αλλά με ποικίλα εκθέματα. (Λαογραφικό Μουσείο, <http://www.dimospineiou.gov.gr/>)

➤ **Βιβλιοθήκη Ανδρίτσαινας**

Η Βιβλιοθήκη της Ανδρίτσαινας συνιστά ένα από τα σημαντικότερα πολιτισμικά και εκπαιδευτικά διαθέσιμα όχι μόνο της Ηλείας αλλά και γενικότερα της Πελοποννήσου. Εκεί μπορεί κανείς να βρει παλιά βιβλία και χειρόγραφα Φράγκων, Ενετών και οπλαρχηγών του '21, αλλά και αντίγραφα των αετωμάτων του Επικούρειου Απόλλωνα του Αλκαμένη να κοσμούν τους διαδρόμους της. Σημαντική υπήρξε η δωρεά του Αγαθόφρωνα Νικολόπουλου, ο οποίος συνέλεξε στο Παρίσι, όπου εργαζόταν ως βιβλιοθηκάριος, τους 3696 τίτλους της βιβλιοθήκης αναδεικνύοντας τη σε υπερτοπικό επίπεδο. Σήμερα η βιβλιοθήκη στεγάζεται σε ένα νεοκλασικό κτήριο δίπλα στο Γυμνάσιο της Ανδρίτσαινας και στη συλλογή της εντάσσονται 8.000 σπάνια βιβλία. (Βιβλιοθήκη Ανδρίτσαινας, <http://www.mythicalpeloponnese.gr/>)

2.22.5 Διοργανώσεις & Φεστιβάλ Ηλείας

Η Ηλεία είναι μια περιοχή με σημαντική πολιτιστική δραστηριότητα. Οι διοργανώσεις και τα φεστιβάλ που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή είναι πολλές, ποικίλες και σημαντικές. Στην πλειοψηφία τους λαμβάνουν χώρα κατά τους θερινούς μήνες, ωστόσο δε λείπουν και οι χειμερινές ή οι ανοιξιάτικες. Οι πιο σημαντικές από αυτές παρουσιάζονται ακολούθως.

➤ Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου Ολυμπίας για Παιδιά και Νέους – Ευρωπαϊκή Συνάντηση Νεανικής Οπτικοακουστικής Δημιουργίας Camera Zizanio

Ένα από τα σπουδαιότερα -αν όχι το σημαντικότερο- πολιτισμικά διαθέσιμα του νομού Ηλείας, αποτελεί το Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου Ολυμπίας για Παιδιά και Νέους. Ιδρύθηκε σαν θεσμός το 1997 και διοργανώνεται έκτοτε ανελλιπώς κάθε χρόνο αποτελώντας τη μοναδική διοργάνωση στον τομέα του κινηματογράφου στην Ελλάδα η οποία απευθύνεται σε παιδιά και νέους. Η φιλοσοφία, οι σκοποί και οι στόχοι του φεστιβάλ, στηρίχθηκαν σε προτάσεις και ιδέες του σκηνοθέτη Δημήτρη Σπύρου και η υλοποίησή τους έγινε από το Νεανικό Πλάνο σε συνεργασία με την πρώην Νομαρχία και νυν Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας. (<http://www.fringenet.gr/community>)

Κύριος στόχος του φεστιβάλ, είναι η προώθηση και η ανάπτυξη του κινηματογράφου σε παιδιά και νέους καθώς και η εξέλιξη του προκειμένου να μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εκπαιδευτικό εργαλείο. Οι ταινίες που συμμετέχουν, διαπνέονται από τις αρχές που έχουν θεσπίσει UNICEF και UNESCO για τον νεανικό και παιδικό κινηματογράφο. Αυτό σημαίνει πως οι ταινίες εμπνέονται από την αγάπη για τον άνθρωπο, τη φύση και τη ζωή, ενώ παράλληλα αναπτύσσουν και καλλιεργούν τη δημιουργική και κριτική σκέψη των νέων και βοηθούν στην αλληλοκατανόηση μεταξύ των ανθρώπων διαφορετικής κουλτούρας. Ταινίες που προβάλλουν το ρατσισμό, το σεξισμό, τη βία και τον πόλεμο, απορρίπτονται. Τα βραβεία απονέμονται από κριτικές επιτροπές ενηλίκων αλλά και κριτικές επιτροπές παιδιών. (<http://www.neanikoplano.gr>, <http://www.elculture.gr>)

Το Φεστιβάλ λαμβάνει χώρα κάθε χρόνο στον Πύργο, πρωτεύουσα της Περιφερειακής Ενότητας Ηλείας, την πρώτη εβδομάδα του Δεκεμβρίου. Για το διαγωνιστικό του μέρος περιλαμβάνει ταινίες πρόσφατης παραγωγής, από οποιαδήποτε χώρα του κόσμου που απευθύνονται σε παιδιά και νέους και οι οποίες χωρίζονται στις εξής κατηγορίες:

- Ταινίες μεγάλου μήκους
- Ταινίες μικρού μήκους με υπόθεση
- Ταινίες μικρού μήκους κινουμένου σχεδίου
- Digi Kid

(<http://www.fringenet.gr/community>)

Το 2001, ως ανεξάρτητη πρωτοβουλία του Νεανικού Πλάνου στο πλαίσιο του Φεστιβάλ, ξεκίνησε την παρουσία της η Ευρωπαϊκή Συνάντηση Νεανικής Οπτικοακουστικής Δημιουργίας Camera Zizanio. Σε αυτή συμμετέχουν, διαγωνίζονται και παρουσιάζονται κινηματογραφικά δημιουργήματα παιδιών και νέων έως 20 χρονών από την Ελλάδα και την Ευρώπη, ενώ αποτελεί τη

μεγαλύτερη ευρωπαϊκή συνάντηση οπτικοακουστικής δημιουργίας των νέων.
(<http://camerazizanio.net/greek/>)

Εκτός από το αμιγώς κινηματογραφικό μέρος του Φεστιβάλ, πολλές και σημαντικές είναι και οι παράλληλες δράσεις που γίνονται καθ' όλη τη διάρκειά του. Ενδεικτικά αναφέρουμε:

- Κυκλοφορεί καθημερινά η εφημερίδα «Ζιζάνιο» που συντάσσεται από παιδιά
- Μεταδίδεται καθημερινά με ευθύνη των παιδιών η εκπομπή «Ράδιο Ζιζάνιο» από τοπικό ραδιοφωνικό σταθμό
- Λειτουργούν εργαστήρια σκηνοθεσίας, φωτογραφίας, μοντάζ, σεναρίου, κινουμένων σχεδίων, κουκλοθεάτρου, θεάτρου σκιών, κατασκευής μάσκας
- Παρουσιάζονται θεατρικές παραστάσεις
- Οργανώνονται κινηματογραφικά αφιερώματα και παρουσιάσεις βιβλίων

Τόσο οι δράσεις του φεστιβάλ, όσο και οι παράλληλες δράσεις, δεν περιορίζονται στα όρια της Ηλείας και λαμβάνουν χώρα και στις άλλες δύο ενότητες της περιφέρειας δυτικής Ελλάδας, την Αχαΐα και την Αιτωλοακαρνανία. (<http://www.elculture.gr/festival/olympia-cinema-712222>)

Για να γίνει περισσότερο κατανοητό το μέγεθος και η σημασία του Φεστιβάλ, θα σημειώσουμε ορισμένα αριθμητικά στοιχεία που αφορούν στο 16^ο Φεστιβάλ - 13^η Camera Zizanio που έλαβε χώρα από τις 30/11/2013 ως τις 7/12/2013:

- **8** διαφορετικές **αίθουσες** σε **8** διαφορετικές **πόλεις** φιλοξένησαν το Φεστιβάλ και την Camera Zizanio (Πύργος, Αμαλιάδα, Λεχαινά, Γαστούνη, Ζαχάρω αλλά και η Πάτρα, το Αίγιο και το Μεσολόγγι)
- **13 ταινίες** μεγάλου μήκους και **48 ταινίες** μικρού μήκους συμμετείχαν στο Φεστιβάλ εκπροσωπώντας **44 χώρες** από όλο τον κόσμο
- **60 ταινίες** προβλήθηκαν εκτός του διαγωνιστικού κομματιού σε παράλληλες εκδηλώσεις
- **150 ταινίες** από όλη την Ευρώπη διαγωνίστηκαν στην Camera Zizanio
- **185 ταινίες** συμμετείχαν στο ελληνικό τμήμα της Camera Zizanio, εκπροσωπώντας **147 σχολεία** από όλη την Ελλάδα
- **150 ώρες** κινηματογραφικών προβολών
- **18** κινηματογραφικά **εργαστήρια**
- Περισσότεροι από **10.000 θεατές** εκ των οποίων το **70% παιδιά** και μεταξύ αυτών **4.500 μαθητές** από **70 σχολεία** της Ηλείας
- **510 άτομα** συμμετείχαν στα εργαστήρια και τις κριτικές επιτροπές
- **70 εθελοντές** εργάστηκαν καθημερινά για τις ανάγκες του φεστιβάλ και της Camera Zizanio

(Πηγή: <http://www.patrisnews.com>)

Παρά τη μεγάλη και πολύ σημαντική προσφορά του Φεστιβάλ στον πολιτισμό της χώρας και στην Ηλεία γενικότερα, η διεξαγωγή του αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα με κυριότερο αυτό της μη ύπαρξης μόνιμης και σταθερής χρηματοδότησης που θα εξασφαλίζει τη δημιουργική και εξελίξιμη συνέχειά του. Το περιφερειακό συμβούλιο της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, φέρεται να αποφάσισε να μη συνεχίσει την οικονομική στήριξη της διοργάνωσης, κάτι που αποτελεί

πλήγμα και πρόβλημα για την εξασφάλιση της μελλοντικής εύρυθμης λειτουργίας της. (<http://www.ilialive.gr>, 9/12/2012)

➤ **Διεθνές Φεστιβάλ Αρχαίας Ολυμπίας**

Το Διεθνές Φεστιβάλ αρχαίας Ολυμπίας, διοργανώνεται από την Κοινωφελή Επιχείρηση του Δήμου Αρχαίας Ολυμπίας και διεξάγεται κάθε χρόνο κατά τους θερινούς μήνες (Ιούνιος – Αύγουστος). Περιλαμβάνει θεατρικές παραστάσεις (αρχαίο δράμα, σύγχρονο θέατρο, παιδικό θέατρο), συναυλίες, μουσικές και χορευτικές εκδηλώσεις, εκθέσεις ζωγραφικής και βιβλίου. Οι εκδηλώσεις πραγματοποιούνται στα θέατρα «Ολυμπία» και «Δρούβα», στο προαύλιο του παλαιού Δημαρχείου, στο προαύλιο του παλαιού μουσείου αλλά και σε άλλους χώρους μέσα στην πόλη. (Φαλατάκη Μ., 27/3/2013, <http://festival.culture.gr>)

Το φεστιβάλ χαρακτηρίζεται ως διεθνές, ωστόσο στην πραγματικότητα δεν έχει κάποιο έντονο στοιχείο που να το κάνει να έχει διεθνή χαρακτήρα ή να ξεχωρίζει. Όπως παρατηρούμε διαβάζοντας το πρόγραμμα του Φεστιβάλ για το 2013, είναι ένα συμβατικό Φεστιβάλ όπως πολλά άλλα που γίνονται σε όλη την Ελλάδα. (Πισατίδης Π., 20/3/2013, <http://alfeiospotamos.pblogs.gr/>)

➤ **Φεστιβάλ Αρχαίας Ήλιδας**

Το Φεστιβάλ της Αρχαίας Ήλιδας ξεκίνησε το 1990 και έκτοτε διεξάγεται ανελλιπώς κάθε καλοκαίρι επί 23 συναπτά έτη. Πρόκειται για ένα αμιγώς θεατρικό φεστιβάλ, το οποίο πραγματοποιείται στο Θέατρο της Αρχαίας Ήλιδας και έχει ως στόχο την προβολή της ιστορικής αξίας της διοργανώτριας πόλης των αρχαίων ολυμπιακών αγώνων, καθώς και την επαφή του ντόπιου πληθυσμού αλλά και των επισκεπτών με το αρχαίο και το σύγχρονο θέατρο. (Φαλατάκη Μ., 27/3/2013, <http://festival.culture.gr>)

Τόσο τα χρόνια διεξαγωγής του φεστιβάλ και η συμμετοχή του κοινού, όσο και η ποιότητα των παραστάσεών του, το καθιστούν ένα από τα σημαντικότερα πολιτισμικά κεφάλαια της Ηλείας. Αναγνωρίζεται από όλον τον καλλιτεχνικό κόσμο, το κοινό το τιμά με την παρουσία του, έχει καθιερωθεί και συγκαταλέγεται στα καλύτερα φεστιβάλ της χώρας. (Καραμπάτση Μ., 31/5/2013, <http://www.patrisnews.com/>)

➤ **Φεστιβάλ Μαθητικής Δημιουργικής Έκφρασης**

Τα τελευταία 9 χρόνια, διεξάγεται στην Κρέστενα της Ηλείας, το Φεστιβάλ Δημιουργικής Μαθητικής Έκφρασης. Πρόκειται για μία δράση πανηλειακού χαρακτήρα, η οποία σκοπό έχει να αναδείξουν οι μαθητές των σχολείων της Ηλείας, δημιουργικά και όχι ανταγωνιστικά, το ταλέντο τους στις τέχνες και την τεχνολογία. Πιο συγκεκριμένα, στο πλαίσιο αυτού του φεστιβάλ, οι μαθητές δείχνουν τις ικανότητές τους στο θέατρο, στο χορό, στη μουσική, τις δεξιότητές τους στο μακιγιάζ και την κομμωτική, την ευφυΐα τους στις κατασκευές. Το φεστιβάλ διεξάγεται με τη συνεργασία του Δήμου Ανδρίτσαινας – Κρεστένων και της Διεύθυνσης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης Ηλείας και αποτελεί ένα γεγονός – σημείο αναφοράς για τους μαθητές της Ηλείας κάθε χρόνο. (Σπυρούνης Γ., 29/3/2014, <http://www.ilialive.gr/>)

➤ **Ιππική Έκθεση Ανδραβίδας – Ιππική Παρέλαση Ανδραβίδας**

Η Ιππική Έκθεση της Ανδραβίδας είναι ένας από τους παλαιότερους θεσμούς στην Ηλεία, καθώς διεξάγεται κάθε χρόνο από το 1934. Πρόκειται για ένα σπουδαίο γεγονός πανελληνίας εμβέλειας, που αποτελεί σημείο αναφοράς για όλους τους υποπαρωγούς της χώρας και τους φίλους του αλόγου και συγκεντρώνει άλογα και αναβάτες από πολλές περιοχές της Ελλάδας. Η έκθεση περιλαμβάνει επιδείξεις με άλογα καθώς και βραβεύσεις των αλόγων. (Πουλιάσης Σ., 16/9/2013, <http://www.patrnews.com/>)

Η σχέση της περιοχής με το άλογο κρατάει από τον 4^ο αι. π.Χ. καθώς η ράτσα των αλόγων της Ανδραβίδας, που δεν συναντάται εκτός του νομού Ηλείας, εμφανίζεται εκείνη την περίοδο. (Ιππική έκθεση Ανδραβίδας, <http://www.visitgreece.gr>) Τα τελευταία 12 χρόνια, από το 2002 κι έπειτα, έχει καθιερωθεί ακόμη ένας θεσμός στην πόλη της Ανδραβίδας. Πρόκειται για την Ιππική Παρέλαση ανδραβίδας, η οποία διεξάγεται κάθε Μάιο και ουσιαστικά ανοίγει τις εκδηλώσεις για το άλογο στην πόλη, οι οποίες κορυφώνονται με την Ιππική Έκθεση του Σεπτεμβρίου. Η Ιππική Παρέλαση, όπως και οι έκθεση, διοργανώνονται από το Δήμο Ανδραβίδας – Κυλλήνης και το σωματείο «Κένταυροι» και προσελκύουν άλογα και θεατές από όλη την Ελλάδα αλλά και από χώρες του εξωτερικού. (30/4/2014, <http://www.ilialive.gr/>)

➤ **Φεστιβάλ Παραδοσιακών Χωρών Ελαιώνα**

Το Φεστιβάλ Παραδοσιακών Χωρών Ελαιώνα διοργανώνεται από το 2000 ανελλιπώς κάθε χρόνο στο Δημοτικό Διαμέρισμα του Ελαιώνα, στο Δήμο Πύργου. Τη διοργάνωσή του αναλαμβάνει ο Πολιτιστικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Ελαιώνα, σε συνεργασία με το Δήμο Πύργου και σκοπός τους είναι η διατήρηση των τοπικών παραδόσεων και εθίμων. Στο φεστιβάλ συμμετέχουν χορευτικά τμήματα από περιοχές διαφορετικών δήμων της Ηλείας καθώς επίσης και από περιοχές εκτός Ηλείας. Το φεστιβάλ ωστόσο έχει κυρίως τοπικό χαρακτήρα καθώς οι εκτός Ηλείας συμμετοχές συνήθως είναι περιορισμένες. (Γιακουμέλου Π., 21/6/2013, <http://www.patrnews.com/>) Διαπιστώνεται πάντως από τη γενικότερη έρευνα πως πρόκειται για ένα φεστιβάλ μικρής δυναμικής αλλά αγαπητό στην τοπική κοινωνία της Ηλείας.

➤ **Έκθεση Βιβλίου & Τέχνη Ηλείων στην Αμαλιάδα**

Πρόκειται για δύο διαφορετικές διοργανώσεις που ακολουθούν η μία την άλλη και διοργανώνονται στον ίδιο χώρο, την πλατεία Κουρούτας στην Αμαλιάδα, από τον Εμπορικό Σύλλογο Αμαλιάδας στο πρώτο δεκαπενθήμερο του Αυγούστου. Η Έκθεση Βιβλίου ξεκίνησε το 2002, είναι η πρώτη χρονικά διοργάνωση και στόχο έχει να τονώσει τη σχέση του κοινού με το βιβλίο, τόσο μέσα από την ίδια την έκθεση, όσο και μέσα από τις παράλληλες εκδηλώσεις της με τις οποίες εμπλουτίζεται τα τελευταία χρόνια (φιλολογικές βραδιές, αφιερώματα σε συγγραφείς κ.λπ.). (<http://www.iliaplanet.gr/>)

Την έκθεση βιβλίου ακολουθεί η Τέχνη Ηλείων η οποία ξεκίνησε να διοργανώνεται από το 2003 με τη βοήθεια και του σωματείου «Παπαχριστοπούλειος Βιβλιοθήκη». (<http://hellas.teipir.gr/>) Πρόκειται για μία έκθεση εικαστικών στην οποία μπορεί κανείς να δει πίνακες ζωγραφικής,

αγιογραφίες, κεραμεικές δημιουργίες, χειροτεχνίες αλλά και χειροποίητα κοσμήματα. Στην έκθεση συμμετέχουν κάθε χρόνο γνωστοί αλλά και νέοι καλλιτέχνες, είτε επαγγελματίες, είτε ερασιτέχνες και έχει μεγάλη απήχηση στο κοινό. (Καραμπάτση Μ., 14/8/2013, <http://www.patrisnews.com/>)

➤ **Φεστιβάλ Δάφνης**

Πρόκειται για ένα φεστιβάλ που ξεκίνησε το 2010 και έκτοτε διοργανώνεται ανελλιπώς κάθε καλοκαίρι κατά τους μήνες Ιούλιο & Αύγουστο. Το Φεστιβάλ περιλαμβάνει πολλές και διαφορετικές μεταξύ τους δράσεις (θεατρικές παραστάσεις, αφιερώματα, προβολές ντοκιμαντέρ, έκθεση βιβλίου, έκθεση φωτογραφίας, πεζοπορία γνώσης της Δάφνης, εκδηλώσεις μουσικής και χορού, εθελοντική αιμοδοσία, καθώς και εκδηλώσεις για παιδιά όπως εργαστήρια ζωγραφικής και παραστάσεις θεάτρου σκιών) και διοργανώνεται από τον Πολιτιστικό και Μορφωτικό Σύλλογο Δάφνης Δ. Ήλιδας «Κ. Βάρναλης». (Δελτίο Τύπου, 5/7/2013, <http://www.ilialive.gr/>) Από την έρευνά μας σχετικά με το φεστιβάλ Δάφνης, διαπιστώσαμε πως γενικά πρόκειται για μια διοργάνωση που λόγω της μικρής της ιστορίας δεν έχει προσδιορίσει με σαφήνεια την ταυτότητά της, ωστόσο δείχνει πως κύριο ζητούμενό της είναι η επανασύνδεση του πληθυσμού με τη Δάφνη και ήδη έχει γίνει αρκετά αγαπητή από το κοινό.

➤ **Διεθνές Φεστιβάλ Τέχνης και Πολιτισμού Δήμου Ανδραβίδας – Κυλλήνης**

Το Φεστιβάλ Τέχνης και Πολιτισμού του Δήμου Ανδραβίδας – Κυλλήνης αν και μετρά μόλις δύο διοργανώσεις καθώς ξεκίνησε το 2012, εντούτοις δείχνει πως μπορεί να εξελιχθεί σε ένα από τα σημαντικότερα πολιτιστικά διαθέσιμα της Ηλείας. Το Φεστιβάλ ξεκίνησε το 2012 ως «Φεστιβάλ Τέχνης & Πολιτισμού Δήμου Ανδραβίδας – Κυλλήνης», γνώρισε μεγάλη επιτυχία, έλαβε την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, και αξιολογήθηκε από το Υπουργείο ως ένα από τα πέντε καλύτερα σε όλη την επικράτεια. Την επόμενη χρονιά του απέκτησε διεθνές χαρακτήρα, προκειμένου να μπορέσει να ενσωματώσει στο πρόγραμμά του και διεθνείς παραγωγές. Οι εκδηλώσεις του φεστιβάλ είναι πολλές και διαφορετικές, οργανώνονται σε θεματικές ενότητες και έχουν ως κυρίαρχο χαρακτηριστικό τους την υψηλή ποιότητα και αισθητική ενώ συμμετέχουν σε αυτές πολλοί και γνωστοί έλληνες και ξένοι καλλιτέχνες και καλλιτεχνικά σχήματα. Οι εκδηλώσεις λαμβάνουν χώρα σε διάφορους χώρους σε όλη την έκταση του Δήμου, ενώ πέρα από τις μεγάλες αμιγώς καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, δε λείπουν από το φεστιβάλ και οι μικρότερες παραδοσιακές και θρησκευτικές εκδηλώσεις τοπικού ενδιαφέροντος σε διάφορες περιοχές του Δήμου. (11/7/2013, <http://www.ilialive.gr/>)

Το Φεστιβάλ διοργανώνεται από το Υπουργείο Πολιτισμού και το Δήμο Ανδραβίδας – Κυλλήνης ωστόσο συνεργάζεται και με πολλούς τοπικούς πολιτιστικούς φορείς. Ενδεικτικά αναφέρουμε πως για τη διοργάνωση του Φεστιβάλ συνεργάζονται με την οργανωτική επιτροπή ο Πολιτιστικός Σύλλογος Νέων Κάστρου «Ο Παλαιολόγος», ο Σύλλογος Φίλων του Πολιτισμού Ανδραβίδας & Πεδινής Ηλείας «Η Εστία», ο Μορφωτικός & Πολιτιστικός Σύλλογος Κουρτεσίου, ο Πολιτιστικός Σύλλογος Λεχαιών, ο Πολιτιστικός Σύλλογος Βάρδας, ο Πολιτιστικός Σύλλογος Κυλλήνης, ο Επιμορφωτικός & Εκπολιτιστικός Σύλλογος Κάτω Παναγιάς, ο Τοπικός Σύλλογος

Απανταχού Ξενιών, ο Σύλλογος Ερασιτεχνών Αλιέων Λεχαινών «Αγκίστρι», το Κέντρο Αλληλεγγύης & Αναπτυξιακής Συνεργασίας Ηλείας «Καλλιρόη Παρρέν», η Φιλαρμονική Λεχαινών «ΟΡΦΕΥΣ», η ΑΕΛ Λεχαινών και ο Ιππικός Όμιλος Ανδραβίδας «ΚΕΝΤΑΥΡΟΙ». (11/7/2013, <http://www.ilialive.gr/>)

➤ **Φεστιβάλ Δήμου Πηνειού**

Το Φεστιβάλ Δήμου Πηνειού είναι η διοργάνωση με την μικρότερη ιστορία στην Ηλεία καθώς ξεκίνησε το 2013. Αφορμή για τη διοργάνωση του Φεστιβάλ, ήταν η ολοκλήρωση της ανακατασκευής του Θεάτρου των Καβάσιλων. Στην πρώτη του χρονιά περιελάμβανε μόλις 6 εκδηλώσεις (μουσικής, θεάτρου κ.α.) ωστόσο από το Δήμο εκφράζεται η επιθυμία να καθιερωθεί και να αναβαθμίζεται σταδιακά ως θεσμός, αποτελώντας τη σημαντικότερη πολιτιστική διοργάνωση του Δήμου Πηνειού. (9/7/2013, <http://www.ilialive.gr/>)

➤ **Καρναβαλικές Εκδηλώσεις**

Εκτός από τις προαναφερθείσες, σημαντικές είναι και οι καρναβαλικές εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα στην Ηλεία την περίοδο της αποκριάς συγκεντρώνοντας πλήθος κόσμου. Οι κυριότερες αποκριάτικες εκδηλώσεις της Ηλείας είναι:

- Το **Καρναβάλι της Κρέσταινας** που είναι και το παλιότερο της Ηλείας καθώς διεξάγεται επί 21 χρόνια
- Το **Καρναβάλι των Λεχαινών**
- Το **Καρναβάλι του Τραγανού**
- Το **καρναβάλι του Νεοχωρίου** στην Κυλλήνη
- Το **Καρναβάλι της Ζαχάρως** όπου αναβιώνει κάθε χρόνο ο Γάμος της Ζαχαρούλας
- Το **Καρναβάλι του Ζάχα** στην Καλλιθέα του Δήμου Ανδρίτσαινας
- Οι **αποκριάτικες εκδηλώσεις της Αμαλιάδας**

Πέρα από τα παραπάνω βέβαια, αποκριάτικες εκδηλώσεις μικρότερης κλίμακας γίνονται και σε πολλά άλλα χωριά της Ηλείας. (2/3/2014, <http://www.ilialive.gr/>)

➤ **Η Αφή της Ολυμπιακής Φλόγας**

Το σημαντικότερο γεγονός που διοργανώνεται στην Ηλεία από το 1936 είναι η Αφή της Ολυμπιακής Φλόγας. Πρόκειται για τη γνωστή τελετή με την οποία ξεκινά η αντίστροφη μέτρηση για την έναρξη των Ολυμπιακών Αγώνων. Η τελετή αυτή γινόταν ως το 1992 2 φορές κάθε 4 χρόνια, για τους θερινούς και τους χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες. Το 1986 η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή αποφάσισε να διεξάγονται οι χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες κάθε 4 χρόνια, αλλά δύο χρόνια μετά τους θερινούς. Έτσι, από το 1994 κι έπειτα η αφή της Ολυμπιακής φλόγας στην Αρχαία Ολυμπία γίνεται μια φορά κάθε δύο χρόνια, για τους θερινούς και τους χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες εναλλάξ. (Γιατί Χειμερινοί Ολυμπιακοί;, 7/2/2014, <http://www.enikos.gr/>) Η τελετή έχει παγκόσμιο χαρακτήρα και μεταδίδεται τηλεοπτικά ζωντανά σε όλο τον πλανήτη προβάλλοντας με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τον σημαντικότερο αρχαιολογικό χώρο της Ηλείας.

2.22.6 Τα τοπικά πανηγύρια

Τα τοπικά πανηγύρια είναι μια πραγματικότητα που δεν παρατηρείται μόνο στην περιφερειακή ενότητα της Ηλείας, αλλά αφορά σε όλη τη χώρα. Διοργανωνόμενα στη συντριπτική τους πλειοψηφία στο πλαίσιο κάποιας θρησκευτικής γιορτής, τα τοπικά πανηγύρια αποτελούν σημαντικό πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό παράγοντα για κάθε περιοχή. Δίχως να μπορεί να αποδειχθεί ποσοτικά, η βιωματική εμπειρία δείχνει πως δεν υπάρχει στην Ελλάδα οικισμός με μόνιμο πληθυσμό ο οποίος να μην έχει το δικό του τοπικό πανηγύρι. Για το λόγο αυτό και τα πανηγύρια είναι ένα κατ' εξοχήν προνόμιο των χωριών.

Στην Ηλεία, η πραγματικότητα ακολουθεί αυτό που συμβαίνει και στην υπόλοιπη χώρα. Πολλά τα χωριά στην έκταση όλης της περιφερειακής ενότητας και κατά συνέπεια και πολλά τα πανηγύρια. Αξίζει ωστόσο να σημειωθεί πως υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός εμποροζωοπανηγύρεων που καταδεικνύει πως σε πολλά από τα τοπικά πανηγύρια της Ηλείας υπερισχύει το οικονομικό στοιχείο και το εμπόριο και όχι το λαογραφικό/θρησκευτικό και ο εορτασμός.

Τα σημαντικότερα πανηγύρια της Ηλείας είναι τα ακόλουθα:

- Πανηγύρι της Παναγίας της Εισοδιώτισσας (Πύργος, 8 Σεπτεμβρίου)
- Τριήμερο Πανηγύρι της Αγίας Σοφίας (Ανδραβίδα, Σεπτέμβριος)
- Πανηγύρι του Αγίου Πνεύματος (Ανδρίτσαινα, Ιούνιος)
- Πανηγύρι του Αγ. Νικολάου (Ανδρίτσαινα, 6 Δεκεμβρίου)
- Πανηγύρι στη Γαστούνη για την απελευθέρωση της πόλης από τους Τούρκους (Γαστούνη, Τρίτη του Πάσχα)
- Διήμερο πανηγύρι του Προφήτη Ηλία (Ζαχάρω, 20 Ιουλίου)
- Πανηγύρι του Αγ. Νικολάου (Ζαχάρω, Ιούλιος)
- Πανηγύρι της Παναγίας (Κάστρο, 15 Αυγούστου)
- Πανηγύρι του Αγ. Νικολάου (Κατάκολο, 6 Δεκεμβρίου)
- Πανηγύρι του Αγ. Ευθυμίου (Κρέστενα, 20 Ιανουαρίου)
- Πανηγύρι των Αγ. Πάντων (Κρέστενα, 14 Ιουνίου)
- Γιορτή της Σταφίδας (Κρέστενα, Αύγουστος)
- Πανηγύρι της Παναγίας της Βλαχέρνας (Κυλλήνη - Λουτρά, 8 Γενάρη)
- Πανηγύρι του Αγ. Παντελεήμωνα (Λεχανά, 27 Ιουλίου)
- Πανηγύρι της Παναγίας (Μανωλάδα, 23 Αυγούστου)
- Πανηγύρι της Παναγίας (Νέα Φιγαλεία, 15 Αυγούστου)
- Πανηγύρι του Προφήτη Ηλία (Άνω και Κάτω Λεχώνια, 20 Ιουλίου)

(Πηγή των παραπάνω: <http://www.iema.gr/>)

- Πανηγύρι στο Στρέφι (εμποροπανήγυρη που διεξάγεται από το 1984 κάθε Οκτώβρη) (16/10/2012, <http://www.peloponniaki.gr/>)
- Πανηγύρι στα Τριπόταμα (εμποροπανήγυρη που διεξάγεται αρχές κάθε Σεπτέμβρη και κρατά από το 1825) (Οι εμποροζωοπανηγύρεις της Ηλείας, <http://oreini-ileia.blogspot.gr/>)

- Πανηγύρι στη Λουκαβίτσα Πηνειάς (εμποροπανήγυρη που διεξάγεται από τέλος Αυγούστου μέχρι και το πρώτο πενθήμερο του Σεπτέμβρη, στη θέση Άγιος Ιωάννης (Γενή-Τζαμί) από το 1892) (Οι εμποροζωοπανηγύρεις της Ηλείας, <http://oreini-ileia.blogspot.gr/>)
- Πανηγύρι προς τιμήν του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου στου Βάργκα (εμποροπανήγυρη που διεξάγεται κάθε Σεπτέμβρη και θεωρείται η μεγαλύτερη της Βόρειας Ηλείας) (Οι εμποροζωοπανηγύρεις της Ηλείας, <http://oreini-ileia.blogspot.gr/>)

Πέρα από τα παραπάνω, σε όλη την έκταση του Νομού Ηλείας υπάρχουν πολλά ακόμη πανηγύρια (εμπορικά ή μη) μικρότερης δυναμικής τα οποία όμως έχουν τεράστια σημασία για τον ντόπιο πληθυσμό. Γενικότερα, ο θεσμός των πανηγυριών, ισχυροποιούσε και ισχυροποιεί τους δεσμούς των κατοίκων ενός χωριού με τον τόπο τους, τις παραδόσεις τους και τη θρησκεία. Γι' αυτό και παρά την έντονη εμπορευματοποίηση που παρατηρείται σε πολλά από αυτά, το πολιτισμικό στοιχείο είναι εκείνο που υπερισχύει (μέσα από τη θρησκεία και τη λαογραφία).

2.22.7 Τα πολιτισμικά/καλλιτεχνικά σωματεία και οι πολιτιστικοί/εξωραϊστικοί σύλλογοι της Ηλείας

Στο νομό της Ηλείας, υπάρχει ένας πολύ σημαντικός αριθμός πολιτισμικών, καλλιτεχνικών, πολιτιστικών και εξωραϊστικών σωματείων, ενώσεων και συλλόγων τα οποία το καθένα με τον τρόπο και τις δυνάμεις του συμβάλλουν στα πολιτισμικά δρώμενα του τόπου. Με δεδομένο ότι πολλά είτε δεν είναι θεσμοθετημένα ως οργανισμοί είτε δε δραστηριοποιούνται για μεγάλο διάστημα, είναι δύσκολο να εντοπιστούν στο σύνολό τους. Τα σημαντικότερα όμως εξ' αυτών, τα οποία παρουσιάζουν με συνεχή δραστηριότητα είναι:

- Η φιλαρμονική εταιρεία Πύργου
- Η φιλαρμονική της Αμαλιάδας
- Η φιλαρμονική των Λεχαινών
- Η Θεατρική Ομάδα Πύργου (<http://www.ilialive.gr/>)
- Η Θεατρική Ομάδα «Προσκήνιο» (<http://www.ilialive.gr/>)
- Η θεατρική ομάδα του Πνευματικού και Καλλιτεχνικού Κέντρου Σταφιδοκάμπου (<http://www.ilialive.gr/>)
- Ερασιτεχνικός Θεατρικός Όμιλος Βαρθολομιού (<http://www.xo.gr/>)
- Η φωτογραφική ομάδα Ηλείας (<http://www.ilialive.gr/>)
- Η πολιτιστική ομάδα «Φράγμα» (<http://www.ilialive.gr/>)
- Η ομάδα Τέχνης Εθελοντισμού & Πολιτισμού «Hetteronymous» (<http://followilia.gr>)
- Ο Λαογραφικός πολιτιστικός σύλλογος «Οι Ρίζες» (<http://www.xo.gr/>)
- Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Βασιλακίου «Ο Ερύμανθος» (<http://www.xo.gr/>)
- Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Νεράιδας στην Αρχαία Ολυμπία (<http://www.xo.gr/>)
- Ο Εξωραϊστικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ζαχάρως (<http://www.vrisko.gr/>)
- Ο Λαογραφικός χορευτικός όμιλος «Ηλείων Παράδοσις» (<http://www.vrisko.gr/>)
- Ο Πολιτιστικός σύλλογος Αγίας Τριάδας «Ακρώρεια» (<http://www.vrisko.gr/>)
- Η Πολιτιστική Καλλιτεχνική μη κερδοσκοπική εταιρεία «ΙΧΝΟΣ» (<http://www.vrisko.gr/>)

- Ο Σύλλογος γυναικών Πύργου «Πυργιώτισσες» (<http://www.vrisko.gr/>)
- Ο Εξωραϊστικός Ψυχαγωγικός Εκπολιτιστικός Όμιλος Ηλείων (<http://www.vrisko.gr/>)
- Ο Σκακιστικός Όμιλος Ηλείας (<http://www.vrisko.gr/>)
- Ο Πολιτιστικός Σύλλογος «Εστία» (<http://www.xo.gr/>)
- Ο Εξωραϊστικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ταξιαρχών (<http://www.xo.gr/>)
- Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Βασιλακίου «ο Ερύμανθος» (<http://www.xo.gr/>)
- Ο Εκπολιτιστικός Σύλλογος γυναικών Γρανιτσαϊκών «Φίλοι του Σχολείου» (<http://www.xo.gr/>)
- Το Ελληνικό Ωδείο (<http://www.xo.gr/>)
- Ο Όμιλος Φίλων Αλκυώνος (<http://www.xo.gr/>)
- Η Δημιουργική ομάδα ανάπτυξης οπτικοακουστικής επικοινωνίας και έκφρασης (<http://www.xo.gr/>)
- Ο Σύλλογος επαγγελματιών φωτογράφων Ηλείας «Φωτακτίς» (<http://www.xo.gr/>)
- Ο Πολιτιστικός Φιλαθλητικός Όμιλος Πανόπουλου (<http://www.xo.gr/>)
- Ο Εκπολιτιστικός σύλλογος Αγίων Θεοδώρων «Η πρόσδος» (<http://www.xo.gr/>)
- Η Ένωση Πολιτών για την οικολογία και το περιβάλλον (<http://www.xo.gr/>)
- Ο Εξωραϊστικός Σύλλογος Γυναικών Ανδρίτσαινας (<http://www.mythicalpeloponnese.gr/>)
- Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Καλιδόνας (<http://www.enterid.gr/>)

2.22.8 Η γαστρονομία της Ηλείας

Φυσική συνέπεια της μεγάλης και πολυποίκιλης αγροτικής αλλά και κτηνοτροφικής δυναμικής της Ηλείας είναι η πλούσια γαστρονομία της, η οποία ιστορικά κρατάει από τα αρχαία χρόνια. Το επάγγελμα του μάγειρα ήταν ένα από τα πιο συνήθη στην Αρχαία Ήλιδα, ενώ είναι χαρακτηριστικό και το γεγονός πως και ο Κόροιβος, ο πρώτος Ολυμπιονίκης στην ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων, ήταν μάγειρας. (Κόροιβος Ηλείας, <http://el.wikipedia.org/>) Ήδη από την αρχαιότητα στην Ηλεία υπήρχε διαφοροποίηση των μαγείρων σε ειδικότητες, ενώ παρατηρείται και το φαινόμενο της μαζικής παρασκευής φαγητού για συγκεκριμένες ανάγκες (π.χ. Ολυμπιακοί Αγώνες). Φημισμένη συνήθεια ήταν στην Ηλεία να παρατίθενται μεγάλα γεύματα αλλά και να διοργανώνονται διαγωνισμοί πολυφαγίας. Τα γεύματα των Ηλείων περιελάμβαναν βόειο, χοιρινό ή πρόβειο κρέας, κυνήγι αγριόχοιρου, ελαφιού, λαγών, ψάρια, διάφορα είδη χορταρικών, ειδικό ψωμί και άφθονο κρασί. Γενικά οι αρχαίοι Ηλείοι θεωρούνταν πολύ καλοφαγάδες και μεγάλοι πότες. (Δίκτυο Σύμπραξης Κοινωνίας Πολιτών, «Ηλειακή Γαστρονομία, 2012)

Τα φαγητά της Ηλείας έχουν ως βάση τους τα παραγόμενα προϊόντα της περιοχής. Ελιά και ελαιόλαδο, αμπέλι και κρασί, ντομάτα, πατάτα, πεπόνι, καρπουζι, φράουλα, εσπεριδοειδή αλλά και τυροκομικά προϊόντα, ψάρια & θαλασσινά, κρεατικά & κυνήγι, ζυμαρικά, μέλι και βότανα είναι μερικά από τα συνήθη υλικά που συναντάμε στις ντόπιες συνταγές της Ηλείας. (Δίκτυο Σύμπραξης Κοινωνίας Πολιτών, «Ηλειακή Γαστρονομία, 2012)

Ορισμένες από τις πιο παραδοσιακές συνταγές φαγητών της Ηλείας είναι, το ψητό γουρουνόπουλο, η οματιά (γεμιστά έντερα γουρουνιού ψητά στο φούρνο), το παστό (κρέας συντηρούμενο στο ψυγείο, μέσα σε πήλινο και καλυμμένο με λίπος), ο τηγανιτός βακαλάος, η

παταταλιάδα με βακαλάο (πατάτες λιωμένες με βακαλάο), η μαγειρίτσα του αρνιού (ένας συνδυασμός πατσά και μαγειρίτσας στο ίδιο πιάτο), η τυρόπιτα (γλυκιά και αλμυρή) με χλωρό τυρί, η λαχανόπιτα, το βραστό κρέας με ρύζι (γίδα ή προβατίνα αυγοκομμένη), η μπαζίνα (είδος ζυμαριού), η μπομπότα, το φρικασέ με χοιρινό, οι τριφτάδες (είδος μακαρονιού), τα βραστά καβούρια, το κεφαλάκι χοιρινού με τραχανά και το κουρκουβίκι (γάλα προβατίνας σε ταψί με αλάτι και ζάχαρη). (Παραδοσιακές Συνταγές, <http://www.visitilia.gr/>)

Εκτός από τα φαγητά βέβαια, από την ηλειακή κουζίνα δε λείπουν και τα παραδοσιακά γλυκά. Ορισμένα από αυτά είναι η μουσταλευριά, η γλυκιά κολοκυθόπιτα, τα μουστοκούλουρα με προζύμι, τα απλά μουστοκούλουρα, οι κουραμπιέδες, το πετιμέζι, η τοπική μπουγάτσα, το παντεσπάνι, το τσουρέκι και η γαλατόπιτα. (Παραδοσιακά Γλυκά, <http://www.visitilia.gr/>)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ **3**

**ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΥΝΑΜΙΚΗΣ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΗΛΕΙΑΣ**

Για τον ολοκληρωμένο σχεδιασμό της ανάπτυξης της περιοχής μελέτης κρίνεται αναγκαία η καταγραφή και η ανάλυση της δυναμικής (προβλήματα – περιορισμοί – δυνατότητες – προοπτικές) της περιοχής όπως αυτή προέκυψε από τις ολοκληρωμένες αποδόσεις οι οποίες συνιστούν τη φυσική και κοινωνικοοικονομική πραγματικότητα.

Πίνακας 3.22: Προβλήματα – Περιορισμοί – Δυνατότητες – Προοπτικές στην Οικονομία και την Πολιτική

	ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ	ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ	ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ (ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ, ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ, ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ)	Εγκατάλειψη λουτρών Καϊάφα Ανισοκατανομή τουριστικής ανάπτυξης Μη άμεση σύνδεση παραγωγής - μεταποίησης Μείωση καλλιεργούμενων στρεμμάτων	Εποχιακός τουρισμός Οικονομική κρίση Νομοθεσία Συνδεσιμότητα οδικού δικτύου	Αξιοποίηση λιμανιών Ιαματικός τουρισμός	
ΠΟΛΙΤΙΚΗ	Φωτοβολταϊκά έναντι καλλιεργειών Αποκατάσταση πυρόπληκτων περιοχών Ατυχήματα στο οδικό δίκτυο - κακή κατάσταση οδικού δικτύου Έλλειψη εξαγωγικού προσανατολισμού στα αγροτικά προϊόντα Αυθαίρετα (παραθαλάσσια)	Οικονομική κρίση Νομοθεσία	Πρόγραμμα ένταξης μεταναστών	Πετρέλαιο Ολοκληρωμένη διαχείριση απορριμμάτων Κοινωνικό πρόγραμμα στέγασης Δημιουργία ΒΙ.ΠΕ.

Πίνακας 3.23: Προβλήματα – Περιορισμοί – Δυνατότητες – Προοπτικές στην Κοινωνία και τον Πολιτισμό

	ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ	ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ	ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΑ	Μετανάστες Κλοπές σε αγρούς Μείωση πληθυσμού Χαμηλό μορφωτικό επίπεδο ντόπιου πληθυσμού	Οικονομική κρίση	Αξιοποίηση παράκτιου χώρου Πρόγραμμα ένταξης μεταναστών	
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	Υποβάθμιση του Φεστιβάλ Κινηματογράφου της Ολυμπίας Έλλειψη σταθερής χρηματοδοτικής πηγής για τη διαχείριση των πολιτισμικών διαθεσίμων Ελλιπής στελέχωση με ανθρώπινο δυναμικό των δράσεων για τη διαχείριση των πολιτισμικών διαθεσίμων. Ελλιπής στοχοθεσία στη δημιουργία των νέων φεστιβάλ Αναξιοποίητα σημαντικά αρχαιολογικά ευρήματα Εγκατάλειψη διατηρητέων κτηρίων Περιορισμένη αξιοποίηση των μουσείων	Οικονομική Κρίση Νομοθεσία Ιδιαιτερότητες στη σύνθεση του πληθυσμού ανά περιοχή (μετανάστες, ρομά)	Φεστιβάλ Κινηματογράφου Ολυμπίας Αρχαία Ολυμπία Αρχαία Ήλιδα Ιππική έκθεση Ανδραβίδας Φεστιβάλ Δήμου Κυλλήνης-Ανδραβίδας Φεστιβάλ Δήμου Πηνειού Αξιοποίηση αρχαιολογικών ευρημάτων για εκπαιδευτικούς σκοπούς	Αξιοποίηση περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλους Αξιοποίηση του θεσμού της Ολυμπιακής εκχειρίδας Χρήση κενών κτηρίων για πολιτισμικές δράσεις Δράσεις σχετικά με την ηλιακή γαστρονομία

Πίνακας 3.24: Προβλήματα – Περιορισμοί – Δυνατότητες – Προοπτικές στην Τεχνολογία και το Φυσικό Περιβάλλον

	ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ	ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ	ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ	<p>Ελλείψεις τεχνολογικού εξοπλισμού σε σχολεία & γυμναστήρια</p> <p>Έλλειψη μονάδων αξιοποίησης βιομάζας με σκοπό την παραγωγή "πράσινης" ενέργειας ή εδαφοβελτιωτικού</p> <p>Ελλειψη κέντρου διαλογής ανακυκλώσιμων υλικών (ΚΔΑΥ) με σκοπό την ανάκτηση και επαναχρησιμοποίηση υλικών από τα απορρίμματα και κατ' επέκταση την εξοικονόμηση φυσικών πόρων</p>	<p>Οικονομική κρίση</p>	<p>Τόνωση καλλιεργειών</p>	<p>Γεωθερμία</p> <p>Πετρέλαιο</p> <p>Επέκταση δικτύου φυσικού αερίου</p> <p>Βιομάζα</p> <p>Ολοκληρωμένη διαχείριση απορριμμάτων - αποβλήτων</p> <p>Δημιουργία Βιτε-Βιτα</p> <p>Ηλεκτρονικές υποδομές</p>
ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	<p>Υπέρμετρη & λανθασμένη χρήση λιπασμάτων (ρύπανση Πηνειού)</p> <p>Αποκατάσταση πυρόπληκτων περιοχών</p> <p>Εγκατάλειψη Λουτρών Καϊάφα</p> <p>ΧΑΔΑ – Έλλειψη ολοκληρωμένης διαχείρισης απορριμμάτων</p>	<p>Κλιματικές μεταβολές στις πυρόπληκτες περιοχές</p> <p>Οικονομική Κρίση</p> <p>Νομοθεσία</p> <p>Έντονη σεισμική δραστηριότητα</p>	<p>Οικοτουρισμός - Αγροτουρισμός</p> <p>Αξιοποίηση περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλους</p>	<p>Ολοκληρωμένη διαχείριση απορριμμάτων (ΧΥΤΥ – ΚΔΑΥ)</p> <p>Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Καϊάφα</p>

3.1 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ – ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ

Στο νομό Ηλείας, ένα κυρίως αγροτικό νομό, οι κάτοικοι έχουν αναπτύξει ιδιαίτερα τη δραστηριότητα στον πρωτογενή τομέα αξιοποιώντας με αυτό τον τρόπο το μεγάλο ποσοστό των γεωργικών εκτάσεων που διαθέτει. Μελετώντας την εξεταζόμενη περιοχή εντοπίζεται η ανάγκη αποτελεσματικότερης αξιοποίησης της γεωργικής γης που διαθέτει ο νομός, εκσυγχρονίζοντας τον πρωτογενή τομέα με προστασία της γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας και γενικότερα με σταδιακή ενίσχυση των περιβαλλοντικά φιλικότερων μορφών αγροτικής παραγωγής. Επίσης, σημαντικό πρόβλημα στο νομό Ηλείας αποτελεί η περιβαλλοντική ρύπανση και υποβάθμιση της περιοχής ως αποτέλεσμα της έλλειψης ενός σχεδίου ολοκληρωμένης διαχείρισης των απορριμμάτων, που συνεπάγεται την ανεξέλεγκτη διάθεσή τους σε ΧΑΔΑ, η παρουσία των οποίων στο νομό είναι ιδιαίτερα έντονη. Απόρροια του ελλιπούς σχεδιασμού είναι και η απουσία ενός Κέντρου Διαλογής Ανακυκλώσιμων Υλικών (ΚΔΑΥ), το οποίο αποτελεί βασικό μέρος ενός σχεδιασμού ολοκληρωμένης διαχείρισης απορριμμάτων και έχει ως απώτερο στόχο την ανάκτηση και επαναχρησιμοποίηση υλικών από τα απορρίμματα και κατ' επέκταση την εξοικονόμηση φυσικών πόρων. Επίσης, απόρροια είναι και η αδυναμία διαλογής των απορριμμάτων στην πηγή κάτι το οποίο αποτελεί τροχοπέδη στην αξιοποίησή τους και ιδιαίτερα στην αξιοποίηση των οργανικών αποβλήτων (βιομάζα) οι ποσότητες των οποίων, λόγω του έντονου αγροτικού χαρακτήρα της περιοχής, είναι αυξημένες. Επιπροσθέτως, στην εξεταζόμενη περιοχή απουσιάζουν μονάδες αξιοποίησης της βιομάζας με σκοπό είτε την παραγωγή «πράσινης» ενέργειας είτε εδαφοβελτιωτικού, με απώτερο στόχο την ελάττωση της περιβαλλοντικής υποβάθμισης που προκύπτει από αλόγιστη χρήση συμβατικών καυσίμων και λιπασμάτων. Η μη ενσωμάτωση της τεχνολογίας στο τρόπο ζωής των ντόπιων, αντικατοπτρίζεται και στην έλλειψη σύγχρονου τεχνολογικού εξοπλισμού στα σχολεία του τόπου, η οποία στερεί από τα παιδιά τη δυνατότητα να διευρύνουν τις γνώσεις τους και να μελετούν αξιοποιώντας τα ποικίλα τεχνολογικά επιτεύγματα της εποχής. Σε αυτό φυσικά έχει συμβάλει και η οικονομική κρίση που πλήττει τη Χώρα τα τελευταία χρόνια και έχει ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση ενός χαμηλού βιοτικού επιπέδου και τη στέρηση αγαθών από τους ανθρώπους, η χρήση των οποίων υπό συνθήκες ευημερίας θα θεωρούνταν αυτονόητη.

Παρ' όλα τα προβλήματα που παρατηρούνται στην εξεταζόμενη περιοχή, δεν παύει να αποτελεί ένα τόπο με αξιόλογες δυνατότητες και προοπτικές ολοκληρωμένης ανάπτυξης εφόσον αξιοποιηθούν κατάλληλα τα φυσικά και ανθρώπινα διαθέσιμά του. Όπως προαναφέρθηκε, εκτός από την αξιοποίηση της βιομάζας είναι αναγκαία και η εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου σχεδίου διαχείρισης των απορριμμάτων. Σημαντική προοπτική αποτελεί και η δημιουργία βιομηχανικής περιοχής ή βιομηχανικού πάρκου στο νομό Ηλείας, έτσι ώστε να υπάρχει ένα ανεπτυγμένο δίκτυο υποδομών, συνδυασμένη συγκοινωνιακή πρόσβαση στην περιοχή καθώς και η δυνατότητα ανάπτυξης επιχειρηματικών συνεργασιών. Όσον αφορά στην ενεργειακή κατάσταση του νομού, η επέκταση του δικτύου του φυσικού αερίου, η δημιουργία του οποίου έχει χαρακτηριστεί ως υψηλής προτεραιότητας, θα οδηγήσει σε σημαντική μεταβολή της. Συμβατικές πηγές ενέργειας όπως το πετρέλαιο και ο λιγνίτης θα αντικατασταθούν σε μεγάλο βαθμό από μία πιο ήπια μορφή

ενέργειας, εξασφαλίζοντας έτσι τόσο «εξοικονόμηση» ορυκτού πλούτου, χρησιμοποιώντας ένα ορυκτό καύσιμο το οποίο δεν έχει αξιοποιηθεί έως σήμερα στην περιοχή, όσο και μείωση της περιβαλλοντικής επιβάρυνσης καθώς το φυσικό αέριο έχει αποδεδειγμένα λιγότερες εκπομπές. Σε ότι αφορά το πετρέλαιο σύμφωνα με το ΥΠΕΚΑ έρευνας ανακάλυψαν την ύπαρξη κοιτάσματος πετρελαίου στη θαλάσσια περιοχή του Κατάκολου (Δ. Πελοπόννησος). Οι απόψεις δίστανται σχετικά με το αν πρέπει να αξιοποιηθούν οι υδρογονάνθρακες στην περιοχή καθώς και σχετικά με το αν οι χώροι που θα χρησιμοποιηθούν ως εργοτάξιο θα προκαλούν οπτική όχληση ή άλλου είδους ρύπανση, δεδομένου ότι το λιμάνι του Κατάκολου προσεγγίζουν κάθε χρόνο εκατοντάδες κρουαζιερόπλοια, οι επιβάτες των οποίων επισκέπτονται τους αρχαιολογικούς χώρους του νομού και κυρίως την Αρχαία Ολυμπία. Τέλος, σημαντική προοπτική αποτελεί το μικρό γεωθερμικό πεδίο χαμηλής ενθαλπίας που έχει εντοπιστεί ανατολικά του αεροδρομίου της Ανδραβίδας, το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί τόσο για θέρμανση του μεγάλου αριθμού θερμοκηπίων της εξεταζόμενης περιοχής όσο και για τη ρύθμιση της θερμοκρασίας των ιχθυοκαλλιιεργειών ή άλλων κτιριακών εγκαταστάσεων.

3.2 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ – ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

3.2.1. Πρωτογενής τομέας παραγωγής

Ο πρωτογενής τομέας αποτελεί σημαντικό τμήμα τού οικονομικά ενεργού πληθυσμού στην Ηλεία. Πιο συγκεκριμένα, ο Νομός στηρίζει την οικονομία του κυρίως στην αγροτική παραγωγή και δευτερευόντως στον τουρισμό. Παρόλο που η γεωγραφική θέση του Νομού, το ανάγλυφο και το κλίμα ενδείκνυνται για την αξιοποίηση του πρωτογενή τομέα, σημαντικά είναι τα προβλήματα που διαπιστώνονται με κυριότερα τη μείωση των καλλιεργούμενων στρεμμάτων και την εγκατάλειψη της γεωργικής γης. Η μείωση αυτή οφείλεται στην οικονομική κρίση και τις χαμηλές τιμές παραγωγού που οδηγούν τους αγρότες σε αποχή από τα αγροτικά εφόδια, στην απουσία ενδιαφέροντος της απασχόλησης Ελλήνων εργατών στην καλλιέργεια, αλλά και στο πρόβλημα των εργατών γης που κατά κύρια βάση είναι παράνομοι.

Οι αγρότες καλλιεργούν μικρότερες εκτάσεις γης και χρησιμοποιούν λιγότερα λιπάσματα αφού οι τιμές των τροφίμων στις αγορές εμπορευμάτων πέφτουν ενώ παράλληλα το καλλιεργητικό κόστος συνεχώς αυξάνεται.

Επιπλέον, το κύριο εισόδημα των αγροτών προέρχεται από αποζημιώσεις και άλλες κρατικές επιχορηγήσεις ενώ οι καλλιέργειες γίνονται κυρίως για τις επιδοτήσεις. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να μην γίνονται σοβαρές προσπάθειες που έχουν συλλογικό ή προσωπικό χαρακτήρα και να υπάρχει έλλειψη προγραμματισμού στη γεωργία που αναπτύσσεται στην Ηλεία. Το κόστος των καλλιεργειών αυξάνεται αντί να μειώνεται λόγω της οικονομικής κρίσης, ενώ οι αγρότες και οι Συνεταιριστικές Ενώσεις βρίσκονται σε δύσκολη θέση εξαιτίας της έλλειψης μετρητών και μη βοηθούμενοι από την πιστωτική πολιτική των τραπεζών. Έτσι, παρατηρείται μείωση του πραγματικού αγροτικού εισοδήματος της περιοχής, μείωση του ενεργού αγροτικού πληθυσμού και έλλειψη εκμετάλλευσης των ευκαιριών των νέων καλλιεργειών και προϊόντων τα οποία μπορούν να παραχθούν στην Ηλεία, αλλά δυστυχώς εισάγονται από άλλες χώρες.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα μείωσης καλλιεργούμενων εκτάσεων που αντιμετώπισε ο Νομός είναι η καλλιέργεια του καρπουζιού, της φράουλας και άλλων παραδοσιακών προϊόντων. Η μείωση των καλλιεργούμενων εκτάσεων φράουλας οφείλεται επίσης σε μεγάλο βαθμό και στη δημοσιοποίηση των συνθηκών εργασίας των αλλοδαπών μεταναστών και των οργανωμένων κυκλωμάτων που εκμεταλλεύονταν την παράνομη εργασία σε βαθμό αθλιότητας.

Πρέπει ακόμη να επισημανθεί πως η έλλειψη ενδιαφέροντος της απασχόλησης εργατών στην καλλιέργεια οφείλεται στην απουσία της γεωργικής έρευνας και της επιστημονικής υποστήριξης.

Όσον αφορά την κτηνοτροφική παραγωγή στην Ηλεία, αυτή δεν βρίσκεται σε ικανοποιητικά επίπεδα με αποτέλεσμα η συμμετοχή της ζωικής παραγωγής στο γεωργικό εισόδημα να είναι χαμηλή. Ταυτόχρονα, οι δυνατότητες οικονομικής εκμετάλλευσης των δασών για παραγωγή ξυλείας είναι περιορισμένες, ακόμα περισσότερο δε μετά τις πυρκαγιές που έλαβαν χώρα στο Νομό το 2007.

Οι οικονομικοί δείκτες του πρωτογενή τομέα, σχεδόν στο σύνολο τους, παραπέμπουν σε δραματική έλλειψη εθνικής πολιτικής, σε έλλειψη συνειδητοποίησης της αξίας του κλάδου και το εθνικό όφελος, σε αποτυχία μέτρων, κακή διαχείριση κοινοτικών και εθνικών πόρων και σε ασκήσεις ερασιτεχνισμού.

3.2.2 Δευτερογενής τομέας παραγωγής

Ο δευτερογενής τομέας προσφέρει το μικρότερο τμήμα εσόδων στο Νομό. Η βιομηχανική δραστηριότητα στο Νομό Ηλείας συγκεντρώνεται γύρω από τα αστικά κέντρα όπου συγκεντρώνεται και η γεωργική παραγωγή για μεταποίηση και διοχέτευση στην αγορά. Ωστόσο ο Νομός δεν έχει οργανωμένο δευτερογενή τομέα, με αποτέλεσμα να επιτείνεται η καθυστέρηση στην παραγωγική δραστηριότητα και να μην υφίσταται ικανοποιητική σύνδεση μεταξύ της παραγωγής και της μεταποίησης. Σημαντικές είναι οι αδυναμίες που υπάρχουν στον τομέα διακίνησης και εμπορίας, ενώ ο Νομός Ηλείας είναι ο μοναδικός νομός που δεν έχει βιοτεχνικό και βιομηχανικό πάρκο. Η απουσία βιοτεχνικού και βιομηχανικού πάρκου οδήγησε σε σταδιακή μείωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων του Νομού και στο κλείσιμό τους. Με αυτό τον τρόπο δεν προσελκύστηκαν και νέες επενδύσεις.

3.2.3 Τριτογενής τομέας παραγωγής

Η ευρύτερη περιοχή του Νομού έχει τεράστια πολιτιστική και φυσική κληρονομιά, που μπορεί να επιφέρει σημαντικά έσοδα και αναγνώριση από επισκέπτες προερχόμενους από ολόκληρο τον κόσμο. Ωστόσο, όσον αφορά τον τουρισμό και τις υπηρεσίες παρατηρείται ανισοκατανομή. Οι επιπτώσεις στον πολιτιστικό τουρισμό είναι σε κάποιο βαθμό αρνητικές, εξαιτίας της γεωγραφικής συγκέντρωσης και της εποχικότητας του μαζικού τουρισμού κυρίως στο δυτικό μέρος του Νομού και ιδιαίτερα στις δυτικές ακτές. Συγκεκριμένα, στο δυτικό μέρος της Ηλείας έχει αναπτυχθεί περισσότερο μαζικός τουρισμός αλλοδαπών σε ανεξάρτητες μεγαλύτερες ή και μικρότερες τουριστικές μονάδες. Οι νοτιοδυτικές ακτές είναι λιγότερο αναπτυγμένες ενώ η αξιοποίηση του εσωτερικού του Νομού, με εξαίρεση την περιοχή της Αρχαίας Ολυμπίας, είναι φτωχή. Είναι γεγονός ότι οι παράκτιες περιοχές δεν προσβλήθηκαν από τη φωτιά του 2007 και έτσι κατάφεραν να αναπτύξουν περισσότερη τουριστική δραστηριότητα. Άλλωστε η τουριστική εποχικότητα, που αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της χώρας, περιορίζει και τις δυνατότητες ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού στις ορεινές – ημιορεινές περιοχές της Ηλείας όπως είναι ο αγροτουρισμός και ο ιαματικός τουρισμός.

Στην περίπτωση του τουρισμού υγείας παρουσιάζεται έλλειψη ενδιαφέροντος τόσο από το μέρος του κράτους όσο από τις τοπικές αρχές για τα λουτρά του Καϊάφα. Οι ευθύνες για τη διαχείριση του χώρου ρίχνονται από τη μια στην άλλη υπηρεσία με αποτέλεσμα την εποχιακή λειτουργία των λουτρών, την υποβάθμισή τους και τέλος την εγκατάλειψή τους. Επιπλέον, οι συντονισμένες προσπάθειες αποχαρκτηρισμού τμήματος της λίμνης και οι φωτογραφικές ρυθμίσεις νόμων που στόχευαν στην ιδιωτικοποίηση της περιοχής κατέστρεψαν το οικοσύστημα σε συνδυασμό με τις πυρκαγιές του 2007.

Για να λειτουργήσουν αποτελεσματικά τα λουτρά κρίνεται σημαντική η δημιουργία δρόμου άμεσης σύνδεσης της Αρχαίας Ολυμπίας με τον Καϊάφα, ώστε οι δύο τοποθεσίες να αποτελούν δίδυμο προορισμού.

Για την τουριστική ανάπτυξη του Νομού μεγάλη σημασία έχει η προσβασιμότητα και σύνδεση των οικισμών. Δυστυχώς υπάρχει έλλειψη των μεγάλων έργων υποδομής, με τελευταίο τον υπάρχοντα εθνικό δρόμο που είναι σε κακή κατάσταση, κατασκευασμένος εδώ και 30 έτη, ενώ η Ολύμπια Οδός σταματά στην Αχαΐα. Έτσι πρέπει να αξιολογηθεί η σημερινή κατάσταση τόσο του τοπικού οδικού δικτύου όσο και του δευτερεύοντος οδικού δικτύου, και να ληφθούν μέτρα για την αναβάθμισή αλλά και επέκτασή τους όπου χρειάζεται.

Τέλος, σημαντική είναι η δυνατότητα αξιοποίησης και ενίσχυσης των λιμανιών του Κατάκολου και της Κυλλήνης τόσο με προσωπικό όσο και με υλικοτεχνική υποδομή. Η αξιοποίηση των λιμανιών είναι αναγκαία προκειμένου να παρέχονται όσο το δυνατόν πληρέστερες και αποτελεσματικότερες υπηρεσίες στους πολίτες και τους επισκέπτες της Ηλείας. Το λιμάνι του Κατάκολου μπορεί να παίξει καθοριστικό ρόλο στην ανάκαμψη της εθνικής και τοπικής οικονομίας.

3.3 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ – ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Ο μεταναστευτικός πληθυσμός ανέρχεται στο 12%. Το γεγονός αυτό ίσως μπορεί να συνδυαστεί με την συνολική αύξηση πληθυσμού που παρατηρείται στο νομό. Μετά το 1991 και το άνοιγμα των συνόρων, χιλιάδες μετανάστες από την βόρεια Ήπειρο κατέβηκαν στην χώρα μας για ένα καλύτερο μέλλον. Αρκετοί ασχολήθηκαν με την γεωργική παραγωγή και επειδή ο νομός Ηλείας στηρίζει μεγάλο μέρος την παραγωγής του στα γεωργικά προϊόντα, αποτέλεσε χώρο υποδοχής και ευκαιρίας για τους οικονομικούς μετανάστες. Οι περισσότεροι έχουν εγκατασταθεί στο δήμο Ζαχάρως ο οποίος είναι πεδινός και εύφορος. Επίσης, ένα απο τα σημαντικά προβλήματα της κοινωνίας είναι η μείωση του πληθυσμού, οι νέοι εγκαταλείπουν τον τόπο τους για να βρουν μια καλύτερη ποιότητα ζωής σε κάποιο μεγαλύτερο αστικό κέντρο. Ακόμη, έχει παρατηρηθεί ότι η περιοχή του Νομού Ήλείας έχει χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, αυτό οφείλεται σε ποικίλους λόγους, οι οποίοι κατα το μεγαλύτερο ποσοστό αυτό το πρόβλημα είναι επιλύσιμο. Σαφώς υπάρχουν και οι κλοπές σε αγρούς μεταξύ των ίδιων των ντόπιων αλλά και των αλλοδαπών που διαμένουν στην περιοχή του Νομού. Την κοινωνία την έχει κλονίσει η οικονομική κρίση, η οποία είναι ένας μεγάλος περιοριστικός παράγοντες για τους κατοίκους, έχει πολλές επιπτώσεις, δημιουργώντας έντονα κοινωνικά πρόβλημα. Τέλος, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη και οι δυνατότητες που υπάρχουν μέσα σε αυτήν την κοινωνία του Νομού Ηλείας, όπου είναι η αξιοποίηση του παράκτιου, με σκοπό κυρίως οικονομικές απολαβές και φυσικά, την δημιουργία προγράμματος για την ένταξη την μεταναστών σε αυτήν.

3.4 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ – ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα της περιοχής είναι οι πυρκαγιές του περασμένου καλοκαιριού, είχαν ως αποτέλεσμα την απώλεια μεγάλων εκτάσεων δασικής και καλλιεργήσιμης γης καθώς και την καταστροφή περιοχών φυσικού κάλλους που αποτελούν προστατευόμενες περιοχές. Βασική συνέπεια των παραπάνω είναι η αλλοίωση του φυσικού περιβάλλοντος, με παράλληλες συνέπειες την επιβάρυνση της ατμόσφαιρας, τη μόλυνση του υδροφόρου ορίζοντα, την απώλεια ζωικών και φυτικών ειδών που θα προκαλέσει ανακατατάξεις στη χλωρίδα και την πανίδα της περιοχής. Σε συνέχεια των παραπάνω, η απώλεια του φυσικού ενδιαφέροντος θα επιφέρει και τη μείωση του τουριστικού ενδιαφέροντος στις καμένες περιοχές, ενώ η καταστροφή της καλλιεργήσιμης γης αποτελεί σημαντικό πλήγμα στην παραγωγή του νομού αλλά και στην εθνική οικονομία. Η απουσία των δέντρων, καθιστά το έδαφος της περιοχής ευάλωτο στις βροχοπτώσεις με συνέπεια τη διάβρωση και τη υποχώρηση του, ενώ οι γύρω οικισμοί είναι πλέον αντιμέτωποι με τις πλημμύρες και τις κατολισθήσεις, οπότε χρειάζεται όσο τον δυνατόν άμεση αποκατάσταση των πυρόπληκτων περιοχών. Επίσης, σημαντικό πρόβλημα είναι ο μεγάλος αριθμός ατυχημάτων που καταγράφεται στο οδικό δίκτυο και η κακή κατάσταση του οδικού δικτύου. Ακόμη, η ραγδαία αύξηση των εγκαταστάσεων φωτοβολταϊκών στην περιοχή έναντι των καλλιεργειών είναι ένα από τα προβλήματα που εμφανίζονται, όπως και η έλλειψη εξαγωγικού προσανατολισμού για τα αγροτικά προϊόντα που παράγουν έτσι ώστε να μπορέσουν να διαμορφώσουν την οικονομία της περιοχής σε ποιο υψηλά επίπεδα. Φυσικά, δε μπορούμε να παραλείψουμε το εμφανές πρόβλημα που υπάρχει στην παραθαλασσια περιοχή του Νομού με τα αυθέρετα. Όλα τα παραπάνω είναι προβλήματα που για να επιλυθούν όσον τον δυνατόν καλύτερα είναι αρμόδια η πολιτική, αλλά σαφώς υπάρχουν και οι περιορισμοί για την επίτευξη αυτού του στόχου, που είναι η οικονομική κρίση και η νομοθεσία που παίζει καθοριστικό ρόλο. Όμως, με μια σωστή μεθοδολογία από τους αρμόδιους φορείς, η περιοχή του Νομού Ηλείας έχει προοπτικές, πιο συγκεκριμένα τα κοιτάσματα πετρελαίου που υπάρχουν στην περιοχή του Ιονίου Πελάγους, να ολοκληρωθεί η διαχείριση των απορριμάτων στην περιοχή του νομού, όπως και η δημιουργία μιας ολοκληρωμένης ΒΙ.ΠΕ για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής και τέλος, η διαμόρφωση κοινωνικού προγράμματος στέγασης.

3.5 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ – ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Στην Π.Ε. Ηλείας όπως προέκυψε, από την καταγραφή των Ολοκληρωμένων Αποδόσεων, που συνιστούν τη φυσική πραγματικότητα της περιοχής, παρατηρούνται τα εξής προβλήματα στο Φυσικό περιβάλλον.

Οι παράνομες απορρίψεις υγρών αποβλήτων, η χρήση αζωτούχων και φωσφορικών λιπασμάτων, η αστική και βιομηχανική ατμοσφαιρική ρύπανση, οι απολήψεις υδάτων και ο αυξημένος αριθμός γεωτρήσεων που δεν διαθέτουν τις απαιτούμενες άδειες χρήσης, η μη λειτουργία των μονάδων επεξεργασίας υγρών αποβλήτων στις βιομηχανικές εγκαταστάσεις, η εξορυκτική δραστηριότητα, οι παράνομες αμμοληψίες, οι ιχθυοκαλλιέργειες, οι πυρκαγιές και ορισμένα τεχνικά έργα (π.χ λιμάνια, μαρίνες, κα) αποτελούν μερικές από τις βασικότερες πηγές ρύπανσης στην περιφερειακή ενότητα της Ηλείας.

Οι παράνομες απορρίψεις των υγρών αποβλήτων φαίνεται να είναι έντονες στην ΠΕ Ηλείας δημιουργώντας πολλά προβλήματα. Ένα από αυτά τα προβλήματα είναι η ρύπανση της λίμνης του Καϊάφα, καθώς η ευρύτερη περιοχή της λίμνης ρυπαίνεται ανεξέλεγκτα από τα λύματα, τα τελευταία χρόνια, με συνέπεια να έχουν αλλοιωθεί τα ιδιαίτερα και μοναδικά στοιχεία (νερά, χλωρίδα και πανίδα) της φύσης. Οπότε, επιβάλλεται να πραγματοποιηθεί μελέτη για την αξιολόγηση της κατάστασης της λίμνης Καϊάφα, από τις αρμόδιες υπηρεσίες ώστε να καταγραφεί το μέγεθος της ρύπανσης και η αλλοίωση των μοναδικών χαρακτηριστικών (χλωρίδα, πανίδα) για να ακολουθήσουν στο επόμενο στάδιο τα μέτρα αποκατάστασης καθώς η αποκατάσταση του οικοσυστήματος του Καϊάφα είναι επιβεβλημένη και πρέπει να πραγματοποιηθεί άμεσα.

Επιπλέον, η υπέρμετρη και λανθασμένη χρήση αζωτούχων και φωσφορικών λιπασμάτων που χρησιμοποιούνται για την γεωργική παραγωγή έχει προκαλέσει προβλήματα ρύπανσης στα ποτάμια συστήματα του νομού, με εμφάνιση υψηλών συγκεντρώσεων νιτρικών στον ποταμό Νέδα και ιδιαίτερα υψηλών συγκεντρώσεων θειικών που παρουσιάζονται στον ποταμό Πηνειό.

Επίσης, υπάρχει τεράστια επιβάρυνση του Γενικού Περιβάλλοντος από τους ΧΑΔΑ Αστικών απορριμμάτων του Νομού. Οι εν ενεργεία ΧΑΔΑ του Νομού Ηλείας (18 περίπου) δεν πληρούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την προστασία του περιβάλλοντος και εγκυμονούν πληθώρα κινδύνων για τη Δημόσια Υγεία, επιφέροντας αλληλένδετα προβλήματα στην κοινωνική συνοχή και στην εν γένει ανάπτυξη των περιοχών. Την έκρυθμη αυτή κατάσταση θα ενισχύσουν σύντομα και τα δυσβάστακτα πρόστιμα που θα επιβάλλει η Ευρωπαϊκή Ένωση, οδηγώντας την Πολιτεία και την Τοπική Αυτοδιοίκηση σε αδιέξοδο. Οι αποσπασματικές πολιτικές/δράσεις στην διαχείριση των αστικών στερεών απορριμμάτων και η έλλειψη ενός ολοκληρωμένου σχεδίου για την σωστή διαχείριση τους και την αποκατάσταση των ΧΑΔΑ ώστε να υπάρξει εξυγίανση και αποσυμφόρηση της ρύπανσης, απαρτίζουν το σκηνικό που επικρατεί στο νομό διαιωνίζοντας το μείζον αυτό πρόβλημα.

Οι ιδιαίτερα μεγάλης έκτασης και έντασης καταστροφικές πυρκαγιές του καλοκαιριού του 2007, αποτέλεσαν τεράστιο πλήγμα για τον Νομό Ηλείας. Ως άμεσο και τραγικό αποτέλεσμα είχαν την

απώλεια δεκάδων ανθρώπινων ζωών και την πλήρη καταστροφή μεγάλου μέρους του φυσικού και τεχνικού, παραγωγικού, ιδιωτικού και δημόσιου κεφαλαίου. Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών συντάχθηκαν μια σειρά από μελέτες και προγράμματα. Αλλά όπως διαπιστώνεται, μέσα από τοπικά και εθνικά μέσα ενημέρωσης (blogs και εφημερίδες), μόνο ένα μικρό μέρος αυτών των έργων και των δράσεων, που προτάθηκαν μέσω διάφορων προγραμμάτων και σχεδίων, υλοποιήθηκε και κυρίως κατά το μέρος που αφορούσαν πιστωτικές διευκολύνσεις και μέτρα κοινωνικού, οικονομικού, φορολογικού χαρακτήρα, που εφαρμόστηκαν για την συντομότερη δυνατή ανακούφιση και διευκόλυνση των πληγέντων από τις πυρκαγιές φυσικών προσώπων και επιχειρήσεων.

Ένας σοβαρός περιορισμός που ο οποίος αποτελεί τροχοπέδη στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη και την λύση των προβλημάτων που εμφανίζονται είναι η οικονομική κρίση που επικρατεί και ταλανίζει τη χώρα τα τελευταία χρόνια, αφού η οικονομία είναι ένας από τους σημαντικότερους μοχλούς για την ανάπτυξη. Η νομοθεσία λόγω των περιορισμών και της τεράστιας γραφειοκρατίας που επιβάλλει βάζει κολλήματα στην προσπάθεια για άμεση επίλυση των προβλημάτων και προσπάθεια για ανάπτυξη. Επίσης, η έντονη σεισμική δραστηριότητα που χαρακτηρίζει το νομό αποτελεί έναν ακόμα περιορισμό στο σχεδιασμό. Τέλος, οι κλιματικές μεταβολές που προκλήθηκαν στις διάφορες περιοχές του νομού, λόγω των καταστροφικών πυρκαγιών του 2007 αποτελεί περιορισμό στο σχεδιασμό για την ανάπτυξη και αποκατάσταση των περιοχών.

Οι πολλές περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλους που διαθέτει ο νομός, όπως το δάσος της Φολόης, η λίμνη Καϊιάφα κ.α. τόσο από μόνοι τους όσο και σε συνδυασμό με τους υπόλοιπους τουριστικούς πόρους, μπορεί να αποτελέσει έναν από τους σημαντικότερους πόλους τουριστικής έλξης στην Ελλάδα.

Ακόμα ο νομός λόγω του ιδιαίτερου φυσικού περιβάλλοντος που διαθέτει μπορεί να φιλοξενήσει και να στηρίξει ένα Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην περιοχή του Καϊιάφα.

Επίσης, ο νομός έχει σημαντικές προοπτικές για την δημιουργία και υλοποίηση ενός ολοκληρωμένου σχεδίου προστασίας και διαχείρισης των απορριμμάτων ώστε να μπορέσει να προστατέψει, να διατηρήσει και να καλυτερέψει αυτόν τον μοναδικό φυσικό πλούτο που διαθέτει.

3.6 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ – ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

Έχοντας συγκεντρώσει, μέσα από τη διαδικασία των ολοκληρωμένων αποδόσεων, όλα εκείνα τα στοιχεία που συνθέτουν την πολιτισμική πραγματικότητα της Ηλείας προχωρήσαμε στη διαδικασία της ανάλυσης αυτών των στοιχείων, προκειμένου να εντοπίσουμε προβλήματα, περιορισμούς, δυνατότητες και προοπτικές στον τομέα του πολιτισμού.

Η Ηλεία αποτελεί έναν χώρο με πολλά και ποικίλα πολιτισμικά διαθέσιμα. Αρχαιολογικοί χώροι, βυζαντινά προσκυνήματα, πλούσια λαογραφία, τοπικές παραδόσεις, πολλά φεστιβάλ, πλούσια γαστρονομία. Ωστόσο η μέχρι τώρα αξιοποίηση όλων αυτών των στοιχείων είναι στις περισσότερες περιπτώσεις περιορισμένη και μονοδιάστατη, δίχως να επωφελείται από όλες τις δυνατότητές τους.

Σε όλη την έκταση της Ηλείας έχουν ανασκαφεί και εντοπισθεί πολλές και διαφορετικές θέσεις με ευρήματα της προχριστιανικής περιόδου. Το γεγονός αυτό δεν ξενίζει καθώς και από τις ιστορικές πηγές έχουμε πληροφορίες πως η Ηλεία είχε κατοικηθεί από πολύ παλιά. Ωστόσο τα ευρήματα αυτά παραμένουν στη συντριπτική τους πλειοψηφία αναξιοποίητα και σε πολλές περιπτώσεις απροστάτευτα. Το αρχαιολογικό ενδιαφέρον για την Ηλεία έχει επικεντρωθεί στην Αρχαία Ολυμπία, στην Αρχαία Ήλιδα αλλά και στο ναό του Επικούρειου Απόλλωνα αφήνοντας έτσι σε δεύτερη μοίρα τα υπόλοιπα ευρήματα. Ακόμη όμως και οι παραπάνω χώροι, έχουν αξιοποιηθεί κυρίως για τουριστικούς-οικονομοκεντρικούς σκοπούς με το πολιτισμικό τους στοιχείο να εκλείπει. Ουδέποτε προωθήθηκε ένα πρόγραμμα συνολικής και ολοκληρωμένης διαχείρισης αυτού του τεράστιου κεφαλαίου για την περιοχή, με αποτέλεσμα να υπάρχουν χώροι Α' και Β' κατηγορίας. Οι μεν πρώτοι αξιοποιούνται αλλά με κυρίαρχο σκοπό το κέρδος και τίποτα περισσότερο, οι δε δεύτεροι ούτε αξιοποιούνται, αλλά σε έναν πολύ μεγάλο βαθμό ούτε και φυλάσσονται.

Σε μια παρόμοια κατάσταση αποκλειστικά τουριστικής αξιοποίησης, βρίσκονται και τα μουσεία της Ηλείας. Προστατεύουν και φυλάσσουν σημαντικά ευρήματα, ωστόσο ο λόγος ύπαρξής τους είναι κυρίως τουριστικός, δίχως να διατηρείται ο πολιτισμικός τους χαρακτήρας. Ειδική περίπτωση αποτελούν τα λαογραφικά μουσεία της περιοχής, τα οποία στην πλειοψηφία τους έχουν δημιουργηθεί από τοπικούς πολιτιστικούς συλλόγους και στεγάζουν πολλά εκθέματα σε μικρούς χώρους, δίχως να είναι και διαρκώς επισκέψιμα. Εξαίρεση στην όλη πραγματικότητα των μουσείων, τείνει να αποτελέσει το Αρχαιολογικό μουσείο του Πύργου το οποίο επιδιώκει να διαφοροποιηθεί από τα παραδοσιακά μουσεία, προωθώντας πιο διαδραστικές και συμμετοχικές δραστηριότητες. Ωστόσο δεν μπορεί να κριθεί η μέχρι τώρα πορεία του με ασφάλεια, καθώς μετρά λίγους μήνες ζωής.

Ένα ακόμη στοιχείο της πραγματικότητας της Ηλείας, το οποίο βέβαια υφίσταται και σε πανελλήνιο επίπεδο, είναι η εγκατάλειψη των διατηρητέων κτηρίων. Κτήρια μεγάλης ηλικίας και τεράστιας αρχιτεκτονικής αλλά και ιστορικής αξίας, έχουν αφηθεί στη φθορά του χρόνου δίχως κάποια μέριμνα για την αξιοποίησή τους. Τα κτήρια αυτά, μνημεία αρχιτεκτονικού πολιτισμού, θα μπορούσαν να στεγάσουν πολλές δραστηριότητες των οικισμών στους οποίους βρίσκονται (είτε

πολιτιστικές, είτε υπηρεσιακές) όμως αντ' αυτού μένουν κενά και παραμελημένα οδηγούμενα με τον τρόπο αυτό στην κατάρρευση.

Σημαντικό επίσης κεφάλαιο πολιτισμού για την Ηλεία, αποτελούν και τα πολλά και διαφορετικά φεστιβάλ της. Ωστόσο, παρατηρούνται και σε αυτά ορισμένα προβλήματα. Ο οικονομοκεντρικός χαρακτήρας και η κερδοφορία υπερισχύουν, με αποτέλεσμα να υπάρχει υποβάθμιση του επιπέδου τους και αλλοίωση του χαρακτήρα και της ταυτότητάς τους. Σε περιπτώσεις νέων φεστιβάλ που έχουν ξεκινήσει πρόσφατα την πορεία τους παρατηρείται έλλειψη στοχοθεσίας και ταυτότητας με αποτέλεσμα να τίθεται εν αμφιβόλω η συνεχής λειτουργία τους. Παράλληλα βέβαια και Φεστιβάλ με μοναδικό χαρακτήρα σε διεθνές επίπεδο, όπως το Φεστιβάλ Κινηματογράφου Ολυμπίας για παιδιά και νέους υποβαθμίζονται είτε λόγω έλλειψης ή κακοδιαχείρισης πόρων, είτε οργανωτικά.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν κατά τη διαδικασία των ολοκληρωμένων αποδόσεων, τα βασικά προβλήματα που εντοπίζονται στην Ηλεία για τη διαχείριση των πολιτισμικών διαθεσίμων της και τα οποία έχουν να κάνουν με όλα τα πολιτισμικά διαθέσιμα της είναι η μη εξασφάλιση σταθερής χρηματοδότησης και η έλλειψη ανθρώπινου δυναμικού. Για το μεν πρώτο, απαιτείται η εξεύρεση πόρων όχι απαραίτητα με την παρουσία του «σωτήρα» επενδυτή αλλά και μέσα από συλλογικές δράσεις των πολιτών που θα έχουν ως σκοπό την ενίσχυση των πολιτισμικών διαθεσίμων. Για το δεύτερο, πάλι οι πολίτες μπορούν να δώσουν τη λύση, περιορίζοντας μέσω του εθελοντισμού τους την ανάγκη για διορισμένο και σταθερά αμοιβόμενο προσωπικό. Στόχος θα πρέπει να είναι η δημιουργία συνείδησης στους πολίτες τέτοια ώστε να θέλουν να προσφέρουν εθελοντικά, έχοντας συναίσθηση της αξίας της προσφοράς τους.

Πέρα από τα προβλήματα που υπάρχουν σχετικά με τα πολιτισμικά διαθέσιμα της Ηλείας, υπάρχουν και κάποιοι δεδομένοι περιορισμοί για την υλοποίηση των όποιων δράσεων και δυνατοτήτων ανάπτυξης σχετικά με τον πολιτισμό μπορούν να προταθούν για την περιοχή. Αρχικά, ο σημαντικότερος εξωγενής παράγοντας είναι η οικονομική πραγματικότητα περιοχής και χώρας σήμερα. Οι περιορισμένοι σε μεγάλο βαθμό κρατικοί πόροι (και πολύ περισσότερο στην τομέα του πολιτισμού) έχουν ως αποτέλεσμα να αναχαιτίζεται η όποια προσπάθεια υλοποίησης νέων δράσεων ή αναβάθμισης υφιστάμενων. Παράλληλα, η πολυπλοκότητα της νομοθεσίας επηρεάζει σημαντικά κάθε ιδέα. Ειδικά στην Ηλεία, για ιδέες που σχετίζονται με τα αρχαιολογικά της διαθέσιμα, είναι εξαιρετικά δύσκολο να προσαρμοστούν στα στενά πλαίσια που αφήνει η χαώδης (και ενδεχομένως υπερβολικά αυστηρή) νομοθεσία για την προστασία των χώρων αυτών. Τέλος, η συνύπαρξη στον ίδιο χώρο εκτός των ντόπιων κατοίκων και μεγάλου αριθμού μεταναστών και ρομά δημιουργεί ειδικές συνθήκες όσο αφορά στο σχεδιασμό δράσεων σχετικά με τον πολιτισμό.

Οι δυνατότητες που έχει η Ηλεία αξιοποιώντας τα πολιτισμικά της διαθέσιμα είναι σημαντικές. Ξεκινώντας από τα φεστιβάλ, εντοπίζουμε ένα φεστιβάλ διεθνούς εμβέλειας και ευρωπαϊκής μοναδικότητας το οποίο δικαίως μπορεί να χαρακτηριστεί και ως ανεκτίμητος θησαυρός για την περιοχή (Φεστιβάλ Κινηματογράφου Ολυμπίας για Παιδιά και Νέους), δύο νέα φεστιβάλ σε περιοχές που πριν δεν είχαν αξιόλογη πολιτισμική δράση και τα οποία μπορούν να αναβαθμίσουν συνολικά το πολιτισμικό επίπεδο της Ηλείας (Φεστιβάλ Δήμου Ανδραβίδας –

Κυλλήνης και Φεστιβάλ Δήμου Πηνειού) καθώς και μία διοργάνωση ζωοφιλικού ενδιαφέροντος, πανελληνίας εμβέλειας, με μεγάλη ιστορία και σημασία για την Ηλεία και τη χώρα (Ιππική Έκθεση Ανδραβίδας). Οι τέσσερις αυτές διοργανώσεις έχουν πολλά περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης και εξέλιξης.

Σχετικά με τους αρχαιολογικούς χώρους, οι δυνατότητες που υπάρχουν κινούνται σε δύο άξονες. Ο πρώτος είναι η ανάδειξη και των υπόλοιπων αρχαιολογικών ευρημάτων της Ηλείας πέρα από τους τρεις πιο γνωστούς χώρους και ο δεύτερος είναι η αξιοποίησή τους και για άλλους σκοπούς εκτός από τουριστικούς, όπως κυρίως εκπαιδευτικούς. Η επαφή των νέων ανθρώπων και επιστημόνων, μέσα από εκπαιδευτικές δράσεις, με τους χώρους αυτούς είναι ίσως η σημαντικότερη συνεισφορά που μπορούν να έχουν ως πολιτισμικά διαθέσιμα.

Εκτός βέβαια από τις δυνατότητες που παρέχουν τα πολιτισμικά διαθέσιμα της Ηλείας για την περιοχή, υπάρχουν και σημαντικές προοπτικές που δίνουν για δράσεις που ποτέ δεν έχουν σχεδιαστεί ή προβλεφθεί. Οι περιοχές του φυσικού κάλους, ο θεσμός της Ολυμπιακής Εκεχειρίας που από την Ολυμπία ξεκίνησε, τα όμορφα κενά και διατηρητέα κτήρια, η πλούσια ηλειακή γαστρονομία, αποτελούν διαθέσιμα της Ηλείας που η αξιοποίησή τους είναι σε ελάχιστο ή μηδενικό βαθμό. Τα διαθέσιμα αυτά, σημαντικά και πολύτιμα, μπορούν να συστήσουν μια νέα πραγματικότητα για την όλη περιοχή, επανατοποθετώντας τη σε άλλη βάση όχι μόνο στον ελληνικό αλλά και στον ευρωπαϊκό και παγκόσμιο χάρτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ **4**
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΣΕΝΑΡΙΑ
ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

4.1 ΜΗΔΕΝΙΚΟ ΣΕΝΑΡΙΟ ΔΡΑΣΕΩΝ

4.2 ΠΡΩΤΟ (1^ο) ΣΕΝΑΡΙΟ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

«Ανάδειξη των τοπικών παραγωγικών χαρακτηριστικών του νομού με στόχο την αξιοποίηση του φυσικού και ανθρώπινου δυναμικού, την τόνωση της οικονομίας, την αύξηση των θέσεων εργασίας και την ορθή χρήση νέων τεχνικών και τεχνολογιών, με σεβασμό στο ολικό περιβάλλον»

Από την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης και των φυσικών διαθεσίμων της Περιφερειακής Ενότητας Ηλείας διαπιστώσαμε ότι πρόκειται για μια περιοχή με μεγάλες γεωργικές δυνατότητες, λόγω των μεγάλων πεδινών της εκτάσεων, με φτωχή κτηνοτροφία, κυρίως λόγω των πολλών καλλιεργήσιμων εκτάσεων και της έλλειψης υποδομών και πλούσιους υδατικούς πόρους. Επίσης, πρόκειται για μια περιοχή με ελάχιστες βιομηχανίες μεταποίησης. Επιπλέον η Π.Ε. διαθέτει ένα πλούσιο φυσικό περιβάλλον με πολλά τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλους, πολλά ιστορικά μνημεία μερικά των εκ των οποίων με μεγάλη ιστορική σημασία και πολιτιστική κληρονομία όπως η Αρχαία Ολυμπία. Τέλος, όσον αφορά τον τουρισμό, στην Π.Ε. έχει αναπτυχθεί μια ήπια εποχιακή τουριστική ανάπτυξη κυρίως στις παραθαλάσσιες περιοχές και με μικρότερη αξιοποίηση του ορεινού και πεδινού όγκου.

Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη όλα τα παραπάνω στοιχεία και σε συνδυασμό με τη οικονομική κρίση και τα ολοένα αυξανόμενα ποσοστά ανεργίας και μετανάστευσης των ντόπιων παραγωγικών πληθυσμών, θέσαμε ως προτεραιότητα την ανάγκη για διατήρηση του νέου πληθυσμού, οπότε κρίναμε αναγκαίο το πρώτο εναλλακτικό αναπτυξιακό σενάριο να στρέφεται στην αξιοποίηση των τοπικών παραγωγικών χαρακτηριστικών του νομού χωρίς όμως να παραβλέψουμε τους υπόλοιπους τομείς της ολοκληρωμένης ανάπτυξης δηλαδή την κοινωνία, τη πολιτική, τον πολιτισμό και την τεχνολογία.

4.2.1 ΣΤΟΧΟΙ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

Για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της περιοχής μελέτης, ως κεντρική ιδέα, τέθηκε μια οικονομία παραγωγική, πολυδιάστατη και αυτοδύναμη και ως στόχους για την επίτευξη αυτού του σεναρίου ορίστηκαν τα εξής:

- Την τόνωση της υγιούς παραγωγικής δραστηριότητας με σαφή εξαγωγικό προσανατολισμό και την ταυτόχρονη κάλυψη εγχώριων αναγκών.
- Την βελτιστοποίηση των καλλιεργειών, τη βελτίωση των υποδομών, την αξιοποίηση της τεχνογνωσίας καθώς και την προβολή / ανάδειξη και βελτίωση της ποιότητας των τοπικών-παραδοσιακών παραγόμενων προϊόντων.
- Την μεταποίηση προϊόντων σε ντόπιες συνεταιριστικές βιοτεχνίες και συνεργασία των παραγωγών με ελεύθερους αυτόνομους συνεταιρισμούς, ώστε να μπορέσουμε να επιτύχουμε περιορισμό και έλεγχο των μεσαζόντων.
- Σύνδεση παραγωγικού και εκπαιδευτικού τομέα

- Αξιοποίηση κτιριακού δυναμικού κενής χρήσης με προσανατολισμό στην φιλοξενία εκθέσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων με θέμα την γεωργική παραγωγή
- Νομιμοποίηση παράνομης εργασίας και οργάνωση κοινωνικών υποδομών φιλοξενίας αγροτικού δυναμικού.
- Μείωση περιβαλλοντικής ρύπανσης από τις αγροτικές δραστηριότητες και την μη ύπαρξη ολοκληρωμένης διαχείρισης των αποβλήτων.
- Η ανάδειξη και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

4.2.2 ΔΡΑΣΕΙΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

- **Αναγέννηση Αγροτικού Τομέα - Προώθηση βιολογικής και νέων μορφών καλλιέργειας**

Στη γεωργία του νομού παρατηρείται μια χρόνια καθυστέρηση, λόγω της κουλτούρας που έχει δημιουργηθεί στους αγρότες να καλλιεργούν κυρίως για τις επιδοτήσεις και τις αποζημιώσεις, μειώνοντας έτσι: τον ενεργό αγροτικό πληθυσμό, το πραγματικό αγροτικό εισόδημα της περιοχής, την ποιότητα αλλά και τη ζήτηση των προϊόντων από την αλόγιστη χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων και αφήνοντας ανεκμετάλλευτες τις ευκαιρίες και τις δυνατότητες της περιοχής για καλλιέργειες προϊόντων, που θα μπορούσαν να παράγονται εδώ για να καλύπτουν τις εγχώριες ανάγκες και ταυτόχρονα να εξάγονται.

Έτσι λοιπόν, στόχος είναι ο εκσυγχρονισμός και η αναβάθμιση του αγροτικού τομέα με την υιοθέτηση νέων τεχνικών/τεχνολογιών, την ανάδειξη και συνέχιση γηγενών καλλιεργειών με τη χρήση παραδοσιακών σπόρων και την μείωση της χρήσης υβριδίων και τέλος την υιοθέτηση νέων καλλιεργειών. Όλα αυτά θα αναβαθμίσουν την ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων και θα ενδυναμώσουν την αγροτική οικονομία του νομού.

Αυτά δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν από τη μια μέρα στην άλλη αλλά σταδιακά διαμέσου του χρόνου με το σωστό σχεδιασμό και την καθοδήγηση των ειδικών της Περιφέρειας, των Συνεταιρισμών και του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης.

Ο εκσυγχρονισμός του αγροτικού τομέα και η προστασία της γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας μπορεί να γίνει με την ενθάρρυνση των βιολογικών καλλιεργειών καθώς και με εισαγωγή νέων τεχνικών / τεχνολογιών στον τρόπο φύτευσης, ποτίσματος (π.χ. η μέθοδος του στάγδην), λίπανσης και οργώματος πράγμα το οποίο θα αναβαθμίσει την ποιότητα των προϊόντων προστατεύοντας παράλληλα και το περιβάλλον.

Επίσης, η υιοθέτηση νέων καλλιεργειών όπως η καλλιέργεια σαλιγκαριών μιας και ο τόπος είναι ιδανικός για κάτι τέτοιο (μεγάλες πεδινές εκτάσεις, κλίμα και νερά) και η καλλιέργεια φαρμακευτικών φυτών, μπορούν να δώσουν ευκαιρίες και κίνητρο σε νέους να ασχοληθούν με τη γεωργία και να παραμείνουν στον τόπο τους. Μιας και ο νομός διαθέτει δυο λιμάνια μπορεί να κάνει πιο εύκολα εξαγωγές αυτών προς το εξωτερικό μιας και τέτοια προϊόντα είναι περιζήτητα στο εξωτερικό.

Επιπλέον στον ορεινό όγκο του νομού όπου παρατηρείται εγκατάλειψη και στον οποίο έγιναν οι μεγαλύτερες καταστροφές από τις φωτιές του 2007 θα μπορούσαν να γίνουν νέες ελαιοφυτεύσεις και γενικότερη αναπαραγωγή των κατεστραμμένων καλλιεργειών όπως τα αμπέλια.

Στην Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας υπάρχουν επίσης, μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης βιολογικών καλλιεργειών λόγω της εκτεταμένης χρήσης λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων τα οποία επιβαρύνουν το έδαφος, τον υδροφόρο ορίζοντα και την υγεία των παραγωγών και των καταναλωτών.

Μία σπουδαία αρχή προς αυτή τη κατεύθυνση είναι να δοθεί έμφαση στις μόνιμες φυτείες (ελιά, αμπελοειδή και εσπεριδοειδή) και στον τομέα των οπωροκηπευτικών (καρπούζι, πατάτα, ντομάτα, πεπόνι, φράουλα κτλ).

- **Δημιουργία ελεύθερων αυτόνομων συνεταιρισμών αγροτών**

Σύμφωνα με την αντίληψη μας, θεωρούμε πως μια ολοκληρωμένη αγροτική πολιτική, η οποία δεν εντείνει τις κοινωνικές ανισότητες και σέβεται το περιβάλλον και τον άνθρωπο, πρέπει να έχει ως υποκείμενα τους ίδιους τους αγρότες, οι οποίοι είναι συνδεδεμένοι με τον τόπο, γνωρίζουν την τοπική παραδοσιακή σοφία, είναι ικανοί να αξιοποιήσουν τις παραδοσιακές δεξιότητες και τα υλικά, ενώ ταυτόχρονα είναι ενημερωμένοι για τις τεχνολογίες αιχμής, τις νέες καλλιεργητικές μεθόδους. Αυτό σημαίνει ότι, αναφερόμαστε σε υποκείμενα υπεύθυνα, που έχουν κύριο λόγο για την ανάπτυξη πολιτικών στον τομέα εργασίας τους. Προκειμένου λοιπόν να διαφύγουν από τη στείρα αναπαραγωγή της κεντρικής πολιτικής στρατηγικής και να πετύχουν την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής τους, θα πρέπει να συνενώσουν την δυναμική τους με αυτές υπόλοιπων αγροτών, που δραστηριοποιούνται εντός και εκτός περιοχής τους. Δηλαδή, να δημιουργήσουν ελεύθερους αυτόνομους συνεταιρισμούς (ενδεχομένως Πρωτοβάθμιους Αγροτικούς Συνεταιρισμούς), ανεξάρτητους από κάθε κομματική σκοπιμότητα, με υποκείμενα όλους αυτούς που πραγματικά νοιάζονται για το τόπο, τους νέους και παλαιότερους αγρότες, τους επιστήμονες, τους μετανάστες που επιδιώκουν την παραμονή τους στο τόπο, τους ακτήμονες που ενδιαφέρονται να συμμετέχουν.

- **Αναδιάρθρωση κατακερματισμού γης (αναδασμός, ισχυροποίηση συλλογικού χαρακτήρα συνεταιρισμών)**

Ο κατακερματισμός της καλλιεργούμενης γης αποτελεί στην Ελλάδα θέμα μείζονος σημασίας σε σχέση με την αγροτική πολιτική. Είναι ένα στοιχείο που συνδέεται άμεσα με την κοινωνική αντίληψη περί ιδιοκτησίας και μεταφοράς αυτής από τη μία γενιά στην επόμενη. Στην περίπτωση του νομού Ηλείας, ο οποίος χαρακτηρίζεται κυρίως από την αγροτική του δραστηριότητα, οι καλλιεργούμενες εκτάσεις είναι μεγαλύτερες σε σύγκριση με άλλες περιοχές, καθώς επικρατεί καθεστώς μεγάλης γαιοκτησίας, το οποίο αποτυπώνεται και στην αγορά των προϊόντων αυτών. Επομένως το μέτρο του αναδασμού αναφέρεται κυρίως στις χρόνια ανενεργές καλλιέργειες, οι οποίες έχουν εγκαταλειφτεί από τον ιδιοκτήτη. Στην περίπτωση αυτή, η αρμόδια

κρατική αρχή μπορεί να έρθει σε συνεννόηση, ώστε με την παροχή κινήτρων να υπενοικιάσει το οικόπεδο σε έναν αγροτικό συνεταιρισμό, που ενδιαφέρεται να το δουλέψει.

Ως προσέλκυση νέων ανέργων και ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα προτείνεται επέκταση της δράσης περί ενοικίασης δημόσιας γης από νέους αγρότες σύμφωνα με το Πρόγραμμα Μίσθωσης Αγροτεμαχίων από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων (www.imerisia.gr). Στο πλαίσιο αυτού αξιοποιούνται οι αγροτικές εκτάσεις που παραμένουν ανενεργές. Υποστηρίζουμε ότι το μέτρο πρέπει να επεκταθεί σε ευπαθείς ομάδες πληθυσμού και σε καλλιέργειες πρώτης ανάγκης, όπως οπωροκηπευτικά, ενώ κάποιες εκτάσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν για οικονομική ενίσχυση ή και τροφοδοσία συγκεκριμένων δομών (όπως ΚΕΘΕΑ, βρεφονηπιακοί σταθμοί, δημόσια γηροκομεία ή άλλα ιδρύματα).

Συνδυαστικά, προτείνεται η εφαρμογή της μεθόδου του πληθοπορισμού (crowdsourcing). Ο μηχανισμός της αξιοποίησης της συλλογικής νοημοσύνης μέσω πληθοπορισμού δημιουργεί μια υπόσχεση μιας πιο ανοιχτής κοινωνίας και επιφέρει ενδυνάμωση των πολιτών μέσω της συμμετοχής. Ωστόσο, η εφαρμογή αυτής της μεθόδου αντιμετωπίζει πολλές προκλήσεις στο επίπεδο της χάραξης πολιτικής (www.fossoffice.com, «Συλλογική νοημοσύνη», Tanja Aitamurto). Σε αυτό το πλαίσιο, ο πληθοπορισμός χρησιμοποιείται σε διαδικασίες που εκκινούν από εδραιωμένα κυβερνητικά σώματα, τοπικά ή εθνικά. Με βάση λοιπόν αυτή τη μέθοδο θα γίνεται εξωτερική ανάθεση για φροντίδα αγροτικής γης σε μία μεγάλη ετερογενή ομάδα εθελοντών, μέσω ανοιχτής πρόσκλησης. Το μέτρο αυτό θα βοηθήσει την αξιοποίηση γης, θα διευρύνει την συμμετοχικότητα και θα ενισχύσει την κοινωνική συνοχή

- **Δημιουργία ενιαίας βάσης δεδομένων για τον πρωτογενή τομέα**

Στην Ελλάδα, ακόμα και σήμερα, υπάρχουν μόνο αποσπασματικά, μη οργανωμένα συστήματα πληροφοριών σε σχέση με την αποτύπωση της γης, τη γεωμορφολογία της, τις καλύψεις και τις χρήσεις της, καθώς και την εξέλιξη τους στον χρόνο. Συνεπώς, είναι δύσκολο να προσδιοριστούν οι αναπτυξιακές δυνατότητες, τα προβλήματα, οι περιορισμοί, τα φυσικά και ανθρώπινα διαθέσιμα κάθε περιοχής ώστε να υλοποιηθεί ένας ολοκληρωμένος αναπτυξιακός σχεδιασμός.

Εμπνευσμένοι, λοιπόν, από το «ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΦΥΣΙΚΑ ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΑΠΟΔΟΣΕΙΣ» (Ρόκος, 1981), προτείνουμε την δημιουργία τράπεζας πληροφοριών, με την οποία, μέσω της χρήσης κατάλληλης τεχνολογίας (τηλεπισκοπικές μέθοδοι, φωτοερμηνεία, βάσεις δεδομένων κλπ) και της εκσυγχρόνισης των διαδικασιών καταγραφής και αποτύπωσης (οριζοντιαγραφικοί και υψομετρικοί χάρτες, τοπογραφικά διαγράμματα, ψηφιακά μοντέλα εδάφους, θεματικοί χάρτες), θα καταφέρουμε να συγκεντρώσουμε πολύτιμες πληροφορίες, μετρητικές, ποιοτικές και διαχρονικές, διαφορετικής κλίμακας και ακρίβειας. Πιο συγκεκριμένα, η τράπεζα πληροφοριών αποτελεί χρήσιμο εργαλείο, με δεδομένο το ελλειμματικό κτηματολόγιο της Ελλάδας, για τον σωστό αναδασμό αγροτικών ιδιοκτησιών, την ορθή διανομή δημόσιων και μεγάλων ιδιωτικών ιδιοκτησιών (με σκοπούς όσα αναφέρθηκαν στους στόχους των σεναρίων), την πρόβλεψη των κοινωνικών επιπτώσεων από τον προγραμματισμό ενός έργου εθνικής σημασίας,

τον καθορισμό χρήσεων γης, τον αναπτυξιακό σχεδιασμό και την διερεύνηση εναλλακτικών λύσεων ενός τεχνικού έργου. Κρίνεται ως μια αναγκαία δράση, η οποία θα βοηθήσει την ανάδειξη ευκαιριών για τον τόπο και θα αποτελέσει μία αξιόπιστη, ολοκληρωμένη πηγή δεδομένων. Πρώτο βήμα, προς την κατεύθυνση υλοποίησης των παραπάνω, είναι η ενοποίηση και ψηφιοποίηση όσων δεδομένων υπάρχουν ως σήμερα διάσπαρτα στους διάφορους φορείς και τις αρμόδιες υπηρεσίες, όπου αυτό είναι εφικτό λόγω της χρήσης διαφορετικών μεθόδων καταγραφής και η ίδρυση κεντρικού φορέα διαχείρισης αυτών. (Ρόκος, 1981)

- **Δημιουργία δικτύου αγροτικών εκθέσεων**

Η ανάγκη προβολής των τοπικών γεωργικών προϊόντων με τρόπο που θα προβάλλει τον νέο, υγιή και σύγχρονο χαρακτήρα της περιοχής μέσα από διεθνείς εκθέσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό σε περιοδικά και σε ειδικούς γευσιγνωσίας, μπορεί να συμβάλλει στην ενίσχυση της ντόπιας οικονομίας. Οι αγροτικές εκθέσεις μπορούν να αποτελέσουν μια από τις κύριες πολιτιστικές δραστηριότητες της περιοχής, οι οποίες θα οργανώνονται από συλλογικότητες με στόχο την προβολή του νομού διεθνώς. Σε αυτή την κατεύθυνση ίσως θα μπορούσαν να συνεργαστούν με παρόμοιες πολιτιστικές εκδηλώσεις του Φεστιβάλ της Αρχαίας Ολυμπίας, ώστε να αναδειχθεί ότι ο χαρακτήρας του νομού Ηλείας βασίζεται στη γεωργία και στην αρχαία πολιτιστική της κληρονομιά.

- **Συντήρηση, βελτίωση και εκσυγχρονισμός δικτύου άρδευσης**

Επειδή το νερό αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους ίσως και ο σημαντικότερος φυσικό πόρο για την ύπαρξη ζωής και επηρεάζει καθοριστικά τα οικοσυστήματα και τις δραστηριότητες του ανθρώπου, κρίνεται απαραίτητη η σωστή προστασία και διαχείριση των αποθεμάτων του.

Οπότε θεωρούμε επιβεβλημένη τη συντήρηση, τη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό των δύο αρδευτικών δικτύων Πηνειού και Αλφειού και του αποστραγγιστικού δικτύου τα οποία αποτελούν βασική προϋπόθεση ανάπτυξης του πρωτογενή τομέα και όχι μόνο. Με την υλοποίηση αυτών των δράσεων γίνεται ένα σημαντικό βήμα στην ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα, αλλά και στην ανάπτυξη μεταποιητικών βιομηχανιών στο νομό και παράλληλα στην μείωση της ανεργίας.

Δεδομένου, ότι οι γεωργικές δραστηριότητες θεωρούνται από τους μεγαλύτερους καταναλωτές νερού (περίπου 14,8 Gm³ Γιάννης Ελαφρός, Καθημερινή, 1/6/2008) και μια από κυριότερες αιτίες επιβάρυνσης του υδροφόρου ορίζοντα και με στόχο τη μείωση των δαπανών για τη παροχή νερού, προτείνεται η εφαρμογή μεθόδων και η δημιουργία εκσυγχρονισμένων υποδομών συστήματος άρδευσης.

Για να μπορέσει να επιτευχθεί ο παραπάνω στόχος προτείνεται η εφαρμογή της τεχνικής του στάγδην ποτίσματος ή αλλιώς πότισμα της σταγόνας. Με τη μέθοδο αυτή επιτυγχάνεται η μείωση της σπατάλης του νερού από την κακοδιαχείριση όπως η άρδευση με τεχνίτη βροχή. Επίσης η δυνατότητα επαναχρησιμοποίησης των αστικών λυμάτων έπειτα από την επεξεργασία

τους, εφόσον ικανοποιούν τα όρια που τίθενται από τη νομοθεσία για την άρδευση καλλιεργειών, αποτελεί επίσης μια εναλλακτική λύση.

- **Ανασυγκρότηση της Κτηνοτροφίας με τη δημιουργία σύγχρονων υποδομών και την προώθηση βιολογικής κτηνοτροφίας**

Η Κτηνοτροφία στον νομό Ηλείας δεν είχε ποτέ μεγάλη ανάπτυξη, λόγω του ότι οι περισσότερες εκτάσεις είναι καλλιεργήσιμες και δεν διατίθεντο για κτηνοτροφία, με συνέπεια να μην υπάρξουν ποτέ και οι αντίστοιχες υποδομές. Το βασικό πρόβλημα της κτηνοτροφίας είναι το γεγονός ότι ο νομός, πέραν ενός μικρού, δεν έχει εργοστάσια Γαλακτοβιομηχανίας και η διάθεση των γάλακτος έχει σοβαρές δυσκολίες .

Οπότε σκοπός μας με την δημιουργία των κατάλληλων υποδομών και συνθηκών είναι η ενθάρρυνση των κατοίκων για ενασχόληση και πάλι με την κτηνοτροφία.

Στο νομό μπορεί να αναπτυχθεί μια κτηνοτροφική δραστηριότητα πάχυνσης, η οποία σε συνδυασμό με την δυνατότητα παραγωγής ζωοτροφών υψηλής βιολογικής αξίας από τα απόβλητα των οινοποιείων και των ελαιοτριβείων του νομού, θα μπορούσε να αποτελέσει μια ολοκληρωμένη και κερδοφόρα αγροτική δραστηριότητα .

Επιπλέον, υπάρχει αυξημένη δυνατότητα ανάπτυξης του κλάδου της Βιολογικής στο νομό μέσω της αναβάθμισης, διαφοροποίησης και πιστοποίησης της ποιότητας των συστημάτων εκτροφής, της δημιουργίας επώνυμων-πιστοποιημένων κτηνοτροφικών προϊόντων, τα οποία θα καλύπτουν τις σύγχρονες καταναλωτικές ανάγκες και της εισαγωγής αιγοπροβατοτροφικών μονάδων στην Βιολογική Κτηνοτροφία.

Θέτοντας λοιπόν ως στόχο την βελτίωση της ποιότητας των κτηνοτροφικών προϊόντων θα μπορούσε στον νομό να αναπτυχθεί η βιολογική κτηνοτροφία. Προτείνεται λοιπόν να πραγματοποιηθεί σχεδιασμός για την παραγωγή εγχώριων βιολογικών ζωοτροφών (όπως αναφέρθηκε και παραπάνω λόγω της μεγάλης παραγωγής γεωργικών παραπροϊόντων) έτσι ώστε να διασφαλιστεί ο επαρκής και διαρκής εφοδιασμός της αγοράς. Η συγκεκριμένη δράση θα μπορούσε να υλοποιηθεί κυρίως στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές του νομού οι οποίες ενδείκνυται για αυτού του είδους τις δραστηριότητες. Έτσι οι περιοχές αυτές του νομού οι οποίες μαστίζονται από μετανάστευση, θα μπορέσουν να συγκρατήσουν τους νέους και να φέρουν πολλούς πίσω αφού θα υπάρξει ανάπτυξη.

- **Δημιουργία σωματείων αγροτών - μεταναστών και υποδομές στέγασης**

Δεδομένων των υψηλών ποσοστών μεταναστών, που εργάζονται στις καλλιέργειες της περιοχής, και των γεγονότων ρατσιστικής βίας στην Μανωλάδα, το ζήτημα ένταξης των μεταναστών στις υπάρχουσες κοινωνικές και οικονομικές δομές της περιοχής με υγιείς όρους, ειδικά τα τελευταία χρόνια έχει λάβει μεγάλες διαστάσεις. Θεωρούμε πως η συγκεκριμένη πληθυσμιακή μερίδα λαμβάνει ενεργό ρόλο στην διαιώνιση οικονομικών φαινομένων, που πλήττουν την οικονομία μας (όπως «μαύρη» εργασία και άντληση υπεραξίας από μηδαμινά

μεροκάματα) αλλά και την ίδια την κοινωνία, τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Το ζήτημα της παράνομης εργασίας είναι θέμα που απασχολεί την Ελλάδα σε εθνικό επίπεδο καθώς σύμφωνα με τις Διεθνείς Συμβάσεις (Δουβλίνο 2) αποτελεί χώρα εισόδου-εξόδου. Σύμφωνα λοιπόν με τα όρια που θέτει η ίδια η έρευνα μας η οποία περιορίζεται στα όρια ενός νομού και λαμβάνοντας υπόψη μας τις κοινωνικές επιπτώσεις εκδήλωσης φαινομένων περιθωριοποίησης και ρατσιστικής βίας θεωρούμε ότι, ο πληθυσμός των εργατών γης που διαμένει και εργάζεται στον νομό Ηλείας θα πρέπει να λάβει άδεια παραμονής, εργασίας, ασφάλιση, ιατρική περίθαλψη, πρόσβαση στην εκπαίδευση, όλες δηλαδή εκείνες τις κοινωνικές παροχές, που απολαμβάνει ένας Έλληνας πολίτης. Εφαρμόζοντας αυτό, πιστεύουμε ότι θα επωφεληθεί ο αλλοδαπός πληθυσμός της περιοχής και παράλληλα θα εξαφανιστούν φαινόμενα αισχροκέρδειας, που ωφελούν μια περιορισμένη κοινωνική μερίδα, η οποία εν τέλει επιδρά με εντελώς αντίθετο τρόπο στην έννοια της ολοκληρωμένης ανάπτυξης.

Επίσης, δεδομένου του αρκετά μεγάλου αριθμού κτιρίων που παραμένουν εγκαταλελειμμένα, χωρίς χρήση πιστεύουμε ότι θα μπορούν να δοθούν σε συλλογικότητες μεταναστών, ως κοινωνικές υποδομές στέγης, σίτισης, εκπαίδευσης, υγείας, ως αρχικό στάδιο ώστε να μπορέσουν σιγά σιγά να ενταχθούν στην ντόπια κοινωνία.

- **Δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων, για τα παιδιά και τους φοιτητές, εκμάθησης γεωργικών τεχνικών (πρόταση ίδρυσης γεωργικού ερευνητικού κέντρου)**

Η γεωργική δραστηριότητα του νομού Ηλείας αποτελεί κυρίαρχο στοιχείο της φυσιογνωμίας του. Αυτό ενδεχομένως να αποτελέσει μια ευκαιρία για την δημιουργία ενός ερευνητικού κέντρου νέων γεωργικών τεχνικών, το οποίο θα συνεργάζεται με τα πανεπιστημιακά ιδρύματα της χώρας τόσο σε ερευνητική αλλά και σε εκπαιδευτική κατεύθυνση. Το συγκεκριμένο κέντρο θα μπορούσε να λειτουργεί ως φορέας υλοποίησης καινοτόμων γεωργικών τεχνικών, έτσι ώστε να προωθεί τον ισχυρό γεωργικό χαρακτήρα της περιοχής αλλά και ολόκληρης της χώρας.

- **Ίδρυση περιφερειακής αγοράς τοπικών αγροτικών προϊόντων**

Προτείνουμε την δημιουργία μιας περιφερειακής αγοράς τοπικών αγροτικών προϊόντων στην οποία θα γίνεται η διάθεση της αγροτικής παραγωγής και η προώθηση νωπών και τυποποιημένων προϊόντων από τους ίδιους τους παραγωγούς ή από τους τοπικούς συνεταιρισμούς. Με τον τρόπο αυτό θα υπάρξει ανάπτυξη της οικονομίας και του εμπορίου στην περιοχή, τα προϊόντα θα αποκτήσουν ταυτότητα και θα μπορέσει έτσι να ελεγχθεί ο μηχανισμός των μεσαζόντων.

- **Η ενίσχυση και υποστήριξη της τοπικής αγροτοβιομηχανίας (ποιοτικός έλεγχος ISO, συσκευασία, marketing - ενημέρωση, εξαγωγές, τεχνολογικός εκσυγχρονισμός κ.τ.λ.).**

Προτείνουμε τη χωροθέτηση και δημιουργία ενός βιομηχανικού πάρκου όπου θα εδράζονται και θα δραστηριοποιούνται κατά κύριο λόγο βιομηχανίες μεταποίησης των παραγόμενων τοπικών προϊόντων. Έτσι λοιπόν τα τοπικά προϊόντα θα αποκτήσουν ταυτότητα και ποιότητα ακλουθώντας όλες τις απαιτούμενες διαδικασίες και προδιαγραφές για την πιστοποίηση

τους και διάθεση τους στην αγορά. Έτσι με τη βοήθεια και των υπόλοιπων υποδομών όπως τα λιμάνια θα μπορέσουμε να έχουμε και εξαγωγές. Επίσης με την δημιουργία του βιομηχανικού πάρκου εξασφαλίζεται και ο τεχνικός και τεχνολογικός εξοπλισμός και η γνώση που χρειάζεται σε αυτές τις περιπτώσεις. Και με την χρήση Α.Π.Ε. για την ενέργεια που χρειάζεται στην παραγωγική διαδικασία θα μπορέσει να εξισορροπηθεί το ενεργειακό ισοζύγιο.

- **Ανασημασιοδότηση της έννοιας του τουρισμού στη περιφερειακή ενότητα με ιδιαίτερη έμφαση στον αγροτουρισμό (υποδομές και πολιτική)**

Μία ακόμα δράση η οποία θα μπορούσε να αποτελέσει άξονα για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του νομού είναι ο τουρισμός, ο οποίος δεν θα έχει ως μόνο και κύριο στόχο του την εξαγωγή εύκολου χρήματος αλλά θα έχει ως σκοπό του την φιλοξενία μέσα από την οποία οι επισκέπτες θα γνωρίζουν τις φυσικές ομορφιές του νομού (δάσος Στροφυλιάς, Καϊάφας, Αρχαία Ολυμπία κτλ.) τον πολιτισμό και την φιλοσοφία του νομού, την γαστρονομία κ.α. Επίσης, λόγω της αρχαίας Ολυμπίας η οποία είναι η καρδιά του Ολυμπισμού και του Ολυμπιακού ιδεώδους θα πρέπει να αποτελέσει σημαία ταυτότητα του νομού.

Προτείνεται η διατήρηση του ήδη υπάρχοντος εποχικού τουρισμού, με προσπάθεια βελτίωσης των υπαρχόντων υποδομών, η αξιοποίηση των θεραπευτικών ιδιοτήτων των ιαματικών πηγών, ο εκσυγχρονισμός των αγροκτημάτων (με μονάδες διανυκτέρευσης-ξενώνες) και η περαιτέρω ανάπτυξη εναλλακτικών τουριστικών δραστηριοτήτων.

Η σύνδεση του αγροτικού τομέα, όπως για παράδειγμα τα αγροτικά προϊόντα, με τον τουρισμό, μπορούν να συμβάλουν στην επιμήκυνση της τουριστικής δράσης, τη διαφύλαξη και επέκταση της ταυτότητας κάθε προϊόντος σε τοπικό και διεθνές επίπεδο, καθώς και στην ανάπτυξη της οικονομίας και του εμπορίου (π.χ. μικρές επιχειρήσεις). Ωστόσο, για την πραγματοποίηση των παραπάνω απαιτούνται κάποιες προϋποθέσεις. Προτείνεται η δημιουργία και ο εκσυγχρονισμός των τοπικών μονάδων μεταποίησης-τυποποίησης των παραγόμενων αγροτικών προϊόντων (γεωργικών και κτηνοτροφικών, συμβατικών και βιολογικών), ώστε να διευκολυνθεί η διοχέτευσή τους στην αγορά και η αξιοποίησή τους από τις τουριστικές μονάδες της περιοχής.

Επίσης, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω με την δημιουργία υποδομών στα αγροκτήματα (ξενόνες φιλοξενίας) θα μπορούσε να προωθηθεί ο αγροτουρισμός δηλαδή η συμμετοχή των φιλοξενούμενων στις αγροτικές διαδικασίες.

- **Ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης αστικών, γεωργικών και κτηνοτροφικών αποβλήτων (εξοικονόμηση ενέργειας και υλικών)**

Επειδή, στο νομός, όπως προέκυψε από την καταγραφή και την ανάλυση των στοιχείων που συγκροτούν την πραγματικότητα, υπάρχει έλλειψη ενός ολοκληρωμένου σχεδίου για την διαχείριση των αστικών, γεωργικών και κτηνοτροφικών αποβλήτων προτείνουμε τον σχεδιασμό και την εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου προγράμματος διαχείρισης (με διαλογή στην πηγή, κατασκευή κέντρου μεταφόρτωσης απορριμμάτων, κέντρου διαλογής υλικών και Χ.Υ.Τ.Υ.), που να λαμβάνει

υπόψη του και να αξιοποιεί τα ιδιαίτερα φυσικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά του νομού και χρησιμοποιώντας τις κατάλληλες τεχνικές και τεχνολογίες.

Αυτό που εμείς προτείνουμε είναι η ολοκληρωμένη διαχείριση του συνόλου των αποβλήτων του Νομού και όχι μόνο των αστικών δηλαδή και των αγροτικών - κτηνοτροφικών, τα ελαιολιπικά, τα οινοποιητικά, τα τυροκομικά και τα νοσοκομειακά.

Αυτό μπορεί να επιτευχθεί ακολουθώντας μια ορθή περιβαλλοντική πολιτική και ιεραρχώντας τις επιλογές που υπάρχουν με σκοπό την εξυγίανση του περιβάλλοντος και την εξοικονόμηση υλικών και ενέργεια μέσα από αυτά. Όλα αυτά μπορούν να υλοποιηθούν με τον κατάλληλο σχεδιασμό και την σύμπραξη όλων των αρμόδιων φορέων που εμπλέκονται σε αυτά τα ζητήματα, όπως οι δήμοι και οι περιφέρειες σε συνεργασία με ιδιώτες.

Ιδιαίτερο βάρος χωρίς να αμεληθούν τα υπόλοιπα θα πρέπει να δοθεί στα οργανικά απόβλητα (αγροτικά - κτηνοτροφικά, ελαιολιπικά, οινοποιητικά, τυροκομικά) τα οποία υπάρχουν σε αφθονία στο νομό, όπου με τις κατάλληλες τεχνολογίες θα μπορέσουν να αξιοποιηθούν σωστά ώστε να χρησιμοποιηθούν ως πράσινο καύσιμο (βιοαέριο, βιομάζα και βιοαιθανόλη) είτε ως εδαφοβελτιωτικό για τις καλλιέργειες (χούμος και κόμποστ) είτε στην παραγωγή βιολογικών ζωοτροφών.

Όλες αυτές οι δράσεις θα αποτελέσουν άξονα ανάπτυξης στο νομό βελτιώνοντας την καθημερινότητα αφαιρώντας πρόσθετα οικονομικά βάρη από τους πολίτες, δημιουργώντας καλλίτερο φυσικό περιβάλλον και νέες θέσεις εργασίας.

4.3 ΔΕΥΤΕΡΟ (2^ο) ΣΕΝΑΡΙΟ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

«Ανα-σηματοδότηση της έννοιας του τουρισμού και μετατροπή της σε αυτή της φιλοξενίας, ώστε να μην αποτελεί μέσο κερδοφορίας αλλά μέσο ανάδειξης του πολιτιστικού πλούτου και ενδυνάμωσης της πολιτιστικής ταυτότητας της Περιφερειακής Ενότητας»

Διεξάγοντας τις απαραίτητες έρευνες και μελέτες των Ολοκληρωμένων Αποδόσεων της φυσικής και κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας της Περιφερειακής Ενότητας Ηλείας και αναλύοντας τα στοιχεία τα οποία συγκροτούν την δυναμική της φυσικής και κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητά της συμπεράναμε ότι πρόκειται για μια περιοχή που ξεχωρίζει για τον ισχυρά αγροτικό χαρακτήρα της. Η κτηνοτροφία της περιοχής δεν είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένη και σταδιακά εγκαταλείπεται ενώ ο δευτερογενής τομέας περιορίζεται στη δραστηριοποίηση μικρών μονάδων μεταποίησης – τυποποίησης. Όμως, αξίζει να σημειωθεί ότι παρά τον έντονο αγροτικό χαρακτήρα της περιοχής το μεγαλύτερο ποσοστό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού απασχολείται στον τριτογενή τομέα και ειδικότερα στον τουρισμό.

Λαμβάνοντας υπόψιν όλα τα παραπάνω διαφαίνεται η ανάγκη αναδιοργάνωσης του τουρισμού και ανα-σηματοδότησης της έννοιας του με στόχο να αναδειχθεί η ιστορικότητα και η μοναδικότητα της εξεταζόμενης περιοχής. Κρίνεται αναγκαία η ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και συνείδησης με απώτερο στόχο την ενδυνάμωση της ταυτότητας του τόπου. Επιπροσθέτως, απαιτείται η δημιουργία κίνητρων συγκράτησης των ντόπιων, ιδιαίτερα των νέων, καταπολεμώντας την μεγάλη τάση φυγής που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια και η οποία εντάθηκε μετά από τις καταστροφικές πυρκαγιές που έπληξαν την Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας το καλοκαίρι του 2007. Δεδομένων των αναπτυξιακών προσπαθειών που έχουν πραγματοποιηθεί έως σήμερα και της αδυναμίας τους να διαμορφώσουν μια δυναμική, δημιουργική και αλληλέγγυα κοινωνία αποτελούμενη από συνειδητούς και χειραφετημένους πολίτες, θα προσπαθήσουμε να διατυπώσουμε ένα σενάριο βασιζόμενο στις αρχές και τις αξίες της Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης το οποίο ίσως καταφέρει να επιτύχει πλήρως ή σε ένα ικανοποιητικό βαθμό τα παραπάνω.

4.3.1 ΣΤΟΧΟΙ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

Σύμφωνα με τα παραπάνω ως κεντρική ιδέα του σεναρίου, για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της εξεταζόμενης περιοχής, θέτουμε την θεώρηση του τουρισμού ως μέσο ανάδειξης της πολιτισμικής ιδιαιτερότητας του τόπου και όχι ως μεγάλη βιομηχανία με σημαντική πηγή εσόδων. Οι στόχοι που θέτονται για την επίτευξη αυτού είναι οι εξής:

- Συντήρηση, ανάδειξη, αξιοποίηση και σύνδεση των αρχαιολογικών, ιστορικών, πολιτιστικών πόρων και μνημείων της Περιφερειακής Ενότητας Ηλείας.
- Αναδιοργάνωση και ενίσχυση εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
- Ανάπτυξη νέων εκπαιδευτικών υπηρεσιών και προώθηση αξιοποιήσιμης γνώσης.

- Σύνδεση τουρισμού με τους υπόλοιπους παραγωγικούς τομείς.
- Χρονική και χωρική ισοκατανομή του τουρισμού στην Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας.

4.3.2 ΔΡΑΣΕΙΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

- **Αναδιοργάνωση αγροτουριστικών δραστηριοτήτων μέσω της ανάδειξης των ήδη υπαρχόντων μονάδων φιλοξενίας και ίσως τη δημιουργία νέων.**

Ο αγροτουρισμός αποτελεί μία εναλλακτική μορφή τουρισμού η οποία, δεδομένου του αγροτικού χαρακτήρα της εξεταζόμενης περιοχής, έχει την δυνατότητα να αναπτυχθεί σε μεγαλύτερο βαθμό. Πιο συγκεκριμένα, είναι αναγκαία η ύπαρξη ενός οργανωμένου πλαισίου ενίσχυσης των τοπικών φορέων, για την στήριξη και την προβολή των αγροτουριστικών κτημάτων, με αποτέλεσμα την προσέλκυση περισσότερων «οπαδών» του αγροτουρισμού. Επιπροσθέτως, υπάρχει η δυνατότητα συνεργασίας τοπικών φορέων και ιδιοκτητών κτημάτων, οι οποίοι θα συνεχίζουν να έχουν τις προσωπικές τους δουλειές ενώ παράλληλα θα μπορούν να προωθούν αγροτουριστικές δράσεις στα κτήματά τους. Τέλος, για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού απαιτούνται έργα ειδικών υποδομών όχι μόνο στις παραλιακές αλλά και στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές του νομού κάτι το οποίο θα συμβάλλει και στην καταπολέμηση του φαινομένου της εγκατάλειψής τους το οποίο είναι ιδιαίτερα έντονο.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο αγροτουρισμός στην Ηλεία βρίσκεται σε αρχικό στάδιο ανάπτυξης και δεν είναι ευρέως γνωστός. Ουσιαστικά, έχει περιορισθεί μόνο στην ανασυγκρότηση παλιών σπιτιών και την μετατροπή τους σε παραδοσιακά καταλύματα. Συνεπώς, είναι πιθανό να προκύψει δυσκολία στην δημιουργία ενός ολοκληρωμένου σχεδίου οργάνωσης, προώθησης αυτής της εναλλακτικής μορφής τουρισμού και αποδοχής της από την τοπική κοινωνία.

- **Έρευνα και καταγραφή σε βιβλία που δύνανται να εκδοθούν, των παραδοσιακών εδεσμάτων της Ηλειακής παραδοσιακής κουζίνας και των προϊόντων της.**

Ο Νομός Ηλείας είναι ένας τόπος με εξαιρετική γαστρονομία ενώ πλούσια είναι και η παραγωγή προϊόντων όπως είναι το ελαιόλαδο, το κρασί, τα τυροκομικά προϊόντα, τα εσπεριδοειδή και τα φρούτα. Τα προαναφερθέντα καθιστούν δυνατή την εφαρμογή της δράσης, δεδομένου ότι υπάρχει αρκετό και πλούσιο υλικό. Απώτερος στόχος είναι η αναγνωρισιμότητα στην Ελλάδα αλλά και στον ευρύτερο κόσμο της ιδιαιτερότητας της Ηλειακής παραγωγής. Καθοριστικό ρόλο στην επίτευξή του θα συντελέσει η στήριξη της προσπάθειας από τους τοπικούς παράγοντες. Επιπροσθέτως, ηλικιωμένες γυναίκες αλλά και νεότερες μπορούν να βοηθήσουν, καταγράφοντας τις βιωματικές γνώσεις τους και αυτές που τους μεταφέρθηκαν από τις παλαιότερες γενιές αντίστοιχα.

Ανάλογες δράσεις έχουν επιχειρηθεί από το παράρτημα της Λέσχης Διευθυντών Αρχιμαγείρων της Περιφερειακής Ενότητας Ηλείας με στόχο την ανάδειξη του γευστικού πολιτισμού και τις ποικιλίες των παραδοσιακών προϊόντων του πρωτογενούς και του δευτερογενούς τομέα, ώστε να προβληθεί η μεσογειακή διατροφή αλλά και ο διατροφικός πολιτισμός των Ηλίων από την Αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Ακόμη, με τη βοήθεια, τόσο των

κοινωνικών προγραμμάτων εργασίας που συγχρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, όσο και του δικτύου σύμπραξης Κοινωνίας Πολιτών έχει εκδοθεί ανάλογο βιβλίο με τίτλο «Ηλειακή Γαστρονομία - Ιστορικές και γευστικές μνήμες». Σε αυτή την κατεύθυνση υπάρχουν μεγάλα περιθώρια περαιτέρω δράσεων.

- **Συλλογική διαχείριση ξενώνων φιλοξενίας (τηρώντας του βασικούς κανόνες ασφάλειας και υγιεινής) με στόχο τη γνωριμία των επισκεπτών με την φυσιογνωμία της περιοχής αλλά και τη φιλοξενία αλλοδαπών εργατών.**

Υπάρχουν χώροι στην Περιφερειακή Ενότητα κατάλληλοι τόσο για τη φιλοξενία επισκεπτών όσο και για τη φιλοξενία αλλοδαπών εργατών. Τέτοιοι χώροι είναι δημόσια κτίρια όπως γηροκομεία ή κτίρια της εκκλησίας τα οποία μπορούν να διαμορφωθούν για την ανάλογη χρήση. Πρόσφατα έχει ανακαινιστεί χώρος στο Δήμο Ανδραβίδας - Κυλλήνης που λειτουργούσε ως γηροκομείο και προορίζεται για ξενώνα φιλοξενίας με δυναμικότητα άνω των 200 ατόμων με χώρους αναψυχής και δωμάτια στα οποία μπορούν να φιλοξενηθούν επισκέπτες αλλά και αλλοδαποί εργάτες. Μάλιστα, για τους αλλοδαπούς εργάτες προβλέπεται στον ίδιο χώρο και μέριμνα έργου νομιμοποίησης τους καθώς και εύρεσης εργασίας μέσω ειδικού γραφείου συμβουλευτικής.

Στο πλαίσιο όμως τέτοιων δράσεων, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η γνώμη της τοπικής κοινωνίας η οποία προβληματίζεται για την αλλοίωση των κοινωνικών χαρακτηριστικών της και τα προβλήματα που μπορούν να δημιουργήσουν οι επισκέπτες και οι αλλοδαποί εργαζόμενοι τόσο στην καθημερινότητα των κατοίκων όσο και στην υποβάθμιση της περιοχής. Η πολιτεία καλείται να λύσει τα προβλήματα και να αντιμετωπίσει ολοκληρωτικά τα διλήμματα και τις ανησυχίες που προκαλούνται με παροχή ειδικής συμβουλευτικής ενημέρωσης.

- **Αξιοποίηση κενού κτιριακού δυναμικού για τη φιλοξενία τουριστών και σπουδαστών από ΤΕΙ και ΑΕΙ φυτικής παραγωγής ή γεωπονίας στο πλαίσιο πραγματοποίησης της πρακτικής τους άσκησης.**

Με την εφαρμογή της προαναφερθείσας δράσης αποφεύγεται η συνεχής δημιουργία νέων υοδομών καθώς η ενίσχυση των συγκρούσεων χρήσεων γης ιδιαίτερα στην παραλιακή ζώνη. Επίσης δίνεται η ευκαιρία τους φιλοξενούμενους σπουδαστές, μέσω της συνεργασίας τους με τοπικούς παραγωγούς, να γνωρίσουν τόσο τις γεωργικές πρακτικές που έχουν υιοθετήσει όσο και να συμβάλλουν στην αναδιαμόρφωση και βελτίωσή τους, κάτι το οποίο θα συμβάλει και στην αναβάθμιση της ποιότητας των τοπικών παραγόμενων προϊόντων. Τα μεγάλα εναπομείναντα κενά κτίρια μπορούν ακόμη να αξιοποιηθούν και ως αυτόνομα συνεδριακά κέντρα, στα πλαίσια του συνεδριακού τουρισμού, αποτελώντας διεθνώς πόλο έλξης. Τέλος, είναι απαραίτητο να υπάρξει ένα πρόγραμμα αναβάθμισης και καλλωπισμού των προσόψεων, σε κτίρια που βρίσκονται στην παράλια ζώνη και σε τουριστικές περιοχές, ώστε να βελτιωθεί η εικόνα της Περιφέρειας.

Για να μπορέσουν να αξιοποιηθούν αυτές οι νέες μονάδες φιλοξενίας θα πρέπει να υπάρξει σχεδιασμός ολοκληρωμένων αστικών παρεμβάσεων στην παραλιακή περιοχή της Περιφερειακής

Ενότητας Ηλείας, σύμφωνα με την Ελληνική, Χωροταξική, Περιβαλλοντική και Πολεοδομική Νομοθεσία. Συγχρόνως πρέπει να μελετηθεί η κατάσταση των εναπομεινάντων κτιρίων ώστε να ελεγχθεί η ποιότητά τους και να διασφαλιστεί η καταλληλότητα χρήσης τόσο από τους σπουδαστές όσο και από τους επισκέπτες του συνεδριακού τουρισμού. Η ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού μπορεί να αποτελέσει μια σημαντική ευκαιρία στην αντιμετώπιση του προβλήματος της εποχικότητας του τουρισμού.

Το κτίρια αυτά θα πρέπει ωστόσο να ανταποκρίνονται στα ευρωπαϊκά και διεθνή δεδομένα (ιδιαίτερα στην περίπτωση του συνεδριακού τουρισμού) και να είναι εξοπλισμένα με συστήματα τελευταίας τεχνολογίας, με σύγχρονα οπτικοακουστικά μέσα και κυρίως να προσφέρουν βοηθητικούς χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων, ιατρείων, εστιατορίων, γραφείων και εκθεσιακών χώρων. Συνεπώς η αξιοποίηση τους δεν είναι εύκολη σε περίοδο οικονομικής κρίσης.

- **Δημιουργία νέων τοπικών διαδικτυακών τόπων και βελτίωση του σχεδιασμού και του περιεχομένου των ήδη υπαρχόντων ώστε να αναδεικνύονται τα πολιτιστικά διαθέσιμα του νομού και τα ιδιαίτερα προϊόντα της τοπικής παραγωγικής δραστηριότητας.**

Ο νομός Ηλείας έχει μια αξιόλογη οργάνωση στον ενημερωτικό τομέα δεδομένου ότι λειτουργούν αρκετοί τηλεοπτικοί, ραδιοφωνικοί σταθμοί ενώ στον τοπικό έντυπο τύπο του νομού κυκλοφορεί και ένας ικανοποιητικός αριθμός αριθμών εφημερίδων και περιοδικών. Παρ' όλα αυτά, αξίζει να σημειωθεί ότι ενώ διαθέτει αρκετούς διαδικτυακούς τόπους δεν είναι ιδιαίτερα εκσυγχρονισμένοι ενώ και το περιεχόμενο αυτών δεν ανανεώνεται συχνά. Στις μέρες μας, το διαδίκτυο αποτελεί ίσως τον τρόπο ενημέρωσης με την μεγαλύτερη απήχηση στο κόσμο δεδομένου ότι δίνει τη δυνατότητα ενημέρωσης άμεσα και αβίαστα. Συνεπώς, μπορεί να αποτελέσει και τη βέλτιστη οδό στην προσπάθεια ανάδειξης του τόπου σε Ελλάδα και εξωτερικό.

Λαμβάνοντας υπόψιν τα παραπάνω διαφαίνεται η ανάγκη σχεδιασμού της κατά το δυνατό βέλτιστης οργάνωσης της διαδικτυακής ενημέρωσης. Τόσο εθελοντές όσο και μαθητές, στα πλαίσια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, θα μπορούσαν να αναλάβουν την οργάνωση των ιστοτόπων προκειμένου να συμβάλλουν στην προσπάθεια ανάδειξης τόσο των πολιτιστικών διαθεσίμων του τόπου όσο και των ιδιαίτερων προϊόντων της τοπικής παραγωγικότητας. Ωφέλιμη θα ήταν η πλήρης και λεπτομερειακή περιγραφή αυτών ώστε να δίνεται η δυνατότητα στους αναγνώστες να αποκτήσουν μία πρώτη επαφή με τα ιστορικά χαρακτηριστικά και γενικότερα τις ιδιαιτερότητες του τόπου που πρόκειται να επισκεφθούν. Επίσης, για τη διαδικτυακή διαφήμιση της Ηλείας, πρέπει να δημιουργηθεί το κατάλληλο προωθητικό υλικό όπως εικόνες, βίντεο, ακόμα και η δημιουργία λογότυπου και σλόγκαν. Όμως, πέρα από την οργάνωση των διαδικτυακών τόπων έπειτα απαιτείται και η συνεχής παρακολούθησή τους προκειμένου να αποτελέσουν ένα βασικό «εργαλείο» προβολής της Περιφερειακής Ενότητας Ηλείας.

Εκείνο που χρειάζεται προσοχή είναι η απόκτηση αξιοπιστίας στους διαδικτυακούς τόπους κάτι το οποίο θέτει ως απαραίτητη προϋπόθεση την αποφυγή κάθε παραπλανητικής διαφήμισης και την αποφυγή προβολής ψευδών πληροφοριών. Στην παραπάνω προσπάθεια σημαντικό πρόβλημα μπορεί να αποτελέσει και η απροθυμία των πολιτών να συμβάλλουν εθελοντικά στην

υλοποίησή της. Ακόμη, η αδυναμία επιτυχούς οργάνωσης των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων δεδομένης και της έλλειψης υλικοτεχνικής υποδομής που παρατηρείται ιδιαίτερα στα σχολεία της επαρχίας και κυρίως λόγω της οικονομικής κρίσης, θα συμβάλει αρνητικά στην εφαρμογή της δράσης.

- **Διεύρυνση της τουριστικής περιόδου αναδεικνύοντας τον ιαματικό τουρισμό με κατάλληλη και συνεχή ενημέρωση των ενδιαφερομένων μέσω των τοπικών και υπερτοπικών διαδικτυακών τόπων, μέσω των τουριστικών γραφείων καθώς και μέσω ιατρικών συνεδρίων.**

Στο πλαίσιο διαμόρφωσης των τοπικών ιστοτόπων υπάρχει και η δυνατότητα ανάδειξης του ιαματικού τουρισμού προβάλλοντας με κατάλληλο οπτικό κυρίως υλικό τόσο τα λουτρά της Κυλλήνης όσο και του Καϊάφα. Τα συγκεκριμένα λουτρά διακρίνονται για τις αξιόλογες θεραπευτικές τους ιδιότητες συνεπώς μπορούν να αποτελέσουν τον προορισμό τουριστών που επιθυμούν να επιχειρήσουν να βελτιώσουν την υγεία τους συνδυάζοντας αυτή την προσπάθεια με διακοπές. Η προώθηση των λουτρών τόσο μέσω των τουριστικών γραφείων όσο και μέσω των ιατρικών συνεδρίων θα συμβάλει αποτελεσματικά στην προσπάθεια ανάδειξης αυτής της εναλλακτικής μορφής τουρισμού.

Την εφαρμογή της παραπάνω δράσης μπορεί να δυσχεράνει η ανεπαρκής ή και ανύπαρκτη προβολή και προώθηση των λουτρών από τα τουριστικά γραφεία. Είναι γεγονός ότι συχνά προωθούνται συγκεκριμένες τουριστικές περιοχές της χώρας με απώτερο στόχο την εξυπηρέτηση των συμφερόντων ιδιοκτητών μικρών ή και μεγάλων επιχειρήσεων. Κατά συνέπεια, περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και μοναδικής ιστορικότητας στερούνται τη δυνατότητα προβολής τους σε Ελλάδα και εξωτερικό με αποτέλεσμα να αποτελούν πόλο έλξης μόνο για ορισμένους ανθρώπους που πραγματικά γνωρίζουν τι είναι αυτό που πραγματικά επιθυμούν να αποκομίσουν από τις καλοκαιρινές τους και όχι μόνο εξορμήσεις.

- **Διατήρηση και εκσυγχρονισμός των υφιστάμενων εγκαταστάσεων των λουτρών Καϊάφα με βασική προτεραιότητα την προστασία του οικοσυστήματος. Χρήσιμη θα ήταν και η δημιουργία δρόμου άμεσης σύνδεσής τους με την Αρχαία Ολυμπία, που αποτελεί παγκόσμιο πόλο έλξης.**

Η δυνατότητα αξιοποίησης του Καϊάφα, επιβάλλεται να γίνει με βάση τις προβλέψεις των Ευρωπαϊκών Οδηγιών, των Ευρωπαϊκών κανονισμών και με βάση την Εθνική Νομοθεσία. Το σχέδιο αξιοποίησης είχε παρουσιαστεί δημόσια στις 29 Οκτώβρη του 2011, με πρωτοβουλία του συλλόγου Περιβαλλοντικής Προστασίας Ζαχάρως. Η Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη -που είναι απαραίτητο να εκδοθεί με τη μορφή Προεδρικού Διατάγματος- είναι σε εκκρεμότητα για πάνω από 15 χρόνια, καθορίζει δε πλήρως το σχέδιο αξιοποίησης της περιοχής του Καϊάφα και της παραλιακής ζώνης. Για την παραλιακή ζώνη απαιτείται η ήπια αξιοποίησή της. Η αξιοποίηση του Καϊάφα θα δημιουργήσει θέσεις εργασίας για τους νέους της περιοχής, ενώ θα δώσει οικονομική ώθηση στην τοπική οικονομία και στα αγροτικά προϊόντα. Επιπροσθέτως, θα επιτευχθεί η προσέλκυση και διαμονή των επισκεπτών οι οποίοι θα έχουν τη δυνατότητα με την επίσκεψή τους

να αξιοποιήσουν όχι μόνο τα ιατρικά οφέλη των Λουτρών αλλά και να γνωρίσουν τη φυσιογνωμία του τόπου, τις πολιτισμικές καταβολές του και τέλος να έρθουν σε επαφή με ντόπιους ανθρώπους.

- **Συνεπώς, οι χειρισμοί πρέπει να είναι υπεύθυνοι και προσεκτικοί για να μη ναυαγήσει το σημαντικό αυτό έργο πνοής.**

Δυστυχώς, η περιοχή του Καϊάφα είχε μπει στο στόχαστρο εδώ και αρκετά χρόνια. Η παντελής έλλειψη ενδιαφέροντος από μέρους του κράτους, που κυριολεκτικά έριχνε τις ευθύνες και τη διαχείριση του Καϊάφα μεταξύ της μιας και της άλλης υπηρεσίας, οι άναρθρες κραυγές της Τοπικής Αυτοδιοίκησης που προσπαθούσε να εδραιώσει την κυριαρχία της στην περιοχή, οι συντονισμένες προσπάθειες αποχαρκτηρισμού τμήματος της λίμνης και οι φωτογραφικές ρυθμίσεις νόμων που στόχευαν στην ιδιωτικοποίηση της περιοχής κατέστρεψαν το οικοσύστημα. Ακόμη, η επιδιωκόμενη με κάθε τρόπο αναθεώρηση του άρθρου 24 του Συντάγματος, το Συμβούλιο της Επικρατείας που βάσει των αποφάσεων του δεν φαίνεται να χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη οικολογική ευαισθησία, τα σχέδια επιχειρηματιών για κατασκευή τεράστιων τουριστικών εγκαταστάσεων και γηπέδων γκολφ, η Ιόνια Οδός, η χάραξη της οποίας πλήττει σαφώς τον Καϊάφα επίσης συνέβαλαν σ' αυτήν την καταστροφή.

- **Δημιουργία των απαραίτητων ασφαλών οδικών συνδέσεων μεταξύ των αρχαιολογικών, ιστορικών, πολιτιστικών πόρων και μνημείων για την προσέλκυση και ευκολότερη μετακίνηση των επισκεπτών στο Νομό. Σημαντική είναι η κατασκευή και λειτουργία του δυτικού άξονα της ΠΑΘΕ (Οδικός άξονας Πατρών - Αθήνας – Θεσσαλονίκης - Ευζώνων), της Ιονίας Οδού και της σύγχρονης σιδηροδρομικής γραμμής, με επέκταση του προαστιακού σιδηροδρόμου από την Αθήνα μέχρι τον Πύργο με σκοπό την επαρκή προσβασιμότητα στο Νομό.**

Σε ότι αφορά τη δημιουργία των απαραίτητων οδικών συνδέσεων μεταξύ των χώρων ιδιαίτερου αρχαιολογικού, ιστορικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος της Περιφερειακής Ενότητας Ηλείας υπάρχει η δυνατότητα υλοποίησής τους, δεδομένης της στήριξης του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) η οποία θα συντελέσει στην κατασκευή και λειτουργία του δυτικού άξονα της ΠΑΘΕ αλλά και της Ιονίας Οδού που θα συνδέει το Νομό με τις υπόλοιπες Περιφερειακές Ενότητες της Δυτικής Ελλάδας.

Ωστόσο, με πρόσχημα την έλλειψη οικονομικών πόρων, η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, δεν έχει παρέμβει δραστικά μέχρι σήμερα στο επαρχιακό και δευτερεύον εθνικό οδικό δίκτυο, με αποτέλεσμα η οδήγηση τόσο στο εσωτερικό της Περιφερειακής Ενότητας Ηλείας όσο και στις υπόλοιπες Περιφερειακές Ενότητες της Δυτικής Περιφέρειας να καθίσταται επικίνδυνη για τους διερχόμενους οδηγούς. Οι δρόμοι όχι μόνο δεν πληρούν τις προϋποθέσεις της ασφαλούς διέλευσης των οδηγών, αλλά κρύβουν παγίδες επικίνδυνων ατυχημάτων. Η συντήρηση, βελτίωση και ο εκσυγχρονισμός του οδικού δικτύου πρέπει να αποτελέσει προτεραιότητα για την Περιφερειακή Αρχή.

➤ **Δημιουργία, κατά ενότητες παράκτιες και ορεινές, ενιαίων δικτύων πολιτιστικών διαδρομών και φυσικού περιβάλλοντος.**

Οι σημαντικότερες περιοχές του νομού που μπορούν να συμπεριληφθούν στις πολιτιστικές διαδρομές είναι η Αρχαία Ολυμπία, η Αρχαία Ήλιδα, ο ναός του Επικούρειου Απόλλωνα, η παράκτια περιοχή της Κυλλήνης, η περιοχή της λίμνης Καϊάφα, τα δάση Στροφυλιάς, Φολόης και ο υγροβιότοπος του Κοτυχίου. Η διασφάλιση ποιότητας του τοπίου και η διαδικασία σήμανσης και πληροφοριακών συστημάτων (σύστημα πλοήγησης) της πολιτιστικής διαδρομής του τόπου θα αποτελέσουν βασική προϋπόθεση ανάπτυξης και προβολής των περιοχών αυτών. Η υλοποίηση και ο σχεδιασμός αυτών των ενιαίων δικτύων πολιτιστικών διαδρομών και φυσικού περιβάλλοντος πρέπει να βασιστεί στις συνδυασμένες παρεμβάσεις της Πολιτείας, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των τοπικών φορέων. Στο πλαίσιο ανάπτυξης των διαδρομών απαιτούνται σημαντικές ενέργειες, όπως η εκπόνηση περιβαλλοντικών μελετών των περιοχών από ειδικά καταρτισμένους επιστήμονες, καθώς και η ύπαρξη προγραμμάτων αναβάθμισης και προστασίας των φυσικών και πολιτιστικών περιοχών. Αυτό που ουσιαστικά απαιτείται είναι η αξιοποίηση και η σωστή διαχείριση ειδικών ευρωπαϊκών κονδυλίων για τη βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης των υποδομών του τουρισμού περιπέτειας, όπως για τον καθαρισμό και τη χαρτογράφηση των μονοπατιών, ώστε να γίνουν πιο ελκυστικά στους τουρίστες. Θα πρέπει τέλος, να συσταθεί ένας ειδικός φορέας ενημέρωσης και οργάνωσης των ανωτέρω διαδρομών, με κατάλληλα εκπαιδευμένους συνοδούς, ώστε να παρέχεται η απαιτούμενη ασφάλεια, που μπορεί να αποτελέσει ένα ακόμα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για τον νομό.

➤ **Ανάδειξη του λιμανιού του Κατάκολου ως τουριστικού λιμένα πρώτης προτεραιότητας και δημιουργία αναγκαίων υποδομών για την ασφαλή πρόσβαση μεγάλων κρουαζιερόπλοιων καθώς και οργάνωση σύγχρονων υποδομών υποδοχής των επισκεπτών. Ωφέλιμη θα ήταν η δημιουργία μαρίνας με σκοπό τη δυνατότητα προσέλευσης - προσάραξης κότερων - μικρών πλοίων και διαμονής των επισκεπτών στο νομό, έστω και λίγες ώρες.**

Το Κατάκολο αποτελεί προορισμό αρκετών μεγάλων κρουαζιερόπλοιων ενώ σύμφωνα με τον Περιφερειακό Σχεδιασμό της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος βασική προτεραιότητα αποτελεί η περεταίρω ενίσχυση της προσέλευσης κρουαζιερόπλοιων σε αυτό. Συνεπώς, υπάρχει δυνατότητα και είναι αναγκαία η δρομολόγηση από τις τοπικές αρχές ενός σχεδίου ανάπτυξής του που θα συντελέσει τόσο στον εκσυγχρονισμό του όσο και στην αύξηση της προσέλευσης των τουριστών. Η διαμονή των τουριστών στην Ηλεία θα συμβάλλει στην προσπάθεια ανάδειξης της ιστορικότητας και μοναδικότητάς της, δεδομένου ότι υπάρχει η δυνατότητα να συνδυαστεί με την οργάνωση ολιγόωρων εκδρομών στους τοπικούς πόλους αρχαιολογικού ενδιαφέροντος.

Παρ' όλα αυτά, προβληματισμό προκαλεί το γεγονός ότι αρκετοί τουρίστες με προορισμό τα νησιά του Ιονίου προτιμούν το λιμάνι Κυλλήνης το οποίο τους δίνει τη δυνατότητα γρήγορης προσέγγισης του προορισμού τους.

- **Ποιοτική ανασυγκρότηση και αναβάθμιση τουριστικών μονάδων, ώστε να καλύπτουν τις σύγχρονες απαιτήσεις των τουριστών, όπως και εκσυγχρονισμός της επικοινωνιακής, διαφημιστικής και περιβαλλοντικής τους πολιτικής.**

Η ανασυγκρότηση των τουριστικών μονάδων μπορεί να επιτευχθεί ταυτόχρονα και με βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας των κτιριακών εγκαταστάσεων, με σωστή και υπεύθυνη διαχείριση του υδάτων και των απορριμμάτων καθώς και με υλοποίηση διαδικασιών που δεν επιβαρύνουν το περιβάλλον, ενώ παράλληλα προωθούν την ευαισθητοποίηση των επισκεπτών σε περιβαλλοντικά θέματα. Επιπλέον, μέσω του Ειδικού Χωροταξικού Σχεδίου δίνονται κίνητρα για αναβάθμιση υφισταμένων τουριστικών καταλυμάτων, ενώ προτείνεται η προώθηση δράσεων αποφόρτισης και προστασίας των φυσικών και ανθρωπογενών πόρων που δέχονται υψηλές πιέσεις με στόχο την ποιοτική αναβάθμιση του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος και την υποστήριξη της ελκυστικότητάς τους. Στην κατεύθυνση αυτή προτείνεται στο σχέδιο δράσης πιλοτική δράση για την ανάπλαση των περιοχών αυτών.

- **Εκσυγχρονισμός των μονάδων μεταποίησης - τυποποίησης των γεωργικών προϊόντων έτσι ώστε να αξιοποιηθεί η σημαντική τοπική παραγωγή και δημιουργία ΒΙΠΑ.**

Η περιφερειακή ενότητα Ηλείας είναι μία κατ' εξοχήν αγροτική περιοχή. Παρ' όλα αυτά, οι τόπιοι δεν θα πρέπει να περιοριστούν στην αγροτική δραστηριότητα αλλά θα ήταν ευεργετικό να εστιάσουν και στην οργάνωση και τον εκσυγχρονισμό των ήδη υπαρχόντων μικρών βιομηχανικών μονάδων. Με αυτό τον τρόπο θα ενισχυθεί η δυνατότητά εξέλιξης στο δευτερογενή τομέα ο οποίος παρουσιάζει σημεία παρακμής στην εξεταζόμενη Περιφερειακή Ενότητα. Σημαντική θα ήταν και η δημιουργία ΒΙΠΑ τόσο για την τόνωση της δευτερογενούς δραστηριότητας όσο και για να διευκολυνθεί η διοχέτευση των τοπικών προϊόντων στην αγορά. Επιπροσθέτως, η δημιουργία ΒΙΠΑ θα συντελέσει στην εξέλιξη των γεωργικών πρακτικών που χρησιμοποιούνται δεδομένου ότι μέσω της έρευνας θα υπάρξει η δυνατότητα αναδιαμόρφωσης και εμπλουτισμού τους με νέα καινοτόμα χαρακτηριστικά. Επιπροσθέτως, το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, μετά τη δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης (ΦΕΚ 30787/Β/04-12-2013) της Κοινής Υπουργικής Απόφασης, που διέπει τον καθορισμό της διαδικασίας υπαγωγής αιτήσεων ενίσχυσης μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων, προκήρυξε σχετικά προγράμματα για δικαιούχους. Οι δικαιούχοι δραστηριοποιούνται ή πρόκειται να δραστηριοποιηθούν στη μεταποίηση και εμπορία γεωργικών προϊόντων και ενδιαφέρονται να υλοποιήσουν επενδυτικά σχέδια στο πλαίσιο της εν λόγω δράσης.

Εκτός από τα γενικότερα προβλήματα ανάπτυξης του δευτερογενούς τομέα που παρουσιάζονται στην Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας και επηρεάζουν αρνητικά την περαιτέρω βιομηχανική και βιοτεχνική ανάπτυξη της περιοχής, υπάρχουν ειδικότερα προβλήματα που χαρακτηρίζουν και την πραγματοποίηση της παραπάνω δράσης τα οποία αναφέρονται αμέσως παρακάτω. Η έλλειψη άλλων πρώτων υλών, εκτός από τα μεταποιούμενα γεωργικά προϊόντα, κατάλληλων για βιομηχανική επεξεργασία, αποθαρρύνει την επέκταση του δευτερογενούς τομέα και σε άλλες δραστηριότητες. Η έλλειψη οργάνωσης και εκσυγχρονισμού των υπαρχουσών μονάδων καθώς και η έλλειψη ειδικευμένου εργατικού προσωπικού. Άλλο πρόβλημα που

παρουσιάζεται είναι η καθυστέρηση της ανάπτυξης του τριτογενή Τομέα και ιδιαίτερα του τουρισμού, σε σύγκριση με άλλες περιοχές της Ελλάδας, η οποία εμποδίζει την ανάπτυξη μιας σειράς υποστηρικτικών μεταποιητικών δραστηριοτήτων. Επίσης, τροχοπέδη αποτελεί η έλλειψη ενημέρωσης για τα ποιοτικά προϊόντα και τα σήματα ποιότητας. Πολλά από τα προϊόντα του πρωτογενή τομέα μεταποιούνται με παραδοσιακό τρόπο και δεν τυποποιούνται με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή η σήμανση αυτών των προϊόντων, ως προϊόντων ποιότητας (ΠΠΓΕ). Επιπλέον, δεν αναπτύσσονται στην περιοχή μεταποιητικές μονάδες για την αξιοποίηση της γεωργικής και την κτηνοτροφικής παραγωγής και δεν υπάρχει επενδυτικό ενδιαφέρον, κυρίως από τον μόνιμο αγροτικό πληθυσμό. Η εποχικότητα των εργασιών των αγροτοβιομηχανιών οδηγεί σε εποχιακή απασχόληση και προβλήματα υποαπασχόλησης στο υπόλοιπο του έτους. Τέλος, η γειτνίαση με το μεγάλο αστικό κέντρο των Πατρών, που διαθέτει σχετικά υψηλότερη ελκυστικότητα για την εγκατάσταση βιομηχανικών μονάδων, λειτουργεί αρνητικά ως προς τη δυνατότητα προσέλκυσης επενδυτών.

- **Προώθηση της τοπικής παραγωγικής δραστηριότητας μέσω της προβολής και χρησιμοποίησης των τοπικών προϊόντων από τα τουριστικά καταλύματα και τους ξενώνες φιλοξενίας.**

Στην Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας διαφαίνεται η ανάγκη στήριξης των προϊόντων της, προκειμένου να ενισχυθεί και να διευρυνθεί η αναγνωρισιμότητά τους. Είναι προτιμότερο να στηρίζονται τα τοπικά προϊόντα από το να επιλέγεται η χρήση εισαγόμενων προϊόντων, που πιθανόν να είναι κατώτερης ποιότητας, με αποκλειστικό στόχο την εξοικονόμηση χρηματικών πόρων. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο νομός Ηλείας δεν έχει αξιοποιήσει τη δυνατότητα να αναδειχθεί για τα τοπικά προϊόντα του, η οποία απορρέει από το ότι είναι πρώτος σε παραγωγή συγκεκριμένων προϊόντων στην Ελλάδα. Αντιθέτως, η προώθησή τους έχει περιοριστεί στον ενδοπεριφερειακό χώρο.

Σημαντικό περιορισμό στην προώθηση των ηλειακών προϊόντων συνιστά η χαμηλή ποιότητα από την οποία χαρακτηρίζονται. Επίσης, η απροθυμία των ντόπιων να εξάγουν τα προϊόντα τους και ο συμβιβασμός με την τοπική διάθεσή τους αποτελεί τροχοπέδη στην όποια προωθητική προσπάθεια αυτών πραγματοποιείται.

- **Συμμετοχή σε εθνικές και διεθνείς τουριστικές εκθέσεις όπου θα προβάλλονται και θα προωθούνται τα τοπικά προϊόντα με τη βοήθεια εντύπων και οπτικοακουστικού υλικού. Οργάνωση τοπικών εκθέσεων οι οποίες θα δίνουν τη δυνατότητα στους επισκέπτες να δοκιμάζουν άμεσα τα προϊόντα καθώς και τη δυνατότητα να έρθουν σε επαφή με τους ίδιους τους παραγωγούς.**

Υπάρχει η δυνατότητα υλοποίησης της ανωτέρω δράσης μέσω της οργάνωσής της από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων σε συνεργασία με την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και το Επιμελητήριο Ηλείας, με σκοπό την ευαισθητοποίηση των νομοθετών και των πολιτικών παραγόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Απώτερος στόχος είναι η ανάγκη προστασίας και ενίσχυσης προβολής των ειδικών προϊόντων. Τα προϊόντα της Ηλείας διακρίνονται για την ποικιλία και τα

ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Αρκετά είναι προστατευόμενης ονομασίας προέλευσης, προστατευόμενης γεωγραφικής ένδειξης, ενώ άλλα προέρχονται από βιολογικές καλλιέργειες ή από συστήματα ολοκληρωμένης διαχείρισης. Στα πλαίσια της δράσης κρίσιμη είναι και η σύνταξη σύγχρονων και πολύγλωσσων τουριστικών οδηγιών με τα νέα προϊόντα του Νομού, και η προώθησή τους στις διεθνείς τουριστικές εκθέσεις αλλά και στα λιμάνια, τα αεροδρόμια, και τους σταθμούς διοδίων.

- **Δημιουργία κέντρων δια βίου μάθησης και πολιτιστικών δραστηριοτήτων στα οποία θα έχουν δυνατότητα συμμετοχής άτομα ελληνικής καταγωγής, μετανάστες αλλά και άτομα με πολιτιστικές και θρησκευτικές ιδιαιτερότητες (Ρομά).**

Τα κέντρα δια βίου μάθησης συντελούν στο να αποκτήσουν τα άτομα και οι κοινωνικές ομάδες γνώσεις και αξίες ώστε να συμβιώνουν αρμονικά τόσο μεταξύ τους όσο και με το περιβάλλον. Επίσης, συντελούν στην απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων σχετικά με τον τρόπο επίλυσης ποικίλων περιβαλλοντικών προβλημάτων και με τους βέλτιστους τρόπους αξιοποίησης των φυσικών πόρων ώστε να μην εξαντλούνται αλλά να διατηρούνται για τις επόμενες γενεές. Τέλος, μέσω της οργάνωσης πολιτιστικών δραστηριοτήτων που συνηθίζεται, καλλιεργείται ο πολιτιστικός διάλογος και η γόνιμη ανταλλαγή απόψεων και προβληματισμών. Στην Ηλεία, μια περιοχή όπου οι κάτοικοι έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και η παρουσία των αλλοδαπών είναι ιδιαίτερα έντονη, η συμμετοχή σε αυτά τα κέντρα θα συντελέσει στην βελτίωση των σχέσεων αλλοδαπών και ντόπιων καθώς και στην ανάπτυξη σχέσεων αλληλεγγύης και συνεργασίας μεταξύ τους. Επίσης, θα συντελέσει στο να κατανοήσουν οι άνθρωποι την άμεση αλληλεπίδραση ανθρώπου-φύσης-κοινωνίας και στο να αποκτήσουν αξίες και ικανότητες όπως σεβασμός και συνεργασία. Για τη δημιουργία τους υπάρχει η δυνατότητα αξιοποίησης μέρος των χρηματικών πόρων που θα διατεθούν από τα Διαρθρωτικά Ταμεία με στόχο την επένδυση στην εκπαίδευση, την απόκτηση δεξιοτήτων και τη δια βίου μάθηση, όπως αναφέρεται στην 1^η Εγκύκλιο για τον σχεδιασμό και την κατάρτιση του αναπτυξιακού προγράμματος περιόδου 2014-2020(ΕΣΠΑ).

- **Δημιουργία εφαρμογών για κινητά εμπλουτισμένη με χάρτες του νομού και πληροφορίες όπως η θέση των αρχαιολογικών χώρων, των ιδιαίτερων παραλιών, οι ώρες λειτουργίας των μουσείων κλπ.**

Η δημιουργία εφαρμογών για κινητά έχει ως απώτερο στόχο την άμεση εξυπηρέτηση του επισκέπτη κατά τη διάρκεια της παραμονής του στον τουριστικό προορισμό και τη διευκόλυνσή του σε θέματα ξενάγησης, μεταφοράς (δρομολόγια - μέσα μεταφοράς), χάρτη σε σχέση με τη θέση του, ενημέρωσης εκδηλώσεων κλπ. Η εξέλιξη της τεχνολογίας καθιστά απαραίτητη τη δημιουργία σύγχρονων τρόπων ενημέρωσης επισκεπτών, οι οποίοι προσφέρουν ανά πάσα στιγμή και εύκολα έγκυρες και σαφείς πληροφορίες.

Ιδιωτικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ανάπτυξης εφαρμογών λογισμικού για κινητά τηλέφωνα δύνανται να αναλάβουν την υλοποίηση της συγκεκριμένης δράσης, έτσι ώστε η Ηλεία να μετατραπεί σε έναν δημοφιλή προορισμό ο οποίος θα εξασφαλίζει

την άμεση εξυπηρέτηση του επισκέπτη κατά τη διάρκεια της παραμονής του και θα του δημιουργεί την επιθυμία να τον ξανά-επισκεφθεί.

- **Οργανωμένη-ελεγχόμενη ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού στην παράκτια ζώνη με υπαγωγή σε ένα ευρύτερο χωροταξικό πλαίσιο ανάπτυξης, περιορίζοντας την άναρχη δόμηση τουριστικών υπηρεσιών (αυθαίρετα).**

Με την ανωτέρω δράση υπάρχει η δυνατότητα να επιτευχθεί η αντιμετώπιση των πιέσεων - από την τουριστική και οικιστική ανάπτυξη - στο περιβάλλον μέσω καταλληλότερων ρυθμίσεων στις χρήσεις γης στο πλαίσιο ολοκληρωμένων σχεδιασμών από τους αρμοδίους τόσο για τους οικισμούς όσο και για τον εξωαστικό χώρο. Κρίνεται απαραίτητη η κινητοποίηση της πολιτείας για την τακτοποίηση του θέματος της αυθαίρετης δόμησης, ιδιαίτερα στην παραλιακή ζώνη, ώστε να περιοριστεί η περιβαλλοντική υποβάθμιση που συνίσταται όχι μόνο από την οπτική όχληση αλλά και από την υποβάθμιση της ποιότητας του υδροφόρου ορίζοντα. Συνεπώς, απαιτείται η δημιουργία ενός κατάλληλου σχεδίου το οποίο θα προβλέπει την δράση που θα εφαρμοστεί κατά περίπτωση θέτοντας κάποια κριτήρια όπως για παράδειγμα ο χαρακτήρας του κτιρίου (Α ή Β κατοικίας).

Το θέμα των αυθαιρέτων είναι ιδιαίτερο έντονο στην εξεταζόμενη περιοχή και επιβάλλεται να αντιμετωπιστεί άμεσα. Παρ' όλα αυτά, στην προσπάθεια ρύθμισής ίσως αποτελέσουν τροχοπέδη οι πελατείες σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των ιδιοκτητών και των ιθυνόντων, φαινόμενο ιδιαίτερος έντονο στην εποχή μας.

- **Οργάνωση σχολικών εκδρομών από σχολεία του εξωτερικού και της Ελλάδας με προορισμό την Ηλεία.**

Τα τελευταία χρόνια έχει αλλοιωθεί ο εκπαιδευτικός χαρακτήρας των σχολικών εκδρομών. Έχουν καθιερωθεί συγκεκριμένοι προορισμοί, οι οποίοι επιλέγονται με κριτήρια που βασίζονται στο κατά πόσο διαθέτουν αρκετούς χώρους διασκέδασης παρά στην ιδιαιτερότητα της πολιτιστικής τους κληρονομιάς. Η Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας είναι ύψιστης ιστορικής σημασίας και μπορεί να αποτελέσει έναν ιδανικό προορισμό, δεδομένου ότι διαθέτει αρκετούς χώρους αρχαιολογικούς ενδιαφέροντος που θα ήταν ωφέλιμο να επισκεφθούν οι μαθητές καθώς και την Ολυμπία, τη γενέτειρα των Ολυμπιακών αγώνων, που κάθε Έλληνας οποιασδήποτε ηλικίας πρέπει να επισκεφθεί. Οι ανωτέρω σχολικές εκδρομές θα έχουν στόχο τόσο την ανάδειξη και προβολή της ελληνικής μυθολογίας με τις ιδιαιτερότητές της στον ενδοπεριφερειακό χώρο όσο και την αλληλεπίδραση παιδιών που έχει μεγαλώσει με διαφορετικά πρότυπα δίνοντας τους τη δυνατότητα ανταλλαγής γνώσεων σχετιζόμενων με τον τόπο τους και την ιστορία του. Σε ότι αφορά τα παιδιά από σχολεία του εξωτερικού υπάρχει η δυνατότητα φιλοξενίας τους από «ντόπια» νοικοκυριά η οποία θα συμβάλει σημαντικά στη μείωση της επιβάρυνσης των μαθητών από τα έξοδα διαμονής. Η παραπάνω δράση μπορεί να προωθηθεί και μέσω αδελφοποίησης πόλεων, κοινοτήτων κλπ.

Ωστόσο, η μειωμένη πλέον χρηματοδότηση των ελληνικών σχολείων καθιστά συχνά αδύνατη την οργάνωση σχολικών εκδρομών. Ακόμη και η παροχή χρημάτων από τις οικογένειες των μαθητών για την οργάνωσή τους φαντάζει ακατόρθωτη, δεδομένης της δύσκολης οικονομικής κατάστασης στην οποία έχουν επέλθει τα ελληνικά νοικοκυριά. Αντίστοιχα, για να αποτελέσει η Ηλεία προορισμό μαθητών του εξωτερικού απαιτείται βοήθεια κυρίως από τα γραφεία οργάνωσης σχολικών εκδρομών που θα αναλάβουν την «προώθησή» της ως ιδανικό προορισμό κάτι το οποίο φαντάζει δύσκολο δεδομένης της περιορισμένης αναγνωρισιμότητάς της.

- **Ολοκληρωμένη και συστηματική διαχείριση των απορριμμάτων και δημιουργία ειδικού σχεδίου διαχείρισής των αυξημένων ποσοτήτων τους σε περιόδους έντονης τουριστικής δραστηριότητας.**

Από την εξεταζόμενη Περιφερειακή Ενότητα απουσιάζει ένα ολοκληρωμένο σχέδιο διαχείρισης των απορριμμάτων κάτι το οποίο διαφαίνεται και από την έντονη παρουσία των ΧΑΔΑ στην περιοχή. Επίσης, οι ποσότητες οργανικών απορριμμάτων που παράγονται είναι αρκετά σημαντικές, δεδομένου του έντονου αγροτικού χαρακτήρα της Ηλείας, και αναξιοποίητες έως σήμερα. Συνεπώς, η δημιουργία ενός ολοκληρωμένου σχεδίου διαχείρισης απορριμμάτων με απώτερο στόχο τη μείωση της περιβαλλοντικής υποβάθμισης της περιοχής και το οποίο θα προβλέπει τον τρόπο αξιοποίησης της βιομάζας είναι απαραίτητη. Η δημιουργία κατάλληλων μονάδων αξιοποίησης της βιομάζας θα συντελέσει τόσο στην παραγωγή εδαφοβελτιωτικού (αερόβια χώνευση) η χρήση του οποίου, σε συνδυασμό με την ορθολογική χρήση των συνθετικών λιπασμάτων, θα συντελέσει στην αύξηση της αποδοτικότητας των καλλιεργειών και συνεπώς σε ποιοτικότερα προϊόντα. Ακόμη, υπάρχει η δυνατότητα παραγωγής «πράσινης» ενέργειας (αναερόβια χώνευση), η χρήση της οποίας θα συμβάλλει τόσο στην εξοικονόμηση ορυκτών καυσίμων όσο και στον περιορισμό της περιβαλλοντικής υποβάθμισης που προκύπτει από τη χρήση τους.

Προκειμένου να διαμορφωθεί και να εφαρμοστεί με επιτυχία ένα ολοκληρωμένο σχέδιο απαιτείται η συνεργασία των κατάλληλων επιστημόνων αλλά και η ενεργή συμμετοχή των πολιτών στην εφαρμογή του σχεδίου. Οι πολίτες είναι «υπεύθυνοι» για την εφαρμογή του στην προσπάθεια προστασίας του τόπου τους. Όμως, πρέπει να ληφθούν υπόψιν οι δυσκολίες που θα προκύψουν τόσο λόγω της δυσκολίας εφαρμογής ενός σχεδίου σε μια περιοχή που το φαινόμενο της ανεξέλεγκτης διάθεσης των απορριμμάτων κυριαρχεί, όσο και λόγω της αδιαφορίας των πολιτών που είναι έντονη. Επιπροσθέτως, για τη δημιουργία μονάδων αξιοποίησης της βιομάζας απαιτείται η εύρεση χρηματικών πόρων. Το κόστος για τις υποδομές που είναι απαραίτητες μπορεί να καλυφθεί από ειδικά κονδύλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την διαχείριση των απορριμμάτων και από σύμπραξη με ιδιώτες επενδυτές (π.χ. κατασκευή μονάδας παραγωγής βιοαερίου από οργανικά απόβλητα). Επίσης, θα υπάρξουν άμεσα οικονομικά και περιβαλλοντικά οφέλη.

- **Διάχυση των επισκεπτών οι οποίοι κατευθύνονται σήμερα μονοσήμαντα προς την Αρχαία Ολυμπία, αφενός προς τους υπόλοιπους δυο πόλους αρχαιολογικού**

ενδιαφέροντος του Νομού (Ηλιδα, Ναός Επικούρειου Απόλλωνα) και περαιτέρω προς τους υπόλοιπους πόλους και σημεία ενδιαφέροντος.

Είναι γεγονός ότι η Αρχαία Ολυμπία είναι γνωστή λόγω του ιδιαίτερου πολιτιστικού ενδιαφέροντος που παρουσιάζει και κυρίως λόγω της προβολής της μέσω της τελετής αφής της Ολυμπιακής φλόγας. Παρ' όλα αυτά, δεν έχει διαμορφωθεί μια ολοκληρωμένη και άρτια οργανωμένη προβολή των πόλων αρχαιολογικού ενδιαφέροντος της Ηλείας, συμπεριλαμβανομένης της Αρχαίας Ολυμπίας, με αποτέλεσμα οι περιοχές αυτές να μην γίνονται αποδέκτες της αναγνωρισιμότητας και την επισκεψιμότητας που τους αρμόζει. Συνεπώς, απαιτείται η ενίσχυση της προβολής αυτών τόσο στους διαδικτυακούς τόπους όσο και στους τουριστικούς οδηγούς Ελλάδας και Πελοποννήσου.

- **Ανάδειξη των ορεινών περιοχών στο εσωτερικό του Νομού μέσω της ανάπτυξης της βιοτεχνίας παραδοσιακών προϊόντων λαϊκής τέχνης.**

Μαζί με την υποστήριξη των πρωτοβουλιών που έχουν ήδη αναλάβει αξιόλογα μουσεία, (π.χ. στην Καλλίδονα, το Λέπρεο, τη Νέα Φιγαλεία, κ.ά.), όπου προβάλλεται η παραδοσιακή ζωή, η λαϊκή τέχνη, τα ήθη και έθιμα, θα υποστηριχτούν πρωτοβουλίες για τη δημιουργία νέων κατάλληλων χώρων (με την αξιοποίηση κτιρίων που έχουν πάψει να χρησιμοποιούνται, όπως σχολικά και κοινοτικά κτίρια). Έτσι θα ανοιχτούν νέες προοπτικές ανάπτυξης και για τους κατοίκους των ορεινών και ημιορεινών οικισμών, που στοχεύουν τόσο στον τουρισμό όσο και στην αγροκτηνοτροφική παραγωγή. Η ορεινή Ηλεία μπορεί να αποτελέσει συνδυαστικό κρίκο μεταξύ των ορεινών περιοχών των νομών Αχαΐας, Μεσσηνίας και Αρκαδίας, και ικανό πόλο για να τροφοδοτήσει με επισκέπτες τα ορεινά μέρη γειτονικών νομών και τις τουριστικές υποδομές του πεδινού τμήματος, δεδομένου ότι θα αναπτυχθεί με τρόπο που θα την καθιστά πόλο έλξης όλο το χρόνο. Για την ανάδειξη των ορεινών περιοχών τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της περιοχής αλλά και τοπικοί σύλλογοι και σύνδεσμοι θα μπορούσαν να συνεργαστούν μεταξύ τους ή και με την Τοπική Αυτοδιοίκηση ώστε να σχηματίσουν ομάδες συζήτησης, μελέτης και επιμόρφωσης σε θέματα λαϊκής τέχνης. Δείγματα τέτοιων δράσεων έχουν ήδη εμφανιστεί σε πρώτο στάδιο στις ορεινές περιοχές.

Παρ' όλα αυτά, στην εφαρμογή της δράσης τροχοπέδη μπορεί να αποτελέσει τόσο η δυσκολία στην ανάπτυξη υγιούς συνεργασίας των παραπάνω φορέων όσο και η μειωμένη συμμετοχή των πολιτών που συχνά παρατηρείται σε τέτοιες προσπάθειες.

4.4 ΤΡΙΤΟ (3^ο) ΣΕΝΑΡΙΟ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

«Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη, με βάση την Αρχαία Ολυμπία στο επίκεντρο. Η Αρχαία Ολυμπία, ως χώρος και ως έννοια, γίνεται οδηγός για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της Ηλείας.»

Ένα από τα σημαντικότερα διαθέσιμα της Ηλείας, όπως προέκυψε από την διαδικασία των ολοκληρωμένων αποδόσεων και της ανάλυσης, είναι η Αρχαία Ολυμπία. Η ιδιαιτερότητα αυτού του διαθεσίμου σε σύγκριση με τα υπόλοιπα της περιοχής είναι η μοναδικότητά του, τόσο σε εθνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Πρόκειται για ένα στοιχείο του οποίου η αξία δεν είναι μόνο υλική αλλά και συμβολική. Η Αρχαία Ολυμπία, ο χώρος δηλαδή στον οποίο τελούνταν κατά την αρχαιότητα οι Ολυμπιακοί Αγώνες αποτελεί ένα κεφάλαιο πολιτισμού για όλη την ανθρωπότητα. Η ιδέα του Ολυμπισμού και των αξιών που αυτός πρεσβεύει είναι διαχρονική, πήγασε από την Ολυμπία και διαδόθηκε μέσα από την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων σε όλον τον πλανήτη. Γίνεται λοιπόν, εύκολα κατανοητό πως δεν έχουμε να κάνουμε με μια συνηθισμένη περίπτωση διαθεσίμου, αλλά με ένα στοιχείο αντίστοιχο της Ακρόπολης και των Δελφών. Για τους λόγους αυτούς και σε συνδυασμό με την διαπίστωσή μας, μέσα από την ανάλυση, ότι η Ηλεία δεν έχει αξιοποιήσει τις πραγματικές δυνατότητες που της παρέχει η Ολυμπία, αποφασίσαμε να στήσουμε ένα σενάριο ολοκληρωμένης ανάπτυξης με την Ολυμπία στο επίκεντρο.

Βάση αυτού του σεναρίου αποτελεί η Αρχαία Ολυμπία και κατ' επέκταση η αρχές και οι αξίες του ολυμπιακού ιδεώδους. Η εντιμότητα, ο σεβασμός, η ισότητα, η δικαιοσύνη, η εκκεχειρία, ο «ευ αγωνίζεσθαι», η ευγενής άμιλλα, είναι έννοιες ταυτισμένες με τους Ολυμπιακούς Αγώνες, που όμως η εφαρμογή τους επεκτείνεται και πολύ πιο πέρα από αυτόν καθ' αυτόν τον αθλητισμό. Επιδίωξη μας είναι να πετύχουμε τον στόχο μας για την συγκράτηση του πληθυσμού και τον προσδιορισμό της ταυτότητας της Ηλείας, εφαρμόζοντας της παραπάνω αξίες σε όλες τις δραστηριότητες της περιοχής, μέσω της ολοκληρωμένης ανάπτυξης.

4.4.1 ΣΤΟΧΟΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

Οι στόχοι του παρόντος σεναρίου είναι οι εξής:

- Αποκατάσταση της σημασίας της Αρχαίας Ολυμπίας και των συνοδών ιδεών της για την περιοχή της Ηλείας.
- Σύνδεση της Αρχαίας Ολυμπίας με δράσεις ανάπτυξης της περιοχής τόσο άμεσα (πολιτισμός, εκπαίδευση, τουρισμός, οικονομία) όσο και έμμεσα (μέσα από τις γενικές αξίες του ολυμπιακού πνεύματος), σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό, τεχνολογικό και περιβαλλοντικό επίπεδο.
- Αξιοποίηση των διαθεσίμων της περιοχής κατά τέτοιο τρόπο που να καταστεί η Αρχαία Ολυμπία σύμβολο της ταυτότητας της Ηλείας
- Επανασύνδεση των ανθρώπων με τον τόπο τους συναισθηματικά και φυσικά.

Ουσιαστικά με το σενάριο αυτό θα επιδιώξουμε να εκμεταλλευτούμε με τον πιο ολοκληρωμένο τρόπο το σπάνιο, μοναδικό και οικουμενικό διαθέσιμο της Ολυμπίας. Επιδίωξη μας

δεν είναι να αξιοποιήσουμε την Ολυμπία μόνο ως χώρο ή υλικό διαθέσιμο, αλλά κυρίως ως έννοια μέσω του ολυμπιακού πνεύματος και των αξιών που αυτό πρεσβεύει. Θεωρούμε πως με τον τρόπο αυτό, θα επιτύχουμε ένα πρωτοποριακό, πρωτότυπο, πρότυπο και καινοτόμο αναπτυξιακό σχέδιο για την περιφερειακή ενότητα της Ηλείας.

4.4.2 ΔΡΑΣΕΙΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

➤ Ανάδειξη και αξιοποίηση του αρχαιολογικού χώρου της Αρχαίας Ήλιδας.

Όπως προέκυψε από την καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης, η Αρχαία Ήλιδα αποτελεί έναν αρχαιολογικό χώρο μεγάλης σημασίας, ο οποίος ωστόσο δεν έχει αξιοποιηθεί πλήρως. Επειδή ο χώρος αυτός περιλαμβάνει τα λείψανα μιας ολόκληρης πόλης, πέρα από τον πυρήνα του υπάρχουν και πολλές ακόμη θέσεις αρχαιολογικού ενδιαφέροντος σε κοντινή απόσταση με ευρήματα μικρής ή μεγάλης κλίμακας. Προτείνεται λοιπόν, η ενοποίηση και η σύνδεση όλων αυτών των θέσεων, καθώς και η προστασία της όλης περιοχής με την εκεί δημιουργία ενός πρότυπου αρχαιολογικού πάρκου. Το πάρκο αυτό θα μπορέσει να αποτελέσει έναν αρχαιολογικό πυρήνα ανάλογης σημασίας και σπουδαιότητας με εκείνον της Ολυμπίας και προς την κατεύθυνση αυτή προτείνεται και η αξιοποίησή του για εκπαιδευτικούς σκοπούς με την συνεργασία των τμημάτων Κλασικής Φιλολογίας, Αρχαιολογίας και Ιστορίας των Ελληνικών Πανεπιστημίων αλλά και Πανεπιστημίων του Εξωτερικού. Έτσι, ο χώρος θα αξιοποιηθεί με έναν τρόπο διαφορετικό από ότι αξιοποιείται μέχρι τώρα, περισσότερο ολοκληρωμένο και θα οδηγήσει στην γενικότερη αναβάθμιση της όλης περιοχής.

➤ Σύνδεση του Αρχαιολογικού Πάρκου της Ήλιδας με την Αρχαία Ολυμπία και δημιουργία ενός Δικτύου Αρχαιολογικών Χώρων με επίκεντρο τον άξονα Ολυμπίας – Ήλιδας.

Πέρα από τους δύο βασικούς αρχαιολογικούς της πυρήνες, η Ηλεία διαθέτει έναν μεγάλο αριθμό αρχαιολογικών χώρων και θέσεων που είναι διάσπαρτοι σε όλη την έκτασή της. Οι χώροι αυτοί ανήκουν όχι μόνο στην προχριστιανική αλλά και στη μετά Χριστόν και τη βυζαντινή περίοδο και παρουσιάζουν σημαντικό ενδιαφέρον ιστορικό και πολιτισμικό. Παράλληλα, η συνολική και συνδυαστική αξιοποίησή τους, μπορεί να αποτελέσει έναν πυρήνα επισκεψιμότητας, εκπαίδευσης και έρευνας.

Για το σκοπό αυτό προτείνεται η σύνδεση της Αρχαίας Ολυμπίας με το Αρχαιολογικό Πάρκο της Αρχαίας Ήλιδας που προτάθηκε παραπάνω. Η σύνδεση αυτή θα είναι τόσο φυσική (μέσω βελτίωσης του οδικού δικτύου και σύστασης λεωφορειακής γραμμής) όσο και εννοιολογική (μέσω τονισμού της ιστορικής τους συνάφειας και προβολής της μίας περιοχής από την άλλη) και θα αποτελεί παράλληλα τον άξονα/βάση ενός συνολικού και οργανωμένου δικτύου αρχαιολογικών χώρων.

Μέσα από το δίκτυο αυτό, ουσιαστικά ο ένας χώρος θα οδηγεί στον άλλο τονίζοντας και ενισχύοντας τη συνοχή της περιοχής και αυξάνοντας το ενδιαφέρον επισκεψιμότητας και έρευνας σε αυτή.

➤ Σύσταση ανεξάρτητου οργανισμού, για τη διαχείριση των φεστιβάλ της Ηλείας.

Η ευρύτερη περιοχή της Ηλείας αποτελεί έναν τόπο σημαντικής και έντονης πολιτισμικής δραστηριότητας. Οι διοργανώσεις που γίνονται ποικίλουν και είναι πολλές σε αριθμό. Έχει διαπιστωθεί επίσης πως μεταξύ τους περussiάζουν ελάχιστη έως μηδενική συνεργασία.

Στο πλαίσιο αυτό, προτείνεται η σύσταση ενός ανεξάρτητου οργανισμού για την διαχείριση όλων αυτών των εκδηλώσεων. Ο οργανισμός αυτός, σε συνεργασία με τους Δήμους της Ηλείας και τα σωματεία/συλλόγους κάθε περιοχής, θα έχει την ευθύνη για την εξεύρεση χρηματοδότησης αυτών των εκδηλώσεων, τη σωστή διοργάνωση, τη διαρκή εξέλιξη, την ποιοτική αναβάθμισή και την προβολή τους. Μλεσα απο αυτον τον οργανισμό δύναται να δημιουργηθεί όπου δεν υπάρχει και να ενισχυθεί όπου υπάρχει η συνεργασία μεταξύ δήμων, οικισμών, φορέων, συλλόγων και πολιτών, με σκοπό την καλύτερη και πιο ολοκληρωμένη ανάδειξη της περιοχής τους. Ως έδρα του οργανισμού προτείνεται η πόλη της Αρχαίας Ολυμπίας.

➤ **Διευθέτηση του προβλήματος των αυθαιρέτων και γενικότερη οριοθέτηση των χρήσεων γης.**

Ένα απο τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ηλεία είναι το πρόβλημα της αυθαίρετης δόμησης. Όπως παρουσιάστηκε τόσο κατα τις ολοκληρωμένες αποδόσεις όσο και την διαδικασία της ανάλυσης, το πρόβλημα αυτό παρατηρείται στους περισσότερους οικισμούς της περιοχής και σε εντονότατο βαθμό στην παράκτια ζώνη. Πρόκειται για ένα πρόβλημα του οποίου η οριστική λύση χρειάζεται να προωθηθεί και απο το κεντρικό κράτος προκειμένου να είναι αποτελεσματική, καθώς δεν είναι ούτε απλό, αλλά ούτε και εύκολο να διευθετηθεί. Η καντευθυντήρια γραμμή που προτείνεται στο πλαίσιο αυτού του σεναρίου για την επίλυση του προβλήματος δεν επιδιώκει την τυφλή επιβολή οριζόντιων μέτρων αλλά την εξέταση κάθε περίπτωσης ξεχωριστά. Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις όπου για λόγους οικονομικούς και κοινωνικούς, το αυθαίρετο οικοδόμημα δε μπορεί απλά να κατεδαφιστεί. Η διευθέτηση λοιπόν τις κάθε περιπτώσεις θα πρέπει να γίνεται με σεβασμό τόσο στους ιδιοκτήτες όσο και στο περιβάλλον. Ταυτόχρονα, σε ένα ανάλογο πλαίσιο, θα πρέπει να γίνεται και ξεκάθαρη οριοθέτηση των χρήσεων γης, προκειμένου να αποφεύγονται μελλοντικά φαινόμενα αυθαίρετης δόμησης.

➤ **Αναδιοργάνωση του μοντέλου παραγωγής και διάθεσης των προϊόντων της Ηλείας, σύμφωνα με τις ολυμπιακές αξίες.**

Ο πρωτογενής τομέας (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία) αποτελεί έναν απο τους πυλώνες της ηλειακής οικονομίας. Ωστόσο, τα παραγώμενα προϊόντα προωθούνται στην αγορά δίχως να τονίζεται ο τόπος προελευσής τους, παρά το ότι η Ηλεία αποτελεί για αυτά το νούμερο ένα παραγωγό της χώρας. Παράλληλα, η αυξημένη ζήτηση των προϊόντων αυτών λόγω της ποιότητας τους, οδηγεί στο εσωτερικό της Ηλείας είτε σε αθέμιτο ανταγωνισμό μεταξύ των παραγωγών είτε σε εκμετάλλευση του απασχολούμενου εργατικού δυναμικού.

Προκειμένου λοιπόν να αλλάξει η παραπάνω κατάσταση προτείνεται η αναδιοργάνωση του μοντέλου παραγωγής και διάθεσης των προϊόντων σύμφωνα με τις ολυμπιακές αξίες. Πρακτικά, προσπαθούμε μέσω της δράσης αυτής να εισάγουμε την έννοια του «ευ αγωνίζεσται» στην

αγροτική παραγωγή της Ηλείας, προωθώντας τον ποιοτικό συναγωνισμό και όχι τον οικονομικό ανταγωνισμό μεταξύ των παραγωγών. Στην κατεύθυνση αυτή μπορούν να βοηθήσουν και οι υφιστάμενοι ντόπιοι συνεταιρισμοί ενώ παράλληλα προτείνεται και η δημιουργία νέων ανά περιοχή ανάλογα την παραγωγή. Παράλληλα προτείνεται η αξιολόγηση και κατά περίπτωση η αποδοχή η μη της εφαρμογής βιολογικών συστημάτων στις αγροτικές καλλιέργειες και τις κτηνοτροφικές μονάδες.

Επιπλέον, σχετικά με την προβολή και την διάθεση των παραγόμενων προϊόντων της περιοχής, προτείνεται αυτή να γίνεται με τέτοιο τρόπο που να τονίζεται και να αναδεικνύεται ο τόπος παραγωγής τους και μάλιστα όχι απλά ως μια αυτόμονη περιοχή αλλά ως τμήμα της ευρύτερης παραγωγικής περιοχής της Ηλείας. Για τον σκοπό αυτό συνίσταται η συνεργασία συνεταιρισμών και παραγωγών και η αποδοχή της πρότασης για τυποποίησή των προϊόντων τους, κάτω από ένα κοινό brand name. Το brand name αυτό προτείνεται να έχει την επωνυμία «Ολυμπία Γη» και ακολούθως να αναγράφεται ο ιδιαίτερος τόπος προέλευσης του κάθε προϊόντος.

➤ **Διαχείριση μεταναστών**

Η Ηλεία λόγω της παραλιακής της θέσης αντιμετωπίζει, όπως και περισσότερες παραλιακές περιοχές της Ελλάδας, σημαντικό πρόβλημα της διαχείρισης των μεταναστών (νόμιμων και παράνομων) που συρρέουν στην περιοχή. Το ζήτημα δεν είναι εύκολο και απλό να διευθετηθεί και σε συνδιασμό με τα γθηνά εργατικά χέρια που πρεσφέρουν οι μετανάστες, αφήνεται να χρονίζει. Και σε αυτή την περίπτωση για την οριστική επίλυση του ζητήματος, και όχι απλά μια πρόσκαιρη διαχείριση του απαιτείται η παρουσία του κεντρικού κράτος.

Ωστόσο, σε επίπεδο περιφερειακής ενότητας, προτείνεται ο σχεδιασμός και η υλοποίηση ενός ολοκληρωμένου προγράμματος ένταξης των μεταναστών το οποίο θα πρέπει να δίνει λύση σε σημαντικά προβλήματα της καθημερινότητας τους, όπως η στέγαση, η εργασία και η ιατρική τους περίθαλψη. Ενδεικτικά αναφέρουμε πως για το πρόβλημα της στέγασής τους, μπορούν να χρησιμοποιηθούν τα κενά και αναξιοποίητα κτήρια σε όλη την έκταση της Ηλείας. Έτσι το μεταναστευτικό πλήθος διασπείρεται σε όλη την έκταση της περιφερειακή ενότητας και αποφεύγεται η γκετοποίηση συγκεκριμένων περιοχών.

Γενικότερα, η διαχείριση των μεταναστών συνίσταται να γίνεται δίκαια και ισότιμα, με σεβασμό στον άνθρωπο και στο κοινωνικό σύνολο. Ταυτοχρόνως, προτείνεται και είναι σημαντικό να συνοδεύεται το κάθε μέτρο για την επίλυση αυτού του ζητήματος και από ποικιλία παράλληλων δράσεων για την καταπολέμηση του ρατσισμού, κάτι που αποτελεί και μια βασική επιδίωξη των Ολυμπιακών Αγώνων και του αθλητισμού εν γένει.

➤ **Αναβάθμιση του αρχαιολογικό χώρου της Αρχαίας Ολυμπίας**

Όπως αναφέραμε κατα την στοχοθεσία του παρόντος σεναρίου, επιδιώκουμε να αξιοποιήσουμε μέσω αυτού την Ολυμπία ως έννοια αλλά και ως φυσικό τόπο. Προκειμένου να επιτευχθεί το δεύτερο σκέλος της επιδίωξης μας, προτείνουμε δράσεις και παρεμβάσεις που αφορούν αποκλειστικά στον αρχαιολογικό χώρο της Ολυμπίας. Τέτοιες δράσεις θα μπορούσαν να είναι:

- Η εξασφάλιση χρηματοδότησης για την συνέχιση των ανασκαφών έως την ολοκλήρωσή τους,
- Η συντήρηση και αποκατάσταση των υφιστάμενων ευρημάτων,
- Η αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν στον Κρόνιο λόφο από τις πυρκαγιές του 2007,
- Η καλύτερη φύλαξη και προστασία του αρχαιολογικού χώρου,
- Η ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου μέσω συστήματος αρχιτεκτονικού φωτισμού,
- Η βελτίωση του οδικού δικτύου για καλύτερη πρόσβαση στην περιοχή,
- Η υλοποίηση ειδικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων προκειμένου να μπορούν να επισκέπτονται (δημιουργικά και όχι τουριστικά) το χώρο σχολεία από όλη την Ελλάδα.

Μέσα απο τις δράσεις αυτές επιδιώκουμε μια συνολική αναβάθμιση του χώρου της Αρχαίας Ολυμπίας, προς ικανοποίηση επισκεπτών, ερευνητών αλλά και των ντόπιων κατοίκων.

➤ **Δημιουργία ανεξάρτητου ιστοτόπου αποκλειστικά για την τουριστική προβολή του Δήμου.**

Τόσο για τους απλούς επισκέπτες όσο για ερευνητές και επιστήμονες, η πληθώρα των αρχαιολογικών διαθεσίμων της Ηλείας γεννά την ανάγκη για την ύπαρξη ενός ανεξάρτητου ιστοτόπου, με αποκλειστικό σκοπό την προβολή και ανάδειξή τους. Ο ιστοτόπος αυτός, θα πρέπει να ενημερώνεται πλήρως και τακτικά, προκειμένου η επισκέπτες του να εξυπηρετούνται όσο το δυνατόν καλύτερα. Παράλληλα, μέσω αυτού θα μπορούν να προβάλλονται και να γίνονται γνωστά και τα παραγώμενα προϊόντα της Ηλείας.

➤ **Θεσμοθέτηση νέας διεθνούς αθλητικής διοργάνωσης με έδρα την Αρχαία Ολυμπία.**

Για τον χώρο της Αρχαίας Ολυμπίας διαπιστώσαμε πως η αξιοποίηση του είναι ως τον επιτοπλείστον τουριστική και σε λιγότερο βαθμό αρχαιολογική και ερευνητική. Το παράδοξο όμως, είναι πως δεν έχει γίνει αξιοποίηση του χώρου για αθλητικούς σκοπούς που ήταν και ο λόγος ύπαρξης του χώρου κατα τ'αρχαία χρόνια. Η μοναδική αθλητική αξιοποίηση του χώρου έγινε κατα τους Ολυμπιακούα Αγώνες 2004, όπου στο αρχαίο στάδιο διεξήχθη το αγώνισμα της σφαιροβολίας.

Προκειμένου, λοιπόν, να τονιστεί η σημασία του χώρου και για τον αθλητισμό προτείνεται η θεσμοθέτηση μια νέας διεθνούς αθλητικής διοργάνωσης με έδρα την Αρχαία Ολυμπία. Κατά την διάρκεια της θα διεξάγονται αποκλειστικά τα αθλήματα που υπήρχαν κατά τους Ολυμπιακούς Αγώνες της αρχαιότητας και τόπος διεξαγωγής τους θα μπορεί να είναι το αρχαίο στάδιο και η αρχαία παλαίστρα. Βασικό ανασταλτικό παράγοντα για μια τέτοια κίνηση αποτελούν τα ζητήματα της προστασίας του αρχαιολογικού χώρου. Για τον λόγο αυτό η διοργάνωση θα πρέπει να γίνεται

με σεβασμό στον αρχαιολογικό χώρο καθώς και σε όλες τις αρχές του αθλητισμού και τα στοιχεία αυτά θα πρέπει να εξασφαλίζονται ακόμη από το καταστατικό της.

➤ **Υλοποίηση ολοκληρωμένου προγράμματος για την αποκατάσταση των πυρόπληκτων περιοχών του 2007.**

Ένα από τα βασικά ζητούμενα που προέκυψαν για την περιοχή της Ηλείας μετά τον Αύγουστο του 2007 ήταν η αποκατάσταση των εκτεταμένων πυρόπληκτων περιοχών. Πέρα από το προφανές που είναι η αποκατάσταση του περιβάλλοντος στις περιοχές αυτές, προτείνεται η συνεργασία των πυρόπληκτων δήμων με φορείς εκπαίδευσης περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος για αυτόν τον σκοπό. Έτσι, και η αποκατάσταση θα γίνει με μεθόδους σύγχρονες και καινοτόμες, αλλά παράλληλα μπορεί να προβλεφθεί και η υλοποίηση ενός ολοκληρωμένου συστήματος για την προστασία των περιοχών αυτών από μελλοντικές νέες πυρκαγιές. Η συνεργασία των φορέων που θα προκύψει στο παραπάνω πλαίσιο μπορεί να επεκταθεί και στις υπόλοιπες περιοχές της Ηλείας μέσω της εκπόνησης και υλοποίησης ολοκληρωμένων σχεδίων για την πυροπροστασία τους.

➤ **Δημιουργία -με επίκεντρο την Αρχαία Ολυμπία- διαδρομών πολιτισμού και διαδρομών φυσιολατρικού ενδιαφέροντος.**

Η Ηλεία, τόσο λόγω των φυσιολατρικών όσο και των πολιτισμικών διαθεσίμων της, σε συνδυασμό με το ως επί το πλείστον πεδινό της έδαφος, προσφέρεται για την υλοποίηση διαδρομών πολιτισμού (ιστορικές, αρχαιολογικές, μυθολογικές, θρησκευτικές) αλλά και φυσιολατρικού ενδιαφέροντος, που θα διατρέχουν όλη την περιοχή της Ηλείας αναδεικνύοντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της και θα φέρνουν πιο κοντά τους ντόπιους με τον τόπο τους και τους επισκέπτες με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής. Συνδεδειγμένος κρίκος όλων αυτών των διαδρομών προτείνεται να είναι η Αρχαία Ολυμπία η οποία αποτελεί και το ένα άκρο του άξονα βάσης του Δικτύου Αρχαιολογικών χώρων που προτάθηκε παραπάνω. Έτσι προωθείται και ο συνδυασμός των δύο δράσεων, οδηγώντας σε ένα πιο ολοκληρωμένο αποτέλεσμα για την Ηλεία. Οι διαδρομές αυτές θα μπορούν να είναι είτε περιπατητικές, είτε ποδηλατικές είτε ακόμη και αυτοκινητιστικές και προτείνεται γι' αυτές η ονομασία «Διός Οδοί».

➤ **Δημιουργία Σώματος Εθελοντών Ηλείας**

Ο εθελοντισμός είναι ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά τόσο των Ολυμπιακών Αγώνων της αρχαιότητας, όσο και των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων. Μέσα από το πνεύμα του εθελοντισμού και της προσφοράς, αυξάνεται η αξία των Ολυμπιακών Αγώνων, καλύπτονται σημαντικές ανάγκες της περιόδου διεξαγωγής τους και παράλληλα οι εθελοντές έχουν το προνόμιο να ζουν από κοντά μια τόσο σημαντική διοργάνωση κερδίζοντας μια μοναδική εμπειρία και έχοντας την ικανοποίηση της ανιδιοτελούς προσφοράς.

Πέρα από τους Ολυμπιακούς Αγώνες, ο εθελοντισμός είναι μια έννοια που μπορεί να προσφέρει πολλά, ειδικά σε περιόδους οικονομικής κρίσης. Μάλιστα (και δίχως υπερβολή) είναι πολλές οι περιπτώσεις όπου ο εθελοντισμός μπορεί να διασώσει σημαντικά διαθέσιμα (υλικά και

μη) από την εξαφάνισή τους. Συνεπώς είναι αναγκαίο να προωθηθεί και εκτιμάται πως η Ηλεία ως γενέτειρα των ολυμπιακών αγώνων οφείλει να πρωτοστατεί στο κίνημα του εθελοντισμού.

Μέσα στο πλαίσιο αυτό λοιπόν, προτείνεται η σύσταση ενός Σώματος Εθελοντών Ηλείας. Μέσα από το σώμα αυτό θα μπορούν να υποστηρίξονται πολλές και διαφορετικές δράσεις της Ηλείας με ανθρώπινο δυναμικό κάνοντας παράλληλα τους εθελοντές να συνδεθούν με τις δράσεις αυτές και να τις υποστηρίξουν. Το σώμα προτείνεται να συσταθεί με μονάδες ανά περιοχή προκειμένου να είναι πιο χρήσιμο, λειτουργικό και αποδοτικό.

➤ **Αναβάθμιση, ανάδειξη και προώθηση του Φεστιβάλ Κινηματογράφου Ολυμπίας για παιδιά και Νέους σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.**

Όπως αναφέραμε και κατά τη διαδικασία της ανάλυσης, το Φεστιβάλ Κινηματογράφου της Ολυμπίας για Παιδιά και Νέους αποτελεί τη σημαντικότερη ετήσια πολιτισμική διοργάνωση που γίνεται στην Ηλεία. Η μοναδικότητά του σε όλη την Ευρώπη είναι και το βασικότερό του πλεονέκτημα, το οποίο αν και έχει γίνει αντιληπτό τα τελευταία χρόνια δεν έχει αξιοποιηθεί όσο θα μπορούσε. Η εξεύρεση τρόπου σταθερής χρηματοδότησής του, καθώς και η στελέχωσή του με έναν αριθμό μόνιμου ανθρώπινου δυναμικού είναι δύο από τα κυριότερα μέτρα που πρέπει να ληφθούν όχι μόνο για την παραπέρα ανάπτυξη αλλά και για την επιβίωσή του. Παράλληλα, παρατηρείται το παράδοξο ενώ το φεστιβάλ ονομάζεται «Φεστιβάλ Ολυμπίας» να μην έχει καμία δράση στην πόλη της Ολυμπίας. Για το λόγο αυτό, προτείνεται η σύνδεση της διοργάνωσης με την Αρχαία Ολυμπία μέσα από τη διοργάνωση προβολών στο Μουσείο αλλά και στην πόλη της Ολυμπίας. Τέλος, είναι επιβεβλημένη η ενίσχυση της διεθνούς προώθησης του φεστιβάλ προκειμένου να γίνει περισσότερο γνωστό και να δέχεται περισσότερες συμμετοχές, εξασφαλίζοντας έτσι την ανταγωνιστικότητά του και την ποιοτική αναβάθμισή του.

➤ **Ολοκληρωμένο σύστημα προβολής των αξιοθέατων της Ηλείας με κεντρικό πυρήνα την Αρχαία Ολυμπία**

Το σημαντικότερο αρχαιολογικό διαθέσιμο όλης της Ηλείας, όπως αυτό προέκυψε από τη διαδικασία της ανάλυσης, είναι η Αρχαία Ολυμπία. Ο αρχαιολογικός χώρος εκεί, παγκοσμίως γνωστός και φημισμένος αποτελεί το επίκεντρο του τουρισμού της Ηλείας πολλές φορές σε βάρος όλων των υπόλοιπων αξιόλογων και σημαντικών αξιοθέατων της περιοχής. Οι απλοί επισκέπτες της Ηλείας επισκέπτονται την Αρχαία Ολυμπία και αγνοούν τα υπόλοιπα αξιοθέατα που βρίσκονται ακόμη και σε κοντινή απόσταση από την Ολυμπία οδηγώντας σε μία μονοκεντρική και μονοδιάστατη αντιμετώπιση του τουρισμού στην περιοχή. Ακόμη και η Αρχαία Ήλιδα, παρά την τεράστια ιστορική της σημασία δεν είναι ευρέως γνωστή. Για το λόγο αυτό προτείνεται η αξιοποίησή της Ολυμπίας για την προβολή μέσω αυτής και της ευρύτερης περιφερειακής ενότητας. Έτσι, με μια γκάμα δράσεων που μπορούν να υλοποιηθούν προς αυτήν την κατεύθυνση, θα μπορέσει να επιτευχθεί το ζητούμενο της κατά το δυνατόν ισόρροπης εξάπλωσης και ανάπτυξης της τουριστικής δραστηριότητας.

➤ **Καθορισμός προδιαγραφών για χωροθέτηση Α.Π.Ε.**

Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας αποτελούν μια διαρκώς αναπτυσσόμενη τάση τα τελευταία χρόνια για την παραγωγή ενέργειας. Αιολικά και φωτοβολταϊκά πάρκα δημιουργούνται διαρκώς σε όλη την έκταση της Ελλάδας, χωρίς ωστόσο όλη αυτή η εξάπλωση να ακολουθεί κάποιο σχέδιο ξεκάθαρο και συγκροτημένο. Οι Α.Π.Ε. αποτελούν πραγματικά μια πολύ ισχυρή, οικολογική και σημαντική πηγή ενέργειας, ειδικά για το μέλλον όπου θα έχουν μειωθεί σημαντικά τα αποθέματα του εδάφους σε ενέργεια.

Πέρα όμως από την ενεργειακή τους προσφορά, τα πάρκα Α.Π.Ε. προκαλούν και σημαντικές αλλοιώσεις στην εικόνα των τόπων στους οποίους χωροθετούνται. Σε μια περιοχή ειδικά όπως η Ηλεία, με τόσο σημαντικό πολιτισμικό και φυσιολατρικό ενδιαφέρον, η εικόνα του τοπίου είναι πολύ σημαντικός παράγοντας για την ανάπτυξή της. Στο πλαίσιο αυτό, προτείνεται ο καθορισμός συγκεκριμένων προδιαγραφών και κριτηρίων για τη χωροθέτηση των πάρκων Α.Π.Ε. (φωτοβολταϊκών & αιολικών) προκειμένου αυτή να γίνεται με σεβασμό στο περιβάλλον, το τοπίο, τις άλλες δραστηριότητες και τα ιδιαίτερα γνωρίσματα κάθε περιοχής. Παράλληλα θα πρέπει να μελετηθούν και να προσδιοριστούν με τη μέγιστη δυνατή ακρίβεια, τόσο οι δυνατότητες που έχει η περιοχή για παραγωγή ενέργειας από Α.Π.Ε., όσο και η ζήτηση που υπάρχει στην περιοχή για ενέργεια, προτού να προχωρήσει η δημιουργία ενός πάρκου Α.Π.Ε.

➤ **Διαχείριση απορριμμάτων & αποβλήτων**

Η έννοια του σεβασμού που πρεσβεύουν οι Ολυμπιακοί Αγώνες και γενικότερα ο Αθλητισμός, δεν αφορά μόνο στο σεβασμό μεταξύ των ανθρώπων. Πρόκειται για σεβασμό απέναντι στη διαφορετικότητα, σε ιδέες, σε αξίες, στον άνθρωπο, αλλά και στο περιβάλλον. Κατά συνέπεια, μια Ηλεία όπως την οραματιζόμαστε μέσα από αυτό το σενάριο ολοκληρωμένης ανάπτυξης, που επιδιώκει να εισάγει το ολυμπιακό ιδεώδες και τις αξίες του σε κάθε δραστηριότητά της επιβάλλεται όχι μόνο να εφαρμόζει στην πράξη, αλλά να είναι και πρεσβευτής του σεβασμού απέναντι στη φύση και το περιβάλλον.

Στην παραπάνω κατεύθυνση λοιπόν, είναι σημαντική και αναγκαία η σύνταξη ενός ολοκληρωμένου σχεδίου για τη διαχείριση των απορριμμάτων της Ηλείας, με τήρηση όλων των σύγχρονων προδιαγραφών και ακολουθώντας τις Ευρωπαϊκές Οδηγίες. Η χωροθέτηση ΧΥΤΥ και ΚΔΑΥ είναι το βασικότερο ζητούμενο που είναι δύσκολο αλλά και επιβεβλημένο να επιλυθεί. Ο σημαντικός περιορισμός των παραγόμενων αποβλήτων, η μεγιστοποίηση των ανακυκλούμενων απορριμμάτων, η εφαρμογή νέων τρόπων συλλογής, η διαχείρισή τους μετά την συλλογή με τρόπους σύγχρονους και φιλικούς προς το περιβάλλον θα πρέπει να αποτελέσουν προτεραιότητα για κάθε Δήμο ανεξάρτητα αλλά και για την περιφερειακή ενότητα Ηλείας συνολικά. Παράλληλα, θα πρέπει να υπάρξει ειδική μέριμνα και πρόβλεψη για έναν αποδοτικό τρόπο διαχείρισης των γεωργικών και κτηνοτροφικών αποβλήτων που αποτελούν ένα μεγάλο ποσοστό επί του συνόλου των αποβλήτων της Ηλείας.

➤ **Σύσταση φεστιβάλ γεύσης και προώθησης τοπικών προϊόντων**

Όπως είδαμε και κατά τη διαδικασία της ανάλυσης η Ηλεία είναι ένας γόνιμος τόπος με σημαντική παραγωγή πολλών και ποικίλων αγροτικών προϊόντων. Παράλληλα, με βάση τα προϊόντα αυτά, έχει αναπτύξει και μια πλούσια γαστρονομία με μεγάλο αριθμό φαγητών αλλά και γλυκών. Λάδι, κρασί, μέλι, ντομάτα, πατάτα, πεπόνι, καρπούζι, φράουλα είναι μερικά μόνο από τα παραγόμενα προϊόντα της γης της Ηλείας τα οποία είναι γνωστά σε όλη την Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό. Ωστόσο η ίδια η Ηλεία δεν φροντίζει για την παραπέρα ανάπτυξη και προώθηση της καλλιέργειάς τους αλλά και των ίδιων.

Για το λόγο αυτό, προτείνεται η σύσταση ενός νέου φεστιβάλ με αντικείμενο τη γαστρονομία και τα παραγόμενα προϊόντα της Ηλείας. Το φεστιβάλ γεύσης και προώθησης των τοπικών προϊόντων και συνταγών της Ηλείας, θα βοηθήσει στην καλύτερη διάθεσή τους και κατά συνέπεια στη βελτίωση της ποιότητας και της ποσότητας της παραγωγής. Παράλληλα θα δώσει δυνατότητες και προοπτικές στην αγροτική παραγωγή της Ηλείας για να ανοιχτεί και σε νέες αγορές, ενώ και η ηλιακή γαστρονομία θα γίνει περισσότερο γνωστή και ονομαστή.

Εκτός της προώθησης των αγροτικών προϊόντων το φεστιβάλ προτείνεται να έχει και εκπαιδευτικό και ερευνητικό χαρακτήρα. Κατά την περίοδο διεξαγωγής του θα μπορούν να γίνονται και παράλληλες δράσεις με σκοπό τη διαρκή εξέλιξη (τεχνολογική και ποιοτική) της παραγωγής αλλά και την εξερεύνηση των ντόπιων ποικιλιών της αγροτικής παραγωγής διαχρονικά με σκοπό τον επαναπροσδιορισμό της γεωργικής παραγωγής της Ηλείας με βάση τις καλλιέργειες που υπήρχαν στην περιοχή σταθερά καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορικής της πορείας.

Ως τόπος διεξαγωγής του φεστιβάλ προτείνεται ο οικισμός της Ζαχάρως προκειμένου να βοηθηθεί η περιοχή και να ενισχυθεί η όλη προσπάθεια ανάκαμψης της μετά τις καταστροφικές πυρκαγιές του 2007. Επίσης το φεστιβάλ προτείνεται να φέρει το όνομα «Ηλείων γεύσεις».

➤ **Προτεραιότητα στην αξιοποίηση των κενών κτηρίων της Ηλείας**

Η ύπαρξη κενών κτηρίων, είναι ένα φαινόμενο που δεν εντοπίζεται μόνο στην Ηλεία αλλά είναι γενικότερο. Στην πλειοψηφία των οικισμών, υπάρχουν οικοδομήματα τα οποία για διάφορους απλούς ή σύνθετους λόγους παραμένουν κενά και αναξιοποίητα, αφημένα στη φθορά του χρόνου. Τα κτήρια αυτά μπορεί να είναι είτε ιδιωτικής είτε δημόσιας ιδιοκτησίας και η αξιοποίησή τους μπορεί να αποδειχτεί πολύτιμη.

Στην κατεύθυνση αυτή λοιπόν, προτείνεται η σύνταξη ενός ολοκληρωμένου σχεδίου για την αξιοποίηση των κενών κτηρίων το οποίο θα καλύπτει ανάγκες ή θα δημιουργεί ευκαιρίες. Στο σχέδιο αυτό θα πρέπει να προβλέπονται η παλαιότητα, η θέση, το αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον και η νομιμότητα του εκάστοτε οικοδομήματος προτού να προταθεί κάποιος τρόπος αξιοποίησής του. Ορισμένες προτάσεις για την αξιοποίηση των κενών κτηρίων θα μπορούσαν να είναι:

- Δημιουργία μονάδων κοινωνικής φιλοξενίας (όχι μόνο τουριστών) όπου κρίνεται αναγκαίο, προκειμένου να αποφευχθεί η περαιτέρω επιβάρυνση με νέα οικοδομήματα των οικισμών που έχουν σημαντικές ανάγκες φιλοξενίας. Με το μέτρο αυτό προωθείται τόσο ο σεβασμός στο περιβάλλον όσο και στο παρελθόν και τη φυσιγνωμία του κάθε οικισμού.

- Στέγαση δημόσιων υπηρεσιών και υποδομών κοινωνικής μέριμνας των Δήμων
- Δημιουργία κέντρων κοινωνικής συνύπαρξης στα οποία θα είναι ευπρόσδεκτοι όλοι οι

κάτοικοι των οικισμών ανεξαιρέτως, μέσα σε ένα πλαίσιο άμβλυνσης των μεταξύ τους κοινωνικών, οικονομικών, φυλετικών ή οποιονδήποτε άλλων ανισοτήτων. Ακολουθώντας μια από τις βασικότερες αρχές του ολυμπιακού ιδεώδους, την ισότητα, ο επιδιωκόμενος σκοπός θα είναι η συνύπαρξη και η κοινωνικοποίηση στα κέντρα αυτά ελλήνων, μεταναστών και ατόμων με πολιτιστικές και θρησκευτικές ιδιαιτερότητες (Ρομά) μέσα από δημιουργικές δράσεις πολιτισμού, προστασίας του περιβάλλοντος, εθελοντισμού και προσφοράς.

➤ **Σύσταση οργανισμού διεθνούς εμβέλειας με σκοπό την υποστήριξη της Ολυμπιακής εκχειρίδας.**

Μια από τις βασικότερες επιδιώξεις των Ολυμπικών Αγώνων, από την αρχαιότητα κιόλας, ήταν η παύση των εχθροπραξιών κατά την διάρκεια των αγώνων. Η περιβόητη Ολυμπιακή εκχειρίδα ήταν για τους αρχαίους Έλληνες ένα από τα βασικότερα ζητούμενα κατά την περίοδο των αγώνων, μια άγραφη συνθήκη η οποία τηρούσαν όλες ανεξαιρέτως οι πόλεις – κράτη της Αρχαίας Ελλάδας. Στην σύγχρονη εποχή, η ολυμπιακή εκχειρίδα παραμελήθηκε και η πρώτη προσπάθεια πλήρους εφαρμογής της στους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες ήταν κατά την διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας το 2004. Μια προσπάθεια δύσκολη η οποία παρά από τις πολλές και πολύπλευρες αντιξοότητες στεύθηκε με επιτυχία.

Η Ελλάδα, στο ζήτημα της παγκόσμιας ειρήνης, οφείλει παίρνοντας ώθηση από την Ολυμπιακή εκχειρίδα να πρωτοστατεί, να παίρνει θέση και να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες. Για τον σκοπό αυτό, προτείνεται η ίδρυση ενός πανελλήνιου οργανισμού ειρήνης ο οποίος θα έχει διεθνή εμβέλεια και δραστηριοποίηση. Ο σκοπός αυτού του οργανισμού θα είναι προώθηση δράσεων για την επίτευξη της παγκόσμιας ειρήνης, έχοντας ως πρωταρχικό στόχο την πλήρη και καθολική τήρηση της Ολυμπιακής εκχειρίδας κατά τις ημέρες των Ολυμπιακών Αγώνων (χειμερινών, καλοκαιρινών). Ο οργανισμός αυτός θα πρέπει να συνεργάζεται αρμονικά με εθνικούς, ευρωπαϊκούς και παγκόσμιους φορείς (Ο.Η.Ε, Ε.Ε, υπουργεία Εθνικής Άμυνας, Εξωτερικών και Πολιτισμού & Αθλητισμού), προκειμένου να επιτύχει αποτελεσματικά τον σκοπό του. Ως έδρα αυτού του οργανισμού προτείνεται να είναι η πόλη της Αρχαίας Ολυμπίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ **5**
**ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ
ΣΕΝΑΡΙΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ
ΒΕΛΤΙΣΤΟΥ**

5.1 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΣΕΝΑΡΙΩΝ

Έχοντας ολοκληρώσει τη διαδικασία της ανάλυσης, προσδιορίσαμε με σαφήνεια όλα τα προβλήματα, τις προοπτικές, τις δυνατότητες και τους περιορισμούς που προκύπτουν μέσα από την προσεκτική ολοκληρωμένη και διεπιστημονική εξέταση των διαθεσίμων της Ηλείας. Με στόχο μας ένα σχέδιο ανάπτυξης ολοκληρωμένο και αξιοβίωτο, προχωρήσαμε στη δόμηση τριών εναλλακτικών σεναρίων ολοκληρωμένης ανάπτυξης, τα οποία και στηρίξαμε στα τρία κατά την άποψή μας βασικότερα στοιχεία της περιοχής. Επιδιώκοντας να καταλήξουμε στο βέλτιστο σενάριο Ολοκληρωμένης ανάπτυξης για την Ηλεία, προχωρήσαμε σε πλήρη και λεπτομερή αξιολόγηση των τριών εναλλακτικών μας σεναρίων και μετά από εκτεταμένη διαβούλευση καταλήξαμε στο βέλτιστο σενάριο ολοκληρωμένης ανάπτυξης το οποίο και αποτελεί την τελική μας πρόταση.

5.1.1 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ 1^{ΟΥ} ΣΕΝΑΡΙΟΥ

Το πρώτο σενάριο ολοκληρωμένης ανάπτυξης που προτείνεται για την Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας παρουσιάζει κάποιες δυνατότητες υλοποίησης συγχρόνως όμως εντοπίζονται και κάποια προβλήματα καθώς και αντικειμενικοί περιορισμοί στην εφαρμογή του. Τα προαναφερθέντα είναι αναγκαίο να ληφθούν υπόψη προκειμένου να παρθεί η απόφαση σχετικά με το αν το συγκεκριμένο σενάριο είναι η βέλτιστη επιλογή.

➤ **Δυνατότητες υλοποίησης**

Σε ότι αφορά την δημιουργία ελεύθερων αυτόνομων συνεταιρισμών αγροτών και στην λογική των συλλογικών, οργανωμένων δράσεων, θεωρούμε ότι, μια τέτοιου είδους δράση εμπεριέχει μικρότερο κόστος διάθεσης, άρα προωθείται, και υιοθετείται από τους αγρότες και προτιμάται από τους καταναλωτές. Η παιδεία, η ενημέρωση, η συνείδηση αποτελούν τις βασικότερες αξίες για την άνθιση τέτοιων μεθόδων συνεργασίας.

Η ενοικίαση της γης από νέους αγρότες είναι μια δράση ήδη ανεπτυγμένη σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας και έχει εφαρμοστεί από το Πρόγραμμα Μίσθωσης Αγροτεμαχίων από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων. Επομένως, η διάδοση και επέκταση της δε θα είναι μία ξένη εντελώς διαδικασία για τους ντόπιους, καθώς θα έχουν παράδειγμα άλλες περιοχές ότι πρόκειται για ένα μέτρο με πολλαπλά οφέλη για τους ίδιους και το τόπο τους. Εφαρμόζοντας ένα τέτοιο μέτρο σε συνδυασμό με το πληθοπορισμό, η παραγωγή θα είναι μεγαλύτερη, το κόστος αγροτικών μηχανημάτων θα μειωθεί, καθώς με τον συντονισμό των εργασιών θα χρησιμοποιούνται τα ίδια μηχανήματα για πολλά αγροτεμάχια, οι ιδιοκτήτες που δεν είχαν τη δυνατότητα ή τη θέληση να ασχοληθούν με την γη τους θα έχουν χωρίς προσωπικό κόπο τη καλύτερη αξιοποίηση της, ενώ πολλοί άνεργοι και νέοι της περιοχής θα βρουν θέσεις εργασίας στο πρωτογενή τομέα. Σε βάθος χρόνου ο νομός Ηλείας θα μπορέσει να γίνει μια υπολογίσιμη, υγιής αγροτική δύναμη, να αυξήσει τις εξαγωγές (σε αυτό θα βοηθήσει και η ευκολία μετακίνησης εμπορευμάτων μέσω της Ιονίας οδού και του λιμανιού στο Κατάκολο και στην Κυλλήνη) και να μειώσει στο ελάχιστο τις εισαγωγές. Η ιστορία έχει δείξει ότι περιοχές με δυνατό πρωτογενή τομέα έχουν καταφέρει να επιβιώσουν και να ανακάμψουν γρήγορα σε περιόδους κρίσης της χώρας, έχουν καταφέρει να θρέψουν το λαό τους και να κρατήσουν τον ενεργό πληθυσμό. Ενισχύοντας τις

δύο αυτές δράσεις, πέρα από όσα αναφέρθηκαν, θα τονωθεί και το αίσθημα αλληλεγγύης, θα δοθεί ένα ισχυρό παράδειγμα προς όλους ότι μόνο με συλλογική προσπάθεια, ομαδικό πνεύμα, κοινή στρατηγική μπορεί να προαχθεί το συλλογικό συμφέρον και μέσα από αυτό και το ατομικό. Κανείς δε μπορεί να επιλύσει τα τοπικά προβλήματα σε ικανοποιητικό βαθμό όπως μπορούν να το πράξουν οι ίδιοι οι κάτοικοι της περιοχής, οι οποίοι εξαρτώνται άμεσα από αυτή, γνωρίζουν κάθε λεπτομέρεια του τόπου, ζουν τη καθημερινότητα τους σε αυτόν και είναι συναισθηματικά δεμένοι με το μέρος.

Σε ότι αφορά την δημιουργία μιας ενιαίας βάσης δεδομένων για τον πρωτογενή τομέα, θεωρούμε πως ένα καλά οργανωμένο και ηλεκτρονικά δομημένο σύνολο πληροφοριών σύστημα παροχής πληροφοριών θα χρειαζόταν μια συγκροτημένη ομάδα ατόμων, γνώστες των νέων τεχνολογιών και σχετικούς με το αντικείμενο της γεωργίας, ώστε να οργανώσουν ένα τέτοιο εγχείρημα. Στην περίπτωση μας, αυτή η ομάδα θα μπορούσε να συσταθεί από ντόπιους, οι οποίοι να έρχονται σε επαφή με την αρμόδια κεντρική αρχή του ΥΠ.Ε.Κ.Α. Έτσι ίσως αποτελέσει παράδειγμα οργάνωσης τοπικών πληροφοριών σε εθνικό επίπεδο για όλη την Ελλάδα.

Η τράπεζα πληροφοριών αποτελεί σημαντικό εργαλείο για την παροχή πληροφοριών και την βοήθεια στην εκτίμηση των επιπτώσεων (κοινωνικών, οικονομικών, πολιτιστικών) από τον προγραμματισμό μεγάλων έργων εθνικής σημασίας και γενικά για την εκτίμηση και αξιολόγηση της σκοπιμότητας κάθε αναπτυξιακού σχεδιασμού με βάση την υφιστάμενη χρήση γης, τα φυσικά και ανθρώπινα διαθέσιμα και τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, πληροφορίες που εμπεριέχονται σε αυτή.

Επίσης, σχετικά με τις εκθέσεις αγροτικών προϊόντων, η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Ηλείας-Ολυμπίας ιδρύθηκε το 1924. Η διοικητική της ανάπτυξη επεκτείνεται στο 60% του Νομού Ηλείας και συγκεκριμένα στο νοτιοανατολικό τμήμα του και η έδρα της βρίσκεται στην πρωτεύουσα του Νομού, τον Πύργο.

Από την ίδρυσή της μέχρι και σήμερα η ΕΑΣ Ηλείας-Ολυμπίας έχει πρωταγωνιστικό ρόλο στην ανάπτυξη της αγροτικής παραγωγής και οικονομίας του νομού Ηλείας, εφαρμόζοντας στην πράξη με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την Συνεταιριστική Ιδέα. Σήμερα, διαγράφοντας ανοδική πορεία, η ΕΑΣ Ηλείας-Ολυμπίας έχει στις τάξεις της περίπου 20.000 μέλη και αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες Συνεταιριστικές Οργανώσεις στην Ελλάδα (www.easho.gr). Η συγκεκριμένη πρωτοβουλία εκτός από τις παροχές επεξεργασίας, τυποποίησης, εμπορίας και λογιστικών υπηρεσιών θα μπορούσε ως υπάρχων φορέας να διευρύνει την δράση της και να υποδεχτεί στου κόλπους της και άλλες συνεταιριστικές πρωτοβουλίες με στόχο την διοργάνωση εκτεταμένων εκθέσεων παραδοσιακών προϊόντων. Επίσης λόγω του ότι η συγκεκριμένη Ένωση έχει συνεργαστεί στο παρελθόν και με άλλους νομούς της Πελοποννήσου, ενδεχομένως να μπορούσε να διοργανώσει εκθέσεις, που θα αναφέρονται σε όλη την Πελοπόννησο.

Αντιμετωπίζοντας το φαινόμενο της παράνομης εργασίας, ανακαλύψαμε ότι, η υπάρχουσα νομοθεσία καλύπτει περιπτώσεις εργοδοτικής αυθαιρεσίας απέναντι σε μετανάστες-εργάτες με το

να δίνεται ως άμεσο μέτρο η ειδική άδεια παραμονής που προβλέπεται στο άρθρο 44 του Ν. 3907/2011. Το σχέδιο που προτείνουμε εμείς πρόκειται να εφαρμοστεί σε βάθος χρόνου καθώς τυπικά υπάρχουν και τα κατάλληλα νομικά μέτρα αλλά και οι υποδομές, που να το υποστηρίζουν. Ωστόσο, η πρόκληση παρουσιάζεται κυρίως στην αλλαγή συνειδήσεων, η οποία προϋποθέτει μια ολοκληρωμένη παιδεία, η οποία θα στηρίζεται σε αξίες αλληλεγγύης, πολύ-πολιτισμικότητας και αποδοχής, απαραίτητες σε μια παγκοσμιοποιημένη πια οικονομία. Πιστεύουμε ότι, η ένταξη μειονοτικών πληθυσμών στην τοπική κοινωνία της Ηλείας, η οποία εμφανίζεται αρκετά συντηρητική ως τώρα αποτελεί ένα δύσκολο εγχείρημα.

Ωστόσο προτείνουμε μια σειρά άμεσων μέτρων, που θα επιχειρήσουν να εξυγιάνουν το καθεστώς της «μαύρης εργασίας» και να προκαλέσουν την αφύπνιση αυτών που σιωπηλά το αποδέχονται:

- Να δοθούν άδειες παραμονής στους μετανάστες εργάτες γης
- Καθημερινή καταβολή του μεροκάματου ανάλογα με τις ώρες εργασίας που δεν μπορεί να ξεπερνάνε τις οκτώ και θα πρέπει να μειώνονται σε περίπτωση υψηλών θερμοκρασιών, κατά τα ισχύοντα σε άλλους κλάδους.
- Ένταξη τους στο ΙΚΑ.
- Αξιοπρεπής αμοιβή.
- Πλήρης εφαρμογή της εργατικής νομοθεσίας στους εργάτες γης και έλεγχος από τις τοπικές Επιθεωρήσεις Εργασίας.
- Πλήρης ιατροφαρμακευτική και ασφαλιστική κάλυψη για όλους.
- Εξασφάλιση από την εργοδοσία και τους κρατικούς φορείς επαρκών και υγιεινών χώρων διαμονής και τακτικός έλεγχός τους από υγειονομική επιτροπή.
- Μέριμνα για τα παιδιά των εργατών γης, εξασφάλιση δωρεάν πρόσβασης σε βρεφικούς σταθμούς, σχολεία, νοσοκομεία και κέντρα προληπτικής υγιεινής για εμβολιασμούς κλπ.

Οι προτάσεις για την αναγέννηση του αγροτικού με την προώθηση της βιολογικής γεωργίας, νέων καλλιεργειών και την χρήση παραδοσιακών σπόρων και καλλιεργειών, έχουν μακροπρόθεσμη και σταδιακή δυνατότητα υλοποίησης. Με τις δράσεις αυτές θα τονωθεί σημαντικά η αγροτική οικονομία και η περιφερειακή ενότητα θα αποκτήσει ταυτότητα και θα γίνει γνωστή σε άλλες χώρες λόγω των εξαγωγών. Όσον αφορά το κόστος για τη δημιουργία των αναγκαίων υποδομών, ώστε να μπορέσουν νέοι να ασχοληθούν με τον τομέα αυτό, το κόστος μπορεί να καλυφθεί από το ΕΣΠΑ μέσω του προγράμματος νέοι αγρότες.

Όσον αφορά τον τουρισμό οι προτάσεις που έγιναν εμφανίζουν πολλαπλά οφέλη διότι πέραν από τα οικονομικά οφέλη που θα υπάρξουν θα πραγματοποιηθεί μέσω αυτών και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής. Τα έσοδα, που ενδέχεται να υπάρξουν για συντήρηση και δημιουργία νέων υποδομών, μπορούν να καλυφθούν εν μέρει από διάφορες επιδοτήσεις για τον τουρισμό όπως προβλέπεται από τον Επενδυτικού Νόμο 3908/2011.

Όλες οι προτάσεις για τη συντήρηση, βελτίωση και εκσυγχρονισμό του δικτύου άρδευσης και την εφαρμογή νέων τεχνικών έχουν μεγάλες δυνατότητες υλοποίησης, γιατί πέραν του

μεγάλου περιβαλλοντικού όφελος, της εξοικονόμηση και ορθής χρήσης του νερού, θα έχει και άμεσα οικονομικά οφέλη. Με τις προτεινόμενες δράσεις, πέραν του κόστους για τη συντήρηση και βελτίωση των υποδομών, θα υπάρξουν άμεσα οικονομικά οφέλη από τη μείωση του κόστους της χρήσης του νερού, καθώς περιορίζεται η σπατάλη και γίνεται ορθολογική χρήση αυτού του πόρου. Το πότισμα με τη μέθοδο του στάγδην (στις καλλιέργειες στις οποίες μπορεί να εφαρμοστεί) και της επαναχρησιμοποίησης νερού από ΕΕΛ θα μειώσει σε μεγάλο ποσοστό το κόστος και θα ελαφρύνει τους παραγωγούς από πρόσθετα οικονομικά βάρη.

Ο σχεδιασμός για ένα ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης αποβλήτων πέραν του ότι είναι επιτακτική ανάγκη να γίνει, έχει πολλές δυνατότητες υλοποίησης. Το κόστος για τις υποδομές που είναι απαραίτητες μπορεί να καλυφθεί από ειδικά κονδύλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την διαχείριση των απορριμμάτων και από σύμπραξη με ιδιώτες επενδυτές (π.χ. κατασκευή μονάδας παραγωγής βιοαερίου από οργανικά απόβλητα). Επίσης, θα υπάρξουν και άμεσα οικονομικά και περιβαλλοντικά οφέλη.

Οι δράσεις για την χωροθέτηση και δημιουργία βιομηχανικού πάρκου που θα φιλοξενεί κατά κύριο λόγο αγροτοβιομηχανικές μεταποιητικές μονάδες έχει πολλά οφέλη για την Π.Ε. τόσο οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά όσο και περιβαλλοντικά. Υπάρχει μεγάλο κόστος για την δημιουργία υποδομών και εξοπλισμού αλλά με τον κατάλληλο σχεδιασμό και τα κατάλληλα επιχειρηματικά σχέδια και θέληση δύναται να υλοποιηθεί.

Στον τομέα της κτηνοτροφία οι προτεινόμενες υποδομές, αν και εμφανίζουν κάποιο κόστος κατασκευής, θεωρούνται απαραίτητες για την αναγέννηση του παραγωγικού αυτού κλάδου και την δυναμική του επανένταξη στη τοπική οικονομία. Επίσης, θα ξαναδώσει ζωή στις ερημωμένες ορεινές και ημιορεινές περιοχές και ευκαιρίες για δουλεία σε νέα άτομα. Με την βιολογική κτηνοτροφία αν και θα ελαττώσει λίγο την παραγωγή θα αναβαθμίσει όμως την ποιότητα των προϊόντων και θα είναι και πιο φιλική προς το περιβάλλον. Επίσης η βιολογική κτηνοτροφία αποτελεί συνέχεια της εφαρμογής και σταδιακής εξάπλωσης της βιολογικής γεωργίας, οπότε είναι άμεση η εξάρτησή της και εύκολη η υιοθέτηση στη περίπτωση διάδοσης της συγκεκριμένης μεθόδου στον αγροτικό τομέα.

➤ **Αδυναμίες – Αντικειμενικοί περιορισμοί υλοποίησης**

Επιφυλάξεις μπορούν να εκφραστούν σε σχέση με το κατά πόσον οι υπάρχουσες δομές συνεταιρισμών μπορούν να υποδεχθούν νέες πρωτοβουλίες, οι οποίες ενδεχομένως να αλλάζουν τις δομές οργάνωσης-συγκρότησης λειτουργίας. Ενδεχομένως να πρέπει να υπάρξουν τοπικοί συνεταιρισμοί, οι οποίοι να συνεργάζονται και να συντονίζουν την δράση τους σε ολόκληρο τον νομό.

Τα μέτρα της ενοικίασης γης και του πληθοπορισμού, δεν είναι πάντα εφικτά. Πολλές φορές η ασυνεννοησία μεταξύ των ιδιοκτητών ή ακόμα και η καχυποψία στέκεται εμπόδιο στη δράση αυτή, της οποίας η υλοποίηση μόνο θετικά επιφέρει για το τόπο, τους κατοίκους που θα το αξιοποιήσουν και τους ιδιοκτήτες, όπως έχουν δείξει πολλαπλά παραδείγματα εφαρμογής.

Η δημιουργία τράπεζας πληροφοριών, αν και αποτελεί σπουδαίο εργαλείο, είναι διαδικασία χρονοβόρα και απαιτεί την στήριξη της πολιτείας, κυρίως σε θέματα εξοπλισμού και σχεδιασμού της διαδικασίας συλλογής και εκτίμησης δεδομένων. Ταυτόχρονα βλέπουμε πως ο ολοκληρωμένος αναδασμός είναι αρκετά φιλόδοξος, δεν αποτελεί λύση με άμεσα αποτελέσματα, καθώς ο χρόνος για την συλλογή των πληροφοριών που απαιτεί είναι κατά πολύ μεγαλύτερος από αυτόν που χρειάζεται ο ολοκληρωμένος αναδασμός. Συναντά, επίσης δυσκολίες, καθώς απαιτεί ριζικές αλλαγές πρωτίστως στη νοοτροπία των πολιτών και στον τρόπο που η πολιτεία λαμβάνει τις κεντρικές αποφάσεις. Ξεκινά με άλλα λόγια από την βαθιά έννοια της αντίληψης της πραγματικότητας.

Τις τελευταίες δεκαετίες, οι κινητοποιήσεις και διεκδικήσεις των αγροτών αφορούσαν πρωτεύοντος όσους είχαν κάποιον τίτλο ιδιοκτησίας. Ανεξάρτητα από το πώς ή πόσο δούλευαν σε ένα χωράφι αυτός ο οποίος καρπωνόταν την αξία του προϊόντος και διεκδικούσε μια καλύτερη τιμή για αυτό ήταν ο ιδιοκτήτης της γης. Μάλιστα, ακόμη και σήμερα η κατηγορία των ιδιοκτητών-αγροτών αποτελεί σημαντική ομάδα πίεσης προς τα κέντρα εξουσίας. Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο με όσους έχουν μια έμμισθη σχέση εργασίας στις συγκεκριμένες περιοχές. Όντας ευάλωτοι κυρίως λόγω του γεγονότος ότι εργάζονται χωρίς χαρτιά είναι πολλές φορές αναγκασμένοι να υποβιβάζουν την αξία της εργασίας τους και να δουλεύουν υπό άθλιες συνθήκες. Το γεγονός αυτό δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο την οργάνωση σε έναν χώρο που ούτως ή άλλως δυσκολεύεται να βρει σημεία συνάντησης-αλληλεπίδρασης και κοινών διεκδικήσεων.

Πρέπει επίσης να συνυπολογιστεί ότι, το περιβάλλον της υπαίθρου δεν είναι το πλέον ευνοϊκό για την ανάληψη τέτοιων πρωτοβουλιών καθώς συχνά επικρατούν συντηρητικές έως και ρατσιστικές κοινωνικές αντιλήψεις.

Η βιολογική καλλιέργεια και κτηνοτροφία δε μπορούν να εφαρμοστούν άμεσα και απαιτούν επιμόρφωση των καλλιεργητών και κτηνοτρόφων. Πιο συγκεκριμένα, η βιολογικές μέθοδοι καλλιέργεια για να είναι ορθές και να παράγουν υψηλής ποιότητας προϊόντα απαιτούν αλλαγή των καλλιεργητικών συνθηκών και συνηθειών, και κατ' επέκταση της νοοτροπίας των αγροτών, προϋποθέτει επίσης περισσότερη χειρονακτική εργασία, ενώ σε πολλές περιπτώσεις έχει μικρές παραγωγές και υψηλά ποσοστά αποτυχημένων σοδειών. Ένα από τα προβλήματα που δε μπορεί να αντιμετωπιστεί με την βιολογική καλλιέργεια είναι η βαθμιαία υποβάθμιση του αγροτεμαχίου εξαιτίας του οργώματος. Στο στάδιο της εμπορίας των προϊόντων συναντά προβλήματα διάθεσης κυρίως λόγω των συνήθως υψηλών τιμών σε σχέση με τις συμβατικές καλλιέργειες.

Ομοίως, για την βιολογική κτηνοτροφία για να μπορέσει να υιοθετηθεί θα πρέπει να αλλάξουν συνήθειες και οι νοοτροπίες των τοπικών κοινωνιών και των κτηνοτρόφων.

Για την υλοποίηση ενός ολοκληρωμένου σχεδίου για την διαχείριση των αποβλήτων τα κολλήματα που εμφανίζονται είναι κυρίως λόγω της νοοτροπίας των τοπικών κοινωνιών, η οποία με την κατάλληλη ενημέρωση και πληροφόρηση μπορεί να ξεπεραστεί.

5.1.2 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ 2^{ΟΥ} ΣΕΝΑΡΙΟΥ

Το δεύτερο σενάριο ολοκληρωμένης ανάπτυξης που προτείνεται για την Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας παρουσιάζει κάποιες δυνατότητες υλοποίησης συγχρόνως όμως εντοπίζονται και κάποια προβλήματα καθώς και αντικειμενικοί περιορισμοί στην εφαρμογή του. Τα προαναφερθέντα είναι αναγκαίο να ληφθούν υπόψη προκειμένου να παρθεί η απόφαση σχετικά με το αν το συγκεκριμένο σενάριο είναι η βέλτιστη επιλογή.

Σε ό,τι αφορά την αναδιοργάνωση αγροτουριστικών δραστηριοτήτων που προτείνεται, σημαντικό περιοριστικό παράγοντα αποτελεί η απουσία θεσμικού πλαισίου για τον αγροτουρισμό. Για παράδειγμα, δεν ορίζονται επακριβώς ούτε η έννοια του αγροτουρισμού ούτε και ο τρόπος διαμόρφωσης των μονάδων φιλοξενίας που απαιτείται ώστε οι μονάδες να καθίστανται κατάλληλες για την ανάπτυξη τέτοιων δραστηριοτήτων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την υλοποίηση μεμονωμένων προσπαθειών από ιδιώτες, που συχνά διαμορφώνονται ανάλογα με τα προσωπικά τους συμφέροντα και όχι σύμφωνα με κάποια πρότυπα που θα έπρεπε να ισχύουν.

Σχετικά με τον ιαματικό τουρισμό που αποτελεί μια εναλλακτική μορφή τουρισμού με δυνατότητα περαιτέρω ανάπτυξης στην εξεταζόμενη περιοχή, το πρόβλημα εντοπίζεται στον ανταγωνισμό. Ο ισχυρός ανταγωνισμός που παρατηρείται σε αυτή τη μορφή τουρισμού, δεδομένου του μεγάλου αριθμού ιαματικών πηγών που υπάρχουν στην Ελλάδα, σε συνδυασμό με την αδυναμία κάλυψης από τα ασφαλιστικά ταμεία των εξόδων των ενδιαφερομένων ασφαλισμένων αποτελούν δύο σημαντικά προβλήματα. Λαμβάνοντας υπόψιν ότι οι περιορισμένοι πλέον οικονομικοί πόροι που διατίθενται δεν παρέχουν αξιόλογες οικονομικές διευκολύνσεις για την πραγματοποίηση λουτροθεραπείας, η αποσύνδεση του ιαματικού τουρισμού από τα ταμεία ασφάλισης και η αξιοποίηση του βιότοπου αυτού αποκλειστικά ως αξιοθέατο εμφανίζεται ως η καλύτερη επιλογή στη συγκεκριμένη περίπτωση.

Όσον αφορά στη συλλογική διαχείριση ξενώνων φιλοξενίας, προκειμένου να «θωρακιστεί» η δράση, απαιτείται η δημιουργία ενός συμφώνου ποιότητας το οποίο θα είναι αποδεκτό και θα εφαρμόζεται από όλους. Είναι τουλάχιστον απαραίτητο να διασφαλιστεί η συνεργασία προκειμένου να στεφθεί η εφαρμογή της δράσης με επιτυχία. Στην ενίσχυση της τουριστικής δράσης στην Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας θα συμβάλει και η ανάδειξη του λιμανιού του Κατάκολου ως τουριστικού λιμένα πρώτης προτεραιότητας, δεδομένου ότι υπάρχει και το λιμάνι της Κυλλήνης το οποίο είναι κατά κύριο λόγο εμπορικό. Παρ' όλα αυτά, η ιδιαίτερως αυξημένη προσέλευση κρουαζιερόπλοιων και τουριστών στο Κατάκολο εγκυμονεί τον κίνδυνο σημαντικής περιβαλλοντικής υποβάθμισης της περιοχής.

Όπως προαναφέρθηκε και στη διατύπωση του σεναρίου, βασική προτεραιότητα αποτελεί η ανάδειξη του πολιτιστικού πλούτου και η ενδυνάμωση της πολιτιστικής ταυτότητας της Περιφερειακής Ενότητας Ηλείας. Σε αυτή την προσπάθεια δεν μπορεί να αγνοηθεί ο ισχυρά αγροτικός χαρακτήρας της περιοχής και η έντονη τοπική παραγωγική δραστηριότητα. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, προκύπτει ότι σημαντική δυνατότητα του σεναρίου αποτελεί η συγγραφή και κυκλοφορία βιβλίων που θα αναδεικνύουν την εξαιρετική γαστρονομία της περιοχής, καθοριστικό ρόλο για τις οποίες θα συντελέσει η στήριξη από τοπικούς παράγοντες. Για παράδειγμα, μπορεί να συνδυαστεί με την οργάνωση μαγειρικών εκπομπών από τοπικά κανάλια στις οποίες θα χρησιμοποιούνται αποκλειστικά τοπικά προϊόντα και θα έχουν ως στόχο την

ανάδειξη της ισχυρής τοπικής παραγωγικότητας. Σε αυτό μπορεί να συμβάλει και η σωστή χρήση των προϊόντων από τουριστικά καταλύματα και ξενώνες φιλοξενίας ώστε να αναδεικνύονται τα οφέλη της μεσογειακής διατροφής στην υγεία, κάτι το οποίο θα ενισχύσει την προτίμηση των τουριστών σε αυτά. Όμως, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η χαμηλή ποιότητα των ηλειακών προϊόντων. Στη βελτίωσή της μπορεί να συμβάλει η φιλοξενία σπουδαστών στην περιοχή, οι οποίοι πραγματοποιώντας συνεχή έρευνα και όντας σε άμεση επικοινωνία και συνεργασία με τοπικούς και έμπειρους παραγωγούς θα έχουν τη δυνατότητα εφαρμογής σύγχρονων τεχνολογικών μεθόδων στην τοπική παραγωγή εξελίσσοντας τις παρωχημένες εφαρμοζόμενες μεθόδους. Έτσι, θα επιτευχθεί και η αναβάθμιση των σπουδών των νέων οι οποίοι θα έχουν τη δυνατότητα να αποκομίσουν σημαντικές γνώσεις από αυτή την εμπειρία. Αξίζει να σημειωθεί το μικρό κόστος που απαιτείται για τη φιλοξενία των νέων σε κενά κτίρια, το οποίο καθιστά τη δράση άμεσα υλοποιήσιμη, αλλά και ο περιορισμός της νομοθεσίας για τα άδεια κτίρια τα οποία ίσως να μην προορίζονται για τέτοια χρήση. Αξιόλογη συμβολή στη βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου των κατοίκων της εξεταζόμενης περιοχής θα έχει η δημιουργία των κέντρων δια βίου μάθησης που προτείνεται να δημιουργηθούν. Στην προσπάθεια εφαρμογής της παραπάνω δράσης πρέπει να ληφθεί υπόψη τόσο το γεγονός ότι συχνά παρατηρείται «άρνηση» από τους αλλοδαπούς στο να παίρνουν μέρος σε συμμετοχικές δράσεις όσο και η αδυναμία ένταξής τους σε ένα ευρύτερο κοινωνικό πλέγμα, φαινόμενο το οποίο παρατηρείται εντόνως. Επίσης, τροχοπέδη θα αποτελέσει και η έλλειψη περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης που χαρακτηρίζει αρκετούς στις μέρες μας, κυρίως λόγω της οικονομικής κρίσης που τους έχει ωθήσει στη διαμόρφωση διαφορετικής ιεράρχησης αναγκών και ενδιαφερόντων.

Στην εξεταζόμενη περιοχή απαιτείται ο εκσυγχρονισμός των μονάδων μεταποίησης-τυποποίησης προκειμένου να αξιοποιηθεί η σημαντική τοπική παραγωγή. Ωστόσο, αρκετά είναι τα προβλήματα τα οποία λειτουργούν ανασταλτικά στην ανάπτυξη του δευτερογενούς τομέα της περιοχής με κυριότερα την έλλειψη υποδομών, την έλλειψη σύγχρονων μεθόδων παραγωγής και τον ανεπιτυχή συντονισμό με τους άλλους παραγωγικούς τομείς. Αξιοσημείωτο είναι ότι παρόλο ότι δίνονται κίνητρα στην κατεύθυνση του δευτερογενούς τομέα από αρμόδιους κρατικούς φορείς αυτά δεν αποδεικνύονται ικανοποιητικά για την προσέλκυση ενδιαφερομένων.

Τέλος, η ολοκληρωμένη και συστηματική διαχείριση των απορριμμάτων μιας περιοχής πρέπει να αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό στη διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου σεναρίου ανάπτυξής της. Απαιτείται η άμεση προστασία του περιβάλλοντος και η διασφάλιση των πόρων του για τις επόμενες γενεές. Συνεπώς, οποιαδήποτε προβλήματα προκύψουν στην προσπάθεια αυτή, όπως η μειωμένη περιβαλλοντική ευαισθησία και η αδιαφορία των κατοίκων, πρέπει να επιλυθούν προκειμένου να αξιοποιηθούν τα άμεσα περιβαλλοντικά οφέλη που θα προκύψουν.

Δράσεις που προτείνονται, όπως είναι η δημιουργία, κατά ενότητες παράκτιες και ορεινές, ενιαίων δικτύων πολιτιστικών διαδρομών και φυσικού περιβάλλοντος, η συμμετοχή σε εθνικές και διεθνείς τουριστικές εκθέσεις με ταυτόχρονη προβολή και προώθηση των τοπικών προϊόντων με τη βοήθεια εντύπων και οπτικοακουστικού υλικού, και η οργάνωση σχολικών εκδρομών από σχολεία του εξωτερικού και της Ελλάδας με προορισμό την Ηλεία, μπορούν να επιτευχθούν σε ικανοποιητικό βαθμό αν υπάρξει βούληση συντονισμού φορέων και προσώπων.

5.1.3 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ 3ΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

Επιδιώκοντας να καταλήξουμε ως προς το βέλτιστο σενάριο ολοκληρωμένης ανάπτυξης, το οποίο θα αποτελέσει και την τελική μας πρόταση για την Περιφερειακή Ενότητα της Ηλείας, προχωρήσαμε στην καταγραφή και αξιολόγηση δυνατοτήτων και αδυναμιών και του τρίτου σεναρίου. Η αξιολόγηση αυτή, έγινε λαμβάνοντας υπόψη την οικονομική πραγματικότητα της χώρας αλλά και ειδικότερα της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος, το παρελθόν της περιοχής, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ντόπιου πληθυσμού, την γεωμορφολογική πραγματικότητα της περιοχής και γενικότερα όλα εκείνα τα στοιχεία τα οποία έχουμε εντωπίσει καθ' όλη την μελέτη της περιοχής της Ηλείας. Μέσα απο την αξιολόγηση αυτή προσπαθήσαμε να «δούμε» την Ηλεία μετά απο μια ενδεχόμενη εφαρμογή του τρίτου σεναρίου.

Μια απο τις κυριότερες μέριμνες του τρίτου σεναρίου αφορά τους αρχαιολογικούς χώρους της Ηλείας. Η πλούσια σε σημαντικά ευρήματα Ηλεία έδωσε την δυνατότητα για την σύνταξη προτάσεων οι οποίες θα βασίζονται σε αυτόν ακριβώς τον πλούτο. Ωστόσο, κάθε μία απο τις προτάσεις αυτές, έρχεται αντιμέτωπη με διάφορα ζητήματα προκειμένου να επιτευχθεί η υλοποίηση της. Σε όλες τις δράσεις αυτού του τύπου ένας βασικός περιοριστικός παράγοντας για την υλοποίησή τους έχει να κάνει με την νομοθεσία περί αρχαιολογικών χώρων. Οι υφιστάμενοι νόμοι είναι ιδιαίτερα αυστηροί και σε ορισμένες περιπτώσεις υπερβολικά προστατευτικοί απέναντι στα αρχαιολογικά διαθέσιμα της χώρας. Προκειμένου λοιπόν να προχωρήσει οποιαδήποτε δράση σχετικά με τον αρχαιολογικό πλούτο της Ηλείας θα πρέπει να εξασφαλιστούν άδειες απο τις αρχαιολογικές υπηρεσίες η οποίες ενδεχομένες και να χρειαστεί να συνοδευτούν απο γενικότερες νομοθετικές τροποποιήσεις περί αρχαιοτήτων. Για παράδειγμα, η πρόταση για την θεσμοθέτηση μιας νέας διεθνους αθλητικής διοργάνωσης στο χώρο της Αρχαίας Ολυμπίας, παρά τα πολλαπλά οφέλη (οικονομικά και όχι μόνο) που θα έχει για την περιοχή της Ηλείας και για την χώρας γενικότερα είναι βέβαιο ότι θα αντιμετωπίσει σημαντικά προβλήματα με την υφιστάμενη νομοθεσία. Επίσης, προτεινόμενη υλοποίηση αρχαιολογικού πάρκου στην περιοχή της Αρχαίας Ηλίδας θα απαιτήσει σημαντικές εργασίες για την σύνδεση των αρχαιολογικών θέσεων της περιοχής, οι οποίες θα πρέπει να γίνουν εντός αρχαιολογικού χώρου κάτι που αυτόματα περιορίζει την εκτέλεσή τους. Παράλληλα, ένα σημαντικό ζητούμενο για την υλοποίηση της πρότασης για την Αρχαία Ήλιδα είναι και το κατά πόσο σε μια περιοχή με ένα τόσο σημαντικό και παγκοσμίου φήμης αρχαιολογικό χώρο όπως η Αρχαία Ολυμπία, θα μπορούσε να σταθεί και ένας νέος αρχαιολογικός πυρήνας. Γιαυτό και δίνεται ιδιαίτερα έμφαση στο εκπαιδευτικό σκέλος που θα έχει το αρχαιολογικό πάρκο της Αρχαίας Ήλιδας. Τέλος, σημαντικό ρόλο για την υλοποίηση των προτάσεων που αφορούν τους αρχαιολογικούς χώρους (αποκατάσταση και αναβάθμιση αρχαιολογικού χώρου Αρχαίας Ολυμπίας, δημιουργίας αρχαιολογικού πάρκου Αρχαίας Ήλιδας) παίζει και ο οικονομικός παράγοντας καθώς η χρηματοδότηση των απαιτούμενων εργασιών απαιτείται να είναι και μεγάλη και σταθερή. Τα Ευρωπαϊκά Προγράμματα θα μπορούσαν να αποτελέσουν μια λύση που να ικανοποιεί και τους δύο αυτούς παράγοντες.

Μεγάλης σημασίας επίσης για την Ηλεία, είναι και τα πολλά και διαφορετικά φεστιβάλ και διοργανώσεις της. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία τα φεστιβάλ έχουν μεγάλη σημασία για τον ντόπιο πληθυσμό και ειδικότερα εκείνα τα οποία διοργανώνονται εδώ και πολλά χρόνια και έχουν

ένα σημαντικό παρελθόν. Βασικό πρόβλημα των φεστιβάλ αποτελούσε και αποτελεί η χρηματοδότησή τους και για το λόγο αυτό στο τρίτο σενάριο, προτείνεται η σύσταση ενός οργανισμού που θα έχει ως μέλημα την αποτελεσματική διοργάνωση και συντήρησή τους. Στα μειονεκτήματα μιας τέτοιας πρότασης συγκαταλέγεται τόσο ο αρνητισμός που αναμένεται να υπάρξει με την κατάργηση των ξεχωριστών οργανωτικών επιτροπών και τη δημιουργία μίας και ενιαίας επιτροπής για όλα τα φεστιβάλ. Τονίζεται λοιπόν η αναγκαιότητα ύπαρξης στην επιτροπή αυτή τουλάχιστον δύο εκπροσώπων από κάθε φεστιβάλ ξεχωριστά, προκειμένου να υπάρχει αποτελεσματική εκπροσώπησή τους. Ειδικότερα, για το φεστιβάλ Κινηματογράφου της Ολυμπίας, που αποτελεί ίσως το σημαντικότερο ετήσιο γεγονός της Ηλείας, η εξασφάλιση σταθερής χρηματοδότησης και η στελέχωσή του με μόνιμο προσωπικό σε ορισμένες θέσεις, είναι μέτρα που κρίνονται ως αναγκαία και με σημαντική ανταπόδοση, γι' αυτό και πρέπει να ξεπεραστούν οι όποιες δυσκολίες για την υλοποίησή τους. Τέλος, για το προτεινόμενο φεστιβάλ τοπικών προϊόντων και γαστρονομίας, υπάρχει ένα σημαντικό ζήτημα σχετικά με τη μετακίνηση των προϊόντων στον τόπο διεξαγωγής του και τη δημιουργία εκεί των αναγκαίων υποδομών μαγειρικής σε συγκεκριμένο χώρο. Παράλληλα, στο ίδιο πλαίσιο, είναι σημαντικό το να πεισθούν οι τοπικοί φορείς και κάτοικοι για την αναγκαιότητα και τη σημασία ύπαρξης ενός τέτοιου φεστιβάλ, προκειμένου να ενστερνιστούν την προσπάθεια και να την υποστηρίξουν υλικά και ηθικά.

Σχετικά με την αναδιοργάνωση του μοντέλου παραγωγής και διάθεσης των προϊόντων της Ηλείας, ο σημαντικότερος ανασταλτικός παράγοντας αναμένεται να είναι η αντίδραση των παραγωγών. Ο φόβος και ο δισταγμός απέναντι σε μια τέτοια σημαντική αλλαγή υπάρχει κλινδυνος να υπερισχύσουν των πολλαπλών κερδών που θα φέρει η υλοποίησή της. Αυτόνομοι παραγωγοί αλλά και υφιστάμενοι συνεταιρισμοί, πρέπει να αντιληφθούν τη σημασία μιας τέτοιας κίνησης και να πεισθούν με ανάλογα παραδείγματα για τα οφέλη της. Το να διαθέσει και να προωθήσει μια από τις μεγαλύτερες αγροτοπαραγωγικές περιοχές της χώρας τα προϊόντα της κάτω από ένα κοινό πλαίσιο, είναι ένα σχέδιο μεγαλεπήβολο που πρέπει να υποστηριχθεί και από το κεντρικό κράτος. Σε περίπτωση που υλοποιηθεί θα μπορέσει να αποτελέσει οδηγό και για άλλες παραγωγικές περιοχές (Θεσσαλία, Κρήτη) αλλά θα δημιουργήσει και μια νέα πραγματικότητα σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Τα στοιχεία αυτά είναι εκείνα που θα πρέπει να τονιστούν προκειμένου να πειστούν οι παραγωγοί να βοηθήσουν σε μια τέτοια προσπάθεια.

Στο τρίτο σενάριο ολοκληρωμένης ανάπτυξης έμφαση δίνεται και σε ζητήματα περιβάλλοντος, όπως η αποκατάσταση των πυρόπληκτων περιοχών της Ηλείας, οι Α.Π.Ε. και η διαχείριση των αποβλήτων της περιοχής. Σχετικά με το πρώτο ζήτημα, προκειμένου να υλοποιηθεί η προτεινόμενη πρόταση απαιτείται κυρίως νομική και οικονομική υποστήριξη από το κεντρικό κράτος. Παράλληλα, θεωρείται πως οι πανεπιστημιακοί φορείς θα δεχθούν και θα επιθυμούν να συνεργαστούν σε ένα πλαίσιο δημιουργίας ενός πρότυπου και πρωτότυπου τρόπου για την αποκατάσταση των πυρόπληκτων περιοχών ενώ αναμένεται και θετική διάθεση και συνεργασία εκ μέρους των κατοίκων. Όσον αφορά δε στα ζητήματα της πυροπροστασίας, τόσο στις πυρόπληκτες όσο και στις υπόλοιπες περιοχές της Ηλείας, η συνεργασία κατοίκων και τοπικών φορέων καθώς και η υποστήριξη από το κεντρικό κράτος είναι τα σημαντικότερα στοιχεία για την επιτυχία του προγράμματος. Να σημειωθεί πως για τις μη πυρόπληκτες περιοχές αναμένονται περισσότερες

δυσκολίες εκ μέρους των τοπικών κοινωνιών όσον αφορά στην εφαρμογή του προγράμματος, απ' ότι για τις πληγείσες περιοχές. Σχτικά με το ζήτημα των Α.Π.Ε. θα πρέπει να αντιμετωπιστεί η νοοτροπία που έχει δημιουργηθεί στους κατοίκους η οποία θέλει τις Α.Π.Ε. να αντιμετωπίζονται όχι ως πηγές ενέργειας αλλά ως πηγές κέρδους. Σε αυτό πρέπει να συμβάλλει και το κεντρικό κράτος, βοηθώντας στην αυστηροποίηση των κριτηρίων που θα πρέπει να πληρούνται για το σχεδιασμό και την υλοποίηση ενός τέτοιου πάρκου. Γι' αυτό και είναι κομβικής σημασίας να υπολογίζονται από πριν οι ανάγκες της κάθε περιοχής σε ενέργεια πριν να προχωρήσει ένα τέτοιο έργο. Τέλος, όσον αφορά στο ζήτημα των αποβλήτων, οι αντιδράσεις των τοπικών κατοίκων απέναντι σε κάθε μονάδα διαχείρισης απορριμμάτων που θα προορίζεται να χωροθετηθεί στην περιοχή τους θα πρέπει να θεωρούνται δεδομένες. Για το λόγο αυτό είναι τεράστιας σημασίας η ενημέρωση που θα πρέπει να έχει προηγηθεί για τα οφέλη μιας τέτοιας μονάδας για την περιοχή, για την αναγκαιότητα της δημιουργίας της, καθώς και για τον τρόπο λειτουργίας της. Παράλληλα βέβαια θα πρέπει, σε συνεργασία με το κεντρικό κράτος και πάλι, να γίνουν όλες εκείνες οι ενέργειες που θα περιορίζουν όσο γίνεται περισσότερο την παραγωγή των απορριμμάτων μέσω της ανακύκλωσης αλλά και άλλων δράσεων.

Το τρίτο σενάριο αναφέρεται και σε ζητήματα οικιστικής πολιτικής, όπως η επίλυση του ζητήματος των αυθαιρέτων και η αξιοποίηση των κενών κτηρίων. Και στις δύο περιπτώσεις, το πολύπλοκο νομοθετικό πλαίσιο είναι εκείνο που περιορίζει σε μεγάλο βαθμό τις όποιες δράσεις για την επίλυσή τους. Πέρα βέβαια από το νομοθετικό πλαίσιο, η ευαισθησία που υπάρχει γύρω από το θέμα της προσωπικής ιδιοκτησίας είναι και εκείνος ο παράγοντας που καθιστά την επίλυση των ζητημάτων αυτών δύσκολη και χρονοβόρα. Το σίγουρο είναι πως όπως έχει διαμορφωθεί σήμερα η κατάσταση, η διευθέτηση αυτών των ζητημάτων απαιτεί υπομονή και συνεργασία τόσο από την πλευρά των ιδιοκτητών όσο και από την πλευρά του δημοσίου. Για τα μεν αυθαίρετα, απαιτείται ξεχωριστή εξέταση και αντιμετώπιση της κάθε περίπτωσης με λήψη των αποφάσεων μέσα στο πλαίσιο όχι μόνο της νομιμότητας αλλά και της ανθρωπιάς. Θα πρέπει λοιπόν να εξεταστούν και οι δυνατότητες αξιοποίησης ορισμένων αυθαιρέτων και όχι μόνο το ζήτημα της νομιμοποίησής τους. Το ίδιο βέβαια ισχύει και για τα κενά κτήρια. Η αξιοποίησή τους προϋποθέτει τη συνεργασία των ιδιοκτητών, είτε με την άμεση συμμετοχή τους στην όποια δράση αξιοποίησής τους, είτε με τη συνεργασία τους σε ζητήματα αποδέσμευσης της ιδιοκτησίας. Παράλληλα, μετά την επίλυση των νομικών ζητημάτων, θα πρέπει να συσταθούν και συγκεκριμένα σχέδια για την αξιοποίηση του κάθε κτηρίου με συνεργασία και συμμετοχή των τοπικών φορέων τόσο στο σχεδιασμό αλλά κυρίως στην υλοποίηση των σχεδίων.

Μέσα σε όλες τις δράσεις που προβλέπονται από το τρίτο σενάριο, υπάρχουν και κάποιες που αφορούν ζητήματα κοινωνικού ενδιαφέροντος. Οι δράσεις αυτές αφορούν στο μεταναστευτικό ζήτημα της Ηλείας, στην δημιουργία ενός σώματος εθελοντών αλλά και στην σύσταση ενός οργανισμού για την Ολυμπιακή Εκεχειρία. Για το μεταναστευτικό ζήτημα τα βασικότερα ζητήματα που καλούνται επιλυθούν για την διευθέτηση του είναι αφενώς η έλλειψη μιας συνολικής και στοχευμένης κρατικής πολιτικής και εφετέρου η έντονη ξοφοβική και με στοιχεία ρατσισμού αντιμετώπιση των μεταναστών από τους ντόπιους κατοίκους. Οι μετανάστες, νόμιμοι και παράνομοι, χρησιμοποιούνται ως φθηνά χέρια εργασίας κυρίως από τους παραγωγούς

των αγροτικών προϊόντων. Αποτελεί λοιπόν βάση μιας ανθρωπιστικής και σύγχρονης σκέψης για την αντιμετώπιση του ζητήματος, η θέση πως δεν μπορεί να χρησιμοποιούνται οι μετανάστες δίχως να τους αναγνωρίζονται και να τους παρέχονται κάποια στοιχειώδη ανθρώπινα δικαιώματα και υπηρεσίες. Στην αρμοδιότητα μιας περιφέρειας το μεταναστευτικό ζήτημα δε μπορεί να επιλυθεί, ούτε να αντιμετωπιστεί. Η δυναμική της τοπικής αυτοδιοίκησης δίνει κυρίως δυνατότητες διαχείρισης του προβλήματος. Εν συνεχεία των θεμάτων κοινωνικής πολιτικής, σχετικά με το σώμα εθελοντών Ηλείας που προτείνεται να συσταθεί, βασικό ζητούμενο προς αντιμετώπιση και προτεραιότητα προς υλοποίηση, αποτελεί η δημιουργία εθελοντικής συνείδησης στους πολίτες. Οι πολίτες της Ηλείας, εμπνεώμενοι από τις αξίες του ολυμπισμού, θα πρέπει να αντιληφθούν την σημασία του εθελοντισμού και να κατανοήσουν πως προσφέροντας εθελοντικά σε υπερτοπικής δυναμικής δραστηριότητες της Ηλείας ουσιαστικά ενιχύουν έμμεσα και άμεσα τον τόπο τους και την ζωή τους. Στην κατεύθυνση αυτή πρέπει να συνδράμει και η τοπική αυτοδιοίκηση κάνοντας τους πολίτες να αισθάνονται ότι μέσω του εθελοντισμού προσφέρουν και δεν αποτελούν αντικείμενο εκμετάλλευσης, κάτι που αποτελεί και την βασική τροχοπέδη του εθελοντισμού γενικότερα. Τέλος, όσον αφορά στον οργανισμό για την Ολυμπιακή Εκεχειρία, ο ενστερνισμός και η υποστήριξη μιας τέτοιας ιδεάς από το κράτος με την ενεργό συμμετοχή του, είναι απαραίτητος παράγοντας για την επιτυχία της. Είναι εμφανές πως το βασικότερο πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί είναι το πως και υπό ποιες συνθήκες θα μπορέσει να σταθεί ένας παγκοσμίος δυναμικός οργανισμός σε μια περιοχή της επαρχίας και την απάντηση σε αυτό το ερώτημα μπορεί να την δώσει μόνο μια συναργασία μεταξύ κράτους, τοπικής αυτοδιοίκησης και λοιπών τοπικών φορέων.

Οι προτάσεις του τρίτου σεναρίου ολοκληρώνονται με ορισμένες δράσεις που αφορούν στην προβολή της Ηλείας. Ζητούμενα όπως η δημιουργία ενός ανεξάρτητου ιστότοπου για την προβολή της Ηλείας καθώς και προβολή όλης της Περιφερειακής Ενότητας μέσω του βασικού της αξιοθέατου, της Αρχαίας Ολυμπίας, δεν έχουν μεγάλο οικονομικό κόστος για να υλοποιηθούν αλλά απαιτείται καλός σχεδιασμός προκειμένου να μπορούν να λειτουργήσουν ολοκληρωμένα και αποδοτικά. Σε ζητήματα προβολής η έννοια του φαίνεσθαι είναι η βασική επιδίωξη και για τον σκοπό αυτό απαιτείται σύμπραξη πολλών φορέων και παραγόντων. Όσον αφορά δε στην δημιουργία διαδρομών (πολιτισμικού ή φυσιολατρικού ενδιαφέροντος, περιπατητικών, ποδηλατικών ή αυτοκινητικών) το οικονομικό κόστος δεν είναι τεράστιο αλλά είναι απαραίτητος ο καλός και ολοκληρωμένος σχεδιασμός για την επιτυχία ενός τέτοιου εγχειρίματος. Η υποστήριξη αυτής της βάσης από κατοίκους και τοπικούς φορείς είναι κομβικής σημασίας για την καλύτερη υλοποίηση της.

5.2 ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΒΕΛΤΙΣΤΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Έχοντας ολοκληρώσει τη δόμηση και την αξιολόγηση των εναλλακτικών σεναρίων ολοκληρωμένης ανάπτυξης για την Ηλεία, προχωρήσαμε σε μία ευρεία διεπιστημονική διαβούλευση μέσω της οποίας καταλήξαμε στην επιλογή του βέλτιστου σεναρίου. Κατά τη διαδικασία της επιλογής, επιχειρήσαμε να λάβουμε υπόψη μας όχι μόνο τα αποτελέσματα και το περιεχόμενο των εναλλακτικών σεναρίων, αλλά και τη γενική εικόνα που είχαμε αποκομίσει για την Ηλεία κατά τις διαδικασίες των ολοκληρωμένων αποδόσεων και της ανάλυσης. Προσπαθήσαμε έτσι να εξασφαλίσουμε τον χαρακτήρα της ολοκλήρωσης όχι μόνο για το αποτέλεσμα αλλά και για τη διαδικασία της επιλογής του βέλτιστου σεναρίου.

Το σενάριο στο οποίο καταλήξαμε και το οποίο θα αποτελέσει το θεμέλιο της τελικής μας πρότασης για την Ολοκληρωμένη Αξιοβίωτη Ανάπτυξη της περιφερειακής ενότητας της Ηλείας είναι **το τρίτο**. Πέρα από τον χαρακτηρισμό «ολοκληρωμένο», η πρωτοτυπία και η διαφορετικότητα ήταν τα δύο στοιχεία που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο για την τελική μας απόφαση. Ωστόσο η επιλογή μας αυτή δεν έχει απόλυτο χαρακτήρα και με δεδομένο πως και στα άλλα δύο σενάρια υπάρχουν πολύ ενδιαφέρουσες, σημαντικές και αξιόλογες προτάσεις οι οποίες δεν είναι ασύμβατες με το τρίτο και μάλιστα το ενισχύουν, προχωρήσαμε στην τελική διαμόρφωση του βέλτιστου σεναρίου με απορρόφηση από το τρίτο σενάριο και ορισμένων προτάσεων των υπόλοιπων σεναρίων.

Το βέλτιστο σενάριο ολοκληρωμένης αξιοβίωτης ανάπτυξης για την Ηλεία, διαμορφώνεται τελικά ως εξής:

Σχετικά με τον πρωτογενή τομέα, δίνεται έμφαση στην αναδιοργάνωση της παραγωγής τόσο ως προς την ποιότητα και τα είδη των παραγόμενων προϊόντων (με στροφή στις παραδοσιακές και διαχρονικά παραγόμενες ποικιλίες της περιοχής) όσο και ως προς τον τρόπο διάθεσης των προϊόντων στην αγορά (συνολικά σαν περιφερειακή ενότητα και όχι αυτόνομα σαν μονάδες παραγωγής). Η αναδιοργάνωση αυτή περιλαμβάνει επίσης την εισαγωγή νέων τεχνολογιών και την πιστοποίηση των παραγόμενων προϊόντων με βάση τις σύγχρονες προδιαγραφές.

Στον τριτογενή τομέα, προωθείται ο τουρισμός όχι ως αυτοσκοπός και οικονομικός στόχος, αλλά ως ευκαιρία αλληλεπίδρασης του νομού (τόσο σε θεσμικό και εκπαιδευτικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο πολιτών) με άλλες νοοτροπίες και κουλτούρες. Επιδιώκουμε ο τουρισμός να ενισχύεται σε δεύτερο επίπεδο μέσα από τις δραστηριότητες και τα διαθέσιμα της περιοχής και όχι να αποτελεί το λόγο και το σκοπό της αξιοποίησης αυτών των διαθεσίμων.

Όσον αφορά στο περιβάλλον, η πραγματικότητα η οποία επιδιώκουμε να διαμορφωθεί, στοχεύει στην προστασία των διαθεσίμων, στην ορθολογική και ελεγχόμενη αξιοποίησή τους, στην αποκατάσταση τυχόν καταστροφών, στη διαχείριση της σημαντικότερης περιβαλλοντικής απειλής που είναι τα απόβλητα και στην ανάδειξη του φυσικού πλούτου. Οι δράσεις που αφορούν στο περιβάλλον, εναρμονιζόμενες με το γενικό πλαίσιο του 3^{ου} σεναρίου, προωθούν το σεβασμό απέναντι στη φύση ο οποίος μπορεί και πρέπει να είναι πολυδιάστατος.

Σχετικά με τα κοινωνικά ζητήματα, οι δράσεις που προωθούνται διέπονται από τα ιδανικά και τις αξίες του ολυμπιακού ιδεώδους. Ο σεβασμός στον άνθρωπο και τη διαφορετικότητα, η ισοτιμία, η δικαιοσύνη, ο εθελοντισμός, αποτελούν οδηγό των προτάσεών μας τόσο για το καίριας σημασίας μεταναστευτικό ζήτημα, όσο και για τα υπόλοιπα ζητήματα κοινωνικής φύσης που απασχολούν την περιοχή (ισότιμη αντιμετώπιση των παιδιών, διαχείριση πληθυσμών Ρομά, φροντίδα για την τρίτη ηλικία). Στόχος μας είναι η δημιουργία μιας Ηλείας κοινωνικά φιλόξενης, με σεβασμό στον άνθρωπο ανεξάρτητα του τόπου προέλευσης και των διαφοροποιητικών χαρακτηριστικών τους.

Για το κεφάλαιο «Πολιτισμός», που είναι πρωτεύουσας σημασίας για την Ηλεία, οι προτεινόμενες δράσεις στοχεύουν στην αποτελεσματικότερη διαχείριση και την παραπέρα αξιοποίηση και εξέλιξη των διαθεσίμων της περιοχής. Τόσο σε επίπεδο αρχαιολογικών χώρων και θέσεων, όσο και σε επίπεδο πολιτισμικών διοργανώσεων και φεστιβάλ στόχος δεν είναι η προσέλκυση επισκεπτών με σκοπό το οικονομικό κέρδος, αλλά η αξιοποίηση όλων αυτών των διαθεσίμων για την εκπαίδευση, την καλλιέργεια των πολιτών, την ισχυροποίηση της σημασίας της Ηλείας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, την πολυδιάστατη προώθηση του πολιτισμού. Η Ηλεία μπορεί και πρέπει να καταστεί ένα από τα ζωτικότερα πολιτισμικά κύτταρα της χώρας και μάλιστα με διεθνή ακτινοβολία.

Τέλος, πρέπει να σημειώσουμε πως μέσα από το σύνολο των προτεινόμενων δράσεων ενισχύεται και ενθαρρύνεται η χρήση νέων τεχνολογιών και τεχνικών για την υλοποίηση και τη λειτουργία τους, καθώς επίσης και η εκπαιδευτική αξιοποίησή τους. Οι δύο αυτοί παράγοντες είναι κομβικής σημασίας και μπορούν να βοηθήσουν τόσο στην καλύτερη εφαρμογή των προτεινόμενων δράσεων, όσο και στη διαρκή ανατροφοδότηση με σκοπό την ανάδραση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6
ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΕΛΤΙΣΤΟΥ
ΣΕΝΑΡΙΟΥ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ
ΑΝΑΔΡΑΣΗΣ

Ο πολίτης αποτελεί τη βάση της Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης, οπότε οφείλει να είναι ενεργός, υπεύθυνος, μορφωμένος, ολόπλευρα ενημερωμένος, δημιουργικός. Επίσης, έχει υποχρέωση να συμμετέχει ουσιαστικά στη λήψη αποφάσεων, να στέκεται κριτικά σε ότι αφορά το τόπο του, να είναι δηλαδή αυτός που θέτει τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της κοινωνίας στην οποία ζει, να μη στέκεται παθητικά ως απλός χειροκροτητής αναξιόπιστων κενών λόγων. Οφείλει να δημιουργεί κινήσεις, πρωτοβουλίες, συλλογικότητες, μέσω των οποίων θα προωθούνται δράσεις με σκοπό την βελτίωση της ποιότητας ζωής όλων, με προϋπόθεση πάντα το σεβασμό στο ολικό περιβάλλον, φυσικό και πολιτισμικό και με γνώμονα την διατήρηση και ανάδειξη του ιδιαίτερου χαρακτήρα του τόπου. Όλα αυτά είναι εφικτά μόνο αν ο πολιτισμός είναι η θεμελιακή αξία της πολιτικής, της κοινωνίας και της οικονομίας, ως ολοκληρωμένη μόρφωση και παιδεία.

Άρα για την επίτευξη και εφαρμογή της Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης θα πρέπει οι ανθρώπινες κοινωνίες να αποκτήσουν την πεποίθηση και να διαμορφώσουν τις κατάλληλες προϋποθέσεις ατομικής και συλλογικής μόρφωσης, βούλησης και δράσης όλων των πολιτών τους. Να αξιοποιήσουν την επιστημονική και διεπιστημονική μεθοδολογία, την τεχνολογική πρόοδο, την εργασία, τη δημιουργικότητα και τη φαντασία τους, με βάση τις πανανθρώπινες αξίες της ειρήνης, της δικαιοσύνης, της αλληλεγγύης, της πολιτικής οικονομικής και κοινωνικής δημοκρατίας και ηθικής, της δημιουργικής άμιλλας, του μέτρου και του σεβασμού στη φύση και τους πολιτισμούς των ανθρώπων, για μια καλύτερη ζωή σ' έναν καλύτερο κόσμο (Ρόκος 2005).

Οπότε συμπερασματικά η επιλογή του βέλτιστου σεναρίου για την Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Περιφερειακής Ενότητας Ηλείας έγκειται στους κατοίκους, στους φορείς λήψης αποφάσεων, στους απόδημους που θα θελήσουν να ξαναζωντανέψουν την περιοχή επιστρέφοντας, αλλά και σε όλους αυτούς που θα θελήσουν να εγκατασταθούν, να εργασθούν και να ζήσουν στην περιοχή, ως δημιουργικοί και ενεργοί πολίτες που αγωνίζονται και επιδιώκουν την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της περιοχής και όχι σαν πρόσκαιροι επενδυτές.

Για την εφαρμογή του ολοκληρωμένου σχεδίου ανάπτυξης θα πρέπει να υιοθετηθούν και να εφαρμοστούν κάποια μέτρα. Είναι μέτρα, τα οποία δεν εξαντλούν τους μη ανανεώσιμους φυσικούς πόρους, χαρακτηρίζονται από κοινωνική ανταποδοτικότητα και επενδύουν στη κοινωνική συνοχή. Επίσης είναι μέτρα, τα οποία δημιουργούν κοινωνικές υποδομές στη παιδεία, στην υγεία, επιδιώκουν ένα ισχυρό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, προσπαθούν να εξαλείψουν τους δείκτες κοινωνικής δυστυχίας και να βελτιώσουν τους δείκτες κοινωνικής ευημερίας. Μέτρα, τα οποία θα οριοθετούν αρμοδιότητες με κέντρο τη τοπική εξουσία. Μόνο έτσι μπορεί να δημιουργηθεί ένα κράτος πρόνοιας, το οποίο θα αποτελέσει τον ισχυρότερο αναδιανεμητικό μηχανισμό.

Τέλος, για να μπορέσει να εφαρμοστεί το βέλτιστο σενάριο το οποίο επιλέξαμε με εκτίμηση και αξιολόγηση του ισοζυγίου των θετικών και αρνητικών στοιχείων του κάθε σεναρίου θα πρέπει να τεθεί ένα χρονοδιάγραμμα στο οποίο θα ιεραρχηθούν οι στόχοι και οι δράσεις που θέσαμε ώστε οι βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες δράσεις να τεθούν άμεσα σε εφαρμογή για την υλοποίηση τους με προϋπόθεση πάντα την παρακολούθηση και τον συνεχή έλεγχο ώστε κάθε φορά με τις κατάλληλες αναδράσεις να προσαρμόζεται στις απαιτήσεις και τις συνθήκες της

εκάστοτε περιόδου. Οι δράσεις λοιπόν οφείλουν να ακολουθούν τις κοινωνικές τάσεις, την πρόοδο της επιστήμης αλλά κυρίως την ανάγκη των πολιτών για έκφραση απόψεων και συμμετοχή.

ΟΛΟΚΛΗΡΩΝΟΝΤΑΣ

Αναζητώντας τον επίλογο αυτής της εργασίας κάναμε διάφορες σκέψεις. Από το να κάνουμε μια αποτίμηση για τη «νέα Ηλεία» που θα διαμορφωνόταν μέσα από την πρότασή μας, μέχρι το να παραθέσουμε κάποιο λογοτεχνικό κείμενο σχετικά με την περιοχή. (ο Πausanίας και οι περιηγήσεις του φάνταζαν ιδανική επιλογή) Τελικά αποφασίσαμε να γράψουμε δυο λόγια πέρα από το καθιερωμένο ύφος γραφής μιας μελέτης. Δυο λόγια για την Ηλεία όπως τη «ζήσαμε» όλο αυτό το διάστημα της εκπόνησης της εργασίας μας.

Βρεθήκαμε να εξετάζουμε μια περιοχή που γνωρίζαμε ελάχιστα και η οποία στα μάτια μας φαινόταν αδιάφορη. Οι φράουλες της Μανωλάδας, τα καρπούζια, τα πεπόνια και η Αρχαία Ολυμπία. Αυτό ήταν για μας η Ηλεία πριν από αυτήν την εργασία. Μια περιοχή με δυνατότητες που όμως είχε μείνει πολύ πίσω.

Τελικά διαπιστώσαμε ότι η πραγματικότητα ήταν πολύ διαφορετική. Αναζητώντας στοιχεία για την Ηλεία, βρεθήκαμε μπροστά σε ένα νομό με μεγάλη αγροτική παραγωγή, με έντονη πολιτιστική δραστηριότητα, με τεράστιο αρχαιολογικό πλούτο, με μεγάλη και μακραίωνη ιστορία, με έντονη πολυπολιτισμικότητα, με ανθρώπους δραστήριους και με αγάπη για τον τόπο τους. Και αυτά όλα ήταν για μας μια ευχάριστη έκπληξη.

Προσπαθήσαμε το σχέδιό μας όντως να βοηθήσει την Ηλεία. Να βοηθήσει τους κατοίκους της και να αναβαθμίσει το επίπεδο και την ποιότητα ζωής τους. Δε θέλαμε απλά να προτείνουμε νέες δράσεις για περισσότερο χρήμα. Προσπαθήσαμε να κάνουμε προτάσεις με κέντρο τον άνθρωπο και το περιβάλλον. Κάτω από την ομπρέλα του ολυμπιακού ιδεώδους, το οποίο αποτέλεσε τον οδηγό μας, σχεδιάσαμε μία Ηλεία που φροντίζει τον πολίτη και τον επισκέπτη της, που σέβεται τον φυσικό της πλούτο, που τιμά την ιστορία και τον πολιτισμό της, που πρωτοπορεί, που καινοτομεί, που θέλει να αναδείξει και να αξιοποιήσει όλες της τις δυνατότητες.

Φάρος των προτάσεών μας και οδηγός μας η Αρχαία Ολυμπία. Ως χώρος, ως ιδέα, ως έννοια. Οι αξίες που γεννήθηκαν και δοξάστηκαν εκεί αποτέλεσαν για μας έμπνευση και στόχο. Με βάση αυτές προσπαθήσαμε να συντάξουμε αυτό το σχέδιο ανάπτυξης. Μιας ανάπτυξης ολοκληρωμένης και αξιοβίωτης. Μιας ανάπτυξης με σεβασμό στο περιβάλλον, τον άνθρωπο και τις συλλογικότητές του. Μιας ανάπτυξης διαφορετικής.

ΑΚΡΟΠΟΛΗ – ΔΕΛΦΟΙ – ΟΛΥΜΠΙΑ

Οι τρεις ιερότεροι χώροι του Αρχαίου Ελληνισμού. Εκεί όπου η ιστορία αντηχεί και η ψυχή γαληνεύει. Εκεί που άνθρωπος και φύση, σαν ίσος προς ίσο –όπως πρέπει πάντα να είναι– διαλέγονται και ηρεμούν.

ΟΛΥΜΠΙΑ

Ο Απόλλωνας περιμένει.

Το σύμβολο που ενώνει τους λαούς όλης της γης.

Η Πρωθιέρεια βαδίζει στην Ιερά Άλτη.

Στέκεται.

«Ιερά σιωπή!

Να ηχήσει όλος ο αιθέρας, η γη, η θάλασσα και οι πνοές των ανέμων.

Όρη και Τέμπη σιγήστε.

Ήχοι και φωνές πουλιών παύσατε.

Γιατί μέλλει να μας συντροφεύσει ο Φοίβος, ο Φωσφόρος Βασιλεύς.

Απόλλωνα, Θεέ του ήλιου και της Ιδέας του φωτός,

στείλε τις ακτίνες σου και άναψε την ιερή δάδα,

για τη φιλόξενη Ηλεία.

Και συ, ω Δία,

χάρισε ειρήνη

σ' όλους τους λαούς της γης

και στεφάνωσε τους νικητές

του Ιερού Αγώνα.»

*(Η Επίκληση στον Απόλλωνα κατά την τελετή αφής της Ολυμπιακής Φλόγας - διασκευή.
Πηγή: Ιστότοπος της Ελληνικής Ολυμπιακής Επιτροπής)*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

18η DATARC. (2010). Ετήσια έκθεση για την οικονομία και την αγορά εργασίας στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, Δήμος Πατρέων.

Koukouvelas I., Mpresiakas A., Sokos E. & Doutsos T. (1996). The tectonic setting and earthquake ground hazards of the 1993 Pyrgos earthquake, peloponnese, Greece. *Journal of the Geological Society*.

Lekkas E., Fountoulis I. & Papanikolaou D. (2000) Intensity distribution and neotectonic macrostructure Pyrgos earthquake data (26 March 1993, Greece). *Natural Hazards*.

WWF Ελλάς (2007). Οικολογικός απολογισμός των καταστροφικών πυρκαγιών του Αυγούστου 2007 στην Πελοπόννησο, Αθήνα.

Αγγελίδης Μ., Μανουσαρίδη Δ., Ξηρογιάννη Μ., Τσίγκας Ε. (2007). Πυρόπληκτες περιοχές του Νομού Ηλείας. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Τομέας Πολεοδομίας. Προσχέδιο Χωροταξικής Προσέγγισης.

Αυγερινού – Κολώνια Σ. (2008). Άξονες χωροταξικής και οικιστικής οργάνωσης των πυρόπληκτων περιοχών: Πιλοτική διερεύνηση των προοπτικών ανασυγκρότησης των Δήμων Αλιφείρας, Ανδρίτσαινας, Ζαχάρως και Φιγαλείας του Νομού Ηλείας. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

Γαραντζιώτη Σ. Μ. Α. (2013). Ο εναλλακτικός η μη τουρισμός ως δύναμη ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής Οικονομίας. Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού στην Ηλεία. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. Μεταπτυχιακή Εργασία.

Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής – Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας (2012). Καλλιεργητικό Πλάνο Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, Πάτρα.

Διαμαντάκη Α. (2011). Αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης των Τ.Ο.Ε.Β. και Γ.Ο.Ε.Β. Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ηλείας, Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος και διερεύνηση της πιθανής ανασυγκρότησης τους. Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Εργαστήριο Ορυκτολογίας και Γεωλογίας. Μεταπτυχιακή διατριβή.

Δίκτυο Σύμπραξης Κοινωνίας Πολιτών (2012). Ηλειακή Γαστρονομία, Φανού-Φουσκαρίνη Δ. (επιμέλεια), Πύργος Ηλείας.

ΕΜΒΗΣ Σύμβουλοι Μηχανικοί (2009). Ολοκλήρωση του Σχεδιασμού των Υπολειπόμενων Έργων Δ.Α ΚΑΙ ΕΕΛ Οικισμών Γ' Προτεραιότητας με Πληθυσμό Αιχμής > 2.000 Μ.Ι.Π, Ωρίμανση Έργων ΔΑ και ΕΕΛ ΟΙΚΙΣΜΩΝ Γ' Προτεραιότητας με Χαμηλή ή Καμιά Ωριμότητα και Πρόγραμμα Αποκατάστασης Λειτουργικότητας ΕΕΛ σε Αδράνεια. Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής. 3^ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη». Υπηρεσία Διαχείρισης.

<http://ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=X4irR37gmHM%3D&tabid=251&language=el-GR>

Επιχειρησιακό πρόγραμμα Δήμου Πηνειού (2011-2014). Α' φάση: Τόμος Β', Στρατηγικός Σχεδιασμός.

Θανασούλας Α. (2010). Χρήση Ήπιων Μορφών Ενέργειας σε Αγροτικές Περιοχές – Η περίπτωση Φ/Β σταθμού μικρής ισχύος στο Ν. Ηλείας. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Σχολή Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών. Τομέας Γεωγραφίας και Περιφερειακού Σχεδιασμού.

Θεοχάρη Χ., Αραβώσης Κ., Βαρελίδης Π., Ηλίας Δ., Ζιώγας Χ., Ιατρού Στ., Μπούρκα Αθ.-Αν., Οικονομόπουλος Α., Παπαρηγορίου Σπ., Παντελάρας Π., Φραντζής Ι. (2006). Διαχείριση Στερεών Αποβλήτων στην Ελλάδα / Η περίπτωση της Αττικής. Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, Αθήνα.

<http://library.tee.gr/digital/m2183.pdf/>

Καμπέρης Ε. (1987). Γεωλογική και πετρελαιογεωλογική μελέτη της ΒΔ Πελοποννήσου. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Σχολή Μηχανικών Μεταλλείων – Μεταλλουργών. Τομέας Γεωλογικών Επιστημών. Διδακτορική Διατριβή.

Καπόπουλος Χ. (2007). Η προοπτική της ανασυγκρότησης μετά την καταστροφή. Τεχνικό Επιμελητήριο - Τμήμα Δυτικής Ελλάδος, Πύργος Ηλείας.

Κολοβέρου Κ. (2014). Κοινωνικό Ιατρείο - Φαρμακείο Πύργου: Δειλά - δειλά, αυξάνει την . . . "πελατεία" του. Εφημερίδα Πρωινή, 5 Φεβρουαρίου.

- Κορωναίος Χ. (2012). Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Διεπιστημονικό – Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Περιβάλλον και Ανάπτυξη». Διδακτικές σημειώσεις.
- Λέκκας Ε., Παπανικολάου Δ., Φουντούλης Ι., Σακελλαρίου Δ., Βασιλείου Γ., Αντωνίου Β., Βασιλοπούλου Π., Αδαμοπούλου Ε. (1992). Εκπόνηση Νεοτεκτονικού χάρτη Νομού Ηλείας σε κλίμακα 1:100.000.
- Μουντράκης Δ. (1985). Γεωλογία της Ελλάδας, Θεσσαλονίκη.
- Μπακοπούλου Χ. (2012). Θερμομεταλλικές Πηγές Δυτικής Πελοποννήσου. Πανεπιστήμιο Πατρών. Εργαστήριο Υδρογεωλογίας. Πτυχιακή Εργασία.
- Μπελαβίλας Ν. (2008). Άξονες χωροταξικής και οικιστικής οργάνωσης των πυρόπληκτων περιοχών: Πιλοτική διερεύνηση των προοπτικών ανασυγκρότησης των δήμων Αλιφείρας, Ανδρίτσαινας, Ζαχάρως και Φιγαλείας του Νομού Ηλείας. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.
- Μπουρτσάλας Α., Θέμελης Ν., Καλογήρου Ε. (2011). Περιγραφή της υφιστάμενης κατάστασης διαχείρισης Αστικών Στερεών Αποβλήτων (Α.Σ.Α.) για τις Περιφέρειες της Ελλάδος: Earth Engineering Center, Columbia University.
- <http://www.wtert.gr/attachments/article/271/Δ.Σ.Α.%20Ελλάδα.pdf>
- Ρόκος Δ. (2001). Θεμελιώδεις προϋποθέσεις για ένα σχέδιο Αξιοβίωτης Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης. Η περίπτωση μιας ελληνικής περιφέρειας. Από τη θεωρία στην πράξη. Από τη «Βιώσιμη» ή «Αειφόρο» στην Αξιοβίωτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΜΠ.
- Ρόκος Δ. (2005). Αξιοβίωτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη για Ένα Ειρηνικό και Καλύτερο Κόσμο, Συλλογικός τόμος: «Περιβάλλον και Ανάπτυξη. Διαλεκτικές σχέσεις και διεπιστημονικές προσεγγίσεις». Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις.
- Σκριμιζέα Ε., Σωφρονίδης Π., Νεοφύτου Ν. (2008). Διαχειριστικό Σχέδιο Φυσικών Πόρων Νομού Ηλείας. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Πρακτική Εργασία στο μάθημα «Εφαρμογές στη Διαχείριση Πόρων».
- Υπουργείο Ανάπτυξης: Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (2003). Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.

Ιστοσελίδες:

Academic Dictionaries and Encyclopedias: http://greek_greek.enacademic.com/

Athens Fringe Network Community: <http://www.fringenet.gr/community/profile/2104>

Google Earth: www.google.com/earth/

Αεροφωτογραφικός Άτλαντας Ελληνικών Τοπίων: <http://galaxy.hua.gr/~landscapesatlas/index.php/>

Α' Στάδιο Μελέτης Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης ΠΔΕ - Χρήσεις και πολιτική γης: www.pde.gov.gr/ppxsaa/content/files/a-stadio/meleti/teykos1/06_3.4_A.1.1.α.6-3.4_χρησεις%20γης%20τελικο.pdf

Α' Στάδιο Μελέτης Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης ΠΔΕ - Φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον: www.pde.gov.gr/ppxsaa/content/files/a-stadio/meleti/teykos1/06_3.5_A.1.1.α.6-3.5_φυσικό_περιβάλλονκ.pdf

Α' Στάδιο Μελέτης Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης ΠΔΕ - Λοιπή Τεχνική Υποδομή: www.pde.gov.gr/ppxsaa/content/files/astadio/meleti/teykos1/06_3.7_A.1.1.α.6-3.7_λοιπή_τεχνική_υποδομή.pdf

Ανεξάρτητος Διαχειριστής Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας: www.admie.gr/

Αρχαιολογικό μουσείο Πύργου: www.ktriantafillopoulos.blogspot.gr

Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία ΕΡΥΜΑΝΘΟΣ: <http://erymanthos.eu/>

Βικιπαιδεία: <http://el.wikipedia.org/wiki/>

Γενική Γραμματεία Αθλητισμού - Δημοτικές Αθλητικές Εγκαταστάσεις: www.google.com

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης - Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών: <http://diocles.civil.duth.gr/main.html>

Δήμος Αμαλιάδας: <http://www.amaliada.gr/>

Δήμος Ανδραβίδας – Κυλλήνης: www.andravidakyllini.gr

Δήμος Ίλιδας: <http://www.dimosilidas.gr/>

Δήμος Πηνειού: <http://www.dimospineiou.gov.gr/>

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ανδρίτσαινα: www.blog.libver.gr/andritsaina

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πύργου: <http://vivliothiki-pirgou.gr/>

Διαχειριστής Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου Α.Ε.: www.desfa.gr/

Διαχειριστής του Ελληνικού Δικτύου Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας: <http://www.deddie.gr>

Δίκτυο Ερύμανθος: www.erymanthos.eu

Εθνικό Δίκτυο Δημόσιας Διοίκησης: www.syzefxis.gov.gr

Εθνικό Πληροφοριακό Σύστημα για την Ενέργεια: <http://195.251.42.2/cgi-bin/nisehist.sh>

Ειδική Υπηρεσία Για την Κοινωνική Ένταξη και την Κοινωνική Οικονομία:
<http://www.keko.gr/el/Pages/topeko.aspx>

Ελληνική Μετεωρολογική Υπηρεσία: www.emy.gr

Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή: <http://www.hoc.gr/>

Ελληνική Στατιστική Αρχή: <http://www.statistics.gr>

Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού: www.visitgreece.gr

Ενημερωτικός Ιστότοπος Αιγιαλείας: <http://www.filodimos.gr/>

Ενημερωτικός Ιστότοπος Ιστορίας: <http://www.historyreport.gr/>

Ενημερωτικός Ιστότοπος Πολιτισμού: <http://festival-andravidaskillinis.weebly.com/>

Ενημερωτικός Ιστότοπος Πολιτισμού: <http://www.elculture.gr/festival/olympia-cinema-712222>

Ενημερωτικός ιστοτόπος Πολιτισμού του Υπ.Πο.Α.: <http://festival.culture.gr/>

Ενημερωτικός Ιστότοπος Τουρισμού: <http://www.diakopes.gr/>

Ενημερωτικός Ιστότοπος Τουρισμού: <http://www.exploring-greece.gr/>

Ενημερωτικός Ιστότοπος Τουρισμού: <http://www.mytraveler.gr/>

Ενημερωτικός Ιστότοπος Τουρισμού: <http://www.travelplorer.gr/>

Ενημερωτικός Ιστότοπος: <http://www.andrvida.gr/>

Ενημερωτικός Ιστότοπος: <http://www.antroni.gr/>

Ενημερωτικός Ιστότοπος: <http://www.arcadians.gr/>

Ενημερωτικός Ιστότοπος: <http://www.buildings.gr/>

Ενημερωτικός Ιστότοπος: <http://www.enikos.gr/>

Ενημερωτικός Ιστότοπος: <http://www.mythicalpeloponnese.gr/>

Ενημερωτικός Ιστότοπος: <http://www.newsnowgr.com/>

Ενημερωτικός Ιστότοπος: <http://www.tsantirine.ws/>

Ενημερωτικός Ιστότοπος: <http://www.zougla.gr/>

Ενημερωτικός Ιστότοπος: www.cityofathens.gr

Ενημερωτικός Ιστότοπος: www.newsit.gr

Ενημερωτικός Ιστότοπος: <http://tvxs.gr/news/sinema/aylaia-gia-16o%C2%A0festibal-kinimatografoy-olympias-gia-paidia-kai-neoys>

Ενημερωτικός Ιστότοπος Αποκεντρωμένης Διοίκησης Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας και Ιονίου : <http://www.apd-depin.gov.gr/>

Ένωση Συνεταιρισμών Ηλείας Ολυμπίας ΑΕΣ Α.Ε.: <http://www.easho.gr/>

Επιμελητήριο Ηλείας: <http://www.heliachamber.gr/>

Επιχειρηματικό Πάρκο Πράσινης Ανάπτυξης: <http://www.pliasconsulting.com/>

Ευρωπαϊκή Συνάντηση Νεανικής Οπτικοακουστικής Δημιουργίας: <http://camerazizanio.net/greek/>

Ηλεκτρονικός Κόμβος Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού: <http://odysseus.culture.gr/>

Ιστολόγιο: <http://alfeiospotamos.pblogs.gr/>

Ιστολόγιο: <http://aristomenismessinios.blogspot.gr/>

Ιστολόγιο: <http://fanariandritsaina.blogspot.gr/>

Ιστολόγιο: <http://ktriantafillopoulos.blogspot.gr/>

Ιστολόγιο: <http://kyparissiotis.blogspot.gr/>

Ιστολόγιο: <http://makrisia-iliias.blogspot.gr/>

Ιστολόγιο: <http://mofkitsa.blogspot.gr/>

Ιστολόγιο: <http://myroniaailias.blogspot.gr/>

Ιστολόγιο: <http://oreini-ileia.blogspot.gr/>

Ιστολόγιο: <http://zourtsa-blog.blogspot.gr/>

Ιστολόγιο: www.pirgotis.blogspot.com

Ιστότοπος Άγγελου Λιβαθινού: http://users.sch.gr/alivathinos/typos_ileias.htm

Ιστότοπος Εφημερίδας «Ελευθεροτυπία»: www.enet.gr

Ιστότοπος Εφημερίδας «Πελοπόννησος»: <http://pelop.gr/>

Ιστότοπος Εφημερίδας «Το Βήμα»: www.tovima.gr

Ιστότοπος Ξενοδοχείου «Athina Olympia Hotel»: <http://athinahotelolympia.com/>

Ιστότοπος Προγράμματος Αναμόρφωσης Προπτυχιακών Σπουδών (Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης – Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών): <http://diocles.civil.duth.gr/>

Ιστότοπος Τοπικής Εφημερίδας: <http://www.patrisnews.com/>

Ιστότοπος Τοπικής Εφημερίδας: www.pyrgos-news.blogspot.gr

Κατάλογος Επαγγελματιών, Επιχειρήσεων, Υπηρεσιών: <http://www.vrisko.gr/>

Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών: <http://www.kep.gov.gr>

Μυθική Πελοπόννησος: <http://www.mythicalpeloponnese.gr>

Νεανικό Πλάνο: http://www.neanikoplano.gr/neanikoplano.gr/16o_Phestibal.html

Νομαρχία Ηλείας: www.visitilia.gr

Οινικές εξερευνήσεις: www.winesurveyor.weebly.com

Ομοσπονδία Εμπορικών Συλλόγων Ηλείας: www.oesi.gr

Ομοσπονδία Επιχειρηματιών Ενοικιαζόμενων Διαμερισμάτων Πελοποννήσου – Κυθήρων:
<http://www.peloponnesos.gr/>

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων: <http://www.pi-schools.gr/>

Παλιός Ιστότοπος Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας & Κλιματικής Αλλαγής: <http://www.minenv.gr/>

Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο: <http://users.sch.gr/>

Πανεπιστήμιο Πάτρας – Τμήμα Μηχανικών Ηλεκτρονικών Υπολογιστών & Πληροφορικής – Εργαστήριο Αναγνώρισης Προτύπων: <http://arcadia.ceid.upatras.gr/>

Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος – Υπηρεσία Ενημέρωσης Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού:
www.pde.gov.gr/ppxsaa/

Πολιτιστικοί Σύλλογοι Ελλήνων Ανά τον Κόσμο: <http://www.sillogoi.gr/>

Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας: <http://www.rae.gr/geo>

Σχολή Τεχνολογικών Εφαρμογών - Τμήμα Η/Υ Συστημάτων – Εργαστήριο Σύγχρονης Σχεδίασης:
<http://hellas.teipir.gr/>

Σύνδεσμος Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων Νομού Ηλείας: www.sydisa.gr

Σώμα Ελλήνων Προσκόπων – Παράρτημα Ηλείας: <http://scouts-helea.tripod.com/ilis.html>

Σωματείο «Διάζωμα»: <http://www.diazoma.gr/>

Τοπικός Ενημερωτικός Ιστότοπος: <http://amaliadanews.gr/>

Τοπικός Ενημερωτικός Ιστότοπος: <http://eam.gr/>

Τοπικός Ενημερωτικός Ιστότοπος: <http://followilia.gr/>

Τοπικός Ενημερωτικός Ιστότοπος: <http://www.eproini.gr/>

Τοπικός Ενημερωτικός Ιστότοπος: <http://www.ilialive.gr>

Τοπικός Ενημερωτικός Ιστότοπος: <http://www.iliaoikonomia.gr/>

Τοπικός Ενημερωτικός Ιστότοπος: <http://www.iliaplanet.gr/>

Τουριστική Αγορά Επιμελητηρίου Ηλείας: <http://www.olympiaholiday.gr/>

Υπουργείο Ενέργειας, Περιβάλλοντος & Κλιματικής Αλλαγής: <http://www.ypeka.gr>

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού: <http://www.yppo.gr/>

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού: www.odysseus.culture.gr

Φωτοβολταϊκό Σύστημα Γεωγραφικών Πληροφοριών: <http://re.jrc.ec.europa.eu/pvgis/apps4/pvest.php>

Χρυσός Οδηγός: <http://www.xo.gr/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1: Αναλυτική κατανομή πληθυσμού Ηλείας

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	ΝΟΜΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΗΛΕΙΑΣ	182.463
ΔΗΜΟΣ ΠΥΡΓΟΥ	53.712
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΥΡΓΟΥ	39.662
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΒΩΛΑΚΟΣ	3.142
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΑΡΔΑΝΟΥ	3.634
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΩΛΕΝΗΣ	7.274
ΔΗΜΟΣ ΗΛΙΔΑΣ	36.442
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΜΑΛΙΑΔΟΣ	30.753
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΗΝΕΙΑΣ	5.689
ΔΗΜΟΣ ΑΝΔΡΑΒΙΔΑΣ - ΚΥΛΛΗΝΗΣ	22.079
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΛΕΧΑΙΝΩΝ	5.338
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΝΔΡΑΒΙΔΑΣ	4.608
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΒΟΥΠΡΑΣΙΑΣ	8.047
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΑΣΤΡΟΥ-ΚΥΛΛΗΝΗΣ	4.086
ΔΗΜΟΣ ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑΣ - ΚΡΕΣΤΕΝΩΝ	17.976
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΣΚΙΛΛΟΥΝΤΟΣ	11.996
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΛΙΦΕΙΡΑΣ	2.841
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΗΣ	3.139
ΔΗΜΟΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ	19.534
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΡΧΑΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ	12.486
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΛΑΜΠΕΙΑΣ	1.462
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΛΑΣΙΩΝΟΣ	1.852
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΦΟΛΟΗΣ	3.734
ΔΗΜΟΣ ΖΑΧΑΡΩΣ	11.776
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΖΑΧΑΡΩΣ	9.824
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΦΙΓΑΛΕΙΑΣ	1.952
ΔΗΜΟΣ ΠΗΝΕΙΟΥ	20.944
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΓΑΣΤΟΥΝΗΣ	11.524
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΒΑΡΘΟΛΟΜΙΟΥ	6.023
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΑΓΑΝΟΥ	3.397

(πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απογραφή πληθυσμού 2011)

Πίνακας 2: Τομείς απασχόλησης πληθυσμού Ηλείας για κάθε Καποδιστριακό Δήμο

Δήμος ή Κοινότητα	Πρωτογενής τομέας	Δευτερογενής τομέας	Τριτογενής τομέας
Ν. ΗΛΕΙΑΣ	20738	8902	23943
Δ. ΠΥΡΓΟΥ	1644	2216	6968
Δ. ΑΛΙΦΕΙΡΑΣ	633	131	174
Δ. ΑΜΑΛΙΑΔΟΣ	2964	1716	4580
Δ. ΑΝΔΡΑΒΙΔΑΣ	448	213	607
Δ. ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΗΣ	152	73	228
Δ. ΑΡΧΑΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ	942	377	1331
Δ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΙΟΥ	870	337	723
Δ. ΒΟΥΠΡΑΣΙΑΣ	1690	578	1100
Δ. ΒΩΛΑΚΟΣ	521	106	318
Δ. ΓΑΣΤΟΥΝΗΣ	805	385	1017
Δ. ΖΑΧΑΡΩΣ	1481	493	1286
Δ. ΙΑΡΔΑΝΟΥ	627	226	457
Δ. ΚΑΣΤΡΟΥ-ΚΥΛΛΗΝΗΣ	521	108	577
Δ. ΛΑΜΠΕΙΑΣ	169	31	90
Δ. ΛΑΣΙΩΝΟΣ	220	32	85
Δ. ΛΕΧΑΙΝΩΝ	1143	279	833
Δ. ΠΗΝΕΙΑΣ	858	221	302
Δ. ΣΚΙΛΛΟΥΝΤΟΣ	1835	566	1735
Δ. ΤΡΑΓΑΝΟΥ	648	254	295
Δ. ΦΙΓΑΛΕΙΑΣ	306	60	157
Δ. ΦΟΛΟΗΣ	607	128	287
Δ. ΩΛΕΝΗΣ	1654	372	793

(πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απογραφή πληθυσμού 2001)

Πίνακας 3: Καταγεγραμμένες ώρες ηλιοφάνειας ανά μήνα και μέση μηνιαία ηλιοφάνεια (Μ.Μ.Η).

1 ^ο εξάμηνο	ΙΑΝ	ΦΕΒ	ΜΑΡ	ΑΠΡ	ΜΑΙ	ΙΟΥΝ
2006			140.2	217.3	321.7	308.9
2007	180.1	139.7	220.8	263.7	288.5	318.2
2008	138.5	156.3	194.4	199.4	302.8	328.8
2009	107.5	128.3	203.3	202.6	323.7	342.4
<i>Μ.Μ.Η</i>	<i>142.0</i>	<i>141.4</i>	<i>189.7</i>	<i>220.8</i>	<i>309.2</i>	<i>324.6</i>
2 ^ο εξάμηνο	ΙΟΥΛ	ΑΥΓ	ΣΕΠ	ΟΚΤ	ΝΟΕ	ΔΕΚ
2006	350.6	355.8	266.7	202.6	200.4	171.4
2007	388.4	305.3	291.8	185.5	127.6	130.3
2008	389.8	364.0	237.5	217.7	130.4	120.7
2009	391.8	349.4	208.7	196.9	169.2	96.7
<i>Μ.Μ.Η</i>	<i>380.2</i>	<i>343.6</i>	<i>251.2</i>	<i>200.7</i>	<i>156.9</i>	<i>129.8</i>

(Πηγή: Μ.Σ Ανδραβίδας (ΕΜΥ, 2006-09))

Πίνακας 4: Καλλιεργούμενες εκτάσεις ανά είδος καλλιέργειας στο Νομό Ηλείας κατά τα έτη 2002 – 2006

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ	ΕΤΗ				
	2002	2003	2004	2005	2006
Αροτραίες Καλλιέργειες	723.605	720.890	716.527	706.440	710.574
Κηπευτική γη	89.440	90.952	91.801	89.602	85.574
Δενδρώδεις Καλλιέργειες	344.240	344.234	344.943	344.615	343.881
Αμπέλι – Σταφιδάμπελοι	79.206	78.165	78.104	78.061	77.858
Αγροανάπαυση 1-5 ετών	209.709	188.972	172.775	129.682	132.146
ΣΥΝΟΛΟ	1.446.200	1.423.213	1.404.150	1.342.400	1.349.793

(Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.)

Πίνακας 5: Συγκεντρωτικά στοιχεία γεωργικών εκμεταλλεύσεων Δήμου Ανδραβίδας – Κυλλήνης

ΔΗΜΟΣ ΑΝΔΡΑΒΙΔΑΣ-ΚΥΛΛΗΝΗΣ	
<i>ΕΙΔΟΣ</i>	<i>ΕΚΤΑΣΗ (στρ.)</i>
ΑΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΑ	26.255,2
ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΣ	11.533,0
ΑΡΑΒΟΣΙΤΟΣ	25.391,6
ΛΟΙΠΑ ΣΙΤΗΡΑ	29.886,4
ΑΜΠΕΛΩΝΕΣ	1.345,6
ΕΛΑΙΩΝΕΣ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΜΕΝΗΣ ΕΛΑΙΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ	32.390,2
ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΗ	2.728,1
ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ	7.228,0
ΛΟΙΠΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ-ΔΕΝΔΡΩΔΕΙΣ	868,1
ΚΗΠΕΥΤΙΚΑ	37.621,5
ΚΗΠΕΥΤΙΚΑ ΥΠΟ ΚΑΛΥΨΗ	9.704,7
ΕΠΙΣΠΟΡΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΨΥΧΑΝΘΩΝ	122,8
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ (στρ.)	185.075,2

(Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.)

Πίνακας 6: Συγκεντρωτικά στοιχεία γεωργικών εκμεταλλεύσεων Δήμου Ανδρίτσαινας – Κρεστένων

ΔΗΜΟΣ ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑΣ-ΚΡΕΣΤΕΝΩΝ	
<i>ΕΙΔΟΣ</i>	<i>ΕΚΤΑΣΗ (στρ.)</i>
ΑΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΑ	8.601,0
ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΣ	48.782,1
ΑΡΑΒΟΣΙΤΟΣ	7.507,8
ΒΑΜΒΑΚΙ	1.956,5
ΛΟΙΠΑ ΣΙΤΗΡΑ	14.042,5
ΑΜΠΕΛΩΝΕΣ	2.141,6
ΣΤΑΦΙΔΑ	1.678,6
ΕΛΑΙΩΝΕΣ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΜΕΝΗΣ ΕΛΑΙΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ	69.983,7
ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΗ	3.146,9
ΚΑΡΠΟΙ ΜΕ ΚΕΛΥΦΟΣ	468,6
ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ	6.139,1
ΛΟΙΠΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ-ΔΕΝΔΡΩΔΕΙΣ	387,7
ΚΗΠΕΥΤΙΚΑ	1.303,3
ΚΗΠΕΥΤΙΚΑ ΥΠΟ ΚΑΛΥΨΗ	18,5
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ (στρ.)	166.157,9

(Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.)

Πίνακας 7: Συγκεντρωτικά στοιχεία γεωργικών εκμεταλλεύσεων Δήμου Αρχαίας Ολυμπίας

ΔΗΜΟΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ	
<i>ΕΙΔΟΣ</i>	<i>ΕΚΤΑΣΗ (στρ.)</i>
ΑΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΑ	30.893,4
ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΣ	104.217,3
ΑΡΑΒΟΣΙΤΟΣ	5.725,7
ΣΙΤΑΡΙ	47,0
ΛΟΙΠΑ ΣΙΤΗΡΑ	42.001,9
ΑΜΠΕΛΩΝΕΣ	2.758,7
ΣΤΑΦΙΔΑ	1.541,8
ΕΛΑΙΩΝΕΣ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΜΕΝΗΣ ΕΛΑΙΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ	56.005,7
ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΗ	1.610,5
ΚΑΡΠΟΙ ΜΕ ΚΕΛΥΦΟΣ	790,1
ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ	10.578,0
ΛΟΙΠΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ- ΔΕΝΔΡΩΔΕΙΣ	802,8
ΑΡΩΜΑΤΙΚΑ ΦΥΤΑ	20,0
ΚΗΠΕΥΤΙΚΑ	163,7
ΠΡΩΤΕΙΝΟΥΧΟΙ ΣΠΟΡΟΙ	957,0
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ (στρ.)	258.113,6

(Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.)

Πίνακας 8: Συγκεντρωτικά στοιχεία γεωργικών εκμεταλλεύσεων Δήμου Ζαχάρως

ΔΗΜΟΣ ΖΑΧΑΡΩΣ	
<i>ΕΙΔΟΣ</i>	<i>ΕΚΤΑΣΗ (στρ.)</i>
ΑΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΑ	7.900,1
ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΣ	34.730,7
ΑΡΑΒΟΣΙΤΟΣ	329,6
ΟΣΠΡΙΟΕΙΔΗ	21,0
ΛΟΙΠΑ ΣΙΤΗΡΑ	5.165,2
ΑΜΠΕΛΩΝΕΣ	741,9
ΣΤΑΦΙΔΑ	26,5
ΕΛΑΙΩΝΕΣ	59.620,7
ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΗ	205,4
ΚΑΡΠΟΙ ΜΕ ΚΕΛΥΦΟΣ	53,0
ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ	1.873,4
ΛΟΙΠΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ- ΔΕΝΔΡΩΔΕΙΣ	37,1
ΚΗΠΕΥΤΙΚΑ	683,5
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ (στρ.)	111.388,1

(Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ.)

Πίνακας 9: Συγκεντρωτικά στοιχεία γεωργικών εκμεταλλεύσεων Δήμου Ήλιδας

ΔΗΜΟΣ ΗΛΙΔΑΣ	
<i>ΕΙΔΟΣ</i>	<i>ΕΚΤΑΣΗ (στρ.)</i>
ΑΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΑ	29.464,7
ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΣ	28.570,9
ΑΡΑΒΟΣΙΤΟΣ	12.902,4
ΣΙΤΑΡΙ	138,0
ΟΣΠΡΙΟΕΙΔΗ	240,3
ΛΟΙΠΑ ΣΙΤΗΡΑ	20.999,2
ΑΜΠΕΛΩΝΕΣ	3.967,3
ΣΤΑΦΙΔΑ	7.634,7
ΕΛΑΙΩΝΕΣ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΜΕΝΗΣ ΕΛΑΙΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ	62.426,9
ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΗ	1.417,1
ΚΑΡΠΟΙ ΜΕ ΚΕΛΥΦΟΣ	154,2
ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ	26.676,2
ΛΟΙΠΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ- ΔΕΝΔΡΩΔΕΙΣ	355,5
ΚΗΠΕΥΤΙΚΑ	20.732,9
ΠΡΩΤΕΙΝΟΥΧΟΙ ΣΠΟΡΟΙ	85,5
ΧΩΡΟΙ ΕΚΤΡΟΦΗΣ ΣΑΛΙΓΚΑΡΙΩΝ	0,8
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ (στρ.)	215.766,6

(Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ.)

Πίνακας 10: Συγκεντρωτικά στοιχεία γεωργικών εκμεταλλεύσεων Δήμου Πηνειού

ΔΗΜΟΣ ΠΗΝΕΙΟΥ	
<i>ΕΙΔΟΣ</i>	<i>ΕΚΤΑΣΗ (στρ.)</i>
ΑΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΑ	9.650,0
ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΣ	6.790,5
ΑΡΑΒΟΣΙΤΟΣ	18.160,6
ΣΙΤΑΡΙ	12,0
ΟΣΠΡΙΟΕΙΔΗ	19,5
ΛΟΙΠΑ ΣΙΤΗΡΑ	6.259,4
ΑΜΠΕΛΩΝΕΣ	789,8
ΣΤΑΦΙΔΑ	45,2
ΕΛΑΙΩΝΕΣ	14.663,7
ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΗ	7.365,9
ΚΑΡΠΟΙ ΜΕ ΚΕΛΥΦΟΣ	2,0
ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ	3.683,1
ΛΟΙΠΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ- ΔΕΝΔΡΩΔΕΙΣ	810,3
ΚΗΠΕΥΤΙΚΑ	17.137,8
ΚΗΠΕΥΤΙΚΑ ΥΠΟ ΚΑΛΥΨΗ	2.158,6
ΠΡΩΤΕΙΝΟΥΧΟΙ ΣΠΟΡΟΙ	3,0
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ (στρ.)	87.551,4

(Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ.)

Πίνακας 11: Συγκεντρωτικά στοιχεία γεωργικών εκμεταλλεύσεων Δήμου Πύργου

ΔΗΜΟΣ ΠΥΡΓΟΥ	
<i>ΕΙΔΟΣ</i>	<i>ΕΚΤΑΣΗ (στρ.)</i>
ΑΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΑ	16.087,5
ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΣ	22.327,5
ΑΡΑΒΟΣΙΤΟΣ	11.726,4
ΒΑΜΒΑΚΙ	5.313,2
ΟΣΠΡΙΟΕΙΔΗ	84,9
ΛΟΙΠΑ ΣΙΤΗΡΑ	19.499,0
ΑΜΠΕΛΩΝΕΣ	6.226,8
ΣΤΑΦΙΔΑ	16.188,1
ΕΛΑΙΩΝΕΣ	99.807,3
ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΗ	7.621,0
ΚΑΡΠΟΙ ΜΕ ΚΕΛΥΦΟΣ	529,9
ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ	8.789,8
ΛΟΙΠΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ- ΔΕΝΔΡΩΔΕΙΣ	378,2
ΡΟΔΑΚΙΝΙΕΣ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗΣ	8,5
ΚΗΠΕΥΤΙΚΑ	5.319,5
ΕΛΑΙΟΥΧΟΙ ΣΠΟΡΟΙ	148,0
ΦΥΤΩΡΙΑ	5,8
ΧΩΡΟΙ ΕΚΤΡΟΦΗΣ ΣΑΛΙΓΚΑΡΙΩΝ	3,0
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ (στρ.)	220.064,4

(Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ.)

Πίνακας 12: Συγκεντρωτικά στοιχεία ζωικού κεφαλαίου ανά Δήμο στον Νομό Ηλείας

ΒΟΟΕΙΔΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΖΩΩΝ	ΕΝΣΤΑΒΛΙΣΜΕΝΕΣ	ΑΓΕΛΑΙΕΣ	ΓΑΛΑΚΤΟΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
ΔΗΜΟΣ ΠΥΡΓΟΥ	184	617	116	68	2
ΔΗΜΟΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ	63	232	48	16	14
ΔΗΜΟΣ ΖΑΧΑΡΩΣ	55	381	28	28	1
ΔΗΜΟΣ ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑΣ - ΚΡΕΣΤΕΝΩΝ	96	481	43	53	-
ΔΗΜΟΣ ΗΛΙΔΑΣ	113	3551	80	33	-
ΔΗΜΟΣ ΑΝΔΡΑΒΙΔΑΣ -ΚΥΛΛΗΝΗΣ	341	4080	287	54	138
ΔΗΜΟΣ ΠΗΝΕΙΟΥ	282	4506	260	20	110
ΣΥΝΟΛΟ	1134	13848	862	272	265
ΑΙΓΟΠΡΟΒΑΤΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΖΩΩΝ	ΕΝΣΤΑΒΛΙΣΜΕΝΕΣ	ΗΜΙΕΚΤΑΤΙΚΕΣ	
ΔΗΜΟΣ ΠΥΡΓΟΥ	1106	66484	1	1105	
ΔΗΜΟΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ	752	77694	-	752	
ΔΗΜΟΣ ΖΑΧΑΡΩΣ	423	40324	-	423	
ΔΗΜΟΣ ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑΣ - ΚΡΕΣΤΕΝΩΝ	449	48905	1	448	
ΔΗΜΟΣ ΗΛΙΔΑΣ	1029	100774	12	1017	
ΔΗΜΟΣ ΑΝΔΡΑΒΙΔΑΣ -ΚΥΛΛΗΝΗΣ	830	61690	103	727	
ΔΗΜΟΣ ΠΗΝΕΙΟΥ	353	27042	5	348	
ΣΥΝΟΛΟ	4942	422913	122	4820	

(Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ.)

Πίνακας 13: Ενεργοποιημένες συνδέσεις φωτοβολταϊκών συστημάτων (ΔΕΔΔΗΕ)

ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΓΡΟΤΩΝ	ΙΣΧΥΣ ΑΔΕΙΑΣ	-
89	≤100 kW	-
ΑΡΙΘΜΟΣ ΙΔΙΩΤΩΝ (ΜΕΤΑ ΤΟ Ν. 3851/2012)	ΙΣΧΥΣ ΑΔΕΙΑΣ	ΧΩΡΟΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ
22	≤100 kW	ΕΠΙ ΕΔΑΦΟΥΣ
ΑΡΙΘΜΟΣ ΙΔΙΩΤΩΝ (ΜΕΤΑ ΤΟ Ν. 3851/2012)	ΙΣΧΥΣ ΑΔΕΙΑΣ	ΧΩΡΟΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ
36	100 kW έως 1MW	ΕΠΙ ΕΔΑΦΟΥΣ
ΑΡΙΘΜΟΣ ΙΔΙΩΤΩΝ (ΕΙΔΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΕΓΩΝ)	ΙΣΧΥΣ ΑΔΕΙΑΣ	-
860	10 kWp	-

Πίνακας 14: Φωτοβολταϊκοί σταθμοί σε λειτουργία στο νομό Ηλείας

A/A	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΦΟΡΕΑ	ΘΕΣΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	ΔΗΜΟΣ	ΙΣΧΥΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΣΤΟ ΔΙΑΣΥΝΔΕΜΕΝΟ (MW)
1	Μ.Γ.Μ. HELLAS ΛΥΣΕΙΣ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ Ε.Π.Ε.	Βαρτζελή-Δ.Δ Καβασιλών	Πηνειού	0,299
2	ΗΛΙΕΡΓΕΙΑ Α.Β.Ε.Ξ.Ε.	Στρούσι	Ανδραβίδας-Κυλλήνης	0,499
3	ΗΛΙΟΣΑΡ Α.Ε.	Μπαλί	Ανδραβίδας-Κυλλήνης	0,500
4	ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΠΗΝΕΙΑΣ 2 Α.Ε.	Ροκότσια-Τσιλικέικα	Ήλιδας	1,300
5	ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΝΤΑΒΛΟΓΙΑΝΝΗΣ -ΚΡΙΘΑΡΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΚΥΠΕΛΙΣΣΑ Δ.Δ. ΑΜΑΛΙΑΔΑΣ	Ήλιδας	1,508
6	SOLAR ΗΛΕΙΑΣ ΜΠΟΜΠΑΙΝΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ Α.Ε.	ΜΠΟΜΠΑΙΝΑ-Δ.Δ. ΑΜΠΕΛΩΝΑ	Πύργου	1,584
7	ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΠΗΝΕΙΑΣ 1 Α.Ε.	Φραγκόβρυσσο	Ήλιδας	1,700
8	SOLAR ΗΛΕΙΑΣ ΜΠΟΜΠΑΙΝΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ Α.Ε.	ΜΠΟΜΠΑΙΝΑ-Δ.Δ. ΑΜΠΕΛΩΝΑ (ΒΡΟΧΙΤΣΑ Ι)	Πύργου	1,705
9	ΤΖΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΗΛΕΙΑΣ Α.Ε.	Κλόκερη-Δ.Δ Μπορσίου	Ανδραβίδας-Κυλλήνης	1,800
10	ΓΚΟΤΣΙΝΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ	Βασιλάκη	Αρχαίας Ολυμπίας	1,848
11	ΦΩΤΟΒΟΛΤΑΪΚΑ ΤΡΑΓΑΝΟΥ Α.Ε.	Όλγα	Πηνειού	1,980
12	SPES SOLARIS Α.Ε.	Λεχαινά	Ανδραβίδας-Κυλλήνης	1,990
13	ZENITH ENERGY S.A.	Κουφάλα-Δ.Δ Σιμόπουλου	Ήλιδας	1,990
14	SOLAR DATUM Α.Ε.	Σπέντζα Ράχη ή Λιανοβούρλι 238	Ανδραβίδας-Κυλλήνης	2,913

15	SOLAR CONCEPT A.E.	Μπαλί	Ανδραβίδας-Κυλλήνης	3,730
16	4 E ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ Α.Ε.	Σπέντζα Ράχη	Ανδραβίδας-Κυλλήνης	4,500
17	UTILITAS SOLARIS	Φραγκιατούλα	Πηνειού	4,860
18	ΦΩΤΟΒΟΛΤΑΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΚΟΥΡΤΕΣΙ Ι	Κουρτέσι Ι	Ανδραβίδας-Κυλλήνης	4,900
20	ΣΟΛΑΡ ΠΑΡΚ ΜΑΚΑΡΟΥ	Κουρτέσι ΙΙ-Χαμόλιο	Ανδραβίδας-Κυλλήνης	4,900
21	ΣΟΛΑΡ ΠΑΡΚ ΚΑΒΑΣΙΛΑ Α.Ε.	Καβασίλα	Πηνειού	4,900